Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

ЗБІРНИК
наукових праць

VII Міжнародної науково-практичної конференції

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

присвяченої 100-річчю заснування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
31 травня 2024 року - 01 червня 2024 року

Том 2

Суми - 2024

Міністерство освіти і науки України
E-SCIENCE SPACE (Польща)
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Державний університет м. Піза (Італія)
Університет Баликесир (Туреччина)
Азербайджанська державна морська академія (Азербайджан)
Термезький державний університет імені Ойбека (Узбекистан)
Туркменський державний педагогічний університет імені Сейітназара Сейді (Туркменістан)
Одеський університет внутрішніх справ (Україна)
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Сумський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України (Україна)
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка (Україна)
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

ТОМ 2.

Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю заснування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(31 травня 2024 року–01 червня 2024 року)

Модуль Жана Моне проєкту ЄС Еразмус+ «Євроінтеграція як рух до загальнолюдських цінностей» № 101124775

Co-funded by the European Union

Співфінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погля-ди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу або Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні EACEA не можуть нести за них відповідальність

Суми – 2024

УДК 340.12:316.42 (477)
Р 38

Рекомендовано до друку вченою радою
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 11 від 20 травня 2024 р.)

Редакційна колегія:

Іваній Олена Миколаївна	завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент
Кучук Андрій Миколайович	професор кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, доктор юридичних наук, професор

Р 38 Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю заснування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (м. Суми, 31 травня 2024 р. – 01 червня 2024 року). У 2-х томах. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2024. Т.2. – 310 с.

У збірнику викладено матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. Збірник буде корисним для науково-педагогічних працівників, які цікавляться питаннями євроінтеграції та її правового забезпечення, зарубіжних практик публічного управління, а також для здобувачів вищої освіти при підготовці до навчальних занять з відповідних дисциплін і їх поглибленого вивчення.

Матеріали подано в редакції авторів тез. Оргкомітет не несе відповідальності за їх зміст та автентичність

УДК 340.12:316.42

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2024
© Автори, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 4.
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ 9
Будилін Н.
Національна безпека як конституційна основа правової держави 9
Вихристюк А., Олексунь Н.
Історичний аспект розвитку державних стратегій національної безпеки України..... 12
Григор'єва Н.
Інформаційне забезпечення в умовах кіберзагроз та в умовах дії воєнного стану: загальна проблематика та превентивні (профілактичні) заходи 16
Єжеєв М.
Особливості функціонування системи публічного управління в умовах воєнного стану 20
Засядько Д., Червяк В.
Інформаційна безпека як складова частина національної безпеки України 23
Іщенко К.
Національна безпека як конституційна основа правової держави 27
Каменський Д.
Економічна безпека України: виклики та перспективи 29
Лисенко В.
Роль правової держави в забезпеченні національної безпеки 33
Лисюк К.
Національна безпека - ключова конституційна опора правового державного ладу 36
Лукашенко С.
Перспективи розбудови децентралізованої системи цивільної безпеки 38
Людвенко Д., Томілова-Яремчук Н., Крупа Н.
Напрями зміцнення економічної безпеки сучасних підприємств 42
Мамалига В.
Національна безпека як конституційно-правова цінність особистості, суспільства та держави 45
Материнська О., Кучук А.
Безпека банківських операцій у мережі інтернет 48
Новіков В.
Права людини в умовах воєнного стану 53
Пащенко О.
Конституційний лад та інформаційна безпека як об'єкти злочину, передбаченого ч. 2 ст. 109 КК України 55
Прокопчук М.
Детермінанти міжнародного тероризму 59

Свірко С., Власюк Т., Дикий А., Кучменко В., Тростенюк Т.
Економічна безпека як важлива складова національної безпеки України: стан та проблеми нормативно-правового забезпечення ……. 62
Сігалова Ю.
Роль національної безпеки у забезпеченні конституційної державності: аналіз ключових аспектів 66
Супронюк В.
Терміно-поняття «інформаційна безпека України»: плюралізм підходів до розуміння 70
Супрунова І., Михальчук О.
Вектори подолання бідності в Україні в контексті забезпечення економічної безпеки 73
Тростенюк Т., Лисенко В.
Роль правової держави в забезпеченні національної безпеки 76
Філяніна Л.
Національна безпека та відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації за Європейською конвенцією про захист прав людини 80
Холод О.
Сучасні реалії національної безпеки 83
Ціватий В.
Національна безпека, ветеранська політика і ветеранська дипломатія як конституційна основа правової держави: міжнародно-правовий, зовнішньополітичний та інституціональний аспекти 86
Чорний А.
Національна безпека як конституційна основа правової держави 91

СЕКЦІЯ 5.
ПРИВАТНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ 95
Валянська Т.
Стадії медіації як способу альтернативного вирішення земельних спорів 95
Ветошко К.
Приватно-правові аспекти захисту прав власності: аналіз сучасного стану та шляхи вдосконалення 99
Голянич Є.
Принципи змагальності та диспозитивності в системі цивільного процесуального права 102
Гусаров К.
Особливості постановлення окремої ухвали при розгляді справ судами 106
Дягілєва Є.
Проблеми правового регулювання міжнародних мультимодальних перевезень 109

Жданова О.
Теоретико-правові засади групових позовів у господарському судочинстві 112
Ковачев П.
Процесуальні форми цивільної конфіскації за законодавством України 117
Мирославський С., Лукашенко С.
Дострокове часткове припинення дії свідоцтва на знаки для товарів і послуг: справа «StarLink» 121
Нестеренко М.
Суб'єкти оспорювання рішення міжнародного комерційного арбітражу 124
Новіков В.
Використання технологій для розробки системи попередження техногенних катастроф 126
Павлюк А.
Приватно-правові аспекти розбудови України як правової держави 128
Пазій С.
Історичні витоки обмежувального припису 131
Попов О.
Позапроцесуальні інструменти забезпечення єдності судової практики в цивільному судочинстві 134
Сольський В.
Особливості судових економічних експертиз у справах про банкрутство 138
Цаприкін М.
Альтернативні способи вирішення правових спорів 141

СЕКЦІЯ 6.
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ 145
Божко А.
Надання адвокатом правової допомоги юридичним особам, місцезнаходження яких є території, визнані тимчасово окупованими в умовах воєнного стану 145
Бондар М.
Сучасний стан корупції у сфері публічного управління та адміністрування в Україні 149
Василюк Д.
Фінансово-правове регулювання банківської діяльності в Бельгії 153
Гордійчук О., Савіцька Є.
Сучасний стан та проблеми запобігання корупції в Україні 156
Губенко В., Ващенко С.
Формування кадрового потенціалу в органах публічної влади 160

Дюкарєва С. 163
Особливості розгляду судами справ про застосування санкцій ……
Качур Д.
Правова природа інституту зупинення права на заняття адвокатською діяльністю.....166
Кудінов Д.
Проблема використання місячних ресурсів у міжнародному космічному праві 169
Куковинець Д.
Щодо співвідношення діпфейків та предмета порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України).....175
Легуша І.
Нормативно-правове забезпечення архітектури та містобудування в Україні 179
Медвідь К.
Публічно–правові аспекти розбудови України як правової держави.....183
Михайличенко К., Лісун С.
Проблематика реалізації Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» в умовах дії воєнного стану 186
Новікова К.
Караність кримінальних правопорушень, що посягають на інформаційний простір держави 189
Паншин В.
Міграційні процеси в умовах правого режиму воєнного стану - нові виклики в системі розвитку територіальних громад 191
Сенько Ю.
Державна соціальна допомога для потерпілих від насильницьких злочинів: гарантії та можливості.....195
Смалюк Р.
Особливості визначення меж судового контролю у спорах щодо оскарження рішень Вищої Ради Правосуддя у дисциплінарних провадженнях.....199
Соболь М.
Вплив воєнного стану на реалізацію громадянських і політичних прав в Україні 202
Щербак С., Рєпін Д.
Стан впровадження криптовалют в Україні 207

СЕКЦІЯ 7.
ОБОРОННА ЕКОНОМІКА ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....211
Воскобійник Т.
Державно-політичний аспект національної безпеки України.....211

Жильніков О.
Особливості фінансування України західними країнами 215
Лунгол О.
Актуальні підходи до захисту кіберфізичних систем в умовах індустрії 4.0 218
Олексунь Н., Мартинюк Р.
Транскордонна злочинність як фактор тінізації економіки України в умовах воєнного стану 221
Подаков Є.
Сучасні аспекти моделювання рівня фінансової безпеки розвитку аграрного бізнесу в умовах військового стану 224
Попович Н., Омелюх В.
Оборонна економіка України в умовах зовнішньої агресії 227
Свірко С., Мороз Ю., Довгалюк В., Дика О., Сидоренко О.
Координація міжнародної технічної допомоги в сфері оборонної економіки України 230
Тараненко В.
Економічна складова системи забезпечення національної безпеки України 235
Тарасенко А.
Оборонний сектор України як складова економічних трансформацій 238

СЕКЦІЯ 8.
ЄВРОПЕЙСЬКА ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТІ ТА НАУЦІ 242
Ганжа В., Іваній О.
Сучасні тенденції державного управління освітою: від жорсткого контролю до гнучкого регулювання 242
Гетманцев О.
Європейський союз як сучасний вектор інтеграції для підвищення ефективності науки та освіти в Україні 245
Горобець І.
Муніципальні вибори у сербських районах Косова 2023 року. Особливості проведення 249
Жильнікова Н.
Натуралізація як спосіб набуття громадянства 252
Конопля Д.
Пробаційний нагляд: проблеми правозастосування 257
Кравченко А., Бєляєва О.
Державна служба України на шляху до європейської інтеграції 260
Кравченко В.
Актуальні проблеми фізичного виховання в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання 264

Материнська О.
Зміна парадигми в системі вищої освіти під час повномасштабного вторгнення в Україну …… 267
Медведєв І.
Джерела та витоки історії території як основа розвитку інтеграційних євроатлантичних процесів 271
Носик Д.
Європейська та євроатлантична інтеграція в освіті та науці.....275
Осьмачко А.
Євроінтеграція в освіті України: позитивний досвід ЄС.....279
Снагощенко Л.
Сучасні дослідження підвищення фізичної активності студентів в європейських країнах 283
Шестопалов Р.
Прецендентне право: правова позиція чи юридичний хаос 287
Яковенко Є.
Державна політика щодо інформаційної безпеки в умовах воєнного стану.....291

СЕКЦІЯ 9.
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ, ІННОВАЦІЇ …….294
Ананченко М.
Perspective Directions Of Regional Development In The Context Of Its Public Administration.....294
Вознєсєнскій В.
Classification Of Risk Groups Of Initiative Projects In The Public Administration System 296
Кальченко І.
Суголосність державної та регіональної стратегії розвитку 299
Ковтун О.
Законодавче регламентування стійкого розвитку вітчизняних підприємств 301
Колоколов С.
Stages Of Public-Private Partnership Development In Ukraine 302
Мироненко А.
Cooperation With Citizens As An Innovative Approach To Public Governance In The Region.....305
Омельяненко В., Гордієнко В.
Регіоналізація соціальних стандартів в контексті вирішення проблем сталого розвитку.....306

СЕКЦІЯ 4.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Будилін Нікіта Олександрович,
курсант 1 курсу навчально-наукового інституту права таьпідготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Жеглінська Тетяна Олегівна,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Важливість національної безпеки відображає невід'ємну роль у військових конфліктах на всіх етапах історії. Від зародження держави до наших днів безпека залишається головною пріоритетною метою кожного суспільства. Теоретичні та методичні засади забезпечення цієї безпеки постійно вдосконалюються, оскільки складна природа національної безпеки вимагає постійного аналізу та адаптації до зростаючих загроз.

Сучасні напруження у міжнародних політичних процесах відображають повернення геополітичної динаміки, яка була характерною для періоду після Холодної війни. Світ знову стає свідком формування «біполярного світу», де країни та регіони визначають свої позиції відповідно до політичного курсу та підтримки однієї зі сторін глобального протистояння. На жаль, починаючи з 2014 року, наша країна стала центром російської гібридної агресії, що проявляється не лише у військовій сфері під час операції об'єднаних сил, але й у сферах інформаційної, дипломатичної та економічної діяльності [1].

Під національною безпекою розуміється показник готовності суспільства та держави, які захищають свої національні інтереси самостійно або у співпраці з іншими дружніми країнами, стримувати або усувати загрози як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, спрямовані на національний суверенітет, територіальну цілісність, соціальний порядок, економічний розвиток та інші важливі аспекти духовного та матеріального життя [1].

Важливо також забезпечити захист інтересів особистості, суспільства та держави від загроз, що походять як зовні, так і зсередини. Здійсненню національної безпеки сприяє миролюбний характер відносин між державою та іншими державами. Зміцнення національної безпеки передбачає створення умов, необхідних для ефективного захисту інтересів держави та нації, а також успішного вирішення політичних, економічних, соціальних та інших завдань, що стоять перед ними.

Зацікавленість у питаннях національної безпеки не можна вважати випадковою, оскільки вона обумовлена низкою факторів. По-перше, це пов'язано зі складністю внутрішньополітичної ситуації в багатьох країнах, де спостерігається економічна нестабільність, недоліки у системі державного управління та зростання кримінальних явищ, включаючи збільшення масштабів світового тероризму та загострення міжнаціональних та міжнародних конфліктів. Ці фактори породжують різноманітні внутрішні й зовнішні загрози для безпеки особистості, суспільства й держави.

По-друге, існує потреба у пошуку нових стратегій для підвищення ефективності діяльності державних та громадських структур у забезпеченні захисту інтересів особистості, суспільства та держави від різних зовнішніх і внутрішніх загроз, зокрема кримінальних.

У цьому контексті основними складовими національної безпеки є безпека особистості, безпека держави й безпека суспільства, що змінюються залежно від характеру суспільних відносин, політичного устрою та рівня внутрішніх і зовнішніх загроз.

Рис 1. Основні компоненти національної безпеки [1]

У Законі України "Про Національну безпеку України" чітко визначається поняття національної безпеки, яке охоплює захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз [2].

У сферу безпеки і оборони України, відповідно до вищезгаданого закону, входить система державних органів, Збройні Сили України, інші утворені згідно з законами України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту. Всі ці органи та структури забезпечують захист національних інтересів України від загроз.

Національна безпека є фундаментом стабільності та процвітання суспільства, а також основою для збереження суверенітету та територіальної цілісності держави. Вона визначається як готовність суспільства та держави захищати національні інтереси від різноманітних загроз, що включають як зовнішні, так і внутрішні чинники [1].

Крім того, національна безпека забезпечує умови для ефективного розвитку економіки, соціальної стабільності та правової держави. Важливо також враховувати наявність загальної стратегії національного розвитку та забезпечення національної єдності та згоди. У законодавчому

аспекті поняття національної безпеки чітко визначається, а сфера безпеки і оборони країни охоплює систему органів влади та військових структур, спрямованих на захист національних інтересів від різноманітних загроз.

Список використаних джерел:

1. Лисецький Ю.М., Семенюк Ю.В., Павленко Д.Г. Аналіз чинників, що впливають на систему забезпечення національної безпеки України в умовах гібридної війни. Вісник воєнної розвідки. 2020. № 60. С. 99–103.
2. Про національну безпеку України : Закон України № 2469-VIII (2469-19) зі змінами і доповненнями. Дата оновлення: 21.06.2018. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/170018/page (дата звернення: 02.05.2024).

Вихристюк Андрій Віталійович,
студент 1 курсу Державного університету «Житомирська політехніка»
Олексунь Надія Олександрівна,
аспірант, асистент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту Державного університету «Житомирська політехніка»

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ СТРАТЕГІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Питання національної безпеки завжди було і залишається одним з найважливіших для кожної країни. У випадку України, це особливо актуально з огляду на геополітичне положення країни, історичні виклики та сучасні загрози. Протягом останніх років Україна прийняла кілька концепцій та стратегій національної безпеки, які відображали як зовнішні, так і внутрішні зміни у безпековому середовищі. Вивчення еволюції цих документів дає важливу інформацію для розуміння пріоритетів та підходів держави до забезпечення своєї безпеки в мінливих умовах сучасного світу. Дослідження даної теми є актуальним з огляду на необхідність вдосконалення державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Аналіз змін, які відбувалися в цих документах протягом часу, допоможе виявити як позитивні, так і негативні тенденції, прогалини у нормативно-правовій базі та

практичному втіленні заходів безпеки, що в свою чергу сприятиме розробці ефективного нормативно-правового забезпечення національної безпеки країни, адаптованих до сучасних умов та викликів.

Забезпечення національної безпеки України має багаторічну історію, яка тісно пов'язана з розвитком української державності. Після проголошення незалежності у 1991 році, Україна розпочала формування власної стратегії національної безпеки, спрямованої на захист суверенітету, територіальної цілісності та демократичного розвитку країни.

Перші кроки у цьому напрямку були зроблені ще в 1990-х роках, коли було прийнято Закон України "Про основи національної безпеки України" та затверджено першу Концепцію (Стратегію) національної безпеки. Ці документи заклали основи для розбудови системи забезпечення національної безпеки, визначивши ключові загрози та пріоритетні напрямки діяльності держави. Протягом наступних десятиліть стратегії національної безпеки України неодноразово переглядалися та оновлювалися відповідно до змін у геополітичному становищі держави, нових викликів та загроз. Зокрема, у 2007 році було затверджено Стратегію національної безпеки, яка акцентувала увагу на євроатлантичному курсі України та необхідності подальшого розвитку системи національної безпеки [1]. Протягом наступних десятиліть стратегії національної безпеки України неодноразово переглядалися та оновлювалися відповідно до змін у геополітичному становищі держави, нових викликів та загроз.

Указом Президента України від 8 червня 2012 року було затверджено нову редакцію Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється». Головною метою цього документа було впровадження нових підходів до формування сучасної державної політики національної безпеки України та проведення комплексного реформування сектору безпеки і оборони. Варто відзначити, що на момент прийняття документу його положення відповідали демократичним нормам, були співзвучні політиці безпеки європейських держав і держав-членів НАТО, а також сприяли забезпеченню миру і стабільності в європейському регіоні та у світі в цілому.

Стратегія 2015 року характеризується інтеграцією до Європейського Союзу, особливим партнерством з НАТО та забезпеченням

національної безпеки у зовнішньополітичній сфері, а також економічної, енергетичної, інформаційної, кібербезпеки та безпеки інформаційних ресурсів, безпеки критичної інфраструктури й екологічної безпеки.

Табл. 1

Еволюція стратегій національної безпеки України

Рік	Пріоритети	Зовнішня політика	Внутрішні загрози
2007	Євроінтеграція, НАТО, демократизація	Прозахідна	Тероризм, організована злочинність, корупція
2012	Співпраця СНД	Баланс між Заходом та Сходом	Сепаратизм та загроза розколу
2015	Захист від росії, ЄС/НАТО, реформи	Гібридна війна, кібербезпека	
2020	Людська безпека, оборона, ЄС/НАТО	Стратегічна стійкість	Зміна клімату, пандемія, дезінформація, війна.

Важливо зазначити, що кожна стратегія відображала політичний та геополітичний контекст свого часу. Стратегії 2015 та 2020 років значною мірою ґрунтуються на досвіді російської агресії.

Стратегія національної безпеки України 2020 року є ключовим документом, що визначає основні напрямки та пріоритети забезпечення національної безпеки України на найближчу перспективу [2]. Затверджена Указом Президента України у вересні 2020 року, ця Стратегія відображає сучасні виклики та загрози, з якими стикається наша держава, та окреслює основні шляхи їх подолання. Серед ключових положень Стратегії - забезпечення суверенітету та територіальної цілісності України, захист прав, свобод і законних інтересів громадян, зміцнення обороноздатності, протидія гібридній агресії Російської Федерації, інтеграція України до Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору. Пріоритетними напрямами є розвиток системи стратегічних комунікацій, протидія дезінформації та кіберзагрозам, а також зміцнення економічної безпеки та енергетичної незалежності України. Особливу увагу в Стратегії приділено реформуванню сектору безпеки і оборони, підвищенню ефективності діяльності сил безпеки та розвитку оборонно-промислового комплексу. Також підкреслюється важливість посилення

співпраці з міжнародними партнерами, зокрема в рамках ініціатив НАТО та ЄС, для забезпечення спільної безпеки та стабільності в Європі.

На сучасному етапі Україна стикається з низкою серйозних загроз національній безпеці, які вимагають ефективних стратегій реагування та подолання. Одними з ключових загроз є зовнішня військова агресія з боку російської федерації, яка анексувала Крим та розв'язала війну на всій території нашої держави. Ця агресія не тільки порушує територіальну цілісність України, а й становить пряму загрозу суверенітету, демократичному розвитку та європейській інтеграції країни. Окрім зовнішньої військової загрози, Україна стикається з внутрішніми викликами, які підривають національну безпеку. Серед них - корупція, що глибоко вкоренилася у владних структурах та бізнес-середовищі, загрожуючи ефективності державного управління та сталому економічному розвитку. Посилення соціально-економічної нестабільності, високий рівень бідності та нерівності також становлять серйозні виклики для національної безпеки. Додатковими загрозами виступають енергетична залежність від росії, кіберзагрози та дезінформаційні операції, спрямовані на дестабілізацію ситуації в Україні. Вони вимагають впровадження комплексних заходів, спрямованих на забезпечення енергетичної незалежності, кібербезпеки та протидії російській пропаганді. Враховуючи складність та багатогранність сучасних загроз, Україна потребує виваженої та всеохоплюючої стратегії національної безпеки, яка зможе ефективно протистояти цим викликам та гарантувати безпеку та стабільний розвиток держави.

Проведене дослідження засвідчує важливість та актуальність питання еволюції стратегій національної безпеки України. Протягом історичного розвитку нашої держави, підходи до забезпечення національної безпеки зазнавали значних трансформацій, адаптуючись до нових викликів та загроз. Сучасна Стратегія національної безпеки України, затверджена у 2020 році, визначає ключові пріоритети та механізми реалізації державної політики у цій сфері. Однак, її ефективна реалізація потребує подолання низки викликів, серед яких - недостатнє фінансування, необхідність узгодження з іншими

стратегічними документами, а також підвищення координації між різними органами влади.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12.02.2007 р. № 105/2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007#Text

2. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 року №392/2020. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037 .

Григор'єва Наталія Сергіївна,
курсант 204 н.в. факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ КІБЕРЗАГРОЗ ТА В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАГАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПРЕВЕНТИВНІ (ПРОФІЛАКТИЧНІ) ЗАХОДИ

Інформаційне забезпечення в умовах кіберзагроз - це важлива складова сучасного ділового середовища, особливо в епоху швидкого розвитку технологій та зростаючої кількості кіберзлочинності.

В умовах правового режиму дії воєнного стану розпочинаючи з 24 лютого 2022 року Указом Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1] ризик кіберзагроз можуть стати ще більш серйозними та небезпечними через широкомасштабне вторгнення Російської Федерації проти України.

Слово «загроза» в інформаційній безпеці означає, що будь-хто або будь-що підпадає під небезпеку будь-яких негативних впливів у сфері інформаційної діяльності. Загрози можуть бути внутрішніми, спричиненими суб'єктом інформаційних відносин через недостатню кваліфікованість, розуміння процесів і наслідків чи злочинним умислом, так і зовнішнім. Загрози включають в себе впливи, до яких можна віднести хакерство і бездіяльність уповноважених органів щодо виявлення та реакції на загрози; помилки у стратегії політичного курсу щодо системи прийняття законів та їх реалізації; рівень інформаційної культури суспільства та владного істеблішменту; соціально-економічний стан суспільства та держави.

Правове підґрунтя інформаційної безпеки України забезпечують: Конституція України, Кримінальний кодекс України, закони України

"Про основні засади забезпечення кібербезпеки України", "Про інформацію", "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах", "Про національну безпеку України" та інші закони, Доктрина інформаційної безпеки України, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність та інші міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України [2].

Гібридний інформаційно-медійний характер російської агресії ще станом на 2014 рік повною мірою виявив неприпустимо слабкі позиції України в забезпеченні власної інформаційної безпеки, зокрема [3]:

– критична кількість медіа, які перебуваючи в інформаційному просторі України, порушують її закони та загрожують її національній безпеці;

– недостатньо захищений від неліцензованих трансляцій вітчизняний телерадіопростір, стабільне технічне покриття якого й досі є значно меншим за територію держави (навіть без урахування окупованих районів);

– неадекватна вимогам часу система нормативно-правового та інституційного забезпечення розвитку інформаційної сфери, зокрема, відсутність концептуальної державної політики інформаційної безпеки;

– недостатньо фахова, слабко організована й надто залежна від власників ЗМІ журналістська спільнота;

– брак дієвих інституцій та механізмів оперативного реагування на інформаційні загрози як технічного, так і психологічного характеру.

Інформаційне забезпечення в умовах кіберзагроз та в умовах дії режиму воєнного стану має важливе значення для забезпечення безпеки країни та її громадян. Ось деякі ключові аспекти цього процесу:

- в умовах кіберзагроз та режиму воєнного стану необхідно посилити заходи захисту мережі. Це включає вдосконалення відповідних технічних засобів захисту, таких як файрволи, антивіруси, системи виявлення вторгнень, а також збільшення відомостей та навичок персоналу з питань кібербезпеки;

- під час дії режиму воєнного стану необхідно мати чіткі стратегічні плани щодо реагування на кібератаки та забезпечення функціонування критичних інфраструктурних об'єктів, військових систем та комунікацій;

- системи моніторингу мережі та виявлення вторгнень повинні бути постійно активними в умовах кіберзагроз та воєнного стану.

Реагування на виявлені загрози повинно бути швидким та ефективним, з можливістю вжиття необхідних заходів для ліквідації загрози та відновлення нормального функціонування систем;

- важливою частиною ефективного інформаційного забезпечення в умовах кіберзагроз та режиму воєнного стану є співпраця та обмін інформацією між різними відомчими структурами, а також між різними країнами;

- важливим елементом є навчання та підвищення усвідомлення персоналу щодо кібербезпеки та протидії кіберзагрозам в умовах воєнного стану. Це допоможе зменшити ризики та підвищити загальний рівень захищеності;

У Стратегії кібербезпеки України наголошується, що безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни і відмічено, що забезпечення кібербезпеки є одним із пріоритетів у системі національної безпеки України.

Реалізація зазначеного пріоритету буде здійснюватися шляхом посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі. Ураховуючи виклики та загрози, що постали перед Україною у кіберпросторі, критично зростає роль кібербезпеки в процесах цифрової трансформації держави [4].

Превентивні заходи з метою виявлення кіберзагроз є критичним елементом стратегії кібербезпеки для запобігання атакам та мінімізації їхніх наслідків. Ось кілька таких заходів:

- регулярний моніторинг мережевої активності дозволяє виявляти незвичайні або підозрілі патерни поведінки, які можуть свідчити про можливі кіберзагрози;

- використання систем виявлення аномальної активності (IDS/IPS) для виявлення незвичайних патернів трафіку або спроби несанкціонованого доступу;

- системи журналювання подій (SIEM) дозволяють аналізувати журнали подій з різних джерел для виявлення аномальної або підозрілої активності;

- застосування інтелектуальних систем аналізу даних та штучного інтелекту для виявлення відмінностей у звичайних патернах поведінки, які можуть вказувати на потенційні загрози;

- проведення регулярного аудиту безпеки та сканування вразливостей дозволяє ідентифікувати слабкі місця в системі, які можуть бути використані зловмисниками для здійснення атак;

- отримання інформації від зовнішніх джерел розвідки або партнерів щодо потенційних кіберзагроз може допомогти вчасно виявити та запобігти атакам;

Ці превентивні заходи сприяють підвищенню рівня кібербезпеки організації та дозволяють вчасно виявляти та реагувати на потенційні кіберзагрози перед тим, як вони спричинять серйозні наслідки.

Отже, підсумовуючи зазначену тему, можемо зробити висновок що, проблематика кіберзлочинності та інформаційне забезпечення в умовах кіберзагрози є серйозним викликом не тільки державі в цілому, а й окремим господарюючим суб'єктам, практично кожному громадянину. Тому потребує побудова національної моделі забезпечення кібербезпеки на всіх рівнях. Особливо маємо приділяти увагу розвитку системи підготовки науково-педагогічних кадрів у сфері кібербезпеки, зокрема, підготовка фахівців за напрямом «Кібербезпека»; підготовка, атестація, переатестація та підвищення кваліфікації фахівців у сфері кіберзахисту для потреб державних органів, військових формувань і правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text (дата звернення: 16.04.2024)

2. Юлія Газізова. Кіберзлочинність в Україні. Ера цифрових технологій – ера нових злочинів. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA013606;

3. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

4. Стратегія кібербезпеки України: «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни»: Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/21_6.pdf .

Єжеєв Микола Федорович,
кандидат військових наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Уже минуло більше двох років, як українське суспільство та система публічного управління функціонують у режимі воєнного стану. У надскладних умовах воєнного стану Україна змушена не лише захищати свою незалежність та територіальну цілісність, а й займатися підтримкою економіки, соціальної сфери, відновленням інфраструктури, аварійно-рятувальними та будівельними роботами, долати безліч інших кризових явищ у різних сферах суспільного життя та публічного (державного) управління.

Необхідність вирішення за таких екстремальних умов комплексу нагальних проблем у різних сферах публічного управління та суспільної життєдіяльності неминуче пов’язана з підвищенням вимог до рівня професійної компетентності керівних та інших кадрів не лише органів військового управління, а, в тому числі, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ і організацій з питань галузевого та міжгалузевого публічного управління в умовах воєнного стану.

На підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України "Про правовий режим воєнного стану" 24 лютого 2022 року Указом Президента України №64/2022 введено воєнний стан [1].

Ст. 1 цього закону визначає, що "Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого

самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Важливим визначенням, для розуміння особливостей функціонування публічного державного управління в умовах воєнного стану є "воєнний час". В монографії [3] дано таке трактування: "Воєнний час - період фактичного перебування держави у стані війни. Початок воєнного часу - оголошення стану війни чи моменту початку воєнних дій, кінець - оголошений день і година припинення воєнних дій, а у разі їх продовження після оголошення - момент фактичного закінчення.

Розгортання системи публічного управління на час воєнного стану включає до себе певний комплекс заходів, в тому числі, розгортання організаційної структури публічного управління воєнного часу. Організаційна структура управління – це форма організацій системи управління, що визначає сукупність стійких зв’язків системи, забезпечує її цілісність і тотожність самій собі, тобто збереження основних властивостей при різних внутрішніх і зовнішніх зв’язках; спосіб організації взаємодії елементів системи і зв’язків між ними, є певною характеристикою процесів, які відбуваються між елементами системи, а також впливають на умови її функціонування. Основні вимоги до організаційної структури управління: мінімальна кількість управлінських зв’язків; усунення елементів дублювання, оперативність і гнучкість у роботі.

Проблематиці публічного (державного) управління, в тому числі, антикризового державного управління, останнім часом приділяється багато уваги [4]. Однією з важливих проблем держави сьогодні – це адаптація державних органів та силових структур України до нових викликів та загроз сьогодення, зокрема ефективне функціонування системи публічного (державного) управління в умовах воєнного стану. Це комплексне питання, яке потрібно вирішувати щоденно на державному рівні.

В класичному розумінні система управління включає до себе таки основні складові: органи управління, які працюють на облаштованих місцях (тобто місця управління або пункти управління), засоби зв'язку та комунікацій, система забезпечення функціонування органів управління. Система публічного управління в умовах воєнного стану продовжує виконувати основні завдання та функції, спираючись на існуючу систему управління. До неї висуваються певні вимоги, зокрема: безперервність управління, стійкість та надійність управління, захищеність органів управління.

До найбільш важливих особливостей публічного (державного) управління в умовах воєнного стану, на наш погляд, можна виділити такі: По-перше, розгортаються нові елементи системи управління, які готуються для роботи завчасно ще в мирний час [4]. По друге, створюються військові адміністрації замість цивільних адміністрацій. По-третє, обласними, Київською міською державними адміністраціям, органами місцевого самоврядування утворюються регіональні та місцеві ради оборони та забезпечується сприяння військовому командуванню у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану. По-четверте, усі органи публічного (державного) управління переводяться в особливий режим функціонування, який передбачає посилення оперативного складу для забезпечення цілодобового функціонування органів управління, до Ставки Верховного головнокомандувача ЗСУ виділяються оперативні групи, визначених ще в мирний час органів виконавчої влади.

Наприклад, Законом України Про правовий режим надзвичайного стану [2] в умовах нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій Єдина державна система цивільного захисту (далі - ЄДС ЦЗ) функціонує в режимі повсякденного функціонування. У разі загрози виникнення надзвичайної ситуації (НС) за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, обласних, Київської міських державних адміністрацій для ЄДС ЦЗ у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим підвищеної готовності. У разі виникнення НС за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, обласних, Київської міських державних

адміністрацій для ЄДС ЦЗ у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим надзвичайної ситуації. За наявності реальної загрози безпеці громадян або конституційному ладові, усунення якої іншими способами є неможливим, вводиться надзвичайний стан.

В умовах воєнного стану відбулася перестановка акцентів – нині необхідна не кількість збройних підрозділів, а якість їхніх дій; не кількість поліцейських, суддів чи цивільних службовців в уряді, а якість того, що вони можуть зробити. Однією з важливих проблем держави сьогодні – це адаптація державних органів та силових структур України до нових викликів та загроз сьогодення. Це комплексне питання, яке потрібно вирішувати на державному рівні.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України Про введення воєнного стану в Україні №64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397

2. Закон України Про правовий режим воєнного стану від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII // Офіц. вісн. України. - 2015. - № 46. - Ст. 1449.

3. Богданович В.Ю., Єжеєв М.Ф., Свида І.Ю. Основи державного управління забезпеченням обороноздатності України : теорія і практика : монографія. Львів : ЛІСВ, 2008. 300 с.

4. Єжеєв М.Ф. Особливості функціонування системи публічного (державного) управління в умовах воєнного стану.(2023) «Публічно-управлінські та цифрові практики». : К,ДУІКТ № 2, 2023. с. 43-60. URL: https://journals.dut.edu.ua/index.php/public/article/view/2798/2699

Засядько Дар’я Миколаївна,
студентка 2 курсу факультету міжнародної торгівлі та права Державного торговельно-економічного університету
Червяк Віолета Олександрівна,
студентка 2 курсу факультету міжнародної торгівлі та права Державного торговельно-економічного університету

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Бурхливий розвиток інформаційних технологій наприкінці XX століття призвів до значних трансформацій у всіх сферах життя

суспільства. Інформація стала не просто цінним ресурсом, а й ключовим фактором розвитку економічного, політичного, культурного та соціального життя країни. Однак, одним з найбільш актуальних аспектів залишається питання інформаційної безпеки. Україна, як і багато інших країн світу, стикається з цілою низкою інформаційних загроз, які можуть завдати значної шкоди стабільності та суверенітету держави.

Вважаємо слушним визначення інформаційної безпеки як складової частини національної безпеки, зокрема системи заходів, спрямованих на захист інформації, яка належить державі, громадянам та організаціям, від незаконного доступу, руйнування, зміни чи витоку.

В Україні законодавча база у галузі інформаційної безпеки складається з низки законів та підзаконних актів, які регулюють відносини у сфері захисту інформації. Правова основа для побудови, поточної діяльності та розвитку системи забезпечення інформаційної безпеки України визначена: Конституцією України, законами України: «Про національну безпеку України», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про хмарні послуги» тощо. Варто зазначити, що в українському законодавстві частіше можна зустріти термін «захист інформації» ніж «інформаційна безпека». Так у ст.1 Закону України «Про інформацію» зазначено, що захист інформації – це сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї [1]. Також особлива роль серед підзаконних актів належить Стратегії інформаційної безпеки, яка визначає актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам, захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних [2].

Не менш вагомим у сфері інформаційної безпеки є міжнародне співробітництво, яке здійснюється через 1) діяльність організацій: ООН, ЄС, ОБСЄ; 2) розробку та впровадження міжнародних стандартів інформаційної безпеки (напр. ISO 27001); 3) створення форумів та спеціальних груп задля розвитку культури мережевої та інформаційної безпеки (напр. ENISA); 4) укладання міжнародних договорів, конвенцій

з метою створення єдиної нормативної бази, спільного механізму реагування на загрози інформаційної безпеки тощо.

Також, слід зазначити, що Україна є однією з країн, яка ратифікувала Конвенцію про кіберзлочинність, відому як Будапештська конвенція. Ця конвенція є основоположним міжнародним документом, який визначає загальні принципи та механізми протидії з кіберзлочинністю. Вона спрямована на гармонізацію законодавства країн-учасниць, удосконалення методів розслідування та розширення міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки. Однак, кримінальне законодавство України лише частково відповідає положенням Будапештської конвенції і це ускладнює ефективну протидію з кіберзлочинністю в Україні [3].

Як бачимо, нормативно-правова база у даній галузі є доволі розвиненою на національному та міжнародному рівнях, однак транскордонний характер та швидкі зміни в цій сфері зумовлюють необхідність постійного вдосконалення законодавства.

Закон України «Про основи національної безпеки» окреслює низку серйозних загроз, які можуть підірвати інформаційний простір країни. Серед них: 1) маніпуляція суспільною свідомістю; 2) обмеження свободи слова та доступу до інформації; 3) поширення негативного контенту; 4) кіберзлочинність та кібертероризм; 5) розголошення конфіденційної інформації.

Перш за все, велику загрозу національній безпеці становить кіберзлочинність і саме тому Україна потребує ефективних заходів з кібербезпеки. Кібератаки з боку ворожих держав та злочинних груп можуть завдати значної шкоди економіці, критичній інфраструктурі та суспільству загалом. Тому вжиття ефективних заходів з кібербезпеки є життєво важливим завданням для України. Це включає: протидію кібератакам, захист критично важливої інформації та розвиток власних кіберзбройних сил.

Важливим аспектом кібербезпеки є також розвиток законодавства. Україна вже вжила певних кроків у цьому напрямку, але необхідно продовжувати роботу над вдосконаленням законодавства, щоб воно відповідало сучасним викликам.

Друге, що не менш важливо, – це захист інформаційного простору від зовнішнього впливу. Україна активно протидіє дезінформації та інформаційній агресії, особливо у зв'язку з війною, яку веде проти неї РФ. Суттєва роль в цьому питанні надається громадськості, оскільки вона являється суб'єктом інформаційних правовідносин. Медіа-споживання громадянського суспільства, включаючи вибір платформ, джерел новин і типів вмісту, безпосередньо впливає на доступність та поширення інформації. Недостатня захищеність від негативних пропагандистський впливів, недостовірної інформації, розквіту злочинної діяльності в мережі Інтернет зумовлюють споживання громадськістю неправдивої інформації та її поширення, що і створює потенцію загрозу для національної безпеки України.

Пошук надійної, стабільної та ефективної моделі організації суспільного життя передбачає активну участь у даному процесі медіа (ЗМІ), які покликані формувати компетентну громадську думку. Використання медіа об’єктивно передбачає залежність національної безпеки держави від захищеності інформаційного середовища. Саме тому заходи з підвищення медіаграмотності, розвиток суспільних медіа та підтримка незалежних журналістів стають важливими складовими у цьому напрямку. Також важливою є роль українських спецслужб у забезпеченні інформаційної безпеки країни. Вони здійснюють моніторинг та аналіз інформаційних загроз, розробляють стратегії захисту та співпрацюють з іншими вітчизняними та міжнародними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text.
2. Про Стратегію інформаційної безпеки. Рішення від 15.10.2021 р. ідентифікатор: n0080525-21. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0080525-21#Text.
3. Конвенція про кіберзлочинність. Конвенція ратифікована Україною від 07.09.2005 р. ідентифікатор: 994_575. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

Іщенко Катерина Василівна,
студентка 2 курсу Навчально – наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Сучасний світ це світ демократії, вільного суспільства, свободи, але попри це, він сповнений війн, диктатури та порушення людських прав. І як би нам не хотілось цього, але завжди при владі будуть люди, яким власні бажання та амбіції важливіші за людські життя та цінності. Тому питання національної безпеки завжди буде актуальним. Тим паче зараз, коли російська федерація, нехтуючи усіма загальновизнаними принципами та міжнародними правовими нормами, вчиняє злочини небачені з часів Другої світової війни.

Перш за все, важливо розуміти, що національна безпека це не лише військова сфера, але й комплексний підхід до захисту національних інтересів в політичній, економічній, соціальній, інформаційній, екологічній та інших сферах життєдіяльності держави.

Простими словами національна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від реальних та потенційних загроз. Конституція України визначає національну безпеку як найважливішу цінність суспільства і держави. Відповідальність за забезпечення національної безпеки несе держава.

Національна безпека є основою для функціонування всіх органів державної влади та системи права. Вона забезпечує сприятливі умови для реалізації прав і свобод людини, гарантує стабільність та розвиток суспільства.

Національна безпека виступає як основна конституційна основа правової держави з кількох причин:

- **Захист територіальної цілісності:** Національна безпека гарантує цілісність та недоторканність території держави та захищає її від агресора.

- **Забезпечення прав і свобод людини:** Правова держава ґрунтується на принципах верховенства права. Діяльність держави в сфері національної безпеки має здійснюватися в рамках закону та з дотриманням прав людини. Верховенство права гарантує, що заходи з забезпечення національної безпеки не будуть використовуватися для утиску прав і свобод громадян, а також для свавілля з боку державних органів.
- **Законність та підзвітність:** Національна безпека не може досягатися шляхом порушення закону або утиску прав людини. Правова держава гарантує, що всі дії в сфері національної безпеки здійснюються в рамках закону та з дотриманням принципів підзвітності. Силові структури, які відповідають за забезпечення національної безпеки, також підпадають під дію закону. Правова держава гарантує, що їхня діяльність контролюється та не виходить за межі законних повноважень.
- **Стабільність та передбачуваність:** Правова держава потребує стабільного політичного та економічного середовища. Національна безпека усуває фактори, які можуть призвести до дестабілізації, тим самим створюючи умови для довгострокового планування та розвитку. Національна безпека забезпечує стабільність та порядок у країні, що є важливою передумовою для функціонування правової держави та розвитку громадянського суспільства.
- **Прозорість та відкритість**: Правова держава ґрунтується на принципах прозорості та відкритості. Громадяни мають право бути поінформованими про питання національної безпеки та брати участь у обговоренні відповідних заходів. Органи влади, які відповідають за національну безпеку, зобов'язані звітувати перед суспільством про свою діяльність. Правова держава гарантує, що це звітування здійснюється в публічний та прозорий спосіб

Для забезпечення національної безпеки в правовій державі необхідно застосовувати різноманітні інструменти, включаючи законодавчі акти, судову систему, правоохоронні органи тощо. Важливо, що для ефективного використання цих інструментів потрібна чітка правова база та прозорий механізм контролю.

Отже, національна безпека є основою правової держави, гарантуючи захист прав та свобод людини, забезпечуючи правовий

порядок та захищаючи територіальну цілісність країни. Її забезпечення вимагає комплексного підходу та ефективного використання різноманітних інструментів, що ґрунтуються на конституційних принципах та правових нормах.

Список використаних джерел:

1. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page#Text
2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text
3. https://www.rnbo.gov.ua/

Каменський Дмитро Васильович,
доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права та кримінології Національної академії Служби безпеки України

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Як справедливо зауважують вітчизняні фахівці, формування та реалізація в Україні державної політики національної безпеки є чи не найголовнішою проблемою ефективного управління суспільством, що наразі трансформується. Українські політичні реалії засвідчують, що технологія реалізації доктрин, стратегій, концепцій і програм державної політики у сфері національної безпеки об'єктивно повинна інтегрувати всі компоненти політичної активності держави і базуватися на ґрунтовних теоретичних засадах та історичному досвіді [1, с. 13]. Сьогодні теорія національної безпеки проходить, напевне вимушено, етап активної практичної апробації та динамічного розвитку, із огляду на безпрецедентні умови, в яких наразі перебуває наша держава через непровоковану військову агресію.

Потрібно наголосити на тому, що ключовим нормативним «дороговказом» щодо поняття та змісту національної безпеки в нашій державі виступає Закон України «Про національну безпеку України» 2018 р. (із змінами). Цей нормативний акт визначає, зокрема, що національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних

загроз. Своєю чергою, державна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру. Отже, критичне співставлення обох нормативних дефініцій демонструє, що національна безпека спрямована на захист України від загроз воєнного характеру; натомість безпека державна уособлює стан захищеності України від різноманітних загроз іншого, невоєнного характеру. Ця відмінність має ключове значення в контексті розвитку безпекових стратегій в Україні, а також в частині діяльності уповноважених органів державної влади та, меншою мірою, органів місцевого самоврядування.

Далі, у ч. 1 ст. 3 згаданого Закону зазначено про основні вектори державної політики у сферах національної безпеки і оборони. Ця політика спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій. Отже, ідеться про основні параметри захисту життєво важливих інтересів ключових для будь-якої сучасної держави «стейкхолдерів» – людина (громадянин), суспільство, держава, території (навколишнє природне середовище). Показово, що ці ключові суб'єкти та об'єкти розташовані в порядку їхньої цінності для держави і, відповідно, суспільства – людина і громадянин розташовані на першому місці, що підкреслює власне людиноцентристський підхід у правовій та демократичній державі.

Варто зауважити про те, що Стратегії національної та економічної безпеки (остання ухвалена в 2021 р. і є чинною до 2025 р.) за своєю формою та змістом співвідносяться як ціле та частка – безпекова стратегія виступає одним із логічних «продовжень» стратегії національної. Справді, економічна безпека є однією з ключових складових елементів національної безпеки, відображаючи причинно-наслідковий зв'язок між економічною міцністю країни, її військово-економічним потенціалом та національною безпекою. Цей зв'язок

передбачає свідому підтримку в державі визначених пропорцій між накопиченням валового внутрішнього продукту та військовим будівництвом. Тобто економічна безпека є засобом захисту національних інтересів держави [2, с. 8].

Далі – більш предметно про поняття та зміст економічної безпеки, як складового елемента національної безпеки. Наразі науковці пропонують різноманітні визначення цього фундаментального поняття. Як пише К. О. Утенкова, термін «економічна безпека» має відносно нетривалу історію, порівняно з іншими і починає свою історію у роки «великої депресії» унаслідок економічної кризи, що сталася у 1929-1933 роках минулого століття. Економічна безпека, як економічна категорія, додає ця авторка, є визначальною складовою національної безпеки України і має досить складну внутрішню структуру, що підтверджується багатовекторністю поглядів щодо її визначення вченим-економістами [3, с. 140]. Від себе тут додам, що і для вчених-юристів знайдеться «місце» в таких дослідженнях, які за своїм змістом та спрямуванням варто визнати міждисциплінарними.

Можна припустити, що принаймні більшість держав – учасниць світового співтовариства, усвідомлюють окреслені життєво важливі зв’язки між режимами національної та економічної безпеки. Відповідно, суверенні уряди різних країн світу сприймають архітектуру національної економічної безпеки як один із пріоритетних напрямів розвитку державності в цілому .

Як влучно зазначає С. П. Стеценко, концепт економічної безпеки має досить складну внутрішню структуру. Цей автор пропонує виокремлювати три її найважливіші елементи: 1) економічну незалежність, яка в умовах сучасного світового господарства не має абсолютного характеру; 2) стабільність і стійкість національної економіки, що передбачають захист власності у всіх її формах, створення надійних умов і гарантій для підприємницької активності, боротьбу з кримінальними структурами в економіці, недопущення серйозної диференціації у розподілі доходів, що загрожують викликати соціальні потрясіння; 3) здатність до саморозвитку і прогресу, що особливо важливо в сучасному динамічному світі [4, с. 105].

До цього спостереження науковця від себе додам тезу про те, що

економічна безпека «зразка XXI століття» має справді глобальний характер – наразі у фахових колах дедалі частіше лунають тези про зміни в глобальній архітектурі безпеки, що охоплює, не останньою чергою, безпеку економічну. Ухилення від міжнародних санкційних обмежень, активна легалізація, у т. ч. через криптоактиви, «брудних» коштів у міжнародних масштабах, економічний (зокрема технологічний) шпіонаж, торгівля зброєю та наркотичними засобами у безпрецедентних обсягах – ці та суміжні фактори безпосередньо впливають на загрози світовій економічній безпеці, а також на відповіді на ці загрози.

Насамкінець висловлю власне спостереження-тезу про таке: економічна безпека є однією з інтегрованих складових національної безпеки, що є більш універсальним, багатоелементним феноменом. Переконаний у тому, що лише поєднання фахових зусиль українських науковців, як правників, так і економістів, дозволить виробити удосконалене доктринальне тлумачення національної безпеки нашої держави, її стратегічних пріоритетів, зіставити стратегію національної безпеки нашої держави із аналогічними програмними документами в державах-партнерах. Лише час, політична і суспільна воля покажуть, наскільки Україна як незалежна і демократична європейська держава здатна протистояти викликам її національній безпеці, її економічній безпеці. Сподіваюсь, що це протистояння буде успішним.

Список використаних джерел:

1. Подковенко Т. Національна безпека України: аксіологічний та правовий аспекти. Актуальні проблеми правознавства. 2021. № 1 С. 11–18.
2. Третяк В. В., Гордієнко Т. М. Економічна безпека: сутність та умови формування. Економіка і держава. 2010. № 1. С. 6–8.
3. Утенкова К. О. Економічна безпека як складова національної безпеки України. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2019. Вип. 9. С. 133–144.
4. Стеценко С. П. Економічна безпека: сутність і структура. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 24. С. 104–106.

Лисенко Вадим Володимирович,
студент 2 курсу, Державний університет «Житомирська політехніка»

РОЛЬ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Цифровізація та захист персональних даних визначають нові виклики для правової держави, які вимагають розробки ефективних правових механізмів для забезпечення конфіденційності та безпеки інформації [2].

Соціальний захист населення є важливим аспектом будівництва правової держави, оскільки він забезпечує мінімальний рівень життя та допомагає зменшити соціальні нерівності [4].

Співпраця з міжнародними організаціями та іншими країнами у сфері правозахисту та правопорядку сприяє обміну досвідом та впровадженню найкращих практик [3].

Розвиток механізмів альтернативного врегулювання спорів та медіації сприяє ефективному вирішенню конфліктів із застосуванням принципів справедливості та взаємоповаги [4].

Запобігання дискримінації та захист прав меншин є невід'ємною складовою розбудови правової держави, яка має гарантувати рівні права та можливості для всіх членів суспільства [5].

Розвиток механізмів громадського контролю за діяльністю державних органів сприяє підвищенню відповідальності перед громадянами та підтримує принципи прозорості та відкритості влади [3].

Забезпечення рівних можливостей для всіх громадян незалежно від їхньої расової, етнічної чи релігійної належності є однією з основних передумов побудови справедливого суспільства [4].

Забезпечення незалежності та компетентності суддів є основою для забезпечення справедливого судочинства та виконання принципів правової держави [1].

Запровадження електронного урядування та електронних сервісів для громадян сприяє зменшенню корупції та підвищенню доступності державних послуг [3].

Посилення ролі громадських організацій у формуванні та моніторингу державної політики сприяє підвищенню ефективності демократичних процесів та захисту прав громадян [2].

Роль правової освіти у формуванні правової культури суспільства є ключовою для забезпечення розуміння та дотримання законів та правил правової держави [1].

Інноваційні підходи до правозахисту, такі як використання інформаційних технологій у сфері юстиції та правоохоронних органів, можуть підвищити ефективність правової системи та забезпечити доступність правосуддя для всіх шарів населення [3].

Забезпечення доступу до безкоштовної правової допомоги для всіх шарів населення є ключовим елементом забезпечення доступності правосуддя та зміцнення довіри до правової системи [2].

Розвиток механізмів адміністративної відповідальності за порушення законів є важливим елементом забезпечення правопорядку та підтримує дотримання прав та свобод громадян [5].

Вдосконалення законодавства щодо захисту прав людини та громадянина є необхідною умовою для побудови правової держави, яка гарантує індивідуальну свободу та гідність [1].

Запровадження механізмів публічного моніторингу діяльності правоохоронних органів сприяє підвищенню рівня захисту прав та свобод громадян [5].

Створення ефективної системи антикорупційної політики є невід'ємною складовою розбудови правової держави та гарантує розвиток суспільства на принципах чесності та прозорості [2].

Впровадження механізмів адміністративної реформи сприяє оптимізації діяльності державних органів та підвищенню їх ефективності в умовах правової держави [4].

Забезпечення доступу до судової системи для всіх верств населення, незалежно від соціального статусу та матеріального стану, є важливим аспектом правової держави [5].

Забезпечення прозорості та відкритості у діяльності органів влади є ключовим завданням для підвищення довіри громадян до державних інституцій та зміцнення правової державності [3].

Гендерна рівність та захист прав жінок є важливим елементом розбудови правової держави, оскільки сприяє створенню суспільства, що базується на принципах справедливості та рівності [1].

Зміцнення механізмів правового захисту приватної власності сприяє стабільності економічного середовища та розвитку підприємництва [1].

Гарантування незалежності судової системи та додержання принципів правової держави є основою для забезпечення справедливості та рівності перед законом [1].

Підвищення культури правопорядку та правової свідомості серед населення сприяє зміцненню демократичних цінностей та забезпеченню стабільності в суспільстві [1].

Забезпечення доступності та якості правової освіти є важливим аспектом підготовки громадян до життя в правовій державі та активної участі в суспільному житті [5].

Розробка та впровадження механізмів антикорупційної політики є важливим етапом у будівництві правової держави та забезпеченні прозорості та чесності в управлінні [3].

Розвиток механізмів адміністративного та фінансового контролю за діяльністю владних структур є необхідним для підвищення ефективності використання державних ресурсів та забезпечення прозорості управління [4].

Розвиток механізмів електронного урядування та електронної демократії сприяє збільшенню відкритості та участі громадян у процесах влади [3].

Забезпечення доступу до правосуддя для вразливих груп населення, таких як люди з обмеженими можливостями та мігранти, є важливою складовою реалізації принципів правової держави [2].

Впровадження принципів справедливого оподаткування та боротьба з податковими ухиляннями є важливим аспектом розбудови правової держави та забезпечення фінансової стабільності [4].

Забезпечення взаємодії між різними гілками влади та залучення громадян до прийняття рішень сприяє підвищенню легітимності та довіри до державних інституцій [5].

Запровадження механізмів адміністративного реформування державних органів та установ сприяє підвищенню їхньої ефективності та відповідності потребам громадян [2].

Створення ефективної системи медіації та альтернативного врегулювання спорів сприяє вирішенню конфліктів на рівні громадянського суспільства та зменшенню навантаження на судову систему [1].

Розробка та впровадження програм з підвищення правової грамотності серед населення сприяє збільшенню довіри до правової системи та зменшенню правопорушень [5].

Розвиток механізмів альтернативних форм вирішення спорів, таких як арбітраж та медіація, сприяє швидкому та ефективному врегулюванню конфліктів в суспільстві [4].

Посилення ролі незалежних правозахисних організацій та громадських ініціатив сприяє забезпеченню контролю за діяльністю державних структур та захисту прав людини [2].

Розробка та впровадження ефективних механізмів захисту прав та свобод громадян в інтернеті є важливим аспектом розвитку правової держави в умовах цифрової епохи [1].

Список використаних джерел

1. Кравченко Н.Г. Гендерна рівність та захист прав жінок у контексті розбудови правової держави. Київ: Видавництво "Гендерний світ", 2018.

2. Шевченко О.В. Цифровізація та захист персональних даних: виклики для правової держави. Київ: ІТ-Видавництво, 2020.

3. Петренко І.П. Інноваційні підходи до забезпечення доступності правосуддя. Дослідження правознавства. 2019. Т. 5(1). С. 78–89.

4. Гончаренко Т.М. Соціальний захист населення як важливий аспект розбудови правової держави. Соціальна робота та право. 2017. № 2. С. 56–67.

5. Кулик В.І. Запобігання дискримінації та захист прав меншин у контексті розбудови правової держави. Міжнародний правничий журнал. 2018. № 3. С. 112–125.

Лисюк Катерина Володимирівна,
студентка 2 курсу освітній ступінь магістр,
Державний університет «Житомирська політехніка»

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА - КЛЮЧОВА КОНСТИТУЦІЙНА ОПОРА ПРАВОВОГО ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ.

Національна безпека як конституційна основа правової держави – це надзвичайно важлива і актуальна тема для України. Утвердження нашої країни як справді правової, демократичної та суверенної держави безпосередньо залежить від ефективного забезпечення безпеки у різних

сферах - політичній, економічній, військовій, інформаційній, соціальній та інших.

На мою думку, захист національних інтересів має стати беззаперечним пріоритетом державної політики на найвищому, конституційному рівні. Основний Закон має чітко закріпити засадничі принципи та створити дієві інституційні механізми гарантування безпеки. Адже зараз, незважаючи на деякі позитивні норми, існують серйозні законодавчі прогалини та неузгодженості у практичній реалізації політики безпеки.

Насамперед, слід посилити незалежність і спроможність антикорупційної системи, яка поки що не забезпечує невідворотності покарання за зловживання на вищих посадах влади. Корупція у силових структурах і органах управління продовжує підривати зсередини нашу національну безпеку. Потрібен жорсткий демократичний цивільний контроль за діяльністю цих інституцій.

Соціальна сфера є невід'ємною складовою системи національної безпеки. Вона охоплює захист прав і свобод громадян, забезпечення гідного рівня життя, доступність медичного обслуговування, освіти та соціальних послуг. Нестабільність у цій сфері може призвести до зростання соціальної напруженості, відторгнення окремих верств населення та поширення протестних настроїв. Ефективна соціальна політика держави відіграє важливу роль у профілактиці правопорушень, створює умови для гармонійного розвитку суспільства. Належний рівень соціального захисту сприяє зміцненню національної єдності, підвищенню довіри громадян до державних інституцій. Держава має гарантувати дотримання конституційних прав та свобод, справедливий перерозподіл суспільного багатства, запобігати бідності та дискримінації. Лише за такої умови можна досягти стабільності у соціальній сфері, що є запорукою національної безпеки правової держави.

Окремої уваги вимагає питання захисту національного інформаційного простору від агресивної російської пропаганди та дезінформації. Попри задекларовані свободи слова, думки і преси, наразі бракує дієвих механізмів стримування фейків та маніпуляцій, спрямованих на дестабілізацію ситуації всередині України. Збереження суверенітету в інформаційній сфері можливе лише за умови реального

розвитку незалежних вітчизняних ЗМІ.

Ключовою загрозою для нашої національної безпеки залишається триваюча російська агресія. Для ефективної протидії їй життєво необхідно провести кардинальне реформування та всебічне посилення обороноздатності Збройних Сил України відповідно до сучасних стандартів. Водночас енергетична та економічна безпека також мають посісти чільне місце в безпековій стратегії держави.

Підсумовуючи, хочу наголосити - забезпечення національної безпеки у всіх її вимірах має стати ключовим імперативом української державності на нинішньому етапі. Конституція покликана не лише проголосити це завдання, а й створити міцне правове підґрунтя для його практичної реалізації. За наявності політичної волі керівництва та консолідованої підтримки суспільства, Україна здатна утвердитися як справжня європейська правова держава, надійно захищена від внутрішніх і зовнішніх загроз. Це наш стратегічний національний інтерес і виклик на шляху до повноцінного суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Закон України "Про національну безпеку України" від 21.06.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19
3. Закон України "Про запобігання корупції" від 14.10.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18
4. Закон України "Про Збройні Сили України" від 06.12.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12
5. Закон України "Про Національне антикорупційне бюро України" від 14.10.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18

Лукашенко Станіслав Олексійович,
студент 3 курсу Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Поляризація світу, перерозподіл сфер впливу, ринків збуту та робочої сили між Західною цивілізацією та тоталітарними державами Сходу призвела до нової «холодної війни», зони конфліктів якої явно

окреслюють лінії майбутніх фронтів. Нова епоха несе нові загрози. Ідеали та цінності гуманізму ставляться під сумнів тиранами Сходу, для яких життя та здоров'я, честь та гідність людей – нічого не варте. Війна росії проти України, військова агресія проти Ізраїлю, китайська загроза Тайваню актуалізують безпековий інститут, який має складатись з сил безпеки та оборони та цивільної компоненти, яка дозволить мінімізувати вплив військових конфліктів у разі їх виникнення. Спираючись на досвід зарубіжних країн стане можливим модернізація як системи загалом та конкретних механізмів цивільної безпеки України.

Ідея про те, що територіальні громади мають самі забезпечувати себе всім необхідним в умовах надзвичайних ситуацій або при воєнному стані хоча б деякий час, прийшла до мене з початком повномасштабної війни росії проти України. Наведу приклад з власного досвіду.

Рис. 1

Шосткінська територіальна громада, завдяки географічним особливостям, діям Сил безпеки та оборони та відсутності інфраструктури для безпосереднього наступу російських військ на Київ

з початком повномасштабного вторгнення росіян опинилась в оточенні, що показано на рис. 1. Перебуваючи там особисто, я добре пам'ятаю загальний настрій людей. Вони були готові боротись, але не знали, чи їм вистачить для цього ресурсів. На той момент не всім бійцям 153 окремого батальйону територіальної оборони 117 окремої бригади територіальної оборони вистачало спорядження та засобів індивідуального захисту, але вони мужньо обороняли свою громаду. Цивільні особи організували волонтерський штаб та докладали всіх зусиль, щоб забезпечити військовиків. Добровольчі формування займались патрулюванням міст в нічний час доби. В той же час я пам'ятаю величезні черги до продуктових крамниць та до пунктів роздачі гуманітарної допомоги. Наскільки мені відомо, деякі власники магазинів відважились на те, щоб через окуповані росіянами території їхати до Сум та, можливо, до Чернігівщини, щоб там купити продукті харчування та привезти їх в Шостку (місцеві мешканці їм за це дуже вдячні). А виїхати до «великої землі» можна було лише через росію, білорусь та, нарешті, Польщу, і то, невідомо було що чекатиме біженців в росії та білорусі. Все це разом змушувало мене почувати себе моряком, що потрапив в кораблетрощу та задраївся в одному з відсіків корабля, намагається вижити, не покинути свій корабель та врятувати його.

Відтак з ухвалених 25 вересня 2015 року Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних націй 17 глобальних цілей, які визнаються ООН планом дій для людей та планети, спрямованих на зміцнення миру та забезпечення процвітання людства [1] мною були виділені чотири цілі, реалізація яких дозволить покращити цивільну безпеку територіальних громад, та запропоновані шляхи вирішення нагальних питань цивільної безпеки. Серед них:

- Ціль 6. Проблему наявності чистої води та забезпечення належних санітарних умов в разі надзвичайних ситуацій та воєнного стану пропонується вирішити шляхом створення/розширення мережі дрібних станцій водопостачання з метою недопущення тотальної нестачі питної та технічної води.
- Ціль 7. Проблему доступної електроенергії в разі надзвичайних ситуацій та воєнного стану пропонується вирішити

створенням великого резерву енергії/засобів генерації енергії та заохочення населення до персонального використання джерел «зеленої енергії»: вітряків, водяних млинів на ГАЕС, сонячних батарей, приливно-відливних ГЕС шляхом ухвалення відповідного законодавства з метою недопущення тотального зникнення електропостачання, блекауту.

- Ціль 9. Проблему промисловості та інфраструктури в разі надзвичайних ситуацій та воєнного стану пропонується вирішити шляхом створення мережі напівприхованих шляхів евакуації та безпекових коридорів для використання їх у разі окупації територій; реставрації та розбудова мережі укриттів капітального класу; розбудови дрібних зерносховищ, складів медикаментів та озброєння для добровольчих формувань територіальних громад, які мають також взяти на себе обов'язки мілітаризованої цивільної оборони.
- Ціль 11. Проблему сталого розвитку міст і громад в разі надзвичайних ситуацій та воєнного стану пропонується вирішити заохоченням дрібного бізнесу до створення мережі невеликих підприємств харчової, легкої та оборонної промисловості з метою запобігання одночасного знищення критично важливих для держави та суспільства галузей промисловості.

Підсумовуючи сказане, окрім безпосереднього залучення підрозділів Міністерств внутрішніх справ, охорони здоров'я та інших, органи місцевої влади мають мотивувати людей створювати та розбудовувати розгалужену систему критичної інфраструктури, яку неможливо буде знищити цілком, а отже вона зможе забезпечити виживання населення в надзвичайних ситуаціях та за воєнного стану. При цьому життєво важливим є створення евакуаційних маршрутів на випадок, якщо евакуація населення є безальтернативною.

Список використаних джерел:

1. Національний проект Дія.Бізнес. Довідник для підприємців. URL: https://business.diia.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku

Людвенко Дмитро Віталійович,
д.е.н., доц., старший науковий співробітник відділу економіки регіонального розвитку та прогнозування ННЦ «Інститут аграрної економіки»
Томілова-Яремчук Надія Олександрівна,
к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і оподаткування Білоцерківський національний аграрний університет
Крупа Наталія Миколаївна,
к.б.н., доц., доцент кафедри садово-паркового господарства Білоцерківського національного аграрного університету

НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Комплексний аналіз процесів розвитку світової та національної економік підтверджує наявність багатьох тенденцій і чинників, які мають позитивний і негативний вплив на розвиток економічних систем на макро-, мезо- та мікрорівнях, що зумовлює необхідність формування теоретико-методологічних засад вирішення проблеми сталого соціально-економічного розвитку держави, її суб'єктів господарювання та всіх верств населення. Однак слід визнати, що на сьогодні не повною мірою сформульовано науково обґрунтовані теоретичні положення, які мають бути використані для розробки концепцій сталого розвитку та досягнення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Дослідженню механізму формування стратегії економічної безпеки підприємств присвячено наукові праці, серед яких роботи Андрєєва Т., Баланюка І., Васильціва Т., Вдовенко Л., Гнилицької Л., Єрмошенка М., Живко З., Камлика М., Мойсеєнка І., Наливайка А., Фролова С., Хвесика М. та ін.

На всіх етапах розвитку економіки основною її ланкою є підприємство. Будь-який суб'єкт господарювання, незалежно від його типу, виду та напряму діяльності, функціонує в умовах нестабільного зовнішнього середовища та конкуренції, де керівнику належить важлива роль в управлінні суб'єктом господарювання та подоланні потоку проблем, з якими підприємство стикається щоденно. За таких умов

економічна безпека підприємства набуває особливого значення як фактор покращення його економічного стану та досягнення бізнес-цілей.

На основі комплексного аналізу наукової літератури вітчизняних та зарубіжних вчених систематизовано та визначено основні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства, згідно з якими можна узагальнити, що це стан захищеності від загроз, стан ефективного використання ресурсів, здатність стабільно функціонувати, наявність конкурентних переваг та здатність досягати поставлених цілей (рис. 1).

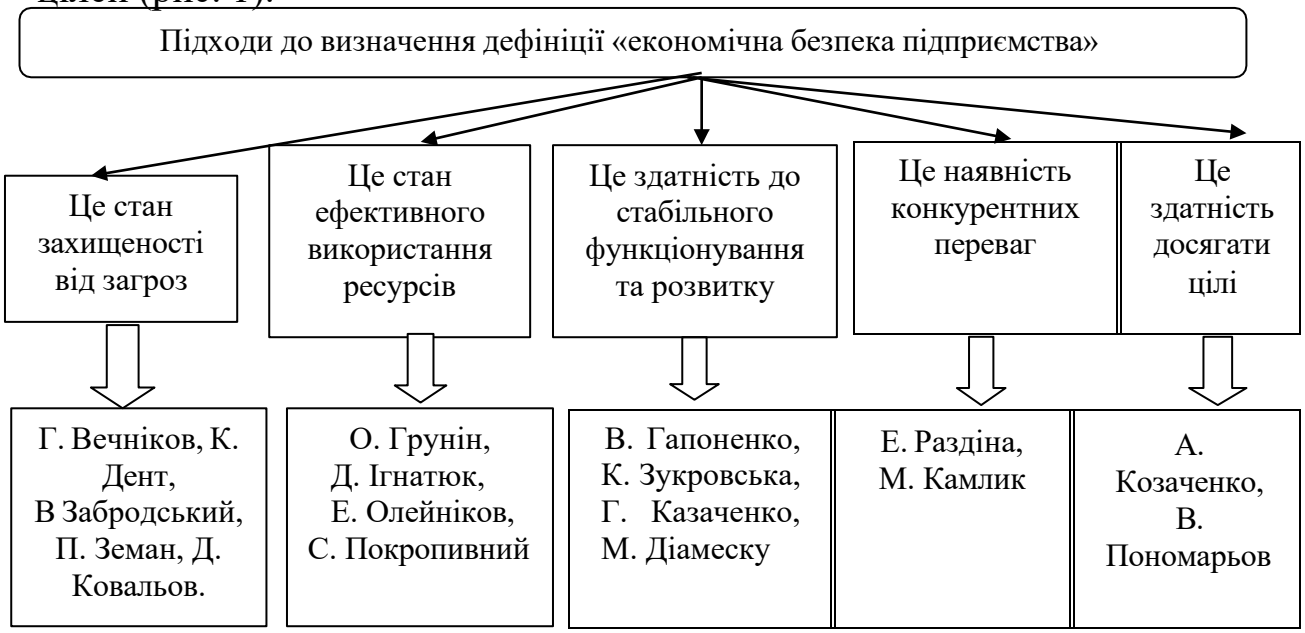

Рис. 1 Підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Джерело: систематизовано на основі [1-5]

Підсумовуючи результати дослідження, слід зазначити, що наведені вище підходи до вивчення економічної безпеки підприємства тісно переплітаються між собою. Жоден з них не можна назвати вичерпним та досконалим. Кожен наступний дослідник додає свої уточнення до існуючих характеристик безпеки, але загальна ідея, яка випливає з усіх визначень, полягає в наступному: підтримання підприємства в стані економічної безпеки є головною передумовою стабільного розвитку бізнесу.

Економічна безпека підприємств забезпечує стабільність економічної системи країни та її здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам. У сучасних умовах, що характеризуються

жорсткою економічною конкуренцією, зростанням геополітичної напруженості та підвищенням ризиків кібербезпеки, забезпечення економічної безпеки є особливо актуальним завданням. Для досягнення цього завдання необхідно визначити стратегічні пріоритети її зміцнення, які полягають у наступному:

1. Стабільний розвиток підприємств, що передбачає створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

2. Інтеграція в європейський економічний простір, що передбачає поглиблення економічних зв'язків з країнами ЄС, зокрема в рамках Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі.

3. Розвиток рівноправного та взаємовигідного економічного співробітництва з іншими країнами, що передбачає розширення торговельно-економічних зв'язків з країнами світу та залучення іноземних інвестицій.

4. Покращення інфраструктури, оскільки надійна сучасна інфраструктура має вирішальне значення для сприяння економічному зростанню та залучення інвестицій. Потужна інфраструктура зменшує вразливість і дозволяє ефективніше реагувати на такі кризи, як стихійні лиха, пандемії чи війни, забезпечуючи таким чином безперервність надання основних послуг та критично важливих операцій.

5. Кібербезпека та захист інформації є критично важливими стратегічними пріоритетами для зміцнення економічної безпеки України та підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави. Дотримання надійних заходів кібербезпеки допомагає захистити конфіденційну інформацію, запобігти кіберзагрозам та забезпечити безперервність бізнес-операцій.

Таким чином, зміцнення економічної безпеки сучасних підприємств спрямоване на оцінку ефективності діяльності суб'єктів господарювання на різних стадіях господарського процесу, оптимізацію витрат, покращення структури прибутку та досягнення оптимального співвідношення прибутковості та ліквідності з урахуванням сукупності внутрішніх та зовнішніх факторів.

Список використаних джерел:

1. Правдюк А.Л. Особливості законодавчого забезпечення економічної безпеки України. Інформація і право. 2021. № 2 (37). С. 170-182.

2. Зайченко К.С., Діма Н.І. Економічна безпека підприємства: сутність та роль. Ефективна економіка. 2021. № 5. С. 115-121.

3. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект. Київ : Атіка, 2020. 432 с.

4. Ярова Ю.О. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2016. № 13. С. 257–263.

5. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі. Формування ринкових відносин. 2017. № 6. С. 7–12.

Мамалига Вікторія Вячеславівна,
студентка 4 курсу Інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ЦІННІСТЬ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

Потреба безпеки є одночасно першочерговим мотивом та найважливішою умовою нормального функціонування особистості, суспільства та держави. Не буде перебільшенням твердження, що всі люди, держава та суспільство загалом вважають забезпечення безпеки найважливішою своєю потребою. Навіть такі цінності як соціальна рівність і справедливість відходять на другий план, а сучасне суспільство орієнтоване насамперед на безпеку.

На відміну від поняття «безпека», що використовується фактично впродовж усієї історії людства, термін «національна безпека» став широко вживатися лише з 1904 року, коли у посланні президента Теодора Рузвельта конгресу США інтересами «національної безпеки» мотивувалося захоплення зони Панамського каналу [1, с. 26]. В Україні термін «національна безпека» з’являється на законодавчому рівні лише в 1992 році, коли було прийнято Концепцію національної безпеки України.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», «національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [2].

Для будь-якої держави забезпечення національної безпеки та захист національних інтересів є однією із основних стратегічних цілей. У цьому виявляється суверенітет держави, який передбачає її право виступати самостійним суб'єктом міжнародних відносин, визначати свою зовнішню та внутрішню політику та самостійно вирішувати питання зовнішньоекономічної діяльності.

Цілий ряд статей Конституції України можна віднести до основ національної безпеки. Перш за все, це статті 3, 16, 17, 18 Основного Закону, які є одними із визначальних засад конституційного ладу. Крім того, категорія «національна безпека» згадується у багатьох статтях Конституції (ст.ст. 32, 34, 36, 39, 44 та інші) [3]. Окрім того, захист конституційних норм, створення гарантій для їх дотримання – одне із завдань національної безпеки.

Ключовим у понятійному комплексі «національна безпека» є поняття «нація», складовою частиною якої є суспільство, а стрижнем – держава. Англійський науковець К.В. Дойч визначав націю як народ, який має державу [4, p. 96].

Щоб уникнути неоднозначного розуміння категорії «національна безпека» деякі дослідники пропонують використовувати поняття «державна безпека». На наш погляд, це некоректно. Практично єдиним об'єктом державної безпеки є сама держава, інтереси якої, як відомо, не завжди збігаються з інтересами суспільства та особистості. Натомість, суб'єктами та об'єктами національної безпеки є: особистість з її правами і свободами, суспільство з його матеріальними та духовними цінностями, держава з її конституційним устроєм, суверенітетом та територіальною цілісністю. Отже, принциповою відмінністю концепції національної безпеки від державної безпеки є докорінна зміна системи пріоритетів: головне – особистість, потім суспільство, і тільки потім – держава. Тому основними складовими частинами і одночасно рівнями національної безпеки виступають безпека особистості, безпека суспільства та безпека держави. Їх місце та роль визначаються характером суспільних відносин, політичним устроєм, наявністю внутрішніх та зовнішніх загроз.

Під загрозами національній безпеці розуміються явища та дії, що ускладнюють або унеможливлюють реалізацію життєво важливих

інтересів особистості, суспільства та держави. Загрози національної безпеки дуже різноманітні і можуть класифікуватися залежно від тих чи інших підстав. Найбільш важливою основою класифікації, на нашу думку, є джерело заподіяння шкоди – природні явища, техногенні та антропогенні фактори. У свою чергу, антропогенні джерела можна розділити залежно від їхнього місцезнаходження на зовнішні та внутрішні. Загрози політичного, економічного, техногенного, соціального, терористичного та інформаційного характеру можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми. Поряд із цим існують загрози, що мають лише зовнішнє чи внутрішнє джерело. Наприклад, військова загроза національній безпеці має яскраво виражений зовнішній характер.

Роль національної безпеки в забезпеченні прав, свобод, обов'язків людини і громадянина є важливим конституційно-правовим завданням у взаєминах особистості, суспільства та держави в умовах сьогодення. Конституційні засади національної безпеки зводяться до наступного: по-перше, сприяти підтримці у суспільстві правових установок, які розглядали б права та свободи як найвищу цінність; по-друге, гарантувати виконання державними органами конституційного обов'язку щодо визнання, дотримання, захисту прав і свобод людини та громадянина.

Таким чином, під національною безпекою розуміємо систему таких політичних та правових цінностей як конституційні права, свободи, гідна якість та рівень життя громадян, політична та соціальна стабільність суспільства, а також територіальна цілісність, оборона та сталий розвиток держави. Спираючись на зазначене визначення, можна чітко простежити об'єкти та суб'єкти національної безпеки, а також визначити перелік заходів та гарантій забезпечення національної безпеки.

Дійшли до висновку, що сучасних умовах повномасштабної війни на території нашої держави діяльність із забезпечення національної безпеки набуває системного та послідовного характеру, і передбачає реальну оцінку ситуації у всіх важливих сферах життєдіяльності суспільства та визначення найбільш небезпечних загроз з метою пріоритетності роботи з їх усунення. Проте цілковите забезпечення

національної безпеки в нашій країні сьогодні є неможливим через нечувані раніше загрози, які зумовлені вторгненням РФ.

Зважаючи на це, вважаємо, що в умовах сьогодення у вітчизняному законодавстві та діяльності інститутів забезпечення національної безпеки в Україні мають першочергово враховуватися нові, більш масштабні виклики та загрози безпеці, пов'язані з російським повномасштабним військовим вторгненням на нашу територію. За таких умов, потрібно переосмислити саме поняття національної безпеки. Це вже не просто військово-політична категорія, це поняття, від якого сьогодні залежить виживання і подальше існування кожної людини, соціуму і країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Мосейко А.Г., Негодченко В.О. Актуальні проблеми публічного адміністрування вітчизняною сферою національної безпеки: Монографія. Дніпро: Дніпровський гуманітарний університет, 2021. 194 с.

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 07.05.2024).

3. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 27-IX від 03 вер. 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст.160.

4. Deutsch K. Nationalism and Social Communication. Cambrige, 1986. P. 96.

Материнська Ольга Андріївна,
к.е.н., доцент кафедри фундаментальних і приватно-правих дисциплін
Кучук Анастасія Романівна,
студентка 1 курсу, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

З розвитком комп'ютерних технологій у наше життя увійшло багато нововведень, які отримали практичне застосування і в банківській сфері. Сектор надання банківських послуг представив користувачам електронний банкінг – «E-banking» (англ.). Він представляє собою діяльність банку із надання комплексу послуг клієнтам за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій (Інтернету,

мобільного зв’язку тощо). Інтернет-банкінг є удосконаленим видом звичайних банківських операцій та значно розширює різновид надання послуг. Станом на сьогодні електронний банкінг використовується у багатьох країнах світу та є одним із провідних способів здійснення платежів серед молоді України. Не зважаючи на те що дистанційне обслуговування клієнтів банків для України не є ноу-хау, чимало громадян досі ставлять його під сумнів та відносяться з недовірою.

Інтернет-банкінг – це відносно нова та мало досліджена система. Щодня програмісти та тестувальники працюють над методами покращення та усунення недоліків платіжних онлайн систем. Не зважаючи на рівень розробки банківського програмного забезпечення та технології обслуговування, питання безпеки посягає високе значення і зумовлює вибір теми мого дослідження.

Тема електронного банкінгу і дистанційного банківського обслуговування стало об'єктом вивчення у працях таких вітчизняних науковців як Балагур Ю. А. [1], Латковська Т. А., Марущак А.В., Олексій У. О. [2], Рєзніченко Є. [3], Зарицький В. [4]. У свої працях зазначені науковці розглядали питання інтернет-банкінгу як такого та способи його використання.

Чимало потенційних користувачів банківських послуг в режимі онлайн ставлять під сумнів питання безпеки проведення банківських операцій в мережі Інтернет. Цьому стають на заваді недостатній рівень фінансової грамотності населення, відчуття загрози потенційного шахрайства, тобто страх стати жертвою фінансової авантюри чи злочину. З одного боку проблемою є примітивне невміння проводити фінансові операції онлайн, а з іншого – уникання цього з причини побоювання. Проблема шахрайства та фішингу є надзвичайно актуальною у сьогоденні. Кіберполіція все частіше отримує звернення та справи зі скоєнням крадіжок в Інтернеті, скоєнням шахрайських операцій за допомогою банківських карток, зламу онлайн-банкінгів та інших видів злочину.

Основною перешкодою, що виникає на шляху розвитку ринку Інтернет-платежів, є психологічний фактор, пов'язаний з усвідомленням загрози потенційного шахрайства. Люди досі не розглядають Інтернет як безпечне середовище, чому сприяє об'єктивна інформація про ступінь

безпеки роботи в Інтернеті. Опитування показують, що найбільше люди бояться потенційної загрози отримання будь ким їх персональних даних при роботі через мережу. За даними платіжної системи VISA близько 23 % транзакцій з банківськими картами так і не виробляються через острах клієнта ввести запитувану електронним магазином персональну інформацію про клієнта. В результаті, люди головним чином використовують Інтернет в якості інформаційного каналу для отримання цікавої для них інформації [1, с. 118].

Щодня мільйони українців здійснюють покупки онлайн, перекази коштів, оплату комунальних послуг, відкриття депозитних рахунків, оплату послуг операторів мобільного зв'язку, інтернет-провайдерів, кабельного телебачення і ін., внутрішньобанківські платежі на рахунки фізичних і юридичних осіб та багато інших операцій за допомогою інтернет-банкігу, який дозволяє швидко оплатити замовлення з будь якої точки, за умови підключення до мережі. Значна частина молоді та дорослих уже усвідомила переваги Е-банкінгу за умови його належного та безпечного користування.

Останнім часом рівень захисту банківських мереж істотно виріс, а функціонал інтернет-банкінгів розширився. Однак, трапляються випадки недбалого ставлення клієнтів до дотримання правил роботи з системою. Найчастіше клієнти забувають періодично міняти паролі для доступу в систему, або, що ще гірше, повідомляють свої паролі стороннім особам . Головне правило безпеки при використанні інтернет-банкінгу - ніколи і нікому, усно, по електронній пошті, або по телефону не повідомляти свої паролі для входу в особистий акаунт. Той чи інший вид захисту застосовується в залежності від спектру послуг, що надаються користувачам [3, с. 45].

Під час роботи в системі інтернет-банкінгу рекомендується: стежити за тривалістю WEB-сесії, яка з метою забезпечення безпеки зазвичай обмежена 10 хвилинами; для навігації в системі використовувати виключно посилання і кнопки системи інтернет-банкінгу банку; не використовувати кнопки навігації браузера (наприклад, «Вперед»/«Назад»); перед тим як змінити пароль, перевірити сертифікат безпеки банківського сервера; звертати увагу на повідомлення браузера при їх появі; відслідковувати історію

підключень до системи Інтернет-банкінгу; відслідковувати історію змін пароля; звертати увагу на зображення унікального аватара при його наявності; завжди використовувати кнопку «Вихід» для завершення сеансу роботи в системі Інтернет-банкінгу; не використовувати функцію збереження паролів, яку може запропонувати браузер [4].

Однак, через зростання своєї популярності дистанційне банківське обслуговування частіше стає об'єктом уваги кіберзлочинців. І оскільки зловмисники винаходять все нові і нові способи атак на гроші вкладників, банки повинні своєчасно і адекватно реагувати на кіберзагрози, що збільшилися. Щоб отримати доступ до банківських рахунків користувачів, кіберзлочинці використовують широкий спектр технологій - від витончених атак з використанням шкідливого коду до методів соціальної інженерії, що ґрунтуються на знанні психологічних тонкощів поведінки клієнтів [5]. Однією з найпоширеніших видів хакерських атак є фішинг – зловмисник створює підроблений веб-сайт, який виглядає як оригінальний ресурс. Якщо користувач переходить за посиланням і користується сайтом, особливо із введенням персональних даних, то шахрай отримує доступ до його особистого акаунту та персональні дані. Щоб уникнути неприємного інциденту рекомендується користуватися онлайн-послугами банку, який застосовує багатофакторну автентифікацію, так як вона вважається найбезпечнішою системою для надання доступу. Застосовуючи різні інструменти програмного забезпечення, хакери можуть викрадати облікові дані користувачів для перепродажу іншим злочинцям або експлуатувати їх для отримання доступу до чужих банківських рахунків. Для захисту свого комп’ютера чи електронного девайсу слід встановити антивірусну програму, котра буде блокувати ненадійні посилання та повідомляти про підозрілі дії з акаунтом.

Збільшення обсягів банківських операцій в мережі Інтернет обумовлює також і зростання шахрайських дій. Провідними загрозами безпеці банківських операцій у Інтернеті є кібератаки, серед яких найнебезпечнішими є фішинг, «зараження» персональних комп’ютерів шкідливим програмним забезпеченням та недостатня безпека мобільних операційних систем. Для протидії цим загрозам буде ефективним використання таких превентивних механізмів, як стандарти PCI DSS,

шифрування даних, антивірусні програми для персональних комп'ютерів та мобільних пристроїв, електронний цифровий підпис, система 3D-Secure і таких фактичних дієвих систем, як антифрод-системи. Проте, варто пам'ятати, що незважаючи на те, що в даний час у фінансових установ є широкий спектр інструментів для забезпечення безпеки використання клієнтами своїх коштів, як, наприклад, різноманітні сертифікати, генератори кодів доступу, електронні цифрові підписи, віртуальні клавіатури і багато іншого, рівень безпеки банківської системи залишається під загрозою, адже одним із гарантів збереження власних фінансів є безпосередньо сам клієнт. Чим вищий рівень фінансової грамотності та обізнаності людини у сфері безпечного користування Інтернетом, тим більший шанс уникнення фінансових проблем чи шахрайства. Варто ретельно перевіряти інформацію, дотримуватись усіх правил та заходів безпеки користуванням електронним банкінгом.

Список використаних джерел:

1. Балагур Ю. А. Проблеми безпеки електронної комерції в мережі Інтернет: тези доп. IV наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7-8 червня 2018 р.). Одеса, 2018. С.118-120.

2. Латковська Т. А., Марущак А.В., Олексій У. О. Правові та теоретичні проблеми визначення Інтернет-банкінгу в Україні. // 2021 №1 (36). С. 27-34.

3. Мельнарович О. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності комерційного банку : кваліфікаційна робота : 23.11.2022 / Західноукраїнський національний ун-т. Тернопіль, 2022. 84 с.

4. Резніченко Є. Безпека Інтернет банкінгу: практичні аспекти [Електронний ресурс]: [сайт] // Bankchart.com.ua. Дата оновлення: 30.05.2017. URL:http://www.bankchart.com.ua/e_banking/statti/bezpeka_internet_bankingu_praktichni_aspekti (дата звернення 14.04.2024).

5. Зарицький В. Сім кроків до безпеки інтернет-банкінгу [Електронний ресурс]: [сайт] // Itbiz.ua. Дата оновлення: 17. 05. 2021. URL: https://itbiz.ua/sem-shagov-k-bezopasnosti-internet-bankinga (дата звернення 14.04.2024).

Новіков Владислав Ігорович,
курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Жеглінська Тетяна Олегівна,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття 3 Конституції України стверджує, що найвищою соціальною цінністю в країні є людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Права громадян і гарантії їхнього здійснення визначають роль і відповідальність держави, яка повинна не лише виконувати свої функції, але й нести відповідальність перед громадянами за свою діяльність. Забезпечення та захист прав та свобод людини є основною обов'язковістю держави, навіть у випадку введення воєнного стану [1].

Цікавою є концепція чеського юриста Карела Вашака, яка розглядає права людини як еволюціонуючі покоління. Перше покоління охоплює громадянські та політичні права, такі як право на життя, свободу і гідність. Друге покоління включає соціальні, економічні та культурні права, як-то право на працю, відпочинок і соціальне забезпечення. Третє покоління визначає колективні (солідарні) права, такі як право на мир і безпеку. Четверте покоління пов'язане з науково-технічним прогресом, відкритями в медецині, біології, генетиці, в космічній сфері. Ця теорія пояснює, як права людини розвивалися та розширювалися з плином часу, відображаючи зміни в суспільних пріоритетах та потребах [2, с. 75].

Відповідно до сучасних досліджень, концепція прав людини вимагає постійної еволюції. Четверте покоління прав зосереджується на розвитку суспільства, свободі думки та судження. Воно наголошує на правах людини на альтернативний вибір поведінки, автономію та

унікальність особистості в умовах сучасного суспільства, яке об'єднує рівноправних громадян, але водночас підтримує індивідуальність і суб'єктивність. Четверте покоління прав людини включає права на вибір правомірної поведінки, автономію і унікальність особистості, а також високий рівень незалежності у фізичних та ментальних можливостях. Таким чином, ця концепція відображає актуальні реалії та потреби суспільства в розвитку і захисті індивідуальних свобод і прав людини [3, с. 42].

Теорія права вказує на існування низки прогресивних концепцій, які лише підкреслюють важливість конституційних прав, враховуючи менталітет громадян, унікальність нації та стратегічні пріоритети. Україна впродовж усього періоду незалежності визначається як країна, що рухається за соціально-орієнтованим вектором розвитку. Конституційні права громадян в Україні формулюються з урахуванням принципів побудови прогресивного, вільного, демократичного та гуманного суспільства [3, с. 42].

Навіть в умовах воєнного стану, які можуть спричинити специфічні обмеження для громадян, не може відбуватись скасування або порушення фундаментальних прав, таких як рівність перед законом, право на життя, гідність, свободу та інших невід'ємних прав людини.

Підсумовуючи, можна сказати, що в умовах воєнного стану деякі права людини, які є фундаментальними для демократичного суспільства, можуть бути обмежені, але при цьому невід'ємні права, такі як право на життя, гідність і рівність перед законом, мають залишатися непорушними. Ключовим є те, що будь-які обмеження прав громадян в умовах воєнного стану повинні бути обґрунтованими, тимчасовими та відповідати реаліям військового конфлікту. Навіть за таких обставин, Україна, як держава, що прагне до розбудови прогресивного, вільного та гуманного суспільства, залишається вірною конституційним принципам.

Забезпечення безпеки та державних інтересів в умовах конфлікту вимагає розумного балансування між потребами безпеки та збереженням основоположних прав і свобод громадян. Важливо, щоб будь-які обмеження прав відбувалися відповідно до закону, з урахуванням принципів справедливості та пропорційності, при цьому

гарантуючи захист гідності та невід'ємних прав людини. Такий баланс між безпекою держави та збереженням основоположних прав громадян визначається необхідністю врегулювання військового конфлікту при одночасному збереженні ключових цінностей суспільства в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
2. Ковалів М. В. Захист прав і свобод людини та громадянина як одне із завдань держави. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції: мат. доп. учасників ІІ-го Всеукраїнського круглого столу. Львів: Львівськии державнии університет внутрішніх справ, 2021р. №6. 74–77с.
3. Маложон О. І. Четверте покоління прав людини в контексті укра нсько сучасності. Юридичний науковий електронний журнал. Київ: 2021р. № 12. 41–44с. DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/6

Пащенко Олександр Олександрович,
доктор юридичних наук, доцент, завідувач відділу дослідження проблем кримінального права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В.В. Сташиса Національної академії правових наук України

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 2 СТ. 109 КК УКРАЇНИ

У КК України склалася певна система кримінально-правових норм про відповідальність за поширення криміногенної інформації, тобто інформації, яка викликає чи зміцнює бажання у невизначеного кола осіб на вчинення злочинів та яка виправдовує таку поведінку [1, с. 68]. Зокрема, ч. 2 ст. 109 КК передбачає відповідальність за публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади.

Більшість науковців пов'язує визначення основного безпосереднього об'єкта цього злочину із такими поняттями як «конституційний лад» та «державна влада». У цій публікації докладно буде проаналізоване перше із них.

Є. В. Сичевський, Є. І. Харитонов, Д. О. Олейніков зазначають, що конституційний лад – це сукупність найбільш усталених конституційних принципів, положень і правовідносин, що складаються на їх базі [2, с. 8, 9]. Більш розгорнуте визначення надають О. Ф. Бантишев та В. С. Картавцев – це засновані на Конституції України: повновладдя Українського народу як носія і єдиного джерела влади в Україні, суверенітет держави, її територіальна цілісність і недоторканість державних кордонів, демократизм, республіканська форма правління, принципи і форми організації і діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, рівність всіх націй і народностей, права і свободи людини і громадянина, взаємовідносини громадян і держави [3, с. 264]. Це визначення поділяють В. А. Ліпкан і О. С. Ліпкан водночас виокремлюючи друге значення цього поняття: цілісна система основоположних суспільних відносин і відповідних їм інститутів суспільства і держави, які закріплені нормами конституційного законодавства [4, с. 169, 170]. Аналізуючи наведені визначення можна зауважити, що все те, що було перелічено у першому (суверенітет держави, її територіальна цілісність, демократизм, республіканська форма правління тощо) також входить у «цілісну систему основоположних суспільних відносин», більш того, є «ядром» навколо якого ці відносини формуються. Тому всі перелічені соціальні цінності (крім взаємовідносин людини і держави) утворюють предмет відповідних суспільних відносин. Остання ж наведена у першому визначенні складова ілюструє вже не предмет, а соціальний зв’язок між суб’єктами таких відносин з приводу відповідного предмета. Такий зв'язок є динамічним, оскільки відбиває діяльність громадян і держави, їх активну позицію щодо одне одного.

На відміну від наведених позицій, дослідження А. Ю. Швед призвело її до висновку, що «значення, в яких вживається термін конституційний лад в Основному законі України, не дає підстав визначити його правову природу, встановити зміст вказаного поняття або ж визначити його складові елементи» [5, с. 6, 7]. З цього приводу варто зазначити, що відповідний висновок може і є актуальним для компаративіських досліджень (оскільки правниця здійснювала порівняльний аналіз злочинів проти конституційних засад національної

безпеки за законодавством України та Скандинавських країн), проте не має практичної значущості для застосування законодавства про кримінальну відповідальність. Якщо притримуватися наведеної точки зору, то тоді кримінально-правова охорона стає безпредметною – невідомо що саме охороняє відповідна норма кримінального закону. Крім того, викликає заперечення думка, наведена дисертанткою у висновках свого дослідження. З її точки зору, конституційний лад «співвідноситься з державним та суспільним ладом як ціле та його частина» [5, с. 11]. Така побудова речення свідчить про те, що конституційний лад визнається правницею цілим, а державний і суспільний лад – частиною. З нашої точки зору це зовсім не так. Передусім, слід вести мову не про частину, а частини, адже державний і суспільний лад – не одне і те саме, і розглядатися в межах однієї «частини» не можуть. По суті ж питання, вважаємо, що навпаки, конституційний лад є частиною державного, оскільки визначає механізм державного регулювання, державного устрою та інші найважливіші елементи діяльності держави. Водночас державний лад цим не вичерпується, оскільки багато його складових знаходяться поза межами безпосереднього регулювання Конституції України, а значить і конституційного ладу. Водночас сам державний лад є часткою суспільного ладу, адже держава – продукт діяльності суспільства, без суспільства держава не може існувати і, навіть, виникнути. Слід відзначити, що в подальшому А. Ю. Швед фактично це визнає зазначаючи, що у разі сформованого суспільного ладу настають передумови для виникнення державного ладу, а в разі його належного функціонування стає можливим утворення в подальшому конституційного ладу [5, с. 11].

З нашої точки зору, для визначення основного безпосереднього об’єкту злочину, передбаченого ч. 2 ст. 109 КК, слід звернутися до назви цієї статті та її диспозиції. Там зазначаються такі соціальні цінності як конституційний лад та державна влада. Тому цілком логічним вбачається висновок, що відповідним об’єктом є суспільні відносини з приводу охорони саме цих соціальних цінностей, які, своєю чергою, виступають як предмет названих суспільних відносин. З приводу цього предмету (який за своїми властивостями є

нематеріальним), а точніше для його захисту, і формуються відповідні суспільні відносини, структурними елементами яких є також їх суб'єкти (учасники) та соціальний зв'язок між ними з приводу зазначеного предмету. Суб'єктами цих відносин є фізичні, юридичні особи та суспільство в цілому, тобто коло учасників є дуже широким, оскільки інтерес у нормальному функціонуванні конституційного ладу та державної влади мають усі учасники суспільного процесу. При цьому соціальний зв'язок між цими суб'єктами має форму статики – тобто всі вони мають утримуватися від дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, а також на захоплення державної влади. Предмет, як визначальний, найважливіший елемент суспільних відносин, заслуговує на особливу увагу.

Додатковим обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 109 КК, є суспільні відносини, що забезпечують інформаційну безпеку. Такий висновок слідує із сутності діянь, що утворюють його об'єктивну сторону, оскільки і заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади (1), і розповсюдження матеріалів із відповідними закликами (2) обов'язково спричиняють негативні зміни в інформаційному просторі.

Інформаційна безпека – один із видів безпеки, що охороняються нормами Особливої частини КК. При цьому, судячи з назв розділів останньої, цей вид безпеки не охороняється на рівні родового об'єкта, на відміну, скажімо від громадської безпеки, безпеки виробництва, безпеки руху та експлуатації транспорту, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (що слідує із назв розділів IX, X, XI, XX Особливої частини КК).

Водночас відсутність відповідного розділу (як у чинному КК, так і в останньому із наявних текстів проектів нового КК) не свідчить про відсутність кримінально-правової охорони такого об'єкта як інформаційна безпека. З викладеного вище виплива, що відповідні суспільні відносини можуть виступати не родовим, а безпосереднім об'єктом (частіше, навіть, частиною безпосереднього об'єкта), причому як основним, так і додатковим. Яскравим прикладом останнього є проаналізована у цій публікації ч. 2 ст. 109 КК.

Викладене дозволяє підсумувати, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 109 КК України, є суспільні

відносини, що забезпечують охорону конституційного ладу та державної влади. Додатковим обов'язковим об'єктом цього злочину є суспільні відносини, що забезпечують інформаційну безпеку.

Список використаних джерел:

1. Кубальський В. Н. Проблеми кримінальної відповідальності за публічні заклики до вчинення злочинів проти державного суверенітету. Судова апеляція. 2018. № 2. С. 67–78.

2. Сичевський В. В., Харитонов Є. І., Олейніков Д. О. Науково-практичний коментар до розділу І Особливої частини Кримінального кодексу України (Злочини проти основ національної безпеки України). Харків: Право, 2016. 232 с.

3. Бантишев О. Ф., Картавцев В. С. Злочини проти основ національної безпеки України. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х т. ; за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: Правова єдність, 2009. Т. 1. Особлива частина. Розд. І. С. 262–285.

4. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека у визначеннях і поняттях: словник. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Київ: Текст, 2008. 400 с.

5. Швед А. Ю. Злочини проти конституційних засад національної безпеки за законодавством України та Скандинавських країн: порівняльна характеристика: автореф. дис. … канд. юрид. наук. Одеса, 2021. 18 с.

Прокопчук Михайло Леонідович,
аспірант, Державний університет «Житомирська політехніка»

ДЕТЕРМІНАНТИ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ

Міжнародний тероризм являє собою складне суперечливе явище, яке набуває характеру однієї з глобальних проблем людства і загрожує світовому та внутрішньодержавному порядку.

За даними дослідження "The Global Terrorism Index 2024", починаючи з 2000 року у світі було скоєно понад 66 000 терористичних актів. Минулий 2023 рік, незважаючи на зниження загального рівня терористичної активності, був ознаменований сплеском терористичних атак зі значними смертельними наслідками. Кількість смертей від терористичних актів зросла на 22 відсотки до 8352 жертв, і зараз смертність від тероризму на найвищому рівні починаючи з 2017 р. Варто відмітити, що з 3350 терактів, зафіксованих у 2023 році, 54 відсотки припадали на терористичні групи, найбільшими з яких є Ісламська держава (ІД), Боко Харам, Хамас, Джамаат Нусрат Аль-Іслам, Джмін, Аль Каїда і Талібан [1].

Підтримуємо позицію Попова В.Ю. [2], що особливістю сучасного тероризму стає використання нових видів зброї масового ураження, новітніх технологій й можливостей глобалізаційних процесів, що призводить до загибелі значно більшої кількості людей, завдання найбільших економічних збитків та екологічних наслідків, а також спричиняє психологічний ефект та руйнування традиційних цінностей суспільства у глобальному світовому масштабі.

Будучи багатогранним явищем міжнародний тероризм детермінується багатьма причинами, серед яких економічні, соціальні, політичні, культурні, етнічні, релігійні, технологічні, психологічні та ін.

До основних детермінант, які сприяють у зверненні до терористичної діяльності окремих осіб або груп, в тому числі злочинних угрупувань в міжнародному масштабі, можна віднести наступні: загострення соціально-економічної диференціації й нерівності в різних країнах і регіонах світу, загострення соціальної нерівності, зростання рівня безробіття, розшарування суспільства тощо; наявність на території певного регіону або окремої держави політичних, релігійних або ідеологічних протиріч; зростання масштабів організованої злочинності у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї, вибухових речовин, наркотичних та психотропних засобів речовин; політична та економічна нестабільність, формування нового світового порядку; зацікавленість окремих країн у формуванні протиріч і конфліктів на території окремої держави, забезпечення злочинних структур відповідною матеріально-технічною базою та фінансовими ресурсами; створення високоточної керованої зброї та нових видів зброї масового ураження; недосконалість інформаційно-аналітичної системи моніторингу за діяльністю радикальних та екстреміських організацій; нав’язування певного світогляду, способу життя та соціально-культурних цінностей, що суперечить традиціям окремих верств суспільства; наявність військових конфліктів на території певної країни, підвищена військова загроза з боку іншої держави; прагнення заволодіти обмеженими ресурсами, зокрема, корисними копалинами; відсутність належного контролю за переміщенням осіб, які відправляються на заробітки в країни Близького Сходу; поширення інформаційно-психологічного впливу та ідей радикального ісламу, пропагування ваххабізму; детермінування

розвитку інформаційних технологій результаті світових глобалізаційних процесів; наростання кіберзагроз та порушення світової кібербезпеки; зростання національної самосвідомості, поширення сепаратистських рухів; активізація національного та релігійного екстремізму як фактору міжнародного життя; зростання та поширення транснаціональних кримінальних структур; глобальні кліматичні катаклізми, наростання кількості кліматичних біженців та недосконаліть міграційної політики та ін.

Окреслені вище детермінанти міжнародного тероризму не є вичерпними, проте є взаємопов’язаними і взаємозалежними з мотиваційною основою терористичної діяльності. Критичний аналіз детермінант міжнародного тероризму сприяє подальшому виробленню стратегії його попередження, яка повинна базуватися на поєднанні легітимних силових та політичних методів.

Список використаних джерел

1. Global Terrorism Index 2024. Institute for Economics & Peace. URL: https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2024

2. Попов В.Ю. Поняття тероризму та його реалізація у кримінально-правовій доктрині України. Міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція «Забезпечення стійкості у складних умовах». Харків-Брістоль, 8 червня 2023 р. С. 136-139. URL: https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/12345668/Popov.pdf?sequence=1

Свірко Світлана Володимирівна,
д.е.н., д.н.д.у., проф., завідувач кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»
Власюк Тарас Олександрович,
д.е.н., професор кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту Державного університету «Житомирська політехніка»
Дикий Анатолій Петрович,
д.е.н., доц., професор кафедри теорії та історії держави і права Державного університету «Житомирська політехніка»
Кучменко Віталій Олександрович,
к.е.н., доц., доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»
Тростенюк Тетяна Михайлівна,
PhD, доц., доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Військові конфлікти XIX ст. довели суттєву видозміну сучасної війни, перемога в якій потребує розвитку інноваційних військових та інформаційних технологій, а отже розбудови військової та цивільної економіки. Таким чином, питання залежності національної безпеки від розвитку економічної сфери в цілому та від економічної безпеки зокрема залишається поза сумнівом. В той же час, проблематика економічної безпеки як складової національної безпеки України на сьогодні вирізняється значним чисельним рядом науково-практичних питань, які первісно вже закладені у вітчизняному нормативно-правовому забезпеченні.

Вивчення базового безпекового Закону «Про національну безпеку» від 2018 року свідчить про те, що жодної згадки про

економічну безпеку він не містить. Так, згідно ст.1 вказаного нормативно-правовим актом національну безпеку визнано як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз»; в той же час національні інтереси України ідентифікуються останнім як «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян»; фундаментальними ж національними інтересами ст.3 Закону визначено 3. «1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; 2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; 3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.»; на додаток ця ж стаття Закону «Про національну безпеку» закріплює положення щодо державної політики у сферах національної безпеки і оборони, яка «спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями» [1].

Отже, діючий Закон України «Про національну безпеку України» уникає детального поділу національної безпеки на складові, апелюючі в межах національної безпеки до воєнної безпеки, громадської безпеки і порядку, державної безпеки [1]. В той же час, діюча Стратегія національної безпеки України передбачає прийняття таких субпідрядних документів в межах останньої [2]: “Стратегії людського розвитку, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегії економічної безпеки, Стратегії енергетичної безпеки, Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату, Стратегії біобезпеки та біологічного захисту, Стратегії інформаційної безпеки, Стратегії кібербезпеки України, Стратегії зовнішньополітичної діяльності, Стратегії забезпечення державної безпеки, Стратегії інтегрованого управління кордонами,

Стратегії продовольчої безпеки та Національної розвідувальної програми». Фактично, перелік вищевказаних нормативних документ підтверджує статус закріплених в останніх напрямів безпеки як складових національної безпеки загалом [3]. Така невідповідність потребує усунення шляхом внесення відповідних змін до чинного Закону України «Про національну безпеку» на предмет чіткого визначення складових власне національної безпеки в цілому, та виокремлення у їх складі економічної безпеки зокрема.

Нагадаймо, що згідно Методичним рекомендаціям щодо розрахунку рівня економічної безпеки України економічна безпека виступає одною з основних складових національної безпеки, а власне її змістовне наповнення являє собою «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання. Складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки (включає банківську, безпеку небанківського фінансового сектору, боргову безпеку, бюджетну безпеку, валютну безпеку, грошово-кредитну безпеку)» [4].

Методика визначення економічної безпеки передбачає визначення інтегрального індексу економічної безпеки, який складається з 9 середньозважених субіндексів (вищеперерахованих складових економічної безпеки) [4]. Слід зауважити, що Методичним рекомендаціям щодо розрахунку рівня економічної безпеки України закріплюють положення щодо термінів обрахунку економічної безпеки України, які визначені в межах піврічного періоду, тобто двічі на рік; такий розрахунок має здійснювати Міністерство економіки України (раніше Мінекономрозвитку) на основі «офіційних даних статистичного обліку Держстату, Нацкомфінпослуг, Міндоходів, Міненерговугілля, Мінфіну і Національного банку та експертних оцінок, у тому числі рейтингових звітів міжнародних неурядових організацій» [4]. Не зважаючи на закріплення вищевказаних положень, звернення до відкритих інформаційних джерел Міністерства економіки України свідчить про відсутність будь-яких розрахунків рівня економічної безпеки країни останній органом виконавчої влади. Втім, таке положення знов таки можна пояснити нечіткістю нормативно-правового

поля, оскільки ці ж вищевказані методичні рекомендації закріплюють свій статус як «інформаційний, рекомендаційний, роз'яснювальний характер та не є обов'язковими» [4].

Водночас, в розділі 2 Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року зазначено, що за розрахунками «Міністерства економіки України, здійсненими відповідно до Методичних рекомендацій ….., затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277, середнє значення рівня економічної безпеки за цей період становило 40 відсотків - зона рівня незадовільного стану (за результатами перерахунку рівня економічної безпеки України за основними складовими економічного характеру). У 2019 році рівень економічної безпеки України становив 43 відсотки, а за підсумками першого півріччя 2020 року - 41 відсоток» [5]. Втім, знов таки, жодних розрахункових даних на сайті Міністерства економіки України або іншого центрального органі виконавчої влади ми не знаходимо.

Зважаючи на наявну потребу перманентності визначення рівня економічної безпеки та необхідність відкритості інформації щодо неї доречним вбачається закріплення обов’язкового розрахунку її рівня раз на рік з публікацією таких даних на сайті Міністерства економіки України. Також пропонується на законодавчому рівні закріпити всі запропоновані положення в Законі України «Про економічну безпеку». За таких умов економічна безпека нашої країни набуде де-юру дійсного статусу однієї з основних складових національної безпеки, яку вона має де-факто.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України №2469-VIII від 21.06.18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України №392/2020 від 14.09.20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text (дата звернення: 14.03.2024 р.)
3. Свірко С.В. Механізми державного управління бюджетною безпекою: монографія. Житомир: ТОВ «Видавничий дом «Бук-Друк»», 2021. 436 с.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13
5. Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України від 11.08.2021 №347/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n11 (дата звернення: 14.03.2024 р.)

Сігалова Юлія Олександрівна,
студентка 4 курсу ННІ історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ: АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ

Питання ролі національної безпеки у забезпеченні конституційних засад верховенства права є дуже важливим з різних причин. У сучасному світі зростає кількість загроз національній безпеці, пов'язаних з міжнародним тероризмом, транснаціональною організованою злочинністю, кіберзлочинністю, екологічними катастрофами та військовими конфліктами. За для забезпечення національної безпеки часто доводиться приймати рішення, які обмежують права і свободи людини та громадянина.

Це вимагає чіткого визначення меж втручання держави в права і свободи людини та громадянина та надійного механізму контролю за діяльністю органів державної безпеки. Верховенство права є ключовою умовою забезпечення державної безпеки. Верховенство права, захист прав і свобод людини та громадянина та підзвітність влади сприяють створенню середовища соціальної стабільності та безпеки.

Національна безпека України - це система заходів політичного, економічного, соціального, воєнно-технічного, інформаційного та інших характерів, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності й державного устрою України, її населення, конституційних прав і свобод людини та громадянина, довкілля від внутрішніх і зовнішніх загроз [1. С 576].

Національна безпека є концепцією, що охоплює заходи та стратегії, спрямовані на збереження та захист інтересів держави від різноманітних загроз, що можуть виникнути ззовні або всередині її території. Ці загрози можуть містити військові агресії, тероризм, кібератаки, економічні труднощі, природні катастрофи, міжнародні конфлікти та інші небезпеки. Забезпечення національної безпеки вимагає комплексного підходу та координації різних секторів держави.

Національна безпека та правова держава взаємозв'язані поняття, які визначають структуру та функціонування суспільства. Правова держава, встановлюючи принцип верховенства права та гарантуючи права та свободи громадян, створює стабільну основу для забезпечення національної безпеки. У свою чергу, національна безпека забезпечує умови для функціонування правової держави, захищаючи її від зовнішніх або внутрішніх загроз, що можуть підірвати її стабільність та правовий порядок. Таким чином, взаємозв'язок між цими двома концепціями визначає ефективність та стійкість державного устрою.

Національна безпека України безпосередньо впливає на формування та функціонування її конституційної системи. Це проявляється в таких аспектах, як встановлення пріоритетів державної політики. Загрози національній безпеці визначають пріоритети державної політики у всіх сферах, включаючи економіку, оборону, зовнішню політику, правоохоронну діяльність тощо. Розподіл повноважень між органами влади. Конституція України та інші закони визначають повноваження органів державної влади у сфері національної безпеки. Це робиться для того, щоб забезпечити ефективну координацію дій державних органів та запобігти зловживанню владою. Введення режиму надзвичайного стану або воєнного стану.

У разі виникнення серйозних загроз національній безпеці може бути введено режим надзвичайного стану або воєнного стану. Це означає, що деякі конституційні права та свободи можуть бути тимчасово обмежені, а повноваження органів державної влади розширюються. Забезпечення фінансування державних органів, які здійснюють діяльність у сфері національної безпеки. Для виконання своїх завдань органи державної влади, які здійснюють діяльність у сфері національної безпеки, потребують значних фінансових ресурсів. Держава має забезпечити їм ці ресурси, але водночас має здійснювати контроль за їх використанням [3. С 92-98].

Національна безпека нерозривно пов'язана з захистом прав і свобод людини та громадянина. З одного боку, держава має вживати заходів для захисту своїх громадян від внутрішніх і зовнішніх загроз. З іншого боку, ці заходи не повинні призводити до невиправданого обмеження прав і свобод людини та громадянина. Важливо знайти

баланс між потребами національної безпеки та захистом прав і свобод людини та громадянина. Цей баланс має бути закріплений у законодавстві та забезпечений на практиці. Принципи, які мають бути дотримані при забезпеченні балансу між національною безпекою та захистом прав і свобод людини та громадянина, повинні включати законність, необхідність і пропорційність та повагу до людської гідності.

В умовах воєнного стану, коли держава змушена вживати надзвичайних заходів для захисту своєї безпеки, важливо, щоб ці заходи не призводили до підриву верховенства права. Це означає, що закон залишається найвищим джерелом права. Навіть в умовах воєнного стану жоден закон не може бути прийнятий або змінений, якщо він суперечить Конституції України. Дії органів державної влади підлягають судовому контролю. Суди мають право перевіряти законність дій органів державної влади, навіть якщо ці дії здійснюються в рамках боротьби з тероризмом чи іншими загрозами національній безпеці.

Права і свободи людини та громадянина не можуть бути скасовані. Деякі права і свободи можуть бути обмежені в умовах воєнного стану, але ці обмеження повинні бути чітко визначені в законі та пропорційні загрозам, які їм протиставляються. Ніхто не може бути підданий катуванню чи жорстокому, нелюдському або що принижує гідність поводженню. Ця заборона є абсолютною і не може бути скасована навіть в умовах воєнного стану [2. С 128 -132].

Для забезпечення верховенства права в умовах воєнного стану важливо також дотримуватися прийняття чітких та пропорційних законів, які обмежують конституційні права та свободи. Ці закони повинні чітко визначати, які права і свободи, які обмежуються, на який термін і в яких обсягах. Потрібно створити ефективні механізми контролю за діяльністю органів державної влади у сфері національної безпеки. Ці механізми повинні забезпечувати, щоб органи державної влади діяли в межах закону і не зловживали своїми повноваженнями.

Національна безпека України є багатогранною проблемою, яка потребує комплексного підходу до її вирішення. Вона охоплює широкий спектр питань, починаючи від захисту суверенітету та

територіальної цілісності держави до забезпечення добробуту її населення та його захисту. Забезпечення національної безпеки України - це постійний процес, який потребує зусиль з боку держави та її громадян. Для цього необхідно зміцнювати обороноздатність країни це можна зробити за допомогою модернізації армії та інших силових структур, а також розвитку військово-технічного комплексу. Розвивати економіку, бо сильна економіка - це основа для стійкої національної безпеки. Зміцнювати демократичні інститути це в свою чергу необхідно для того, щоб забезпечити верховенство права та захист прав і свобод людини та громадянина.

Підвищувати рівень обізнаності населення про питання національної безпеки. Люди повинні знати про те, які загрози існують для національної безпеки і як їм можна протистояти. Розвивати співпрацю з міжнародними партнерами це необхідно для того, щоб ефективно протистояти зовнішнім загрозам.

Національна безпека України - це спільна справа всіх громадян країни. Кожен з нас може зробити свій внесок у її зміцнення, дотримуючись законів, поважаючи права інших людей, захищаючи довкілля та беручи активну участь у житті суспільства. Окрім вищезазначеного, важливо також зазначити, що національна безпека - це динамічна концепція, яка постійно змінюється під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Тому важливо постійно оновлювати стратегії та інструменти забезпечення національної безпеки. Забезпечення національної безпеки - це не лише завдання держави, але й відповідальність громадянського суспільства. Громадські організації та інші інститути громадянського суспільства можуть відігравати важливу роль у контролі за діяльністю органів державної влади у сфері національної безпеки, підвищенні обізнаності населення про питання національної безпеки та захисті прав і свобод людини та громадянина.

Забезпечення національної безпеки - це довгостроковий процес, який потребує постійних зусиль та інвестицій. Неможливо забезпечити національну безпеку один раз і назавжди. Це постійний процес, який потребує постійної уваги та ресурсів.

На завершення, можна сказати, що національна безпека України - це фундамент для розвитку та процвітання країни. Забезпечення

національної безпеки - це спільна справа всіх громадян України, яка потребує єднання та згуртованості суспільства.

Список використаних джерел:

1 Антонов В. О. – Конституційно правові засади національної безпеки України монографія / В. О. Антонов; наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: Талком, 2017. 576 с.

2 Казакова Л.О. - Національна безпека держави: понятійно-категорійний апарат national security of the state: conceptual and category apparatus/ Регіональні студії, 2021/ 128 – 132 с.

3 Михальчук В.М. - Основні напрями забезпечення національної безпеки держави/Державне управління/ Інвестиції: практика та досвід № 17/2021 92-98 с.

Супронюк Віктор,
здобувач вищої освіти 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Сердюк Ігор Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх спра,

ТЕРМІНО-ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ»: ПЛЮРАЛІЗМ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ

При підготовці тез цієї доповіді автор визначив за мету на основі аналізу різних трактувань терміно-поняття «інформаційна безпека України» запропонувати його авторську інтерпретацію.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність використання діалектичного та герменевтичного методологічних підходів, а також порівняльного та формально-логічного методів пізнання.

У методологічному плані потрібно також відзначити, що інформаційна безпека України є складовою більш широкого за своїм обсягом поняття – національна безпека, під яким розуміють захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз [5; с. 10].

Огляд доктринальних і нормативних джерел за темою дослідження свідчить про різну інтерпретацію терміно-поняття, що складає предмет дослідження, науковцями та практиками. На підтвердження цієї тези наведемо відмінні за своїм змістом судження про інформаційну безпеку.

Так зокрема, професор В.М. Богуш стверджує, що «інформаційна безпека України – це стан захищеності інформаційного середовища, який відповідає інтересам держави, за якого забезпечується формування, використання і можливості розвитку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз» [2, с. 23].

На думку доктора юридичних наук Р.А. Калюжного, «інформаційна безпека України – це стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує формування та розвиток цього простору в інтересах особистості, суспільства та держави» [4, с. 17-21].

Професор Б.А. Кормич уважає, що «інформаційна безпека України – це захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства та держави» [4, 46 с.].

О.І. Барановський пропонує таке визначення поняття, що складає предмет дослідження: «інформаційна безпека України – стан захищеності національних інтересів України в інформаційному середовищі, за якого не допускається (або зводиться до мінімуму) завдання шкоди особі, суспільству, державі через неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації й несанкціоноване її поширення та використання, а також через негативний інформаційний вплив та негативні наслідки функціонування інформаційних технологій» [1, с. 15].

Розробники законопроєкту «Про засади інформаційної безпеки» народні депутати України І.М. Стойко, О.І. Кузьмук та Ю. М. Сиротюк запропонували таку дефініцію досліджуваного поняття: «інформаційна безпека України – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, при якому запобігається завдання шкоди через неповноту, несвоєчасність та недостовірність поширюваної інформації, порушення цілісності та доступності інформації, несанкціонований обіг інформації з обмеженим доступом, а також через негативний інформаційно-психологічний вплив та умисне спричинення негативних наслідків застосування інформаційних технологій» [5].

Порівняльний аналіз вищенаведених суджень правників про інформаційну безпеку дозволяє виокремити такі їх спільні риси та відмінності:

1. Переважна більшість учених як визначальне при розкритті змісту цього терміно-поняття використовують словосполучення «стан захищеності», тоді як професор Б.А. Кормич уживає дієслово «захищеність»;

2. Відмінними є погляди правників і на об'єкт захисту: у професора В.М. Богуша – це стан захищеності інформаційного середовища; у доктора юридичних наук Р.А. Калюжного – це стан захищеності інформаційного простору; у професора Б.А. Кормича – це захищеність встановлених законом правил; у О.І. Барановський – це стан захищеності національних інтересів України в інформаційному середовищі; у народних депутатів України І.М. Стойка, О.І. Кузьмука та Ю. М. Сиротюка – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави;

Зважаючи на сучасні реалії, в яких відбувається життєдіяльність державно організованого суспільства (правовий режим воєнного стану, запроваджений на всій території України у зв'язку з повномасштабним вторгненням збройних сил держави-агресора на її суверенну територію, постійні ракетно-дронові атаки на критично важливі об'єкти інфраструктури, а також проведення інформаційно-психологічних операцій, які становлять загрозу інформаційній безпеці України), запропонуємо таке трактування досліджуваного терміно-поняття: інформаційна безпека України – це стан захищеності її інформаційного простору, законних інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз. Цей стан значною мірою впливає на можливості доступу кожної людини до достовірної інформації та її використання, а також дозволяє запобігати ворожій пропаганді і поширенню дезінформації.

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека. Журнал «Фенікс» 1999. 338 с.

2. Богуш В.М., Юдін О.К. Інформаційна безпека держави / за ред. Ю .О. Шпак. Журнал «МК-Прес». 2005. 432 с.

3. Калюжний Р.А. Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні». Збірник. Київ. 2000. 330 с.

4. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ. 2004. 384 с.

5. Проект Закону України «Про засади інформаційної безпеки», підготовлений народними депутатами України І.М. Стойком, О.І. Кузьмуком та Ю. М. Сиротюком. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JG3TH00A?an=3 (дата звернення 26.04.2024).

Супрунова Ірина Валеріївна,
доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, Державний університет «Житомирська політехніка»
Михальчук Олександр Анатолійович,
студент, Державний університет «Житомирська політехніка»

ВЕКТОРИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Подолання бідності являє собою складне явище, яке набуває характеру однієї з глобальних проблем людства. Рада Європи бореться з бідністю шляхом зміцнення соціальної згуртованості, а також запобігає та протидіє соціальній ізоляції. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1], яка гарантує громадянські і політичні права людини, доповнюється Європейською соціальною хартією (ESC) [2], прийнятою в 1961 році і переглянутою в 1996 році, яка гарантує соціальні та економічні права людини. Відповідно до статті 30 «кожна людина має право на захист від бідності та соціального відчуження».

В Україні нормативно-правова база, яка регламентує реалізацію соціальної політики, є досить обширною. Вона діє на підставі міжнародного досвіду та з урахуванням забезпечення Цілей сталого розвитку і, зокрема, подолання бідності. Недоліком нормативно-правової бази є недостатньо оперативне оновлення та розробку нової Стратегії подолання бідності, а також формування звітів щодо моніторингу забезпечення реалізації попередньої програми. Базовими стратегіями реалізації політики подолання бідності є «Стратегія подолання бідності» та «Стратегія людського розвитку».

Основні вектори вдосконалення державної політики подолання бідності в Україні наведені на рис. 1.

Рис. 1. Основні вектори вдосконалення державної політики подолання бідності

Розглянемо більш детально основні вектори вдосконалення державної політики подолання бідності в Україні [на основі 3; 4].

Для становлення середнього класу доцільним є поетапне підвищення стандартів і гарантій оплати праці; створення умов для погашення заборгованості з виплати заробітної плати та запобігання подальшому виникненню такої заборгованості; полегшення умов ведення малого бізнесу та мікробізнесу; узгодження національного трудового законодавства з міжнародними принципами державного захисту трудових прав населення; створення умов для підвищення рівня оплати праці.

Активізація населення в економічному аспекті, підвищення рівня зайнятості передбачає активізацію механізму ефективного та швидкого пошуку роботи; розширення підтримки безробітних у створенні власної справи та декларуванні професійної самозайнятості; посилення контролю за діяльністю підприємств та їх відповідальності за порушення у сфері зайнятості та оплати праці; сприяння поверненню трудових мігрантів та їх економічній реінтеграції в Україні; розширення

можливостей для зайнятості людей похилого віку та осіб з інвалідністю як способу соціальної інтеграції.

Удосконалення системи державних соціальних стандартів та гарантій передбачає реалізацію Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні; упровадження науково обґрунтованої методології та сучасних підходів до визначення і застосування прожиткового мінімуму; розширення програм, у тому числі впровадження активних програм зайнятості, та збільшення їх розміру для виведення осіб/сімей зі складних життєвих обставин; забезпечення цифровізації соціальних виплат і послуг.

Підвищення рівня пенсійного забезпечення включає запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення; перегляд стимулів до сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; посилення відповідальності за несплату та ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; розроблення механізму автоматичного призначення пенсії за віком у разі досягнення пенсійного віку; розширення переліку послуг, що надаються населенню Пенсійним фондом України.

Посилення адресності надання соціальної підтримки орієнтоване на запровадження уніфікованого підходу до призначення житлових субсидій домогосподарствам; підвищення ефективності адміністрування соціальних виплат і послуг; здійснення державного контролю за дотриманням законодавства під час надання соціальної підтримки; забезпечення фінансової та технічної можливості надання електронних комунікаційних послуг вразливим соціальним групам населення; запровадження дієвих механізмів стимулювання розвитку ринку соціальних послуг, у тому числі спрямованих на розвиток недержавного сектору надавачів соціальних послуг, мотивацію надавачів соціальних послуг із підвищення рівня якості надання соціальних послуг.

Проведення ефективної державної політика щодо внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) передбачає забезпечення державою базових потреб ВПО та гарантування залучення до здійснення представницької демократії; вільне пересування ВПО в межах країни; соціальне забезпечення ВПО; забезпечення інтеграції ВПО в громади та джерел існування ВПО; підвищення доступності ВПО до міжнародної фінансової допомоги.

Таким чином, Україна потребує миру, економічної та політичної стабільності, необхідних для збільшення доходів від податків та вкладень у державний сектор економіки, створення фінансового підґрунтя для підвищення соціальних стандартів і гарантій (мінімальної заробітної плати та пенсії, реально необхідного прожиткового мінімуму, збалансованого споживчого кошика) і запуску прискореного механізму розвитку та зростання добробуту для всього населення країни.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини, 4 листопада 1950 року, ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Європейська соціальна хартія, Страсбург, 3 травня 1996 року, ратифіковано із заявами Законом № 137-V від 14.09.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.

3. Про Стратегію подолання бідності: Указ Президента України № 637/2001 від 15.08.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/2001#top.

4. Про Стратегію людського розвитку: Указ Президента України № 225/2021 від 02.06.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#n11.

Тростенюк Тетяна Михайлівна
доктор філософії, доцент
Лисенко Вадим Володимирович
студент 2 курсу, Державний університет «Житомирська політехніка»

РОЛЬ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Національна безпека – це стан захищеності суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує їхнє стійке функціонування та розвиток. Правова держава відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки, адже вона ґрунтується на принципах верховенства права, законності, рівності та справедливості.

В епоху цифрових технологій правова держава стикається з низкою нових викликів, пов’язаних з захистом персональних даних та соціальним захистом населення. Соціальний захист населення є важливим аспектом будівництва правової держави, оскільки він забезпечує мінімальний рівень життя та допомагає зменшити соціальні нерівності.

Співпраця з міжнародними організаціями та іншими країнами у сфері правозахисту та правопорядку сприяє обміну досвідом та

впровадженню найкращих практик. Розвиток механізмів громадського контролю за діяльністю державних органів сприяє підвищенню відповідальності перед громадянами та підтримує принципи прозорості та відкритості влади [3].

Запобігання дискримінації та захист прав меншин є невід'ємною складовою розбудови правової держави, яка має гарантувати рівні права та можливості для всіх членів суспільства [5].

Забезпечення рівних можливостей для всіх громадян незалежно від їхньої расової, етнічної чи релігійної належності є однією з основних передумов побудови справедливого суспільства [4].

Забезпечення незалежності та компетентності суддів є основою для забезпечення справедливого судочинства та виконання принципів правової держави. Роль правової освіти у формуванні правової культури суспільства є ключовою для забезпечення розуміння та дотримання законів та правил правової держави [1].

Запровадження електронного урядування та електронних сервісів для громадян сприяє зменшенню корупції та підвищенню доступності державних послуг [3].

Посилення ролі громадських організацій у формуванні та моніторингу державної політики сприяє підвищенню ефективності демократичних процесів та захисту прав громадян [2].

Інноваційні підходи до правозахисту, такі як використання інформаційних технологій у сфері юстиції та правоохоронних органів, можуть підвищити ефективність правової системи та забезпечити доступність правосуддя для всіх шарів населення [3].

Забезпечення доступу до безкоштовної правової допомоги для всіх шарів населення є ключовим елементом забезпечення доступності правосуддя та зміцнення довіри до правової системи [2].

Розвиток механізмів адміністративної відповідальності за порушення законів є важливим елементом забезпечення правопорядку та підтримує дотримання прав та свобод громадян [5].

Вдосконалення законодавства щодо захисту прав людини та громадянина є необхідною умовою для побудови правової держави, яка гарантує індивідуальну свободу та гідність [1].

Запровадження механізмів публічного моніторингу діяльності

правоохоронних органів сприяє підвищенню рівня захисту прав та свобод громадян [5].

Створення ефективної системи антикорупційної політики є невід'ємною складовою розбудови правової держави та гарантує розвиток суспільства на принципах чесності та прозорості [2].

Забезпечення доступу до судової системи для всіх верств населення, незалежно від соціального статусу та матеріального стану, є важливим аспектом правової держави [5].

Забезпечення прозорості та відкритості у діяльності органів влади є ключовим завданням для підвищення довіри громадян до державних інституцій та зміцнення правової державності [3].

Гендерна рівність та захист прав жінок є важливим елементом розбудови правової держави, оскільки сприяє створенню суспільства, що базується на принципах справедливості та рівності. Зміцнення механізмів правового захисту приватної власності сприяє стабільності економічного середовища та розвитку підприємництва. Гарантування незалежності судової системи та додержання принципів правової держави є основою для забезпечення справедливості та рівності перед законом. Підвищення культури правопорядку та правової свідомості серед населення сприяє зміцненню демократичних цінностей та забезпеченню стабільності в суспільстві [1].

Забезпечення доступності та якості правової освіти є важливим аспектом підготовки громадян до життя в правовій державі та активної участі в суспільному житті [5].

Розробка та впровадження механізмів антикорупційної політики є важливим етапом у будівництві правової держави та забезпеченні прозорості та чесності в управлінні [3]. В свою чергу розвиток механізмів адміністративного та фінансового контролю за діяльністю владних структур є необхідним для підвищення ефективності використання державних ресурсів та забезпечення прозорості управління [4].

Забезпечення доступу до правосуддя для вразливих груп населення, таких як люди з обмеженими можливостями та мігранти, є важливою складовою реалізації принципів правової держави [2].

Впровадження принципів справедливого оподаткування та боротьба з податковими ухиляннями є важливим аспектом розбудови правової держави та забезпечення фінансової стабільності [4].

Забезпечення взаємодії між різними гілками влади та залучення громадян до прийняття рішень сприяє підвищенню легітимності та довіри до державних інституцій [5].

Запровадження механізмів адміністративного реформування державних органів та установ сприяє підвищенню їхньої ефективності та відповідності потребам громадян. Посилення ролі незалежних правозахисних організацій та громадських ініціатив сприяє забезпеченню контролю за діяльністю державних структур та захисту прав людини [2].

Створення ефективної системи медіації та альтернативного врегулювання спорів сприяє вирішенню конфліктів на рівні громадянського суспільства та зменшенню навантаження на судову систему [1].

Підсумовуючи, слід відмітити, що основними аспектами ролі правової держави в забезпеченні національної безпеки є: захист національного суверенітету, забезпечення верховенства права, захист прав і свобод людини, боротьба з корупцією, забезпечення ефективного правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Кравченко Н.Г. Гендерна рівність та захист прав жінок у контексті розбудови правової держави. Київ: Видавництво "Гендерний світ", 2018.
2. Шевченко О.В. Цифровізація та захист персональних даних: виклики для правової держави. Київ: ІТ-Видавництво, 2020.
3. Петренко І.П. Інноваційні підходи до забезпечення доступності правосуддя. Дослідження правознавства. 2019. Т. 5(1). С. 78–89.
4. Гончаренко Т.М. Соціальний захист населення як важливий аспект розбудови правової держави. Соціальна робота та право. 2017. № 2. С. 56–67.
5. Кулик В.І. Запобігання дискримінації та захист прав меншин у контексті розбудови правової держави. Міжнародний правничий журнал. 2018. № 3. С. 112–125.

Філяніна Людмила Анатоліївна,
доцент кафедри міжнародного права
ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ВІДСТУП ВІД ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

Пошуки безпеки залишається головною турботою багатьох людей і держав. Але визначення того, що є безпекою, і стратегії її досягнення дуже відрізняються. Так для одних людей прагнення безпеки полягає в тому, щоб «забезпечити» основні потреби: їжу, воду, житло та медичне обслуговування. Для інших це «забезпечити» фундаментальні права людини: свободу вираження поглядів, віросповідання, свободу від приниження честі і гідності, свободу від страху.

Національна безпека включає в себе: захищеність життєво важливих інтересів особи та держава; досягнення паритету чи переваги в економічній, політичній чи воєнній сфері; попередження та вирішення конфліктних ситуацій чи суперечок, що несуть потенційну загрозу національним інтересам та інше. Необхідно зазначити, що сучасне міжнародне і національне право дозволяє державам використовувати виняткові повноваження, щодо обмеження загальновизнаних прав людини в особливих випадках.

Національна безпека, як одна із «законних цілей» обґрунтованого обмеження прав, згадується в п. 2 ст. 8, 10 і 11 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ). Так, наприклад, у справі «Ротару проти Румунії»[1] Європейський суд з прав людини (Суд) розглянув румунське законодавство щодо застосованих заходів таємного спостереження, пов’язаного з національною безпекою. Суд дійшов висновку, що національне законодавство про збір та архівування інформації не забезпечує необхідних гарантій. Також, Суд повторив цей висновок у своїх рішеннях у справах «Думітру Попеску проти Румунії» (№ 2)[2] та «Асоціація «21 грудня 1989 року» та інші проти Румунії»[3].

Держава, щоб виправдати деякі обмеження прав людини, відповідно до ЄКПЛ, має можливість під час війни або іншої суспільної

небезпеки, яка загрожує життю нації, вживати заходів, що відступають від зобов'язань передбачених даним договором, у межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом (ч. 1 ст. 15)[4].

Так, наприклад, 5 червня 2015 року Україна повідомила Генерального секретаря Ради Європи, що з огляду на надзвичайну ситуацію в державі, влада України вирішила використати статтю 15 Європейської конвенції з прав людини для відступу від певних прав, закріплених у Конвенції, а саме: щодо запобіжного затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, у зоні проведення антитерористичної операції на строк/період, що перевищує 72 години, як виняток до 30 діб за згодою прокурора і без ухвали суду (ч. 3 ст. 14 Закону)[5]; встановлює особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного чи антитерористичної район операції (Розділ IX-1)[6]. Разом з тим, акцентували увагу, що у зв’язку з анексією та тимчасовою окупацією рф невід’ємної частини України – Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, окремих районів Донецької та Луганської областей України – внаслідок збройної агресії проти України, рф повністю відповідає за дотримання прав людини та виконання відповідних договорів на анексованій та тимчасово окупованій території України; у зв’язку зі збройною агресією рф проти України підрозділами СБУ проводиться антитерористична операція котра є частиною невід'ємного права України на індивідуальний самозахист від агресії відповідно до статті 51 Статуту ООН.

Згодом у квітні 2021 р. Постійне представництво України при Раді Європи надало інформацію Генеральному секретарю організації про відступ від міжнародних договорів, учасницею яких є Україна. Підставою для такої заяви є продовження злочинної агресії рф проти нашої держави та тимчасова окупація частин території України збройними силами рф[7].

Разом з тим, необхідно зазначити, що про національну безпеку часто згадують у зв’язку зі подіями у США 11 вересня 2001 р. котрі пов’язують зі зростання екстремістських мереж, небезпекою терористичних загроз, шпигунства, тощо. Такі загрози дають привід державі, за відносним погодженням із громадськістю, виправдовувати різноманітні обмеження прав людини.

Отже, безперечним є те, що дані види загроз вимагають від держави вжиття ефективних заходів захисту прав людини і національних безпекових інтересів. Водночас, під приводам захисту національної безпеки, може бути прихована загроза/ризик зловживань, з боку держави, щодо встановлення різного виду обмежень прав людини. Для уникнення такої ситуації необхідно зберегти баланс між дотриманням загальновизнаних прав і свобод людини і громадянина й національною безпекою держави.

Список використаних джерел:

1. Case of Rotaru V. Romania. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63075#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2228341/95%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58586%22]} (дата звернення 10.04.2024)

2. Affaire Dumitru Popescu c. Roumanie (№ 2). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22docname%22:[%22Dumitru%20Popescu%22],%22documentcollectionid2%22:[%22JUDGMENTS%22,%22DECISIONS%22,%22COMMUNICATEDCASES%22],%22itemid%22:[%22001-80352%22]} (дата звернення 10.04.2024)

3. Case of Association «21 december 1989» and Others v. Romania. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2233810/07%22,%2218817/08%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-104864%22]} (дата звернення 10.04.2024)

4. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 10.04.2024)

5. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV / Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15?find=1&text=30+%D0%B4%D1%96%D0%B1#w1_1 (дата звернення 10.04.2024)

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 19 листопада 2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення 12.04.2024)

7. Reservations and Declarations for Treaty № 005 - Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS № 005) URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/concerning-a-given-treaty?module=declarations-by-treaty&territoires=&codeNature=0&codePays=U&numSte=005&enVigueur=true&ddateDebut=05-05-1949&ddateStatus=01-05-2022 (дата звернення 10.04.2024)

Холод Олександр Борисович,
аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Останні події демонструють першочергову важливість сектору національної безпеки та оборони для забезпечення добробуту нації та міжнародної спільноти. Відповідно актуалізується безпековий розділ науки та законодавства.

Згідно із ЗУ «Про національну безпеку України» власне поняття національної безпеки характеризується станом, коли національний суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад та інші національні інтереси України захищені від дійсних та вірогідних загроз. Проте, в ньому відсутня дефініція цивільної безпеки, натомість громадська безпека та порядок характеризуються захищеністю суспільно та персонально необхідних прав, свобод та інтересів, забезпечити які є пріоритетом для безпекових сил, інших державних органів та місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, що разом з громадськістю мають здійснювати заздалегідь узгоджені заходи з метою реалізувати та захистити загальнонаціональні інтереси від будь-яких загроз. Комплексом правових, кадрових, організаційних та інформаційних заходів, що реалізуються на підставі Конституції України та українського законодавства з метою реалізації принципів підзвітності, законності, верховенства права та прозорості органів безпекового сектору та органів, що у визначеним законодавством випадках своєю діяльністю обмежують людські права та свободи, сприяння їхньому дієвому функціонуванню та зміцненню національної безпеки в Україні називається демократичний цивільний контроль.

Названий вище закон містить положення, що стосуються сфери цивільного захисту й контролю, а саме:

1) Закон визначає та обмежує повноваження державних органів у сфері національної безпеки і оборони, встановлює основи для інтеграції політик і процедур органів державної влади, інших державних органів з функціями, пов’язаними з національною безпекою і обороною, та сил

безпеки і оборони, визначає систему командування, управління та координації діяльності сил безпеки і оборони, запроваджує комплексний підхід до планування у сфері національної безпеки і оборони та забезпечує демократичний цивільний контроль.

2) Міністр внутрішніх справ України відповідає за підготовку та подання Програми національних цілей та інших програм, спрямованих на забезпечення реалізації державної політики у сфері громадської безпеки та цивільного захисту і забезпечення постійної готовності сил і засобів до виконання завдань.

3) Міністерство внутрішніх справ України готує щорічну доповідь про реалізацію стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, яка підлягає оприлюдненню [1].

4) Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України є основою для розроблення галузевих стратегій і концепцій у сфері громадської безпеки, захисту та охорони державного кордону України, цивільного захисту та міграційної політики, формування загальнодержавних цільових програм, оперативних планів і програм застосування сил і засобів у кризових ситуаціях [3].

5) Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України визначає загрози національній безпеці у сфері громадської безпеки та цивільного захисту, а також шляхи досягнення цілей і пріоритетів державної політики у цих сферах:

- готовність сил, необхідних для планування діяльності Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Національної міграційної служби України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також засоби виконання покладених завдань, інфраструктура, напрями розвитку та інші показники;

- необхідність наявності достатнього обсягу бюджетних ресурсів для досягнення визначених цілей і виконання передбачених завдань та основних напрямів використання фінансових ресурсів;

- сторона, відповідальна за загальнодержавну програму, секторальні стратегії, програми з реалізації стратегії безпеки і цивільного захисту України, їх цілі, документацію, моніторинг та оцінку їх виконання.

6) Сторона, відповідальна за перегляд стратегії національної безпеки і цивільного захисту.

7) Комплексний огляд сектору безпеки і оборони, включаючи огляд національної оборони, безпеки та цивільного захисту.

8) Національна служба України з надзвичайних ситуацій є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання надзвичайним ситуаціям, ліквідації їх наслідків, проведення аварійно-рятувальних робіт, гасіння пожеж, забезпечення пожежної та техногенної безпеки, проведення аварійно-рятувальних робіт у разі виникнення надзвичайних ситуацій, гідрометеорологічної діяльності [4].

Примітно те, що законодавцем чітко не визначено термін «цивільна безпека», хоча на важливість підтримки цивільної області безпекового сектору.

Кодекс цивільного захисту України (далі – Кодекс) було прийнято другого жовтня дві тисячі дванадцятого року. З метою реалізації державної політики в галузі цивільного захисту, що містилася в ньому, створено єдину державну систему цивільної безпеки. До її складу входять функціональні, територіальні підсистеми, їхні ланки. Кодексом регулюються відносини з приводу захисту населення, майна, навколишнього середовища та територій від надзвичайних ситуацій, їхньою ліквідацією та діяльністю єдиного державного механізму цивільної безпеки [1].

Кодекс визначає надзвичайні ситуації як такі, що пов’язані з катастрофами, аваріями, пожежами, стихійними лихами, епідеміями, епізоотіями чи іншими небезпечними подіями, які можуть вплинути на життя чи здоров’я населення, призводять до численних смертей і травмувань, завдають значні матеріальні збитки і унеможливлюють проживання людей та ведення ними господарства на землях, де сталися ці надзвичайні ситуації.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. URL: https://zako№.rada.gov.ua/laws/card/5403-17 (дата звернення 25.04.2024).

2. Лукашенко С.О., Холод О.Б., Бєляєва О.П. Забезпечення цивільної безпеки в Україні. UDC 001.1 The 5th International scientific and practical conference «Topical aspects of modern scientific research» (January 25-27, 2024) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan.

2024. 645 p. ISBN 978-4-9783419-2-1 URL: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/TOPICAL-ASPECTS-OF-MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-25-27.01.24.pdf (дата звернення 23.04.2024).

3. Мельник В.І. Роль цивільного захисту в забезпеченні національної безпеки України в умовах євроінтеграції. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення національної безпеки. 2022. № 4. С. 224-229. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_2/35.pdf (дата звернення 21.04.2024).

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення 23.04.2024).

5. Сектор цивільної безпеки. EUAM UKRAINE. URL: http://www.euam-ukraine.eu/ua/our-mission/thecivilian-security-sector/ (дата звернення 23.04.2024).

Ціватий Вячеслав Григорович,
кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, член правління Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, ВЕТЕРАНСЬКА ПОЛІТИКА І ВЕТЕРАНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

В умовах трансформації сучасних міжнародних відносин та повномасштабного вторгнення держави-агресора в Україну, в умовах воєнних дій 2014-2024 років – особливої актуальності набуває специфічна галузь дипломатії – ветеранська дипломатія [1, с. 66-71].

Національна безпека, ветеранська політика і ветеранська дипломатія – важливі складові інституціонального розвитку українського суспільства XXI століття. Ветеранська дипломатія в цих умовах виступає інституціональним поєднувальним містком міжурядової взаємодії, а в міжнародно-політичному дискурсі – пріоритетною інституцією по сприянню посиленної підтримки України

міжнародними партнерами та інституціями у світовому публічному і міжнародно-правовому просторі. У XXI столітті відбувається формування нової моделі й системи регіональної безпеки, національної безпеки та нового світового порядку.

Україна активно долучилася до інституціональних процесів політико-дипломатичної трансформації міжнародної, регіональної та національної системи безпеки. Україна презентувала свій проект – Українську формулу миру для нового світового порядку XXI століття. Цей проект спрямований на розширення міжнародної присутності України як міжнародного áктора та ефективної реалізації національних інтересів України на регіональному та глобальному рівнях [1, с. 66-71].

На сьогодні пріоритетними питаннями інституціоналізації нового світоустрою – є ефективна діяльність представників наукової та експертної спільноти, діяльність представників університетського середовища, українських і зарубіжних аналітичних центрів, представників влади щодо проблематики формування та функціонування систем регіональної та міжнародної безпеки в контексті реалізації Україною політики та дипломатії в європейському та євроатлантичному публічних просторах, а також – обмін досвідом з представниками зарубіжних освітніх та експертних інституцій, що працюють в галузі розробки та реалізації рішень у політико-дипломатичній, інформаційно-комунікаційній і безпеково-оборонній сферах.

Проблема ветеранської дипломатії та ветеранської політики держави традиційно привертає увагу широкого кола фахівців у галузі міжнародних відносин, національної безпеки, національного права, міжнародного права, соціології, історії, політології, економіки, публічного управління тощо. Вона є предметом дискусій державних службовців, дипломатів, політиків та широкого обговорення в суспільстві [2, с. 327-339].

Проте, на наш погляд, потребує більш детального та системного дослідження проблема інституціоналізації та формування ефективної моделі ветеранської дипломатії, та її нормативно-правового забезпечення, системи формування основ соціалізації ветеранів у суспільстві, які мають свої особливості та регіональну специфіку.

Це дозволить виокремити найбільш проблемні моменти в інституціоналізації ветеранської дипломатії та вказати на можливі варіанти подальшого розвитку міжнародно-політичного партнерства та співробітництва у цій галузі дипломатії [2, с. 327-339].

Ветеранська політика як політика держави – скерована на підтримку та збалансування людських ресурсів у сфері безпеки і національної оборони. Концепт «Національна безпека», концепт «Ветеранська політика» і концепт «Ветеранська дипломатія» – є ключовими для інституціоналізації міжнародної політики безпеки, миру і оборони. Вони спрямовані на те, щоб забезпечити керування і піклування про військових в умовах їх професійної боєздатності, а також – гарантувати їм соціальний захист і державну опіку, якщо військовослужбовці вже не залучені до активної воєнної діяльності, для інституціонального розвитку та інтеграції їх в соціум на різних соціокультурних рівнях, у т.ч. – і лікування та реабілатацію військовослужбовців за їх потреби.

З міжнародного досвіду у цій сфері – практичний інтерес для України становить досвід Нідерландів, США, Бельгії, Іспанії, ФРН, Франції, Польщі, Канади та ін. Ветерани на сьогодні – це учасники світових війн ХХ століття, учасниики російсько-української війни ХХІ століття, учасники миротворчих місій та інші категорії військовослужбовців та прирівнених до них категорій осіб. Ветеранська дипломатія – це потужний силовий потенціал держави та є дуже важливим інструментом для збільшення підтримки світовою спільнотою України в її боротьбі проти держави-агресора.

24 квітня 2024 року в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка під час виїзного засідання Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань правового статусу, соціальної підтримки, медичного забезпечення ветеранів війни, військовослужбовців, Захисників і Захисниць та членів їх сімей (Постанова Верховної Ради України від 09 серпня 2023 року, № 3309-IX) було обговорено важливі питання ветеранської політики та ветеранської дипломатії, зокрема – питання надання соціальної та психологічної підтримки, питання реабілітації та медичного забезпечення ветеранів війни, військовослужбовців, Захисників і

Захисниць та членів їх сімей. Також, у квітні 2024 року Верховна Рада України прийняла за основу законопроєкт №9423 про Державну ветеранську патронатну службу, що як окрема структура буде створена при Кабінеті міністрів. Концепт «Ветеранська дипломатія» і концепт «Ветеранська політика» потребують науково-методичного супроводу й обґрунтування [3].

Ці питання є предметом наукового інтересу дослідників кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Вячеслав Ціватий, Віктор Матвієнко, Наталія Рилач, Роман Петюр, Олена Ковтун), науковців Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України (Наталія Оніщенко, Олександр Скрипнюк, Інна Силантьєва), ГО «Трибуна жінки» (Олена Бондарчук-Ладна, Ельзара Шукурджиєва) та інших ЗВО України і науково-дослідницьких інституцій [1, с. 66-71; 4, с. 156-161]. .

19 квітня 2024 року відбувся Форум «Повоєнне відродження України: роль та значення ветеранської політики» (м. Київ). У центрі уваги доповідачів були наступні питання: національна безпека, ветеранська дипломатія; ветерани та громадське суспільство у форматі шляхів і методів їх взаємодії; програми фізичної, психологічної реабілітації та протезування ветеранів; правовий статус та механізми захисту прав ветеранів та ін. У цьому контексті особливої актуальності набуває така специфічна галузь дипломатії як – валеологічна дипломатія (цей термін вперше ввів до наукового обігу доц. В.Г. Ціватий) [4, с. 156-161].

Міністерство закордонних справ України створило сторінку «Wartime Diplomacy», яка розповідає про українську воєнну дипломатію та ветеранську дипломатію під час повномасштабного вторгнення держави-агресора та підбиває підсумки двох років роботи дипломатів задля зміцнення України, залучення міжнародної підтримки для наших воїнів і відкриття нових горизонтів у світі для нашої держави, бізнесу та громадян [5].

Отже, проведений аналіз підтверджує важливість ветеранської дипломатії та ветеранської політики держави як під час воєнного стану, так і миру. Цей напрям потребує відповідного нормативно-правового

врегулювання як на національному рівні, так і на рівні міжнародному. Сучасна дипломатія спрямована на управління конкуренцією великих держав і потенційною конфронтацією, управління конфліктами й управління загрозами міжнародній системі та національній безпеці держави.

Дипломатія стоїть на захисті України через відстоювання інтересів держави на міжнародній арені та підтримки її прагнень. І внесок дипломатів є не меншим, ніж внесок військових безпосередньо на лінії фронту. Адже надання військової зброї в потрібних обсягах і потрібного виду та її фінансування повністю віднесено до пріоритетних завдань вітчизняної дипломатії. Після закінчення військових дій потребуватимуть додаткових досліджень ефективність роботи дипломатії, ветеранської дипломатія, громадської дипломатії та їх соціокультурної та міжнародно-політичної ролі з огляду на досягнуті результати, які можна буде оцінити після підписання угоди по зупиненню військових дій, перемоги або перемир'я.

У той же час необхідно відзначити, що і сам факт зупинення війни разом із наявністю гарантій безпеки та недопущення повторення вторгнення теж буде результатом роботи дипломатії вже в період після гострої фази.

Ветеранська дипломатія – це новий перспективний напрям досліджень у сфері історії, політики, міжнародних відносин, дипломатії, зовнішньої політики і міжнародного права. Ветеранська дипломатія та її нормативно-правове унормування є безперервним та інституціонально багаторівневим напрямом практичної дипломатії та міжнародного права, який постійно модернізується. Цей інституціонально-дипломатичний процес продовжує набирати свій потенціал і в Україні, і у світі.

Список використаних джерел:

1. Ціватий В. Г. Міжнародне право і концепт «право на здоров'я»: інституціональні та міжкультурно-комунікаційні особливості валеологічної дипломатії в системі міжнародних відносин мондіалізованого світу XXI століття. Правовий дискурс. Збірник наукових праць. Черкаси, 2022. С. 66-71.

2. Ситник Г.П. Інформаційна компонента критичних (надзвичайних) ситуацій у контексті забезпечення державної безпеки. Науковий вісник: Державне управління: науковий журнал. 2020. No2(4). С. 327-339.

3. Eastern Europe. Regional Studies: Monograph / V. Teosa, M. Matsaberidze, V. Tsivatyi. Chişinău: USM: TSU, 2017. 355p.

4. Ціватий В.Г. Концепт «національна безпека держави»: сучасні імперативи і конституційні цінності (міжнародно-політичний, політико-дипломатичний та інституціональний аспекти). Національна безпека як конституційна цінність: сучасні виклики. Збірник наукових праць. Харків: 2023. С. 156-161.

5. Bjola C., Manor I. The Oxford Handbook of Digital Diplomacy. Oxford University Press USA, 2024. 848p.

Чорний Артур Артемович,
курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Войтюк Марина Петрівна,
викладач кафедри теорії та історії держави і права, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, капітан поліції

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Національна безпека є однією з основ конституційної системи правової держави. Вона визначається як стан захищеності національних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз. У контексті правової держави національна безпека відіграє важливу роль у забезпеченні прав і свобод громадян, збереженні територіальної цілісності та суверенітету держави. Конституція України встановлює основні принципи і завдання забезпечення національної безпеки, визначає відповідальних органів та ін. Основний Закон гарантує права громадян на участь у забезпеченні національної безпеки та контролю за діяльністю державних органів у цій сфері.

Національна безпека України є важливою складовою загальної системи стабільності та міжнародної безпеки. Сучасний світ переживає період значних геополітичних змін та трансформацій, що впливають на взаємовідносини між країнами та формування нового світового порядку. У цьому контексті важливо аналізувати вплив глобальних

тенденцій на національну безпеку України та розглядати її через призму формування нових геополітичних реалій.

В Україні державна безпека є одним із напрямів у сфері національної безпеки. При цьому вказаний напрям має ключове значення для забезпечення національної безпеки загалом.

Національна безпека - здатність країни своєчасно виявляти, запобігати і нейтралізувати реальні та потенційні загрози національним інтересам. Забезпечення національної безпеки здійснюється за умови пріоритетності національних інтересів, необхідності своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз цим інтересам, і ґрунтується на засадах правової демократичної держави [1]. Забезпечення національної безпеки передбачає уважне визначення та реалізацію національних інтересів. Це включає захист територіальної цілісності, забезпечення економічної стабільності, захист прав і свобод громадян, а також зміцнення міжнародного впливу країни.

Крім того, національна безпека є передумовою для функціонування і захисту правової держави в умовах загроз зовнішнього та внутрішнього характеру. Забезпечення національної безпеки передбачає не лише військову оборону, але і вирішення економічних, політичних, соціальних, екологічних та інших аспектів, які можуть впливати на стабільність та безпеку країни. У контексті правової держави, система правових норм і механізмів має забезпечувати дотримання законності під час заходів з забезпечення національної безпеки. Це означає, що всі дії державних органів та інституцій у цій сфері повинні відповідати конституційним принципам та правам людини і громадянина.

Крім того, важливим аспектом є збалансованість між заходами забезпечення національної безпеки та збереженням громадянських свобод і прав. Використання правових методів та механізмів для запобігання зловживань владою та порушень прав людини є важливою складовою розвитку правової держави в контексті національної безпеки. Отже, національна безпека виступає як важлива конституційна основа правової держави, яка вимагає забезпечення стабільності, безпеки та захисту прав і свобод громадян. [2].

Війна російської федерації проти нашої держави впливає на національну безпеку України та накладає відбиток на всі аспекти суспільного життя країни. Війна спричинила значні втрати людських життів, знищення міст і сіл, тимчасову втрату контролю над певними територіями та загрозу національній територіальній цілісності, а також призвела до гуманітарної кризи зі значними переселеннями людей, збільшення кількості внутрішнього переміщення населення, руйнуванням інфраструктури, економічними втратами та іншими соціальними проблемами.

Повномасштабне вторгнення змусило Україну зміцнити свої оборонні потужності, переглянути: оборонну політику та розрахунки, щоб забезпечити безпеку країни; геополітичні позиції інших країн, викликавши реакцію міжнародного співтовариства та активізацію партнерських відносин з Україною [3]. Українській державі необхідна стратегічна політика, спрямована на зміцнення національних інтересів та забезпечення стабільності в умовах глобальних змін. Важливо враховувати та адаптуватися до нових реалій геополітичного ландшафту, де взаємодія між країнами та регіонами може мати суттєвий вплив на національну безпеку.

Україна повинна активно розвивати міжнародні партнерства та брати участь у міжнародних організаціях, щоб сприяти зміцненню своєї позиції в світі та знаходити спільні рішення глобальних викликів. Розбудова сильної економіки, акцент на інновації та забезпечення стійкості у всіх сферах суспільства є також ключовими елементами для забезпечення національної безпеки України в геополітичних умовах [4].

Отже, національна безпека виступає як одна з конституційних основ правової держави передбачає дотримання принципів законності, збалансованості між заходами безпеки та громадянськими свободами, а також відповідність дій державних органів конституційним нормам та правам людини і громадянина. Такий підхід сприяє створенню сильної та стабільної правової держави, що здатна ефективно реагувати на виклики та загрози, зберігаючи одночасно принципи правової демократії та захист прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Ситник Г.П. Виклики національній безпеці у контексті формування нового світового порядку: курс лекцій / Г.П.Ситник. К: ТОВ «САК Лтд», 2023. 103 с.

2. Янчук А.О. Особливості вдосконалення нормативно-правового забезпечення державної безпеки України у сучасних умовах. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична». 2016. Випуск. 1. С. 342–355.

3. Серьогіна Н.О. Теоретико-методологічний аналіз співвідношення понять «національна безпека», «державна безпека» та «продуктивна зайнятість». Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека». 2020. URL: https://doi.org/10.25313/2617-572X-2020-5-5994.

4. Козьяков І. Законодавче визначення державної безпеки: проблеми теорії та практики. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 9. С. 160–164. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/27.pdf (дата звернення: 08.05.2024).

СЕКЦІЯ 5.
ПРИВАТНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Валянська Тетяна Петрівна,
здобувачка кафедри цивільно-правових дисциплін Волинського національного університету імені Лесі Українки

СТАДІЇ МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ

Медіація – це процедура врегулювання конфлікту, при якій сторони можуть звернутись до нейтрального, неупередженого посередника задля налагодження комунікації, обговорення причин та наслідків конфлікту, а також задля пошуку взаємовигідних умов припинення конфлікту. Медіація здійснюється за ініціативою однієї із сторін та погодженням іншої сторони, або у випадку медіаційного застереження.

На основі запропонованих науковцями стадій медіації та враховуючи особливості земельних спорів, ефективність проведення медіації можна забезпечити шляхом впровадження таких стадій:

1. Підготовча стадія, яка може складатись із таких етапів: формулювання цілей сторін. Збір та систематизація матеріалів, які підтверджують позицію сторін. Вибір тактики для переговорів. Прийняття рішення щодо участі посередника на переговорах.

Ця стадія дозволяє сторонам чітко визначити свої цілі, підготуватись з необхідними аргументами та визначити стратегію ведення переговорів перед початком медіації. На цій стадії медіатор узгоджує свою участь у медіації зі сторонами, збирає інформацію про конфлікт, уточнює інформацію про сторін конфлікту та можливу зацікавленість третіх осіб у предметі конфлікту. Основною функцією медіатора на цьому етапі є пояснення сторонам своїх функцій і характеристика можливостей даної процедури для них самостійно.

Незважаючи на те, що медіатор не приймає рішень щодо врегулювання конфлікту та не впливає на сторони у прийнятті рішень, важливо, щоб він розумів можливі варіанти розвитку переговорів та

разом із сторонами обговорював кращі та гірші варіанти прийнятих рішень. Специфіка земельних спорів полягає в їх складності через різноманіття правових аспектів, зокрема пов'язаних з власністю, використанням земель, правами орендарів, межами та іншими питаннями земельного законодавства. Тому, на нашу думку, залучення до спору медіатора, який буде володіти знаннями у сфері земельного права буде сприяти інформованому, об'єктивному та ефективному вирішенню конфліктів, враховуючи специфіку правових аспектів, пов'язаних з земельними відносинами. Обізнаність медіатора у сфері земельного права є гарантією захисту сторін від маніпуляцій та можливого надмірного впливу на одну з сторін конфлікту.

На першій, підготовчій стадії медіації, одна зі сторін має право направити у письмовій формі пропозицію щодо проведення процедури медіації. Ця пропозиція повинна містити наступні відомості: предмет конфлікту, що підлягає медіації; інформацію про медіатора, медіаторів або організацію, яка проводить процедуру медіації; порядок проведення процедури медіації; умови щодо розподілу витрат, пов'язаних з проведенням медіації; термін проведення процедури медіації.

Іншим способом залучення медіації є медіаційне застереження. Сторони, що перебувають у ділових відносинах, можуть укласти медіаційне застереження, яке передбачає їхню волю у разі виникнення конфлікту звертатись до медіатора для мирного врегулювання спору. Таке застереження може бути включене як додаток до основного договору. На нашу думку, практика використання медіаційного застереження може бути корисною для сторін у земельних спорах. Позитивними аспектами медіаційного застереження є: налаштування сторін на мирне врегулювання конфлікту; збереження конфіденційності, оскільки конфлікт не розголошується третім особам; збереження ділової репутації сторін, оскільки спір не стає публічним; можливість продовження співпраці між сторонами після вирішення конфлікту.

Однак є й негативні моменти використання медіаційного застереження, зокрема: не завжди сторони будуть дотримуватись застереження і звертатись до медіатора у разі конфлікту; відсутність гарантій, що процедура медіації буде успішною або що сторони досягнуть узгодження.

Для проведення процедури медіації сторони за взаємною згодою обирають одного або декількох медіаторів, які допоможуть їм у

мирному врегулюванні конфлікту. Медіатор, у разі наявності або виникнення обставин, які можуть підірвати його незалежність та неупередженість під час проведення медіації, має негайно повідомити про це сторони або організацію, що координує проведення медіації.

Порядок проведення медіації визначається самими сторонами. Вони можуть запропонувати свій варіант введення медіації або передати цю можливість медіатору [1, с.104]. В Україні не існує єдиного стандартного порядку проведення медіації, тому його можуть вибрати за власним бажанням сторони або медіатор.

Терміни проведення медіації визначаються угодою про проведення медіації. Ця угода – це домовленість між сторонами конфлікту та медіатором (медіаторами) про надання послуг з проведення медіації з метою вирішення конфлікту відповідно до законодавства. Отже, угода про проведення медіації є остаточним етапом підготовчої стадії перед початком процедури.

Друга стадія медіації, яка включає переговори, включає кілька етапів:

1. Початок переговорів: Медіатор пояснює сторонам цілі медіації та їх завдання під час переговорів. Він також розкриває можливі наслідки недосягнення згоди між сторонами і нагадує про можливі негативні наслідки.

2. Етап визначення загальних рамок угоди: Сторони разом з медіатором встановлюють загальні рамки, в межах яких будуть відбуватись переговори.

3. Етап пошуку рішення: Спільно сторони з медіатором шукають можливі варіанти вирішення конфлікту.

4. Етап прийняття рішення: Сторони обговорюють та приймають рішення щодо вирішення конфлікту.

В медіації цікавим є конструкція «найкращий і найгірший варіант прийнятого рішення». Ця конструкція описує найкращий і найгірший варіант прийнятого рішення, визначає межі, в яких сторонам слід утримуватись під час медіації. Медіація полягає у здатності сторін досягати вигідних умов для обох. Важливо, щоб медіатор і сторони уникати ситуацій, що можуть спровокувати нові конфлікти [2, с.47].

Етап пошуку рішення є емоційно напруженим, оскільки сторони намагаються захистити свої власні погляди на правильне рішення.

Медіатор відокремлює цей етап від етапу прийняття рішення, стримуючи сторони й спрямовуючи їх на пошук консенсусу. Під час пошуку рішення медіатор записує всі можливі шляхи врегулювання конфлікту, запропоновані сторонами для вибору найбільш вдалого для обох [3].

Пошук рішення – це процес, що направлений на об'єднання сторін і вимагає їх істинних мотивів для врегулювання конфлікту шляхом взаємних поступок та компромісів, які враховують особливості предмету конфлікту.

Етап прийняття рішення може супроводжуватися ускладненими переговорами, де одна сторона може затягувати час та вводити в оману іншу сторону, що може бути спричинено наявністю прихованих інтересів.

У такій ситуації роль медіатора є критично важливою. Медіатор повинен підкреслити можливі наслідки недосягнення примирення, закликати сторони поставити себе на місце опонента і висловити свої думки з його позиції, а також запитати сторони, чи вони переконані в доцільності продовження процедури примирення та чи прагнуть вони до примирення. Крім того, медіатор повинен визначити, що може змінити думку сторін з певного питання, і при необхідності зробити перерву та провести окремі зустрічі з кожною стороною [4, с.156].

Завершення переговорів підсумовується прописуванням змісту угоди за результатами медіації або медіатор складає протокол, в якому відображає причини неможливості укладення угоди між сторонами.

Завершальною стадією процедури медіації є підписання попередньо обговореної угоди за результатами медіації, яка укладається у письмовій формі і містить відомості про сторони, предмет конфлікту, участь медіатора, а також погоджені зобов'язання, умови і терміни їх виконання, з урахуванням принципів добровільності і сумлінності сторін [5].

Медіатор забезпечує дотримання принципу рівноправ'я, щоб кожна сторона могла рівно висловлювати свої погляди, позиції та уявлення щодо вирішення конфлікту. Крім того, медіатор стежить за тим, щоб сторони правильно сприймали одна одну та уникали штучного затягування процесу.

У сфері земельних спорів, вищезапропоновані стадії дають можливість детально визначити предмет спору, склад учасників

медіації, значення земельної ділянки та наслідки вичерпання конфлікту або його ескалації. Стадії медіації не є обов'язковими, але на нашу думку, саме стадійний механізм вирішення земельного спору дасть можливість не тільки вичерпати наявний конфлікт, але і уникнення подібного конфлікту в майбутньому. Саме проходження відповідних стадій при медіації допоможе налагодити співпрацю сторін у сфері земельних відносин.

Список використаних джерел

1. Проценко Д. В. Допустимість медіації в цивільних, господарських, адміністративних і трудових спорах. Правове видання «Юридичний журнал». № 6-7.К.: ВО ТОВ «Юстиніан», 2013. С. 102-107.
2. Гірник А.М. Основи конфліктології. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 222 с. / http://pidruchniki.com/10611207/psihologiya/stadiyi_poserednitstva
3. Лигерс В. Медиация в Латвии – новый подход к разрешению разногласий / URL : http://www.naibaltics.lv/lv_ru/publications/?doc=432&page=0
4. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія, 2019. 456 с.
5. Мазаракі Н. Загальна характеристика договорів, що укладаються у сфері медіації / URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/32.pdf

Ветошко Катерина Віталіївна,
студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЛАСНОСТІ: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

В Україні, як і в більшості сучасних правових систем, право власності вважається одним із фундаментальних прав, яке гарантується державою. Забезпечення ефективного захисту прав власності є важливим елементом правової системи, сприяючи стабільності, розвитку бізнесу та соціальному прогресу. З розвитком економічної діяльності та стрімким збільшенням майна питання захисту права власності набуло особливого значення. Аналіз поточної ситуації у цій сфері дозволяє виявити проблеми, які ускладнюють процес відновлення порушених прав, вирішення спорів та надання належного правового

захисту юридичним особам. До таких проблем можна віднести недосконаліть законодавства, наявністю розбіжностей у тлумаченні понять «правовий захист» та «правова охорона», неефективність судової системи та недостатній розвиток альтернативних способів вирішення спорів.

Відповідно до статті 41 Конституції України, кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право власності визначає владу та контроль особи над конкретним майном, ресурсами чи об'єктами. Це є однією з фундаментальних правових концепцій, яка визначає правовий статус суб'єкта щодо певного майна та його використання, розпорядження та передачі.

Роль приватного права у захисті прав власності полягає в створенні правових засад, які забезпечують визнання, захист та відновлення правових інтересів суб'єктів у власницьких відносинах, що в свою чергу сприяє стабільності, розвитку та процвітанню суспільства.

У контексті правової теорії та практики тлумачення та використання термінів «правовий захист» та «правова охорона» можуть мати відмінності. Основна розбіжність між поняттями полягає в їхній спрямованості: правовий захист спрямований на реагування на вже виниклі порушення прав, тоді як правова охорона спрямована на запобігання можливих порушень та забезпечення стабільності і порядку. Вплив цих понять на правову систему полягає у забезпеченні ефективного захисту прав і інтересів громадян, а також у забезпеченні дотримання законності та стабільності в суспільстві [2].

Форми забезпечення ефективного захисту прав власності в Україні відповідно до позиції О. Б. Гнатів поділяються на юрисдикційний захист (в рамках якого слід виділяти судовий захист та захист в порядку адміністративних процедур) та поза юрисдикційний (заходи оперативного впливу, самозахист) [3].

Юрисдикційна форма захисту прав власності передбачає використання судових та адміністративних процедур для вирішення суперечок та встановлення законності правовласності.

Судовий захист права власності в Україні ґрунтується на Конституції України та цивільному законодавстві. Відповідно до Цивільного кодексу України, судовий захист передбачає право громадян та юридичних осіб на захист своїх прав власності через

звернення до суду. Цивільне законодавство передбачає такі способи захисту права власності як: визнання права власності; витребування майна із чужого незаконного володіння, у тому числі від добросовісного набувача; усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном; заборона вчинення дій, які порушують право власності, або вчинення певних дій для запобігання такому порушенню; визнання незаконним правового акта, що порушує права власника; зобов'язання повернути потерпілому безпідставно набуте майно та інші.

Поза судовим шляхом, право власності може бути захищене через адміністративні процедури. Наприклад, відповідно до Закону України "Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обтяжень", правовласники мають можливість реєстрації свого права власності у відповідних державних органах. Адміністративні процедури також можуть включати отримання дозволів на будівництво, видачу документів про право власності та інші адміністративні дії, спрямовані на захист прав власності.

Поза юрисдикційна форма захисту прав власності передбачає застосування заходів, які не пов'язані безпосередньо з судовою або адміністративною діяльністю, але спрямовані на запобігання порушенню або відсторонення від права власності.

Одним з ефективних механізмів захисту прав власності є застосування заходів оперативного впливу. Це включає в себе дії, спрямовані на негайне запобігання або усунення загрози порушенню прав власності. Наприклад, правоохоронні органи можуть вжити заходів для припинення незаконного захоплення майна або захисту власника від будь-яких форм насильства або загроз [1].

Крім цього, законодавство України передбачає право особистого самозахисту майна. Це означає, що власник має право вжити заходів для захисту свого майна в разі неможливості отримання допомоги від правоохоронних органів або інших установ. Самозахист може включати фізичні заходи, наприклад, оборону майна від незаконного захоплення або руйнування, а також використання інших засобів, які не перевищують меж допустимої оборони, визначених законом.

Аналізуючи приватно-правові аспекти захисту прав власності, можна зробити висновок про те, що сучасний стан способів захисту прав власності вимагає удосконалення. Незважаючи на існуючі законодавчі норми, інститути та процедури, виникають ситуації, коли права власників порушуються або піддаються недостатньому захисту через різноманітні обставини.

Шляхи вдосконалення можуть включати удосконалення законодавства щодо власності, вдосконалення процедур реєстрації та захисту прав на майно, зміцнення ролі судових органів у вирішенні спорів з власності, а також підвищення правової культури серед населення. Крім того, важливо забезпечити ефективний механізм реалізації правових засобів захисту, включаючи можливість швидкого та ефективного доступу до правосуддя.

Усунення існуючих прогалин у системі захисту прав власності сприятиме стабільності економічного середовища, заохочуватиме інвестиції та розвиток бізнесу, а також сприятиме підвищенню довіри громадян до державної влади та правової системи в цілому. Таким чином, подальше вдосконалення приватно-правових аспектів захисту прав власності є невід'ємною умовою для побудови справедливого та процвітаючого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бандурка С. С. Захист прав власності як завдання діяльності Національної поліції України. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.). Харків, 2017. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/25_11_2017/pdf/20.pdf
2. Білянський С. В. Захист права власності: окремі аспекти. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a7cc2030-f752-4eff-bf00-9e7fffc1a6ac/content
3. Гнатів О. Б. Захист права власності у цивільному праві. Дисертація. 2014.
4. Конституція України : Закон від 28.06.2006 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30
5. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 року № 435-IV / вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

Голянич Євгенія Петрівна,
студентка 3 курсу Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ ЗМАГАЛЬНОСТІ ТА ДИСПОЗИТИВНОСТІ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Серед науковців-процесуалістів досить тривалий час залишається дискусійною проблема розробки на теоретичному рівні оптимальної моделі цивільного судочинства, яка би забезпечила належне здійснення правосуддя.

У науці цивільного процесуального права вказана проблема переважно розглядалася в контексті принципів цивільного судочинства.

У зв'язку з цим, виникає потреба дослідження таких принципів цивільного судочинства як принципи змагальності та диспозитивності, які є одними з фундаментальних принципів в системі цивільного процесуального права.

Відповідно до ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави[1].

У п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод міститься вимога щодо забезпечення національними судами права на справедливий судовий розгляд і доступність правосуддя[2].

Принципи змагальності та диспозитивності спрямовані на виконання завдань цивільного судочинства та забезпечення справедливого та ефективного вирішення спорів у цивільному судочинстві.

В.Ю. Мамницький зазначає, що справедливість судової влади полягає в доступності правосуддя для всіх членів суспільства, в їх рівності перед законом і судом, а також у можливості участі кожного громадянина у розгляді його справи в суді. У зв'язку з цим можна дійти до висновку, що лише змагальний процес здатен забезпечити належне здійснення правосуддя, і лише в межах змагального процесу особа може належним чином реалізувати своє право на судовий захист, бо принцип змагальності дає змогу учасникам судочинства бути активними захисниками своїх прав та інтересів у суді [3, с. 7].

У 2001 році відбулася зміна в змісті принципу змагальності у судовому процесі України. Ця зміна породила введення «чистої» моделі змагальності. Раніше принцип змагальності замінювався принципом об'єктивної істини, тоді суд був зобов'язаний здійснювати активну роль у зборі доказів, тобто суд мав збирати докази за власною ініціативою. Однак з введенням «чистої» моделі змагальності в судовому процесі України суду більше не потрібно активно збирати докази і встановлювати об'єктивну істину, якщо сторони не подали відповідних

доказів. Суд має розглядати справу на основі того, що було представлено сторонами, він вже не виступає ініціатором розслідування. Хоча історичний досвід розвитку процесуального законодавства дає змогу зробити висновок про неможливість існування змагальної моделі цивільного судочинства в ідеальному вигляді. Відповідні нові заходи і вдосконалення наявних процедур, спрямованих на більш ефективне відправлення правосуддя, мають уживатись у комплексі та, безумовно, не погіршувати положення громадян щодо можливостей реалізації ними свого права на судовий захист.

Дана судова реформа суттєво змінила зміст принципів змагальності та диспозитивності, тому варто детально з'ясувати зміст цих принципів .

Принципи змагальності та диспозитивності знайшли своє закріплення в Конституції України та в нормах ЦПК України.

Конституція України як Основний Закон підкреслює важливість принципів змагальності та диспозитивності при здійсненні судочинства. Стаття 129 Конституції України передбачає як одну з основних засад судочинства змагальність сторін та свободу надання ними своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості. Згідно з п.3 ст. 129 Конституції України суть принципу змагальності полягає у забезпеченні широкої можливості сторонам, які беруть участь у справі, відстоювати свої права та законні інтереси, свою позицію у справі тощо [4].

В статті 12 ЦПК України закріплено правило про те, що цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін. Згідно з даної статті учасники справи мають рівні права щодо здійснення всіх процесуальних прав та обов’язків, передбачених законом. Кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Кожна сторона несе ризик настання наслідків, пов’язаних із вчиненням чи невчиненням нею процесуальних дій [1].

Тому можна вважати, що суть даного принципу полягає у тому, що правовий спір ведуть між собою сторони – позивач і відповідач. Сторони цивільного процесу є основними суб'єктами доказування, у позовному процесі саме вони несуть основний тягар доказування.

ЦПК України у статті 81 закріплює, що обов'язок доказування та подання доказів покладається саме на сторін цивільного процесу. У частині 1 статті 81 ЦПК України заначено, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. А в частині 5 цієї ж статті зазначено, що докази подаються сторонами та іншими учасниками справи [1].

Принцип змагальності перегукується з принципом диспозитивності. Адже принцип диспозитивності також закріплює обов'язок сторін здійснювати доказування у цивільному процесі. Згідно з частиною 1 статті 13 ЦПК України суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом. Відповідно до ч. 5 ст. 177 ЦПК України, позивач зобов’язаний додати до позовної заяви всі наявні в нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги. Із цієї норми випливає, що збирання та надання доказів є обов’язком сторони. Хоча є винятки, коли суд для з’ясування обставин справи може за власною ініціативою витребовувати необхідні докази, зокрема при розгляді справи в порядку окремого провадження (ч. 2 ст. 294 ЦПК України) [1].

Принцип диспозитивності передбачає зменшення активної ролі суду у цивільному процесі і посилення активної ролі сторін, як заінтересованих учасників процесу. Багато вчених-процесуалістів визначають, що принцип диспозитивності полягає в тому, що суб’єкти цивільного процесуального права можуть вільно розпорядження своїми матеріальними й процесуальними правами й засобами судового захисту. Ю.В. Неклеса визначає поняття принципу диспозитивності процесуального права як основну ідею, що виражає свободу учасників процесу, які мають у справі матеріально-правовий та процесуальний інтерес, здійснювати свої матеріальні права для захисту суб’єктивних прав і охоронюваних законом інтересів засобами, встановленими цивільним процесуальним законодавством. Саме це визначення, на думку Ю.В. Неклеса , найбільш повно розкриває сутність принципу диспозитивності та дозволить більш ефективно реалізовувати права суб’єктів цивільного судочинства та уникнути їх порушення [5, с. 309-310].

Тобто, можна вважати, що принципи змагальності та диспозитивності передбачають реальне покладення обов'язку

доказування обставин, що мають значення для справи, на сторони – позивача та відповідача. Саме тому дані принципи слід вважати одними із головних важелів цивільного судочинства.

Отже, принципи змагальності та диспозитивності є одними з ключових принципів у системі цивільного процесуального права. Головною метою цих принципів є забезпечення справедливості та об'єктивності судового процесу.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон від 18 березня 2004 р. № 1618–IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення 14.07.2024)
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws /show/995_004#Text
3. Мамницький В. Ю. Принцип змагальності у цивільному судочинстві : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 1995. 7 с.
4. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р., зі змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к /96-вр#Text
5. Неклеса Ю. В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права: проблеми дефініції. Форум права. 2010. № 3. С. 305–311

Гусаров Костянтин Володимирович,
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент НАПрН України

ОСОБЛИВОСТІ ПОСТАНОВЛЕННЯ ОКРЕМОЇ УХВАЛИ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ СУДАМИ

Під час розгляду справ судами різних юрисдикцій виникає необхідність у тих и інших ухвалах як різновидів судових рішень. Кількість ухвал як процесуальних документів, що вирішують, зазвичай, процедурні питання розгляду справи, не обмежується національним процесуальним законодавством, на відміну від рішення, котре ухвалюється за результатами розгляду справи органом судової влади. В більшості випадків постановлення ухвал, останні мають відношення до спірних правовідносин або до вчинення будь-яких процесуальних дій, пов'язаних з розглядом справи судом.

В той же час, зміст низки вітчизняних процесуальних кодексів містить положення про можливість постановлення ухвал, що не мають відношення до спірних правовідносин, проте спрямовані на усунення порушень закону, від кого б вони не виходили. При цьому суб'єктний склад зазначеного акту правосуддя, відносно якого постановляється окрема ухвала, не обмежується суб'єктним складом правовідносин, які є предметом судового розгляду.

Можливість постановлення окремих ухвал передбачена ч.3 ст.249 КАС, ч.2 ст.246 ГПК, ч.2 ст.262 ЦПК України. Проте аналіз матеріалів судової практики дозволяє зробити висновок про існування випадків ухвалення вказаних процесуальних документів в інших випадках, не передбачених правовими нормами. Мова іде про КПК та КпАП України, зміст яких не передбачає повноваження судів при розгляді кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення постановляти окрему ухвалу. У випадках її винесення значення останньої полягає у реагуванні суду на виявлені недоліки чи порушення законодавства у діяльності необмеженого кола осіб. Останні, в свою чергу, набувають специфічного процесуально-правового статусу, оскільки не відносяться ані до учасників, ані до інших учасників справи. При цьому вони мають звужений обсяг правосуб'єктності, який полягає, вважаю, у реалізації прав та обов'язків, пов'язаних з виконанням вказівок суду, викладених у окремій ухвалі, включаючи право оскарження даного акту правосуддя при незгоді з дотриманням органом правосуддя вимог законності та обгрунтованості судового акту. Уявляється у зв'язку з цим, що процесуальна правосуб'єктність адресата окремої ухвали вичерпується реалізацією його прав та обов'язків відносно вказаного судового рішення.

Окрема ухвала є винятком з правила, відповідно до якого акти правосуддя повинні мати відношення до розв'язання спірних правовідносин. Даний процесуальний документ може стосуватись і правовідносин, які не є предметом судового розгляду, оскільки її мета полягає у реагуванні на виявлені порушення закону при діяльності юридичних або фізичних осіб, включаючи таких суб'єктів, як адвоката та прокурора.

В той же час вважаю за необхідне відмітити помилковість, на думку автора, практики національних судів щодо постановлення

окремих ухвал при розгляді справ про адміністративні правопорушення або за правилами КПК України [1]. Обгрунтовується таке переконливе припущення неможливістю застосування аналогії процесуального закону або аналогії права за відсутності у змісті нормативних актів положень про допустимість постановлення окремих ухвал, що має місце у змістах КПК та КпАП України. В.В.Комаров у даному зв'язку правий, що діюче законодавство не передбачає змоги застосовувати цивільний процесуальний закон за аналогією (про що вказував суд у вищенаведеній ухвалі Печерського районного суду м.Києва, - курсив автора). Аналогія є допустимою при застосуванні матеріального права судом при розгляді цивільних справ. Однак аналогія процесуального закону не допускається, оскільки порядок правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин та процедур цивільного судочинства є дозвільним. За його допомогою забезпечується єдність правового регулювання і, тим самим, єдність режиму судочинства [2, С. 100].

З урахуванням наведеного вище можна зробити висновки про наступні особливості постановлення окремої ухвали при розгляді справ судами. По-перше, ухвалення даного акту правосуддя може здійснюватися виключно при закріпленні такого повноваження суду у нормативному акті, що передбачає процедуру розгляду тих чи інших справ (ГПК, КАС, ЦПК України). По-друге, об'єктивні межі правозастосування цього акту правосуддя виходять за коло основної частини ухвал та рішення по справі, які мають відношення до правовідносин, котрі є предметом судового розгляду. По-третє, суб'єктний склад, пов'язаний з окремою ухвалою, підчас виходить за межі суб'єктного складу учасників справи та інших суб'єктів процесуальних правовідносин.

Поряд із вказаним слід визнати, що дослідити ефективність окремої ухвали з огляду на дані Єдиного державного реєстру судових рішень не уявляється можливим. Пояснюється це відсутністю даних у зазначеній електронній базі даних про прийняття до уваги адресатами окремої ухвали вказівок суду, викладених у зазначеному акті правосуддя, та інформації про повідомлення суду про вчинення дій, спрямованих на усунення порушень закону або недоліків у діяльності, зазначених у змісті окремої ухвали.

Список використаних джерел:

1. Окрема ухвала Печерського районного суду м.Києва від 25 січня 2024 р. по справі № 757/57199/23-п. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116571726; Окрема ухвала Білоцерківського міськрайонного суду Київської області по справі № 362/7464/19 від 07.02.2024 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116857358.
2. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранова та ін.; за ред. В. В. Комарова. - Х. : Право, 2011. – 1352 с.

Дягілєва Єлизавета Михайлівна,
студентка 2 курсу факультету
міжнародного та європейського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Питання щодо правового регулювання міжнародних модальних перевезень є доволі актуальною на сьогодні. Це зумовлено тим, що такий вид перевезень є доволі популярним, оскільки саме завдяки їм можна в короткі строки та доставити майже будь-які типи вантажів (у тому числі небезпечні та габаритні) за допомогою різноманітних видів транспорту. Проте незважаючи на високу ефективність міжнародних мультимодальних перевезень на сьогодні не існує належного нормативного врегулювання вказаного питання. Саме тому вважаю за необхідне проаналізувати стан правового врегулювання вказаної проблеми на національному та міжнародному рівнях.

Перш за все слід вказати, що на у різних країнах по-різному називають мультимодальні перевезення, зокрема ще інтермодальні, комодальні та синхрономодальні перевезення [1, с. 64]. Як зазначає Є. Соколова, мультимодальні перевезення виступають інтегрованою та взаємопов’язаною транспортною системою, основне завдання якої полягає в прискоренні, здешевленні та спрощенні технологічних процедур доставки [2, с. 114].

Певним чином нормативне регулювання модальних перевезень здійснюється Токійськими правилами 1969 року, на основі яких згодом Міжнародна Торгова палата прийняла «Пакет правил про мультимодальні перевезення». Конвенція ООН про договори повного чи часткового морського перевезення вантажу (Роттердамські правила) не

вирішує головну проблему регулювання змішаних перевезень - ідентифікацію відповідальності перевізника на всій протяжності шляху.

З урахуванням глобалізації виробництва та лібералізації послуг, Україні нині особливо важливо розширювати свої можливості у наданні надійних та економічно ефективних транспортних та логістичних послуг. Це можна здійснити шляхом використання переваг технологічного розвитку через відповідний стрибок у сучасні технології та комерційні практики.

На світовому рівні існує потреба в гармонізації правового середовища для мультимодальних перевезень, особливо з урахуванням зростання нових видів міжнародних перевезень, таких як комбінований автомобільно-залізничний транспорт та короткі морські перевезення в Європі.

Також проблематичним є встановлення особи, відповідальної за пошкодження вантажу. Згідно з аналізом статті професора А. Калпіна, присвяченої Конвенції ООН про договори повністю або частково морських перевезень вантажів, існують два підходи до цього питання.

Перший підхід передбачає, що відповідальність за непошкоджений вантаж лежить на перевізнику, який уклав договір першим. У випадку втрати вантажу на всьому маршруті перевезення перевізник має право вимагати компенсації від інших співперевізників, крім тієї частини збитку, яка сталася під час їхнього перевезення. Другий підхід полягає в тому, що кожен з перевізників несе відповідальність за пошкодження вантажу на своєму відрізку перевезення згідно з відповідними нормами конвенції, яка регулює діяльність конкретного виду транспорту.

Отже, Конвенція ООН про договори повного чи часткового морського перевезення вантажу (Роттердамські правила) не вирішує основну проблему регулювання змішаних перевезень - встановлення відповідальності перевізника на всій ділянці маршруту [3, с. 87-88].

Прийняття Закону України «Про мультимодальні перевезення» 17 листопада 2021 року є значним кроком у вдосконаленні нормативно-правової бази розвитку інтермодальних та мультимодальних перевезень, а також транспортної логістики. Цей закон був результатом спільних зусиль представників Міністерства інфраструктури України, експертів Асоціації міжнародних автомобільних перевізників України,

Асоціації «Транспортно-експедиторських та логістичних організацій України «Укрзовніштранс», Асоціації «Український логістичний альянс», Державного автотранспортного науково-дослідного і проектного інституту, а також акціонерного товариства «Українська залізниця».

Таким чином, підсумовуючи, слід вказати, що мультимодальні перевезення виступають ефективним засобом для транспортування товарів. Проте на сьогодні існує низка проблем щодо нормативного врегулювання, до яких слід віднести відсутність єдиного міжнародно-правового акту та складність визначення відповідальності за порушення таких зобов'язань. Для вирішення вказаних проблем, вважаю за необхідне ухвалити міжнародний правовий акт, зокрема конвенцію, яка б врегульовувала питання щодо мультимодальних перевезень. Це у свою чергу допоможе усунути правову невизначеність та суперечності, а також полегшить здійснення таких перевезень. А вдосконалення питання щодо визначення відповідальності за втрату або пошкодження вантажу при мультимодальних перевезеннях зможе значно зменшити навантаженість на судові системи.

Список використаної літератури:

1. Гніденко В.І., Медведєв Є.П. Окремі питання договірного регулювання надання транспортних послуг у мультимодальних перевезеннях. Актуальні проблеми права: теорія і практика. №2 (42). 2021. С. 63-70.
2. Соколова О.Є. Концептуальні засади формування мультимодальної системи перевезення вантажів. Наукоємні технології. № 1 (21). 2014. С. 114-118.
3. Калпин А. Г. Конвенция ООН о договорах полностью или частично морской перевозке грузов (Роттердамские правила) / А. Г. Калпин // Право. Журнал Высшей школы экономики, 2010. – № 4. – С. 40-57.

Жданова Олександра Вячеславівна,
IV курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,освітня програма «Право», Маріупольський Державний Університет

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРУПОВИХ ПОЗОВІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Діюче господарське процесуальне законодавство України не містить правил подання групових позовів. Разом із тим окремі його норми допускають можливість подання позовів, що мають ознаки групових, зокрема:

1) предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів;

2) права або обов'язки кількох позивачів чи відповідачів виникли з однієї підстави;

3) предметом спору є однорідні права і обов'язки (ч. 2 ст. 47 ГПК України).

Це говорить про те, що відсутній чітко визначений механізм правового регулювання групових позовів у сфері господарської діяльності.

Інститут групових позовів становить інтерес при використанні його для вирішення майнових та немайнових прав та законних інтересів чисельних груп суб'єктів підприємницької діяльності в корпоративних спорах, захисту прав споживачів, ринку цінних паперів, банкрутстві тощо.

Проте груповий позов у процедурі банкрутства не можна розглядати як позовне провадження, оскільки він є найбільш схожим інститутом процесуальної множинності. Ще до порушення справи про банкрутство формується група кредиторів, а у груповому позові певна група позивачів. Хоча Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» надав право кредиторам, чиї вимоги виникли у процедурах банкрутства, виступати позивачами та створюють умови для формування в подальшому реєстр кредиторів. Наприклад, у Федеральних Правилах

цивільного процесу США передбачено здійснювати реєстр вимог групових позивачів [1].

Досить доведеною є позиція законодавця про те, якщо об'єднання вимог перешкоджатиме з'ясуванню прав і взаємовідносин сторін чи суттєво утруднить вирішення спору, суддя має право за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи до початку розгляду справи по суті роз'єднати позовні вимоги, виділивши одну або декілька об'єднаних вимог у самостійне провадження, якщо це сприятиме виконанню завдання господарського судочинства (ч. 6 ст. 173 ГПК України). На нашу думку в груповому позові буде виступати група осіб як одна сторона у справі, тоді як співучасники виступають самостійно, тобто кожен із захистом своїх прав та інтересів.

На мій погляд, для групового позову властива множинність осіб на боці позивача, які об'єднані однорідними вимогами до відповідача з метою проведення єдиного провадження у справі. У зв'язку з розвитком економіки та наявністю в суспільстві різноманітних багатосуб'єктних правовідносин, інститут співучасті все частіше не відповідає вимогам порушених правовідносин. У цьому випадку використання групового позову частіше за все є більш доцільним. Метью Р. Мендельсон зауважує, що це юридичні питання, що стосуються кількох людей, і часто формується у групі, яка подає позов проти компанії, яка порушила їх право, особи тощо [3].

До речі в ч. 1 ст. 173 ГПК України зазначається, що в одній позовній заяві може бути об'єднано декілька вимог, пов'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами, основні та похідні вимоги. Похідною позовною вимогою є вимога, задоволення якої залежить від задоволення іншої позовної вимоги (основної вимоги). Відповідно до частини другої цієї ж статті господарський суд може за клопотанням учасників справи або з власної ініціативи об'єднати в одне провадження декілька справ за позовами:

– одного й того самого позивача до одного і того самого відповідача;

– одного й того самого до різних відповідачів;

– різних відповідачів до одного і того самого відповідача.

Як видно з наведеної норми інститут групового позову відсутній як такий і відданий з натяжкою на відкуп суду, який може або ні об'єднати позовні вимоги в одне провадження за власним розсудом.

Вважаю, що в законодавчому порядку група осіб, що подає позов, має бути чітко визначена, а кожен її учасник має особисто або через представника, який виражає інтереси всієї групи, брати участь у розгляді справи, причому члени групи мають доручити вести справу одному із співучасників. Таким чином, груповим позовом у господарському процесуальному праві є вимога чітко визначеної групи осіб щодо захисту порушених прав чи законних інтересів, пред'явлена до господарського суду за умови однорідності або спільності їх прав та обов'язків, пов'язаних між собою підставами виникнення або поданими доказами. Наприклад, у спорах про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою, відмова від позову, поданого відповідно до ст. 54 ГПК України, зменшення розміру позовних вимог, зміна предмета або підстави позову, укладення мирової угоди, відмова від апеляційної або касаційної скарги, заяви про перегляд рішення суду за нововиявленими або виключними обставинами можлива лише за письмовою згодою всіх власників (учасників, акціонерів), які в даній справі діють в інтересах юридичної особи.

Групові позови знайшли свій розвиток у зарубіжних державах. Так груповий позов виник у США, на практиці англійських судів справедливості. Його основні положення закріплені в Правилі 23 Федеральних правил цивільного процесу США. Щоб прийняти груповий позов до провадження, позивачі зобов'язані довести, що існують належні умови, а суд, перед засвідченням групового позову, встановлює чи відповідні сім умов, а саме:

– наявність певної групи людей;

– представник групи має бути її членом;

– група настільки чисельна, що співучасть всіх її членів є практично неможливою;

– спільність вимог, що характерні для всієї групи;

– типовість вимог всіх членів групи;

– представник групи визнається судом неупередженим та таким, що сумлінно і добросовісно захищає інтереси групи;

– чи має групове провадження суттєві переваги перед іншими можливими процесуальними формами захисту.

Слід відмітити, що групові позови знайшли своє відображення, з певною особливістю в законодавстві таких держав ЄС, як Нідерланди, Португалія, Швеція, Австрія і безумовно Англія як ініціатор цієї ідеї [2].

Серед переваг групових позовів варто назвати: зменшення витрат на судовий розгляд; можливість для позивачів звертатися за стягненням невеликих сум; більша ефективність судочинства; більша рівновага відшкодування серед аналогічних позивачів; більша одноманітність для відповідачів; можливість для всіх позивачів отримати відшкодування збитків. Недоліками цього виду позовів є: відсутність контролю над прийняттям рішень; майже завжди справа має наслідком згоду на компенсацію; незадоволення вимог по груповому позову позбавляє права окремих позивачів подати окремі позови у майбутньому [4].

Позов як процесуальний засіб захисту порушеного або оскарженого суб'єктивного права, то він повинен відповідати нормам ГПК України щодо юрисдикції та підсудності і якщо у складі права на позов будуть наявні дві правомочності: право на звернення до суду (наприклад, на підставі юридичного факту) та право на отримання судового захисту, то суд повинен порушити провадження у справі. Отже, мають бути наявні дві сторони позову (процесуально-правова і матеріально-правова) як єдине поняття, що проявляється у двох аспектах права на позов.

Інтерес до зазначеної проблематики обумовлений, з одного боку, великою кількістю позовів, поданих громадянами та організаціями до суду. Не завжди при цьому такі звернення переслідують добросовісні цілі. З іншого боку, як свідчить судова практика, нерідко право на позов не може бути реалізовано добросовісним учасником цивільних правовідносин через прогалини у законодавстві. У колізійних та процесуальних нормах, що містяться в нормативно-правових актах, чинних на території України, і які регулюють процедуру визначення застосованого процедурного права, існує багато прогалин і протиріч, що ускладнює їхнє практичне застосування й надає широкі можливості для різного роду зловживань у процесуальній сфері.

Матеріальні та процесуальні норми вітчизняного законодавства на

сьогоднішній день комплексно не вирішують проблемні питання в цій галузі [5, с. 2].

Позов як засіб судового захисту суб'єктивних прав і законних інтересів вичерпає себе лише тоді, коли позивач отримає повне і реальне задоволення, що можливо тільки у випадку виконання судового рішення, яке містить висновок про захист порушеного права або інтересу.

Право на позов у матеріальному сенсі – це право на задоволення матеріально-правових вимог, яке встановлюється судом у кожному окремому випадку в ході розгляду справи по суті. Право на позов у процесуальному сенсі є правом на його пред'явлення. Обов'язок здійснення правосуддя щодо спірного правовідношення виникає внаслідок здійснення права на позов, яке передбачає наявність двох складових: передумов права на пред'явлення позову та умов його здійснення. Зазначені категорії є необхідними для реалізації права на позов.

Подальший розвиток господарського процесуального законодавства України, спрямованого до законодавства ЄС, дасть змогу впроваджувати нові форми розгляду і вирішення спорів у сфері господарської діяльності, в яких зацікавлені не тільки позивачі, а й суспільство в цілому, оскільки групові позови мають публічний характер, що сприятиме захисту інтересів певної соціальної групи, а також буде зміцнювати законність у державі.

Тому перед вітчизняним законодавцем стоїть завдання створити дійовий інститут групового позову, який дасть змогу не тільки суб'єктам підприємницької діяльності, а й іншим громадянам України захищати в судах свої законні права та інтереси.

Список використаних джерел

1. Федеральні правила цивільного процесу США (Federal Rules of Civil Procedures 2007). – Режим доступу: http://www.uscourts.gov/
2. Paul Sergius Koku. An analysis and the effects of class-action lawsuits Journal of Business Research Volume 59, Issue 4, April 2006, Pages 508-515.
3. Matthew R. Mendelsohn. Understanding Class Action Lawsuits. –Access mode: https://www.hg.org/legal-articles/understanding-class-action-lawsuits-25673.
4. Helwig K. Klagrecht und Klageton Unheil Akan, 1968. – S. 12.
5. Колядіна Н. Г. Реалізація права на позов у цивільному процесі України та окремих держав.

Ковачев Павло Іванович,
аспірант кафедри цивільної юстиції та адвокатури, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ФОРМИ ЦИВІЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Однією з фундаментальних ознак будь-якої конфіскації, в тому числі й цивільної, є застосування її з підстав, передбачених законом та виключно за рішенням суду. Останнє визначає, що комплексне дослідження проблематики цивільної конфіскації майна, зокрема підстав та процесуальних форм її застосування, повинно спиратися на існуючі підходи законодавчого регулювання цього інституту в нормах матеріального та процесуального права, у їх нерозривному взаємозв'язку.

У контексті вивчення форм цивільної конфіскації, які на сьогодні мають місце та реалізовані в чинному національному законодавстві, їх аналіз та характеристика, на наш погляд, має відштовхуватись від існуючих механізмів застосування відповідного інституту, передбачених нормами процесуального права. У цьому аспекті в основу дихотомії форм цивільної конфіскації вбачаємо за доцільне покласти критерій спеціалізації, що передбачатиме поділ таких форм на два типи: 1) загальний та 2) спеціальний.

Так, загальна форма цивільної конфіскації уособлює застосування класичних інструментів позовного провадження цивільного судочинства при розгляді справ про безоплатне звернення майна в дохід держави з підстав, передбачених нормами матеріального права. Відповідні підстави передбачені, зокрема, положеннями Цивільного кодексу України (стаття 228), Земельного кодексу України (стаття 148), Закону України «Про авторське право і суміжні права» (стаття 55), Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» (стаття 55), Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (стаття 68), Закону України «Про тваринний світ» (стаття 63), Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (стаття 12), Закону України «Про виключну (морську) економічну зону» (стаття 24), Закону України «Про виноград та виноградне вино» (стаття 15) та ін.

Вищезазначені підстави конфіскації майна в межах цивільно-правових способів захисту поєднує одна спільна риса, яка полягає в тому, що застосування відповідних конфіскаційних інструментів здійснюється за наслідками розгляду судами справ в межах процедур цивільного судочинства. При цьому чинний процесуальний закон не розмежовує та не визначає будь-яких процесуальних особливостей розгляду й вирішення справ про конфіскацію у спорах у сфері захисту прав інтелектуальної власності чи, до прикладу, у спорах про захист тварин від жорстокого поводження. Всі вищеперелічені справи, як відзначалось вище, розглядаються за загальними правилами позовного провадження (розділ ІІІ ЦПК України) й передбачають звернення заінтересованої особи з позовом до власника майна, в якому, серед інших способів захисту, окремо ставиться питання про конфіскацію такого майна. Предмет доказування у таких справах визначається відповідними нормами матеріального права, яке закріплює підстави цивільної конфіскації, так само як і осіб, що можуть набувати процесуальної правосуб'єктності позивача у справі. Останніми можуть бути фізичні та юридичні особи, суб'єктивні права яких були порушені відповідачем, а також держава, в особі компетентних органів, що звертаються до суду в порядку, передбаченому статтями 4, 56, 57 ЦПК України.

У свою чергу спеціальні форми цивільної конфіскації являють собою автономні процесуальні механізми, закріплені на рівні окремих процесуальних інститутів, що визначають особливий процесуальний порядок позовного провадження у справах про конфіскацію активів з притаманною їм специфікою правил підсудності, суб'єктного складу учасників справи, предмету доказування та порядку здійснення окремих процедур судочинства.

Станом на теперішній час в національному праві передбачено два спеціальних процесуальних механізми цивільної конфіскації:

1) визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (глава 12 розділу ІІІ ЦПК України);

2) стягнення активів у дохід держави за наслідком застосування санкцій (ст. 2831 КАС України).

Так, першим подібним досвідом стало введення у 2015 році у ЦПК України особливого позовного провадження у справах про визнання

необґрунтованими активів та їх витребування [1], яке в процесі реформації законодавства у подальшому зазнало істотних змін та набуло теперішнього вигляду у 2019 році [2].

Положеннями чинної редакції ч. 2 ст. 69 Закону України «Про запобігання корупції» сформульовано поняття необґрунтованих активів та визначено, що активи, щодо яких судом на підставі поданих доказів не встановлено, що вони або грошові кошти, необхідні для їх придбання, були набуті за рахунок законних доходів, є необґрунтованими і підлягають стягненню в дохід держави за рішенням суду в установленому законом порядку [3]. Сам зміст поняття «активи», поряд із вищенаведеним Законом, конкретизовано у п. 1 ч. 8 ст. 290 ЦПК України, в межах глави 9 розділу ІІІ Кодексу, якою регламентовано особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Зокрема, законодавцем регламентовано особливий склад учасників цивільних процесуальних правовідносин у межах розгляду відповідної категорії справ (суд – ВАКС, позивачі – САП, ГПУ, відповідачі – особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також пов'язані з ними особи), а також визначені особливості доказування й процедур розгляду таких справ.

Станом на сьогодні використання інструментарію цивільного процесу для конфіскації активів, набутих корупційним шляхом, розглядається в літературі як основний та найбільш ефективний спосіб протидії корупційним правопорушенням та привласненню необґрунтованих активів, який переслідує за мету не лише позбавлення корупціонерів вигод, одержаних протиправним шляхом, а й попередження вчиненню нових правопорушень та стримування інших осіб, які уповноважені на виконання публічних функцій та схильні до вчинення корупційних діянь [4; 5; 6].

Поряд із цим, починаючи з 2022 року, в національному праві з'явився ще один спеціальний механізм цивільної конфіскації, який передбачає особливий процесуальний порядок стягнення в дохід держави активів за наслідками застосування санкцій. Реагуючи на повномасштабне вторгнення держави-агресора Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення

ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» від 12.05.2022 № 2257-IX до переліку санкцій, що можуть застосовуватися відповідно до чинного законодавства, додано стягнення в дохід держави активів (п. 11 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції») [7]. З поміж іншого, окресленим законом визначені підстави та умови застосування цього виду санкцій (ст. 51 Закону України «Про санкції»), а також передбачено особливий процесуальний порядок розгляду судом відповідної категорії справ за правилами адміністративного судочинства (ст. 2831 КАС України). Стосовно останнього слід відзначити, що одним із найбільш дискусійних питань залишається обґрунтованість віднесення законодавцем цієї категорії справ до юрисдикції адміністративного, а не цивільного судочинства, що, на наш погляд, потребує більш ґрунтовного обговорення на сторінках наукової літератури.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 № 198-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31.10.2019 № 263-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20
3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18
4. Біцюк А. До питання проведення порівняльно-правового аналізу законодавчих механізмів країн ЄС та України, спрямованих на виконання вимог щодо забезпечення процедур цивільної конфіскації необґрунтованих активів. Knowledge, Education, Law, Management. 2021 № 4 (40). С.194-199.
5. Вороніжський Я. В. Зарубіжний досвід визнання необґрунтованими активів і їх стягнення у дохід держави. Часопис цивілістики : наук.-практ. журн. Одеса : Гельветика, 2021. Вип. 44. С. 31-38. – С. 32.;
6. Гусаров К.В. Законодавчі ініціативи щодо конфіскації незаконних активів в порядку цивільного судочинства. Світ науки та освіти. 2019. № 3. С. 36-43. – С. 37
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» від 12.05.2022 № 2257-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2257-20

Мирославський Сергій Володимирович,
доцент кафедри права та публічного управління, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, к.ю.н., доцент
Лукашенко Станіслав Олексійович,
здобувач освіти, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

ДОСТРОКОВЕ ЧАСТКОВЕ ПРИПИНЕННЯ ДІЇ СВІДОЦТВА НА ЗНАКИ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ: СПРАВА «STARLINK»

Зважаючи на постійну динаміку ринку та стрімкий технологічний прогрес, дослідження питання дострокового часткового припинення дії свідоцтва на знаки для товарів і послуг стає важливим кроком у забезпеченні конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та їх успішності на ринку.

Питання дострокового часткового припинення дії свідоцтва України на знаки для товарів і послуг є актуальним з кількох причин. По-перше, це швидкий темп розвитку технологій та інновацій, який зумовлює зміни в ринкових умовах та конкурентному середовищі, що може призвести до потреби в актуалізації або перегляді правового захисту торгових марок, щоб вони відповідали новим реаліям бізнесу. По-друге, зміни в стратегії бізнесу або продуктах компанії можуть вимагати припинення або зміни реєстрації торгових марок. По-третє, у зв'язку з міжнародною конкуренцією і збільшенням числа міжнародних компаній на ринку, компанії можуть оновлювати свої торгові марки або припиняти дію тих, які вже не використовуються для збереження ефективності свого бізнесу.

В контексті розгляду теми дослідження, вважаємо за потрібне розглянути справу щодо ТМ «StarLink». Українська компанія «Старлінк» має чинне свідоцтво на ТМ «StarLink» від 2011 року, однак Ілон Маск і SpaceX запустили американський StarLink пізніше і почали реєстрацію ТМ у США лише в 2015 році. Розгляд справи в суді першої та апеляційної інстанції завершився на користь української компанії, проте Верховний суд частково задовольнив касаційну скаргу американської компанії (Space Exploration Technologies Corp.) з огляду на наступне [1]:

Проведення аналізу законодавчих положень, що містяться в ст. 1, 16, 17, 18 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [2], дозволяє зробити висновок, що для належного використання торговельної марки власник повинен використовувати її саме щодо тих товарів і послуг, які зазначені у свідоцтві.

У випадку, якщо торговельна марка протягом п'яти років з моменту публікації про видачу свідоцтва або іншої дати безперервно не використовується щодо частини або всіх товарів та/або послуг, які внесені до реєстру, це може бути підставою для дострокового припинення дії свідоцтва на таку торговельну марку повністю або частково щодо відповідних товарів та послуг. Проте дія свідоцтва не підлягає достроковому припиненню, якщо використання торговельної марки почалося або було відновлено до подання позову.

Згідно з попередніми рішеннями судів, очевидним є те, що компанія Space Exploration Technologies Corp. (SpaceX), маючи намір добросовісно використовувати позначення «StarLink» як торговельну марку для товарів і послуг, що мають спільні характеристики з тими, для яких зареєстрована торговельна марка української компанії, вирішила звернутися до суду з проханням про дострокове часткове припинення дії свідоцтва від 25.02.2011 року №135574. Для належного використання спірної зареєстрованої торговельної марки українською компанією необхідне її використання саме щодо кожного із зазначених у свідоцтві послуг, а не просто використання торгової марки взагалі. Таким чином, оскарження SpaceX судових рішень має своє обґрунтування.

Механізм дострокового припинення прав на торговельну марку спрямований на спонукання до інтенсивного використання торговельних марок у цивільному обігу. Дозволеність такого припинення є юридичним інструментом, що перешкоджає установленню монополії на знаки, які не використовуються суб'єктами з метою відмітності товарів та послуг.

Наведені вище висновки вказують на важливі аспекти у сфері правового захисту торгових марок. Перш за все, вони вказують на те, що недооцінка висновків Верховного Суду може призвести до порушення процесуальних норм, ускладнюючи встановлення фактичних обставин у справі. Крім того, вони підкреслюють важливість

механізму дострокового припинення прав на торговельну марку, який спрямований на стимулювання інтенсивного використання марок у цивільному обороті та запобігання монополізації невикористаних знаків. Такий підхід сприяє забезпеченню конкурентоспроможності та інноваційності в бізнесі, а також забезпечує більш справедливе та ефективне використання об’єктів інтелектуальної власності.

Вирішення даної справи вимагає уважного збалансування прав інтелектуальної власності, інтересів бізнесу та споживачів. Щодо рішення Верховного суду, можна визнати, що воно має правильне обґрунтування всіх аспектів справи. Ухвалюючи рішення, суд врахував норми закону, що стосуються правильного використання торговельної марки. Якщо торговельна марка не використовувалася протягом п'яти років без поважних причин, це може стати підставою для дострокового припинення її дії.

І як наслідок неможливість американської компанії вести законну діяльність на території України, розвиваючи як свій бренд, так і присутність на українському ринку, що надасть українським споживачам більше можливостей та доступу до продуктів компанії, особливо в умовах повномасштабної війни, коли засоби компанії використовуються для підтримання критичної інфраструктури, бізнесу в умовах нестабільності енергетики, безперешкодного зв'язку, та використання станцій StarLink збройними силами тощо.

В умовах повномасштабної війни доступ до критичних технологій та інфраструктури стає надзвичайно важливим. Така ситуація може вимагати гнучкості у вирішенні питань щодо використання торгових марок. Хоча українська компанія має право на свою торгову марку згідно з законом, важливо знайти компроміс, який би забезпечив розвиток бізнесу обох сторін. У цьому контексті можна розглядати можливість укладення ліцензійних угод або партнерств між українською та американською компаніями. Це дозволить забезпечити ведення діяльності американської компанії на території України, з одного боку, та зберегти права на торговельну марку української компанії, з іншого. Такий підхід сприятиме розвитку бізнесу, забезпечить доступ до критичних технологій та послуг для українських споживачів і відповідатиме потребам української економіки в умовах війни та нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного суду у справі № 910/10906/22 від 30 листопада 2023 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/115409007

2. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України № 3689-XII від 15.12.1993. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 36.

Нестеренко Микола Дмитрович,
аспірант кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СУБ'ЄКТИ ОСПОРЮВАННЯ РІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Розвиток міжнародної торгівлі, зокрема при виконанні Україною вимог європейської інтеграції відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони, потребує вдосконалення механізмів захисту порушених прав суб'єктів господарювання. Існування форм такого захисту різними юрисдикційними органами стало предметом наукового обговорення на сторінках юридичної літератури [1]. Одним з таких органів виступає міжнародний комерційний арбітраж, до компетенції якого належить розгляд спорів за угодою сторін, визначених ч.2 ст.1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

Україна стала учасником багатьох міжнародних конвенцій, які регламентують різноманітні аспекти діяльності міжнародного комерційного арбітражу. Разом з цим, її національне законодавство також містить правову регламентацію діяльності зазначеного органу цивільної юрисдикції як відносно процедури розгляду спірних правовідносин, так і щодо особливостей перегляду рішення міжнародного комерційного арбітражу. Останні з вказаних правил передбачені у нормах ЦПК України (ст. 454-461), хоча в юридичній літературі зустрічаються пропозиції віднести розгляд таких справ до юрисдикції господарських судів [2].

Не вдаючись до дискусії з цього питання відмітимо, що належний захист порушених прав суб'єктів матеріальних правовідносин,

включаючи учасників арбітражного розгляду, не варто вважати належним за відсутності законодавчо-закріпленої можливості перегляду акту юрисдикційного органу, ухваленого за результатами вирішення спірних правовідносин. В цьому аспекті першочергове значення займає коло суб'єктів, яким законодавець надав право звернення із заявами про незгоду з рішенням міжнародного комерційного арбітражу.

Стаття 34 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» у частині другій передбачає випадки скасування арбітражного рішення судом за наявності клопотання сторони при дотриманні умов, закріплених у п.1 ч.2 ст.3 вказаного нормативного акту, та при визнанні судом того факту, що об'єкт спору не може бути предметом арбітражного розгляду, або арбітражне рішення суперечить публічному порядку України. Стаття 454 ЦПК України, в свою чергу, передбачає можливість подачі заяви про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу лише за сторонами. Інша ситуація спостерігається при реалізації права подачі заяви про скасування рішення третейського суду, де цивільне процесуальне законодавство закріплює можливість реалізації такого права не лише за позивачем і відповідачем, але і за третіми особами та суб'єктами, які не брали участі у справі, але третейський суд вирішив питання про їх права та обов'язки.

З огляду на вищевказане вважаю не логічним положення національного законодавства про обмеженість оспорювання акту міжнародного комерційного арбітражу виключно сторонами. Розділ VIII ЦПК України при цьому має доповнитись положеннями про надання такого права третім особам та особам, котрі не залучались до розгляду справи арбітражем, але зазначений юрисдикційний орган у змісті рішення вирішив питання про їх права та обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Гусаров К. Загальні та третейські суди в системі цивільної юрисдикції. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. Збірник наукових праць. – Донецьк, 2003. – № 3. – С. 289–295.
2. Мирось, К. Форми господарського судочинства та місце в них справ про оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. 10 (16). С. 382–389.

Новіков Владислав Ігорович,
курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Король Катерина Сергіївна,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, старший лейтенант поліції

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗРОБКИ СИСТЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ

Аналізуючи наказ Міністерства внутрішніх справ України №879 «Про затвердження Правил техногенної безпеки» , який регламентує напрямки боротьби з техногенними катастрофами, можемо зауважити, що ці напрямки потребують вдосконалення і на нашу думку, саме сучасні технології можуть вирішити дану проблему [1].

Наразі, актуальність розвитку технологій, у сучасних реаліях України, є підвищеною, через воєнні дії на території нашої держави. Використання сучасних технологій дозволяє зібрати та аналізувати великий обсяг даних, що сприяє ранньому виявленню потенційних загроз і забезпечення безпеки, що є найважливішими завданнями для сучасного етапу розвитку України. Сучасні технології є важливою складовою сучасного науково – технічного прогресу [2].

Техногенні катастрофи – це раптовий вихід з ладу машин, механізмів та агрегатів під час їх експлуатації, який супроводжується серйозними порушеннями виробничих процесів, сильним забрудненням великих територій, груповим ураженням чи загибеллю людей [3, с. 137].

Серед основних техногенних загроз, яким піддається населення нашої держави в умовах воєнного стану, є саме пошкодження атомних електростанцій, теплових станцій, внаслідок чого можуть відбуватися аварії з викидом атомних та небезпечних хімічних речовин, що може сприяти забрудненню екології та природи, підвищенню смертності серед населення та зниження економіки.

Тому сучасні технології потребують удосконалення в розробці систем попередження про техногенні катастрофи, що зменшить ризик забруднення екології і природи, смертності населення.

На нашу думку, можна виокремити декілька видів сучасних технологій, що можуть дати поштовх в розробці системи попередження техногенних катастроф

1. Використання штучного інтелекту, що дозволяє прогнозувати можливі техногенні катастрофи на основі історичних даних та інших параметрів. На нашу думку, за допомогою штучного інтелекту можна розробляти моделі прогнозування, які допомагають ідентифікувати можливі ризики та приймати вчасні заходи для їх запобігання.

2. Розробка додатків та веб-сайтів з мапами, на яких показані потенційні небезпеки, що допомагає населенню бути готовими до можливих катастроф. Сучасному населенню важливо мати доступ до такого роду інформації, щоб забезпечити свою безпеку та благополуччя.

3. Застосування дронів та супутникового зображення, що дасть змогу отримувати детальні дані з важкодоступних місць для оцінки ризиків. Безпілотники мають функцію зйомки зображення та відео високої роздільної здатності, а супутникові знімки забезпечують ширший огляд місцевості. Ці дані можна використовувати для оцінки різних ризиків, таких як стихійні лиха, екологічні загрози або проблеми з інфраструктурою. Загалом поєднання цих технологій може покращити процес прийняття рішень і покращити заходи безпеки в умовах воєнних дій.

4. Інтерактивна комунікація з використанням штучного інтелекту, яка допомагає швидко реагувати на загрози та надавати конкретні поради населенню.

Як висновок, ми можемо зауважити, що технології на сучасному етапі розвитку України відіграють важливу роль. Техногенні катастрофи є дуже серйозною проблемою сучасності для населення, екології та економіки нашої держави, тому, на нашу думку, технології у цьому напрямку, саме у розробці системи попередження техногенних катастроф мають розвиватися та удосконалюватись, задля безпеки України.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Правил техногенної безпеки: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 05.11.2018 № 879 (дата звернення: 22.02.2024)

2. Як вийти з надзвичайної ситуації техногенного характеру з найменшими втратами або ж узагалі їх уникнути. URL: https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/1926

3. Козьяков, І. Техногенно порушені надра: поняття та еколого- правова характеристика // Право України . - 2010. - N 12. - С. 131- 137

Павлюк Андрій Романович,
курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Жеглінська Тетяна Олегівна,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Розбудова правової держави в Україні визнається ключовим напрямком демократичного розвитку. Недостатнє дотримання законів, прийняття необдуманих нормативних актів та поширення правового нігілізму вимагають уваги до проблеми правової держави та шляхів її вдосконалення.

Основні принципи правової держави, як верховенство права, рівність перед законом, пріоритет прав людини перед інтересами будь-якої спільності, важливі для її функціонування. Також важливі принципи гарантування прав та свобод людини, взаємна відповідальність держави та особи та поділ влади.

Забезпечення правової держави передбачає не лише рівність громадян перед законом, а й їхню взаємну відповідальність. Громадяни мають право на судовий захист та можуть звертатися до національних та міжнародних судів. Поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову є важливим аспектом правової держави.

Враховуючи ці принципи, розвиток правової держави в Україні потребує системних заходів для покращення правової культури та дотримання прав людини та закону [1, с. 4].

Розвиток правової держави в Україні є повільним і неодноразово натрапляє на перешкоди. Судова та правоохоронна системи мають суттєві недоліки, а захист прав людини залишається недостатнім. Прийняття законів не завжди відповідає принципам науковості. Наприклад, кримінальне законодавство може страждати від неконтрольованого реформування, що загрожує його ефективності. Права людини мають бути гарантовані, і кожна людина має право на визначення власних благ, які не порушують інтереси інших. Також важливо забезпечувати обмеження влади держави для захисту індивіда [2, с. 61–62].

Законотворчість в Україні потребує вдосконалення через освіту парламентарів, якісні правові експертизи законопроєктів та урахування громадської думки. Принципи законотворчості, як верховенство права, захист прав людини, демократія, моральність, системність та інші, є важливими для створення справедливого законодавства. Упровадження бікамералізму може зробити парламентську діяльність більш ефективною, зокрема через додатковий контроль і баланс у прийнятті законів [3, с. 488–489].

Підтримники ідеї двопалатності парламенту аргументують її необхідністю для покращення законодавчої діяльності. Друга палата може виступати як професійний редактор законопроєктів, що надходять з нижньої палати, та гарантувати легітимність конституційних реформ. Важливо підкреслити, що наряду з інституційними змінами потрібно звернути увагу на підвищення правосвідомості та правової культури серед громадян. Розвиток цих аспектів може бути ключем до подолання правового нігілізму, особливо серед політичних та правоохоронних еліт, які володіють значними владними повноваженнями [4, с. 107].

Правовий нігілізм, у своєму корені, породжує такі шкідливі явища, як хабарництво, корупція, кумівство і патрон-клієнтельні зв'язки, що не відповідають ідеї правової держави. Ця проблема актуальна для різних типів соціальних систем, особливо важлива під час переходу від одного політико-правового режиму до іншого. Розповсюдження правового нігілізму є індикатором деформації суспільної правосвідомості та наявності в ній антиправових тенденцій.

Перемога над правовим нігілізмом та повна реалізація принципів правової держави потребує комплексного й системного застосування різних засобів, зокрема, акцентуючи увагу на правовому вихованні. Досягнення цієї мети можливе лише за умови, що держава забезпечить невідворотність покарання за порушення законів та буде активно боротися з корупцією в правоохоронних та судових органах. Створення ціннісної політико-правової основи за європейськими стандартами під час правовиховних заходів сприятиме розкриттю міфів про діяльність владних структур, підвищенню ефективності співпраці між громадянським суспільством і владою, а також зміцненню ролі органів місцевого самоврядування.

Отже, обговорення щодо впровадження ключових аспектів правової держави в Україні розгортається на кількох напрямках: забезпечення якості роботи судових та правоохоронних органів, чіткий розподіл повноважень між гілками влади, захист прав і свобод громадян, підвищення рівня законодавчої діяльності у парламенті, дотримання принципів правової держави в усіх сферах життя суспільства. Загалом можна зазначити, що ідея правової держави в Україні ще в процесі становлення, оскільки принципи її функціонування не виконуються системно у правових відносинах країни. Розвиток інститутів правової держави є необхідною частиною всієї системи управління в країні, тому потрібні реформи у судовій гілці влади, правоохоронних органах та процедурах законотворення, з урахуванням міжнародного досвіду. Одним із шляхів покращення якості законодавчої роботи є можливе створення двопалатного парламенту в Україні, що дозволить більш ретельно розглядати законопроекти, представляти інтереси різних регіонів та забезпечувати пошук компромісу у стратегічних напрямках розвитку країни.

Досвід країн з вибудованими демократичними традиціями підтверджує, що важливим етапом у розвитку правової держави є не лише прийняття якісних законів, а й їх реалізація та дотримання всіма учасниками суспільства, що мають високу правосвідомість та правову культуру. З метою підвищення рівня правосвідомості та правової культури українських громадян пропонується створити ефективну систему правового виховання, яка б отримувала підтримку як з боку

держави, так і громадянського суспільства. Важливо передбачити в правовій політиці країни послідовні заходи для забезпечення правового виховання.

Список використаних джерел:

1. Васильєв С. В. Концепції правової глобалізації. Наукові записки. Серія: Право. 2023. (№ 14). С. 12−17.
2. Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. Інформація і право. 2020. (№ 2). С. 9−22.
3. Матвійчук А. В. Регуляторна політика і законотворча діяльності держави. XI Міжнародної науково-практичної конференції. Шляхи розвитку провової науки в умовах сьогодення. 2021. 22-23 квіт. С. 304.
4. Ковбель А. С. Правовий нігілізм в Україні. Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах ближнього зарубіжжя. 2020. 28 груд. С. 80.

Пазій Сергій Андрійович,
аспірант 1 курсу кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ

Запровадження у цивільному процесуальному праві України норм щодо порядку видачі і продовження обмежувального припису у 2017 році стало наслідком участі нашої держави у гарантуванні реалізації прав та свобод визначених Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок, домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Першою особливістю вказаних правових положень стосовно зазначених процесуальних правил є та обставина, що Україна стала учасницею Стамбульської конвенції у 2011 році, а ратифіковано цей міжнародно-правовий договір органом законодавчої влади у 2023 році. Між вказаними датами національний законодавець включив до змісту ЦПК України процесуальні норми відносно розгляду судом справ про видачу і продовження обмежувального припису. Другою особливістю зазначених правил можна вважати набрання чинності закріплених у ЦПК України національних норм до ратифікації державою зазначеної вище конвенції. Обґрунтовується така ситуація, зокрема, протистоянням Всеукраїнської Ради церков і релігійних організацій так званій "ґендерній ідеології" та популістичною риторикою окремих

представників політичних еліт держави щодо окремих положень Стамбульської конвенції.

Оформленню обмежувального припису у ту форму, що існує, - правового засобу протидії домашньому насильству та ґендерно-обумовленому насильству, сприяли різні історичні, соціальні, культурні, економічні та політичні чинники, які зумовили його сутнісні характеристики та визначили як явище, необхідне для нормативно-правового закріплення. У давніх рабовласницьких суспільствах насильству історично сприяли економічна залежність одних суб'єктів від інших та владна перевага осіб, наділених фізичною силою. У феодальну епоху в поєднанні із релігією домашнє насильство набуло нових проявів. Загалом, на думку автора, насильство як явище соціальної дійсності опосередковується соціально-побутовими цінностями та стереотипним баченням рольових моделей поведінки членів суспільства.

Разом із тим, насильство не було прийнятним навіть у найбільш давніх державах. До прикладу, нормативними положеннями Зведення законів вавилонського царя Хаммурапі встановлювалось, що при зґвалтуванні чоловіком жінки, яка не пізнала чоловіка і живе у будинку свого батька, ґвалтівника треба вбили, а жінка звільнялась від відповідальності.

У приватно-правовій сфері розвиток правових засобів захисту пройшов свій шлях розвитку. Так, на думку автора, історично першим джерелом інституту обмежувального припису можна вважати інтердикт (interdictum) претора у праві Стародавнього Риму. Інтердикти слугували вказівками претора як особи, що володіла судовими та іншими владними повноваженнями, на заборону або наказ вчиняти або не вчиняти певні дії, зокрема, дії насильницького характеру [1, с. 540]. Водночас, інтердикти первісно не застосовувались у сімейно-правовій сфері, однак згодом у суспільних відносинах, що не були врегульовані римським законом, претори також почали їх використовувати.

Другою історичною формою інституту обмежувального припису слід вважати інститут заборон (injunction), що має спільні риси із інтердиктами претора, і виник та оформився у англосаксонському праві у середньовічній Англії як засіб правового захисту, який широко застосовувався Судом справедливості або Судом Лорда-канцлера [2, с. 47].

Третя історична предтеча обмежувального припису з'явилась як юридичне продовження інститут заборон - обмежувальний наказ (restraining order), у США як спеціальний правовий засіб захисту, покликаний захистити право особи на особисту недоторканність від неправомірного втручання третіх осіб. Зрештою, у другій половині 20 століття, у США виникає правозахисний рух за впровадження інституту обмежувального припису (civil order for protection або civil protection order) до законодавства. Поява зазначеного руху була пов'язана із недостатнім юридичним захистом осіб, що постраждали від домашнього насильства, переважно жінок. На початку 1970-х років в окрузі Колумбія, США, було прийнято відповідний статут, що дозволив звертатись до суду з метою видачі обмежувального припису поза іншими процедурами [3, с. 160-161]. До особливостей попереднього нормативно-правового регулювання відносилося те, що звернення до суду із вимогою про видачу обмежувального наказу було можливим лише у сукупності із іншими вимогами, зокрема, із вимогою про розірвання шлюбу, що значно ускладнювало і уповільнювало процес правового захисту особи від домашнього насильства.

Запровадження інституту обмежувального припису в окрузі Колумбія, США, дало поштовх до запровадження цього інституту не тільки в інших суб'єктах федерації США, але й в інших державах по всьому світу, зокрема, у Сполученому Королівстві - non-molestation order та його різновиди, у Австралії - intervention order, у Королівстві Швеція - kontakt forbud, тощо. Важливо підкреслити, що попри іманентні відмінності, які криються у сутності кожної із історичних форм обмежувального припису, виходячи із матеріальних чинників, що лежать у їхній основі, усі вони є засобами правового захисту та об'єднані спільною метою, яка полягає у запобіганні подальшому вчиненню діянь, що порушують або можуть порушувати права приватних осіб. На додаток, формування обмежувального припису пов'язане із еволюційним процесом кожної його історичної форми, що змінювались протягом історії, зважаючи на об'єктивні умови і необхідність їх застосування у різних правових ситуаціях.

З огляду на викладені вище історичні витоки обмежувального припису український законодавець виходив із необхідності закріпити

можливість захисту від сімейного насильства та ґендерно-обумовленого насильства у нормах ЦПК України, які передбачають процедуру розгляду цивільних справ окремого провадження, питанням якого присвячені публікації В.В. Комарова та К.В. Гусарова [4; 5]. Включення норм про видачу і продовження обмежувального припису до структури справ окремого провадження пояснюється, перш за все, відсутністю у вказаних правовідносинах спору про право цивільне. У випадках ж наявності останнього - питання захисту від сімейного насильства можливо вирішувати і під час розгляду сімейних справ за правилами позовного провадження. Цим пояснюється науковий інтерес автора до викладених у цій роботі історичних витоків обмежувального припису.

Список використаних джерел:

1. Raack D. W. A History of Injunctions in England Before 1700. Indiana Law Journal. 1986. Вип. 4. С. 539-592.

2. Kuennen T. L. No-Drop Civil Protection Orders: Exploring the Bounds of Judicial Intervention in the Lives of Domestic Violence Victims. University of California Los Angeles Women's Law Journal. 2007. Вип. 16. С. 39-95.

3. Tarr N. W. Civil Orders for Protection: Freedom or Entrapment?. Washington University Journal of Law and Policy. 2003. Вип. 11. С. 157-194.

4. Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 312 с.

5. Гусаров К. В. Проблеми правового регулювання процедури розірвання шлюбу в порядку окремого провадження. Проблеми законності. 2019. Вип. 147. С. 66-74.

Попов Олександр Ігорович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільної юстиції та адвокатури,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПОЗАПРОЦЕСУАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Проблематика забезпечення єдності судової практики обґрунтовано посідає вагоме місце в системі загальних проблем правосудної діяльності, позаяк є одним із маркерів, який відображає якісну складову останньої та є важливим показником дотримання засад правової визначеності як невід'ємної складової принципу верховенства права.

Розмірковуючи над питаннями досягнення сталих та однакових підходів у застосуванні судами правових норм при розгляді однотипних (подібних) справ, сучасна процесуальна доктрина зосереджує свою увагу на існуючих інструментах, якими законодавець наділяє, насамперед, Верховний Суд задля забезпечення єдності судової практики, прагнучи не лише надати належний науковий аналіз вказаному інструментарію, а й виробити шляхи ефективності його застосування, а також визначити перспективи його розширення [1, с. 953; 2, с. 94; 3, с. 70-71; 4, с. 40-41].

У цьому аспекті визначення кола наукових пошуків здебільшого обумовлене традиційним поділом існуючих механізмів та інструментів забезпечення єдності судової практики на два типи: процесуальні та позапроцесуальні. Реалізація перших відбувається в межах встановленої законом процесуальної форми, що передбачає застосування таких інструментів при здійсненні Верховним Судом правосуддя в конкретних цивільних справах, завдяки чому усуваються розбіжності у застосуванні правових норм при розгляді справ, що виникають з подібних правовідносин та, що не менш важливо, створюються запобіжники подвійного тлумачення та правозастосування на майбутнє іншими судами. Серед останніх, на сьогодні, можна виділити: ординарний касаційний перегляд судових рішень з підстав, передбачених статтею 389 ЦПК України; палатний розгляд справ Верховним Судом; розгляд Верховним Судом зразкових справ, а також низку інших додаткових процесуальних інструментів, що прямо чи опосередковано пов'язані із вищепереліченими та, в силу своєї природи, здатні сприяти досягненню мети єдності судової практики (зупинення провадження у справі з підстави, передбаченої пунктом 10 частини 1 статті 252 ЦПК України, окрема думка судді Верховного Суду тощо).

Поряд із цим окреме значення в загальному механізмі забезпечення усталеності та єдності судової практики мають також і позапроцесуальні інструменти. Специфіка останніх полягає в тому, що вони не є безпосереднім результатом правосудної діяльності та уособленням процесуальної форми уникнення шляхів неоднакового застосування норм права при розгляді конкретних справ, що є характерним для процесуальних інструментів. З іншого боку їх застосування здійснюється у нерозривному взаємозв'язку із

процесуальними інструментами, при цьому сам характер такої взаємодії між двома типами інструментів забезпечення єдності судової практики може мати різні напрямки, які не виключають один одного. Так, в одному випадку позапроцесуальні інструменти можуть бути продуктом опрацювання досвіду застосування процесуальних інструментів (ретроспективний аспект), в іншому – ставати допоміжним засобом пошуку шляхів правильного застосування норми права при застосуванні процесуальних інструментів (перспективний аспект).

Доволі тривалий період часу найбільш відомим позапроцесуальним інструментом забезпечення єдності судової практики були постанови Пленуму Верховного Суду України, в яких найвищий судовий орган здійснював узагальнення практики застосування судами законодавства при розгляді окремих категорій справ та надавав роз'яснення стосовно шляхів правильного застосування певних норм. Незважаючи на те, що вказані акти судового тлумачення мали консультативний та необов'язковий характер, в юридичній літературі відмічається, що роз'яснення законодавства, які містились у постановах Пленуму по суті є офіційною позицією Верховного Суду України стосовно вирішення складних питань судочинства, що на практиці були спрямовані на значне полегшення роботи судів нижчого рівня, а також створювали підґрунтя для подальшого формування стабільної судової практики [4, с. 41]. Поряд із цим, як позапроцесуальні інструменти забезпечення єдності судової практики у відповідний період можна також розглядати інформаційні листи та аналітично-статистичні матеріали, що містили аналіз і доробок матеріалів судової практики, а також певні коментарі Верховного Суду України стосовно існуючих проблем неоднакового застосування судами норм матеріального та процесуального права, на які зверталася увага судів. Указані інструменти, в тому чи іншому вигляді, зберіглися й на сьогодні. Так, окремі касаційні суди у складі Верховного Суду, так само як і Велика Палата Верховного Суду, періодично публікують аналітичні огляди та дайджести власної судової практики з розгляду окремих категорій справ у яких акцентують увагу на актуальних правових висновках Верховного Суду.

Також варто зауважити, що внаслідок судової реформи, яка мала місце у 2016-2017 роках повноваження новоствореного Верховного Суду набули якісно нового виміру. Закріплюючи у Законі України

«Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII забезпечення однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій, як фундаментальну функцію найвищого суду в системі судоустрою України, законодавець зробив акцент саме на процесуальних інструментах реалізації Верховним Судом такої функції, що в цілому є відлунням положень Рекомендації R (95) 5 від 07.02.1995 Комітету Міністрів Ради Європи «Щодо введення в дію та покращення функціонування систем і процедур оскарження по цивільним і торговим справам». Одним із наслідків цього, зокрема, стало припинення практики видання Пленумом Верховного Суду постанов за наслідками узагальнення матеріалів судової практики. Разом із тим, в межах чинних повноважень Пленуму Верховного Суду були передбачені такі позапроцесуальні засоби забезпечення єдності судової практики як: узагальнення практики застосування матеріального і процесуального законів, систематизація та забезпечення оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані; надання роз'яснень рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ (пункти 101 та 102 частини 2 статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [5]. Також не зайвим буде наголосити, що Верховний Суд подекуди продовжує здійснювати посилання на постанови Пленуму свого попередника при розгляді цивільних справ та формуванні правових висновків, що свідчить про те, що вказаний позапроцесуальний інструмент не втратив своєї актуальності й на сьогодні.

Поряд із цим касаційна практика Верховного Суду останніх років привернула увагу та підвищила значення правової доктрини, як ще одного позапроцесуального інструменту забезпечення єдності судової практики. У своїх більш ранніх роботах автором відстоювалася точка зору про існування щонайменше трьох форм застосування доктринальних джерел при перегляді судових рішень у цивільних справах Верховним Судом: 1) використання висновків Науково-консультативної ради при Верховному Суді; 2) отримання індивідуальних консультацій та правових висновків від нау¬ковців у галузі права; 3) безпосереднє використання доктринальних джерел при вирішенні справи Верховним Судом [6, с. 86]. Усі окреслені форми, в тій чи іншій мірі, застосовуються на сьогодні Верховним Судом при здійсненні перегляду судових рішень у касаційному порядку. Однак, в

цьому контексті, хотілося б відзначити, як особливо примітне, безпосереднє використання Верховним Судом доктринальних джерел та посилання на окремі доктрини при мотивуванні власних постанов та формуванні правових висновків. Завдяки такому підходу отримали розвиток та поширення в судовій практиці, зокрема, такі доктрини як: venire contra factum proprium (заборони суперечливої поведінки), contra proferentem (лат. verba chartarum fortius accipiuntur contra proferentem – слова договору повинні тлумачитися проти того, хто їх написав), favor contractus (тлумачення договору на користь дійсності), res judicata (остаточності судового рішення) та інші. Наведене, на наше переконання, не лише збагачує судову практику та сприяє більшій вмотивованості судових рішень, а й певним чином допомагає виробленню усталених стандартів застосування норм права при розгляді судами справ, правовідносини в яких є подібними.

Список використаних джерел:

1. Гусаров К.В. Інстанційний перегляд судових рішень у цивільному судочинстві: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 – Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Х. : Б. в., 2011. 431 с.
2. Комаров В.В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України. Х. : Право, 2012. 624 с.
3. Цувіна Т.А. Єдність судової практики як елемент правової визначеності: підхід Європейського суду з прав людини. Проблеми законності. 2019. Вип. 146. С. 63-74.
4. Романюк Я.М., Бейцун І.В. Єдність судової практики: теоретичні засади та вдосконалення законодавчого забезпечення. Вісник Верховного Суду України. 2012. № 5. С. 37-42.
5. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19
6. Попов О.І. Правова доктрина та її застосування Верховним Судом України при перегляді судових рішень у цивільних справах. Проблеми законності. 2016. Вип. 132. С. 83-90.

Сольський Володимир Степанович,
адвокат, арбітражний керуючий

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

При розгляді справ про банкрутство для формування доказової бази іноді виникає необхідність у проведенні судової експертизи. Експертиза в господарському процесі може відігравати важливу роль одного із основних засобів доказування, оскільки виникає необхідність встановлення обставин (фактів), для яких потрібні спеціальні дослідження та знання.

Порядок та підстави призначення судових експертиз регламентуються Господарським процесуальним Кодексом України (далі – ГПК України) [1], Законом України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. №4038-XII (далі – Закон про судову експертизу) [5].

Статтею 41 ГПК України [1, ст.41] передбачено, що для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу.

Найпоширенішим видом судових експертиз, що призначаються при розгляді та прийнятті рішень у справах про банкрутство є судова економічна експертиза.

Відповідно до переліку типових питань, передбачених науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженими Наказом Мінюсту від 08.10.98 №53/5 [3] при призначенні судових економічних експертиз у справах про банкрутство пропонується ставити наступні питання:

1) Які основні економічні показники (ліквідності, платоспроможності і прибутковості тощо) фінансово-господарського стану організації на дату укладання або закінчення терміну дії угоди характеризують господарсько-фінансову діяльність організації? Показники фінансово-економічного стану підприємства (найменування) за період (зазначається період).

2) Чи мають показники фінансово-економічного стану підприємства за певний період ознаки доведення до банкрутства, фіктивного банкрутства, прихованого банкрутства?

Крім того, ці питання вирішуються експертом з використанням Методичних Рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених Наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 №14 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 №1361) [4]. При цьому передбачено встановлення ряду показників оцінювання фінансово-господарського стану підприємства, що поділяються на такі групи:

- Показники оцінювання стану основних засобів;
- Показники оцінювання ліквідності;

- Показники оцінювання фінансової стійкості;
- Показники оцінювання рентабельності.

В результаті проведення експертизи експерт може зробити висновок про те, що показники фінансово-економічного стану підприємства за запитуваний період погіршились та мають ознаки доведення до банкрутства.

Також, в рамках економічного дослідження не завжди можливе встановлення причинного зв'язку, оскільки експерту часто необхідно провести ряд дій, які не входять у межі його завдань, передбачених діючими інструкціями.

Якщо існує зв'язок з подіями з іншої сфери науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо де необхідні спеціальні знання, межі компетенції експерта економіста не дозволяють дослідити такі питання, а, як наслідок, і зробити висновки щодо наявності (або відсутності) причинного зв'язку між діями чи бездіяльністю посадових осіб та іншими подіями, в т.ч. і економічними, які стались на підприємстві у цей період.

Раціонально та обґрунтовано звучить пропозиція Пригузи П.Д. [2, с.138] у таких випадках при призначенні судової економічної експертизи ставити на вирішення більш чіткі питання, які вже мають на увазі причинні зв'язки, виявлені у ході судового розгляду, але не підтверджені документально, або ставити питання про конкретні вже виявлені події, які на думку суду потребують більш глибокого аналізу для встановлення таких причинних зв'язків:

1. Чи існувала фінансова можливість у підприємства виконати свої грошові, зобов'язання перед кредиторами станом на _____?
2. Чи призвели фінансово-господарські операції по виконанню умов договору №___ від _____ до стійкої фінансової неплатоспроможності?
3. Чи підтверджується документально виконання (невиконання) умов договору № _____?
4. На які цілі було витрачено кошти підприємства, отримані від реалізації готової продукції за період з __по__?
5. На які цілі використовувались вільні обігові кошти підприємства, за період з __по __?

Також на вирішення судової економічної експертизи можуть ставитися й інші питання, які відповідають переліку типових питань,

передбаченому Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень затвердженими наказом Мінюсту від 08.10.98 №53/5 [3] і вирішення яких може надати інформацію про стан підприємства та події, що відбувались на підприємстві, а також їх вплив на результати діяльності.

Таким чином, міркування про те, що при призначенні судових економічних експертиз у справах про банкрутство, в тому числі і для доведення вини посадових осіб при застосуванні субсидіарної відповідальності, необхідно виходити із конкретної ситуації, що склалась при розгляді справи [2, с.139], вбачається доцільними та обґрунтованими.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII : станом на 14 лют. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text (дата звернення: 22.04.2024).
2. Пригуза П. Д. Умисне банкрутство: теорія і практика субсидіарної відповідальності : Науково-практ. посіб. Херсон : ТОВ "Борисфен-Про", 2020. с.135-140.
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 : станом на 27 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text (дата звернення: 22.04.2024).
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ від 19.01.2006 р. № 14 : станом на 26 жовт. 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#Text (дата звернення: 22.04.2024).
5. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text (дата звернення: 22.04.2024).

Цаприкін Мирослава Валеріївна,
студентка 1 курсу Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ

АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ

Стаття 55 Конституції України гарантує кожному права щодо захисту своїх прав та свобод від протиправних посягань та порушень будь-якими засобами, незабороненими законом. Також за змістом

ст. 124 Конституції України обов'язок досудового порядку врегулювання спору може бути визначено винятково на підставі закону [1].

Альтернативне вирішення спорів стосується будь-яких способів їхнього врегулювання за межами судових процедур. Альтернативні способи вирішення спорів зазвичай містять ранню нейтральну оцінку, переговори, примирення, посередництво та арбітраж. У міру збільшення навантаження на судову систему, зростання витрат на судові процеси та затримок часу, що продовжують супроводжувати їх учасників, дедалі більша кількість держав експериментують із програмами альтернативних способів вирішення спорів. Деякі з цих програм є добровільними; інші – обов'язкові. Хоча двома найпоширенішими формами альтернативного вирішення спорів є арбітраж та медіація, учасники відповідних відносин майже завжди намагаються вирішити суперечки шляхом переговорів, а головною перевагою цієї форми є те, що вона дозволяє самим сторонам контролювати процес та вирішення [2, с. 8].

Як правове явище АВС не є однорідним утворенням, а складається з кількох великих блоків − способів АВС, тобто процедур, за допомогою яких досягається мета АВС. Під «способами АВС» розуміються відокремлені правові інститути, що мають загальну спрямованість на врегулювання правових конфліктів і подібні методи регулювання . Іноді такі окремі блоки іменують не тільки способами, але й альтернативними формами вирішення спору, засобами, методами чи процедурами вирішення правових конфліктів (спорів). З уваги на сутність цього інституту АВС, сторони мають право обрати будь-який наявний спосіб вирішення спору або створити власний унікальний для вирішення конкретного спору, а тому не існує вичерпного пере ліку способів АВС . Однак, аналізуючи закордонний досвід, де АВС є більш поширеним, можна визначити такі способи:

1) переговори − найпоширеніша та найпростіша з процедур, оскільки не потребує додаткових витрат і залучення третіх осіб, не має формалізованого порядку, дозволяє одночасно застосовувати інший спосіб АВС або звертатися за судовим захистом. Основним недоліком є неможливість подальшого примусового виконання досягнутих домовленостей, якщо такі домовленості не були оформлені відповідною угодою;

2) медіація, посередництво − переговори між сторонами за участю третьої незацікавленої особи, яка позбавлена права виносити обов'язкове для сторін рішення. Така процедура є одним із трьох найпоширеніших способів АВС (нарівні з третейським розглядом і переговорами), а тому має безліч варіантів її проведення, обумовлених особливостями її законодавчого регулювання в різних країнах;

3) медіація-арбітраж і арбітраж-медіація − комбіновані способи АВС. Перша модель дозволяє медіатору в разі неможливості примирення сторін винести обов'язкове рішення в якості арбітра, а друга модель, навпаки, передбачає винесення арбітром рішення, яке залишається неоголошеним до завершення процедури медіації: у разі, якщо досягти консенсусу не вдалося, арбітр оголошує своє рішення, яке має обов'язкову силу, а в разі досягнення компромісу − рішення не оголошується та не вступає в законну силу;

4) попередня незалежна оцінка (early neutral evaluation) − допоміжна стосовно переговорів процедура, яка полягає в залученні відповідного експерта, спеціаліста в певній галузі права для надання висновку щодо можливих варіантів вирішення спору, шансів сторін у разі звернення до суду чи арбітражу та інших поставлених питань. Такий висновок не має юридичної чи доказової сили, а лише оціночний рекомендаційний характер, але може стимулювати сторони вирішити спір у позасудовому порядку. Якщо під час медіації третя незалежна сторона (медіатор) не надає власних пропозицій чи рекомендацій щодо врегулювання спору, а лише стимулює сторони до вироблення прийнятного рішення, то в ході попередньої незалежної оцінки саме третя незалежна сторона рекомендує сторонам той чи інший варіант врегулювання спору;

5) незалежний експертний висновок (expert determination) − залучення експерта, на відміну від попередньої незалежної оцінки, має на меті переважно встановлення певних фактів (економічного, технічного, фінансового характеру);

6) рекомендаційний (необов'язковий) арбітраж (nonbinding arbitration) − залучений незалежний арбітр надає власну оцінку доводам сторін, спираючись на докази, виявлені під час прискореної неформалізованої арбітражної процедури, і такий висновок не може бути примусово виконаний;

7) «маятниковий арбітраж» (pendulum arbitration) або арбітраж останньої оферти (final offer arbitration) − спосіб АВС, відповідно до якого сторони у визначеній послідовності викладають власні варіанти вирішення спору, а арбітр обирає з них найбільш прийнятний і справедливий;

8) міні-суд (executive tribunal, mini-trial) − незважаючи на назву, міні-суд не є ані державним судовим органом, ані арбітражем, оскільки розгляд спору здійснюється комісією, що складається з керівників чи уповноважених осіб компанійсторін під головуванням запрошеної нейтральної особи. Таким чином, сторони беруть активну участь у керуванні процедурою розгляду та винесенні рішення, яке не є обов'язковим;

9) приватний суддя (rent-a-judge, private judging) − процедура, що застосовується у США та полягає в розгляді спору дію чим суддею чи суддею у відставці (обираючи діючого суддю, сторони повинні клопотати до місцевого державного суду про надання дозволу судді розглядати їхню справу). Хоча ця процедура і є способом АВС, розгляд справи ведеться за процесуальним законодавством, як і в державному суді, винесене приватним суддею рішення є обов'язковим для сторін, відповідає статусу судового рішення та може бути оскаржено [2, с. 72−79].

Висновки. Таким чином, враховуючи сучасний процес демократизації суспільних відносин, де пріоритетне місце займають принципи гуманізму, справедливості та диспозитивності, альтернативні способи врегулювання спорів у суді мають великі перспективи для розвитку. Вони є додатковими гарантіями прав та свобод людини і громадянина, що закріплені в Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.96. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ conv#Text (дата звернення: 20.0.2024).

2. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник / Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Юркевич Ю. М.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. ВербиСидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 416 с.

СЕКЦІЯ 6.
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Божко Андрій Володимирович,
аспірант 1 курсу кафедри права Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»
Науковий керівник:
Антошкіна Валерія Костянтинівна,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри права Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

НАДАННЯ АДВОКАТОМ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЮРИДИЧНИМ ОСОБАМ, МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЯКИХ Є ТЕРИТОРІЇ, ВИЗНАНІ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти суверенної території України законодавцем були внесені важливі зміни до спеціального законодавства щодо класифікації тимчасово окупованих територій України, їх правового режиму, особливостей діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб на таких територіях, зокрема до правового регулювання здійснення ними економічної діяльності в умовах воєнного стану.

Утім запроваджені нові правові механізми, покликані на врегулювання господарської діяльності на територіях України, які стали тимчасово окупованими в умовах воєнного стану, на практиці призвели до появи нових судових спорів, пов’язаних із законністю такої діяльності суб’єктів господарювання.

Судова практика, яка формується з цього питання, свідчить, що суди дотримуються двох взаємовиключних підходів щодо господарської діяльності юридичних осіб, які з об’єктивних або суб’єктивних причин не змінили податкову адресу з тимчасово окупованої території на іншу

територію України, що є проблемним аспектом при наданні адвокатом правової допомоги юридичним особам, місцезнаходження яких є території, визнані тимчасово окупованими в умовах воєнного стану.

Наразі тимчасово окупована Російською Федерацією територія України визначається спеціальним законом як частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють фактичний контроль або в межах яких збройні формування Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації Російської Федерації [3, ст. 11].

Ураховуючи достатньо широку правову дефініцію тимчасово окупованих територій, законодавцем для цілей застосування положень Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» №1207-VII від 15 квітня 2014 року (далі – Закон 1207) було визначено, що тимчасово окупованими територіями є: 1) сухопутна територія тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України, водні об’єкти або їх частини, що знаходяться на цих територіях; 2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, внутрішні морські води, прилеглі до сухопутної території інших тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; 3) інша сухопутна територія України, внутрішні морські води і територіальне море України, визнані в умовах воєнного стану тимчасово окупованими у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку; 4) надра під територіями, зазначеними у пунктах 1, 2 і 3 цієї частини, і повітряний простір над цими територіями [3, ст. 3].

Правильне тлумачення вищевказаних положень Закону 1207 та розуміння до якої категорії територій відноситься та чи інша тимчасово окупована частина території України є критично важливими при

правозастосуванні норм спеціального Закону 1207, зокрема при оцінці законності господарської діяльності на таких територіях.

За приписами частини першої статті 13 Закону 1207 положення цієї статті застосовуються до тимчасово окупованої території, передбаченої пунктами 1 і 2 частини першої статті 3 цього Закону, надр під територіями, зазначеними у пунктах 1 і 2 частини першої статті 3 цього Закону, і повітряного простору над цими територіями.

В умовах воєнного стану рішенням Кабінету Міністрів України положення цієї статті можуть бути поширені на тимчасово окуповані території, передбачені пунктом 3 частини першої статті 3 цього Закону, надра під територіями, зазначеними у пункті 3 частини першої статті 3 цього Закону, і повітряний простір над цими територіями [3].

Отже, встановлені статтею 13 Закону 1207 особливості здійснення господарської діяльності не підлягають застосуванню до територій, визнаних тимчасово окупованими в умовах воєнного стану, без прийняття окремого рішення Кабінетом Міністрів України, якому законодавцем було доречно делеговано право з урахуванням перебігу бойових дій визнавати ті чи інші території України тимчасово окупованими в умовах воєнного стану.

Слід зазначити, що прийняті на виконання вказаних повноважень підзаконні нормативно-правові акти містять перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, який постійно оновлюється з урахуванням поточної ситуації в країні [1, 4], проте Кабінетом Міністрів України не приймалося рішення про поширення положень статті 13 Закону 1207 на тимчасово окуповані території, визнані такими в умовах воєнного стану.

Незважаючи на це, в судовій практиці наразі існують два взаємовиключні підходи щодо поширення заборон та обмежень, встановлених у статті 13 Закону 1207, на господарську діяльність суб’єктів, місцезнаходження яких є тимчасово окупована в умовах воєнного стану територія України, тобто та частина території держави, яка стала тимчасово окупованою після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну.

Так, згідно з одним правозастосовним підходом відсутність відповідного рішення Кабінету Міністрів України про поширення

положень статті 13 Закону 1207 на визнані в умовах воєнного стану тимчасово окуповані території України сама по собі виключає можливість застосування вказаної статті до правовідносин, учасник яких має своє місцезнаходження на такій території [2].

За іншого підходу сам факт віднесення конкретної території України в умовах воєнного стану до тимчасово окупованої країною-агресором є достатнім для поширення дії заборон та обмежень, передбачених статтею 13 Закону 1207, на суб'єктів господарювання, які зареєстровані на такій території, хоча вказаний правозастосовний підхід наразі є предметом дослідження об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду на відповідність нормам матеріального права України [5].

Підсумовуючи вищевикладене, доречним, на нашу думку, було б розглянути можливість внесення змін у правове визначення тимчасово окупованої території, наведене в статті 11 Закону 1207, доповнивши його відсилкою на перелік тимчасово окупованих територій, вказаний у статті 3 вказаного спеціального закону, з метою забезпечення дотримання принципу юридичної визначеності в питанні застосування положень статті 13 Закону 1207 до тимчасово окупованих територій, визнаних такими в умовах воєнного стану, зменшення кількості потенційних судових справ у рамках різних видів судочинства, адже вказане питання є міжюрисдикційним, і забезпечення надання професійної правничої допомоги при захисті прав та інтересів осіб, місцезнаходження або місце проживання яких зареєстровані на таких територіях.

Список використаних джерел

1. Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.12.2022 р. №1364 : станом на 03.05.2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2022-п#Text
2. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 11.01.2024 р. у справі №280/5805/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116266739
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. №1207-VII : станом на 24.03.2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text
4. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією : Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 р. №309 : станом на 07.05.2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text

5. Ухвала Верховного Суду від 19.04.2024 р. у справі №908/1162/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118483014

Бондар Мирослав Валерійович,
студент 1 курсу ННІ історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

СУЧАСНИЙ СТАН КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний стан корупції у сфері публічного управління та адміністрування в Україні є вельми актуальною та важливою проблемою для країни, яка перебуває в умовах війни, враховуючи її вплив на всі сфери суспільного життя. Особливо в контексті отримання статусу кандидата в члени Європейського Союзу, боротьба з корупцією стала однією з головних пріоритетних завдань українського уряду та суспільства в цілому.

Корупція є однією з найбільших соціально-економічних проблем сучасного світу, і Україна тут не є винятком. Незважаючи на те, що державні інституції роблять кроки для боротьби з цією проблемою, корупція продовжує негативно впливати на розвиток країни.

Навіть в умовах війни, Україна знову опинилася у центрі уваги у зв'язку з випадками корупції, такими як розкрадання коштів з державних закупівель та відмивання грошей. Незважаючи на низку реформ і заходів уряду, це негативне явище залишається серйозною перешкодою на шляху до ефективного управління та розвитку країни. А тривалість та постійність корупційних ризиків підкреслюють актуальність проблеми.

Корупція в суспільстві веде до спотворення суспільних відносин та порушення моральних норм, порушуючи при цьому встановлений порядок. Це виникає внаслідок зловживання владою та впливом, що має історичні та соціальні корені. Жодна зі світових соціально-політичних або економічних систем не є захищеною від корупції, оскільки змінюються лише її рівні та прояви, в залежності від ставлення держави та суспільства до цього явища. Коли розповсюдження корупції перевищує певну межу, це стає загрозою для національної безпеки, і

відповідь на це явище стає пріоритетним завданням для влади та суспільства [1, с. 142].

Загалом державна політика щодо запобігання та протидії корупції – це антикорупційна політика, спрямована на забезпечення поширення в суспільстві нетерпимого ставлення до корупції, створення умов, за яких розвиватиметься соціальне партнерство між державою та населенням, що можливо шляхом використання послідовних, спланованих і скоординованих дій, оскільки системні явища потребують системного підходу для їх подолання [2, с. 106]. Державна антикорупційна політика України має бути спрямована на створення та організацію ефективної системи не лише для виявлення передумов, запобігання, протидії, а й ліквідації наслідків корупційних діянь [3, с. 59].

Аналіз даних Індексу сприйняття корупції (CPI) за останні кілька років, свідчить про деякі позитивні тенденції у протидії корупції (Діаграма 1).

Діаграма 1

Україна за Індексом сприйняття корупції

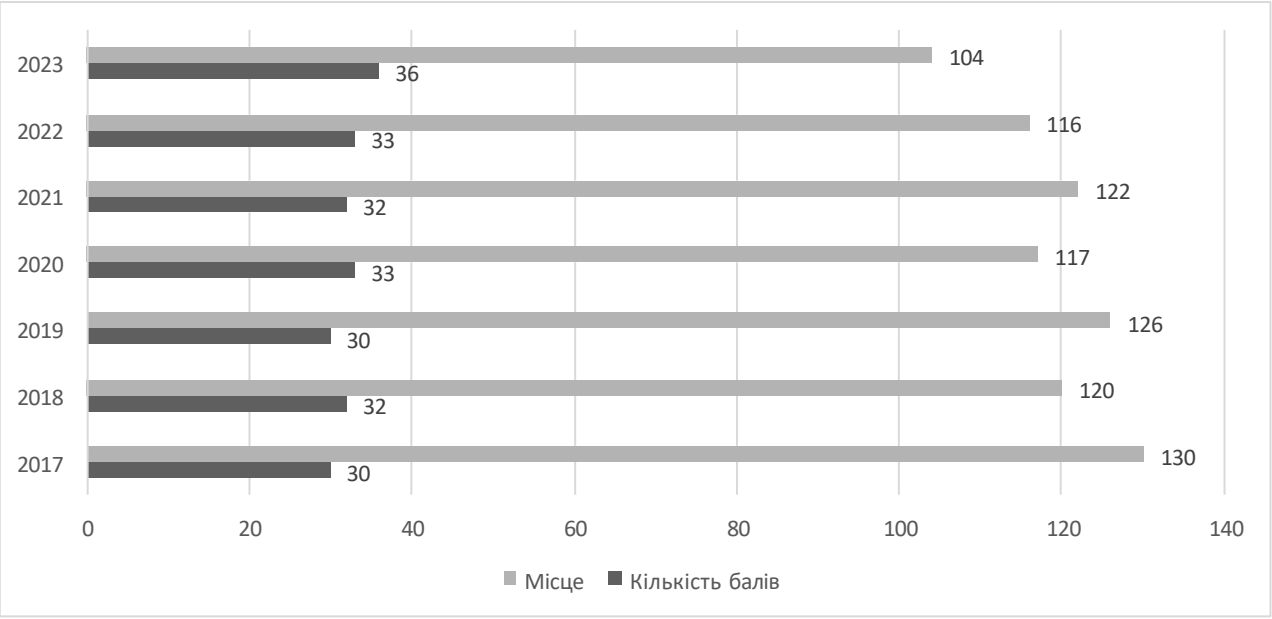

складено автором на основі використаної літератури: 4

За останні роки спостерігається певне покращення позицій України в рейтингу за Індексом сприйняття корупції. З 2017 по 2023 рік зросла кількість балів, що свідчить про певне збільшення довіри до урядових інститутів та зменшення рівня сприйняття корупції серед населення та бізнес-середовища.

Найбільш помітна тенденція — це значне покращення України у 2023 році, коли позиція України у рейтингу покращилася до 104 місця. Це може свідчити про те, що введені реформи та заходи в боротьбі з корупцією почали мати позитивний вплив, або ж це може бути результатом політичних чи економічних змін у країні.

Незважаючи на деяке покращення, Україна все ще займає досить низьке місце у світовому рейтингу індексу сприйняття корупції. З огляду на досвід минулих років та даних Індексу сприйняття корупції, можна зробити висновок, що боротьба з корупцією є довгостроковим процесом, який потребує постійних та системних реформ в усіх сферах суспільства та влади.

Крім того, зростаючий глобальний тиск на Україну для боротьби з корупцією підкреслює необхідність негайних заходів у цьому напрямі. Міжнародні партнери, такі як Європейський Союз та Міжнародний валютний фонд, активно наголошують на необхідності впровадження реформ, спрямованих на боротьбу з корупцією, як важливою умовою для подальшого розвитку країни та її інтеграції у світову спільноту.

Існує кілька ключових причин, які пояснюють поширення корупції в Україні. Як зазначає Мошнін А. загальними причинами зростання зазвичай є такі [5, с. 108]: недоліки законодавства та затримка розвитку соціально-економічних відносин; стан суспільної моралі, утвердження нових моральних цінностей, центральне місце в яких посідає культ особистого успіху та збагачення, а гроші є мірою та еквівалентом життєвого благополуччя; правова безграмотність більшості населення країни; неефективне функціонування більшості державних установ; кадрова, технічна та оперативна непідготовленість правоохоронних органів до боротьби з організованою злочинністю, у тому числі з корумпованими структурами на всіх рівнях влади; відсутність розвинутих соціальних інститутів; низьке матеріальне забезпечення з боку державних службовців та відсутність гарантованого соціального пакета.

Натомість, вважаємо, що головними причинами корупції в Україні є: по-перше, системна слабкість державних інститутів, яка проявляється у недостатній ефективності правоохоронних та судових органів, а також органів фінансового контролю, ускладнює виявлення та покарання корупційних дій. Посадові особи, які звинувачуються у корупції, часто уникають покарання або отримують зовсім незначні санкції, а це, у свою чергу, зумовлює подальші корупційні ризики.

По-друге, корупція часто використовується як інструмент політичного впливу та контролю. Непрозорість в управлінні сприяє зловживанню владою.

На даний момент набір заходів щодо протидії корупції є недостатнім, і вже застосовані засоби не демонструють високої ефективності. Кількість випадків корупційних порушень зростає, проте кількість злочинів, зафіксованих і засуджених, що пов'язані з корупцією, надто низька в порівнянні з реальним рівнем поширення цього негативного явища. Це відбувається через недоліки у веденні звітності щодо боротьби з корупцією, викликані відсутністю загальноприйнятих критеріїв оцінки корупції та неефективністю взаємодії між правоохоронними органами та іншими структурами влади у цьому напрямку.

Корупція часто використовується як засіб протистояння бюрократії, оскільки складність та заплутаність процедур, які необхідно пройти для отримання послуг від українських органів влади, часто змушують людей шукати допомогу через хабарі. Українська система управління залишається дещо застарілою, і не може ефективно працювати в умовах ринкової економіки. Корупційні прояви, що перетворилися на своєрідний ринковий механізм, роблять її більш гнучкою, але не ефективною [6, с. 34].

Таким чином, корупція суттєво ускладнює впровадження ефективного управління та демократії. Коли посадові особи органів державної влади використовують свій статус для власної вигоди та збагачення, вони порушують основні принципи прозорості, відкритості та відповідальності перед громадянами.

Корупція підриває довіру громадян до владних структур. Коли люди вбачають, що не можуть отримати належного вирішення загальнодержавних або регіональних питань чи захисту від держави через корупцію, а це призводить до загального відчуття безпорадності перед системою.

Корупція негативно впливає на економічний розвиток країни. Вона призводить до втрати бюджетних коштів, які могли б бути використані для соціальних, інфраструктурних проектів та обороноздатності країни. Крім того, вона створює ризики для бізнесу та інвесторів, оскільки підвищує ризик неконкурентного середовища та невпевненості щодо дотримання основних вимог законності та справедливості у правовій державі.

Отже, сучасний стан корупції у сфері публічного управління та адміністрування в Україні виявляється складним і проблемним. Наразі існує недостатня ефективність заходів, спрямованих на боротьбу з цим явищем, що призводить до зростання кількості корупційних порушень та зниження довіри до державних установ серед громадян. Важливо підкреслити, що в умовах воєнного стану протидія корупції повинна бути першочерговим завданням, але неможливо протидіяти корупції одноразовою кампанією. Лише шляхом постійних зусиль з боку держави та громадянського суспільства, можливо частково зменшити рівень корупції та створити сприятливі умови для сталого розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Луценко М. М. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії. М. М. Луценко, Л. І. Щербина. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2015. Вип. 15(2). С. 142-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_15%282%29 40

2. Андрійко О. Ф. Проблеми організаційно-правового забезпечення державного управління в Україні. Право України. 2014. №5. С. 115–125.

3. Невмержицький Є. Проблеми удосконалення антикорупційних механізмів. Наук. зап. К., 2012. Вип. 4 (60). С. 153–168.

4. Індекс сприйняття корупції — 2023 (Corruption Perceptions Index — CPI). URL: https://cpi.ti-ukraine.org/

5. Мошнін, А. (2022). Корупція у сучасній Україні: стан та напрями протидії. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, (2(62), 106-110. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-16

6. Борець Т. О. Сучасний стан та проблеми протидії корупції в Україні. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2017. С. 34-35. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/12.pdf

Василюк Дмитро Володимирович,
аспірант кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БЕЛЬГІЇ

Більшість законів і нормативних актів, які регулюють банківський сектор Бельгії, є регламентами чи директивами, прийнятими Європей-

ським Союзом. Однак існують також деякі місцеві правила, властиві Бельгії. У центрі законодавчого спектру знаходиться Закон від 25 квітня 2014 року про правовий статус і нагляд за банками (Закон про банки), який реалізує три стовпи Європейського банківського союзу: Єдиний наглядовий механізм, Єдиний механізм врегулювання та загальний схема гарантування вкладів. Закон про банківську діяльність імплементує в бельгійське законодавство, серед іншого, Директиву про вимоги до капіталу (Директива 2019/878/EU, CRD V), Директиву про відновлення та санацію банків (Директива 2019/879, BRRD2), Регламент щодо вимог до капіталу (Регламент (ЄС) 2019/876, CRR2) і деякі вимоги другої Директиви про ринки фінансових інструментів (Директива 2014/65/ЄС, MiFID II).

Інші важливі нормативно - правові акти, що регулюють банківську діяльність є:

• Книга VI та Книга VII Кодексу господарського права (CEL) (Книга VI стосується ринкової практики та захисту споживачів, тоді як Книга VII стосується споживчого кредиту та іпотечного кредиту);

• Закон від 11 березня 2018 року про правовий статус і нагляд за платіжними установами та установами електронних грошей, доступ до діяльності постачальника платіжних послуг і до діяльності з випуску електронних грошей, а також доступ до платіжних систем;

• Закон від 18 вересня 2017 року про запобігання відмиванню коштів та тероризму фінансування та обмеження використання готівок;

• Закон від 18 грудня 2016 року про регулювання визнання та визначення краудфандингу та містить різні положення, що стосуються фінансів;

• Закон від 21 грудня 2013 року про фінансування малого та середнього підприємництва;

• Закон від 2 серпня 2002 року про погляд за фінансовим сектором та фінансовими послугами [1].

Законодавча база доповнюється впровадженням королівських указів, циркулярів та вказівок відповідних наглядових органів, якими є Національний банк Бельгії (далі - НББ) та Управління фінансових послуг і ринків (далі - FSMA). Зазначені наглядові органи випустили вказівки щодо, серед іншого, відповідної політики винагороди, онлайн-

фінансових послуг, внутрішнього контролю, аудиту та відповідності.

У Бельгії супервізія організована за так званою «моделлю Твін Пікс». Понад десять років НББ і FSMA (раніше відомий як CBFA) функціонували як додаткові наглядові органи, при цьому НББ відповідає за пруденційний нагляд, тоді як FSMA наглядає за належним функціонуванням фінансових ринків.

Однак для банківського сектору НББ більше не є основним органом пруденційного нагляду. З моменту набрання чинності Єдиного наглядового механізму (далі - SSM) повноваження пруденційного нагляду розподіляються між Європейським центральним банком (далі - ЄЦБ) і НББ. На практиці ЄЦБ наглядає за «значними» банками, а НББ відповідає за менш значними установи. Незважаючи на цю відмінність, саме ЄЦБ оцінює: 1) запити на отримання ліцензій, незалежно від розміру банку, що подає запит; 2) перекази або придбання значних пакетів акцій у банках [2].

Залежно від виду діяльності, яку буде здійснювати відповідна банківська установа, можуть вимагатися різні види ліцензій. Заявка на отримання банківської ліцензії повинна бути спочатку подана до НББ. НББ перевіряє виконання всіх ліцензійних вимог. У такому випадку НББ готує проект рішення, що пропонує ЄЦБ надати ліцензію. ЄЦБ повинен прийняти рішення щодо заявки на отримання ліцензії протягом шести місяців після подання повного файлу та, у будь-якому випадку, протягом 12 місяців після подання заявки.

Незважаючи на те, що Закон Бельгії про банківську діяльність містить повноваження дозволити уряду узгодити Закон Бельгії про банківську діяльність у відповідності до подій на європейському рівні в певних сферах за допомогою королівського указу, не можна виключати, що будуть відмінності між режимом регулювання, оприлюдненим відповідним Європейським законодавством, директиви та режим регулювання бельгійського банківського закону [3].

Отже, фінансово-правове регулювання банківської діяльності в Бельгії спрямоване на підтримку фінансової стабільності, захист споживачів і запобігання фінансовим злочинам. Положення встановлюють правила та стандарти, яких банки мають дотримуватися, забезпечуючи прозорість, платоспроможність та відповідальне управління ризиками.

Список використаних джерел:

1. Ковалів М. В., Банківське право України : навч. посібн. Львів: СПОЛОМ, 2023. 256с.
2. Сідак М., Мічатек В. Порівняльний аналіз принципів правового регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право : в 2 ч. 2011. Вип. 15. Ч. 2. С. 112–140.
3. Гойванюк М. Досвід регулювання банківської діяльності в країнах ЄС. Фінанси, облік і аудит : збірник наукових праць / редкол.: А. Мороз (відп. ред.). Вип. 19. Київ : КНЕУ, 2012. С. 23–33.

Гордійчук Ольга,
кандидат філософських наук, доцент кафедри філософсько-історичних студій та масових комунікацій факультету педагогічних технологій та освіти впродовж життя Державний університет «Житомирська політехніка»
Савіцька Єлизавета,
студентка 2 курсу Державного університету «Житомирська політехніка»

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція є однією з найгостріших проблем в Україні, що гальмує ефективний розвиток держави, перешкоджає нормальному розвитку суспільства, становить серйозну загрозу національній безпеці країни. Боротьба з корупцією у час воєнного стану стає одним із найважливіших завдань, на рівні з перемогою над російською агресією [1, 2, 3].

Корупція – це зловживання владою, становищем, повноваженнями для отримання неправомірних вигод, які часто супроводжуються підкупом, втручанням у владу або іншими недобросовісними діями. Це порушує принципи справедливості, економічного розвитку та демократії, має широкі наслідки для суспільства. Більшість дослідників визначають корупцію як кримінологічне явище, хоча є й така точка зору, що корупція – поняття не стільки правове, скільки соціальне і моральне. З точки зору етимології термін «корупція» утворився від сполучення латинських слів «correi» – учасники сторін з приводу

єдиного предмета і «rumpere» – ламати, ушкоджувати, порушувати, скасовувати. У результаті існує самостійний термін – «corrumpere» (псувати), що припускає участь у діяльності декількох людей, метою яких є «псування», «ушкодження» нормального ходу судового процесу чи керування справами суспільства [4].

Під «корупційним правопорушенням» розуміють діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [5, с. 32].

Соціальними причинами корупції прийнято вважати слабкість громадянського суспільства, яке не повною мірою усвідомлює шкоду корупції або не в змозі протистояти зацікавленій в корупції меншості. Державні службовці, які найчастіше виступають одним із суб'єктів корупційних діянь, можуть бути певною мірою деморалізовані низькими зарплатами, відсутністю кар'єрних перспектив за наявності професійних досягнень, низькою управлінською культурою, персоніфікацією влади, нечіткою організацією контролю, недосконалістю процедур прийняття рішень, звітності за виконану роботу тощо. За такого стану справ можливе застосування корупції як компенсації за недоліки, обмеження й незручності, пов'язані з проходженням державної служби [8, с. 44]. Тож корупція є наслідком загальнополітичних, соціальних та економічних проблем; наслідком неефективної роботи державних і громадських інституцій, недостатньою реакцією громадян на недоліки суспільного розвитку.

Корупція виявляється низкою негативних явищ у країнах на різних етапах розвитку. Вона існує і в країнах з вибудованою демократією та напрацьованим досвідом боротьби з корупцією. Для розвитку ефективного демократичного контролю потрібна чітка система політичної відповідальності, яка б уключала в себе залучення цивільних політиків на рівні секторів безпеки та розподіл влади відповідно до волевиявлення населення.

У час війни корупція стає ще більш небезпечною, може серйозно підірвати обороноздатність країни через низку причин:

- Втрата ресурсів та, відповідно, зниження ефективності оборони країни. Гроші та ресурси, які призначені для оборони й

допомоги військовим, можуть бути викрадені або використані неефективно через корупційні схеми. По корупційним схемам може закуповуватися низькоякісне обладнання тощо.

- Послаблення довіри громадян до влади, розчарування, зневіра у ефективності й професійності влади. Це також роз'єднує суспільство, ускладнює мобілізацію та загалом підтримку оборони країни, підриває бойовий моральний дух.
- Створення та підживлення суспільних суперечок, конфліктів та ін.

Правові причини корупції часто виникають через недосконаліть законодавства, яке регулює політичні, економічні, соціальні та управлінські питання і забезпечує запобігання корупції. Це створює ситуацію, коли правова база є недостатньою для ефективної протидії зловживанню владою з боку чиновників, підтримує їх зверхність над населенням, є занадто закритою і не сприяє створенню чіткої системи контролю за діяльністю публічних службовців. Крім того, відсутність надійного адміністративно-правового захисту громадян від свавілля державних органів і посадових осіб, а також незнання або нерозуміння законів населенням дозволяє чиновникам довільно ускладнювати бюрократичні процедури або завищувати розміри належних до сплати платежів.

Також існує недостатня урегульованість відповідальності за корупційні діяння, прогалини, двозначність та нечіткість законодавства, недосконаліть системи декларування доходів державних службовців. Пасивність та нецілеспрямованість правоохоронних органів у виявленні корупційних діянь і викритті винних, проблеми кримінального процесуального закону та його застосування ускладнюють забезпечення справедливого й швидкого судового розгляду справ про корупційні правопорушення. Слабкість судової влади і її нездатність виконувати роль стримуючого фактору та противаги для інших гілок влади також сприяють поширенню корупції [7, с. 50–52].

У боротьбі з корупцією в Україні бере участь кілька інституцій, зокрема: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Кожен із цих органів має чітко визначені повноваження та обов'язки [5, с. 32].

Детальний аналіз соціальних передумов як глибинних аспектів корупції уможливлює розробку дієвої стратегії та тактики протидії вітчизняній корупції [6, с. 23].

Для ефективної боротьби з корупцією необхідно системно усувати причини та умови, що сприяють її поширенню. Важливими факторами є створення ефективної антикорупційної політики, підвищення підзвітності органів державної влади громадянам, забезпечення прозорості в діяльності державних органів. Серед напрямів подолання корупції в Україні на сьогодні найбільш важливими є такі: усунення прогалин в законодавстві; системне забезпечення прозорості державної діяльності та її результатів; інвентаризація та облік державного і комунального майна й земель; комп'ютеризація та автоматизація державних послуг, надання довідок, дозволів, ліцензій тощо; формування якісної високооплачуваної системи державної служби [5, с. 34]. Водночас не менш важливою є наявність масового суспільного запиту на подолання корупції, а також політична воля й невідворотність покарання за скоєні корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

Розвиток громадянського суспільства, активна участь громадян у прийнятті рішень на різних рівнях влади, залучення громадськості до контролю за діяльністю державних органів є ключовими для зміцнення демократії та відновлення довіри до влади. Важливо також впроваджувати міжнародні стандарти антикорупційної діяльності, співпрацювати з міжнародними організаціями та партнерами для обміну досвідом та кращими практиками у цій сфері. Усі ці заходи разом можуть допомогти створити ефективну антикорупційну систему в Україні та покращити якість життя громадян, підвищити рівень довіри до державних інституцій та зміцнити верховенство права.

Отже, корупція в Україні серйозно підриває національну безпеку, руйнує довіру до влади та шкодить міжнародному іміджу України. Серед основних причин корупції: недостатня прозорість діяльності влади, слабкість законодавства та недостатня ефективність правоохоронних органів. Наслідки корупції: втрата соціальної справедливості та рівності перед законом, низькі економічні показники, обмеження інвестицій та розвитку, недовіра громадян до владних структур та ін.

Боротьба з корупцією у час воєнного стану стає одним із найважливіших завдань на рівні з перемогою над російською агресією, потребує єдності як серед антикорупційних органів, так і всього суспільства.

Список використаних джерел

1. Hordiichuk O. 2023. The Ideological and Ontological Causes of Russia's War on Ukraine. West versus East, Tyranny versus Democracy. Ethnic in progress, Vol. 14, 1, 4-23. https://doi.org/10.14746/eip.2023.1.1
2. Hordiichuk, O., Halapsis, A., & Kozlovets, M. 2023. How the information warfare turns into full-scale military agression: the experience of Ukraine. Przegląd Strategiczny, (16), 345–362. https://doi.org/10.14746/ps.2023.1.25
3. Гордійчук О. 2023. Онтологічні причини війни Росії в Україні. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки, 2 (94), 86–99. https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2(94).2023.86-99
4. Корупція як соціальне явище. Солом'янська районна державна адміністрація в місті Києві. Київ, 2014. URL: https://solom.kyivcity.gov.ua/news/1131.html
5. Кравчук М., Лаврін І. 2021. Сутність корупції та основні шляхи її подолання в Україні. Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права. 3 (27) URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45505/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9C..PDF
6. Марич Є., Марчук Р. Боротьба з корупцією (Бібліотека державного службовця): посібник. К.: КМЦППК, 2012. 64 с.
7. Настюк В., Бєлєвцева В., Клок О. Адміністративно-правові проблеми протидії корупції в Україні : монографія ; за заг. ред. В. Настюка. Харків : Право, 2017.
8. Скочиляс-Павлів О. Корупція як негативне соціально-правове явище: ознаки та причини. Львів, 2019.

Губенко Валентина,
викладач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі
Ващенко Сергій,
викладач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Активізація та професіоналізація управлінських посад у системі державної влади та активне використання людських ресурсів позитивно впливають на розвиток кадрового потенціалу в органах публічної влади та виступають важливим елементом соціально-економічного розвитку

держави. Для досягнення цих важливих цілей держава розробляє кадрову політику на макрорівні та мезорівні публічної влади. Симбіоз цих рівнів призводить до ефективної реалізації функцій держави та визначення шляхів формування оптимального кадрового потенціалу на публічній службі. Вивчення основних тенденцій економічного розвитку свідчить про значущість забезпечення кадрового потенціалу не лише на державній службі, а і в приватних установах.

Персонал органів публічної влади можна розглядати як сукупність спеціально підготовлених державних службовців, які перебувають на професійній службі в органі державної влади чи місцевого самоврядування і забезпечують ефективність його функціонування. Людські ресурси є ключовим елементом будь-якої управлінської структури, а в державному управлінні та місцевому самоврядуванні ефективність використання людських ресурсів відіграє вирішальну роль у підвищенні рівня та якості життя громади. Під людськими ресурсами зазвичай розуміють персонал, який працює в будь-якій організації. Кадрове забезпечення організації означає формування персоналу з певним рівнем професійної кваліфікації та підготовки, який повинен враховувати вимоги законодавства та ефективно здійснювати свою діяльність в управлінні відповідною організацією [1, с. 188].

Кадровий потенціал організації (установи) визначається як загальна кількісна та якісна характеристика її людських ресурсів, видів ресурсів, необхідних для виконання конкретних функцій та досягнення довгострокових цілей розвитку, а також наявні та потенційні можливості її працівників [2].

Термін «кадровий потенціал» набув популярності в період переходу від екстенсивного до інтенсивного способу виробництва та розвитку. Він став своєрідною науковою відповіддю на потребу практики у забезпеченні якісного поліпшення формування та використання відповідних компетенцій працівників як сукупності виробництва та управління. Поняття кадрового потенціалу необхідно розглядати у взаємозв'язку з поняттям «потенціал» взагалі. У цьому випадку кадровий потенціал – це здатність певних категорій працівників втілювати в ході трудової діяльності завдання та цілі, що стоять перед суспільством або колективом на певному етапі розвитку.

Такий підхід до визначення кадрового потенціалу дає змогу всебічно проаналізувати всі категорії людських ресурсів на основі об'єктивних економічних законів, відповідно до обраного предмета, об'єкта дослідження та його мети і завдань [3, с. 65–66].

Кадрове забезпечення є вагомим аспектом функціонування органів державної влади, а організація цього процесу має вирішальне значення для виконання місії будь-якого органу влади. Кадрове забезпечення органів публічної влади спрямоване на задоволення суспільних потреб та підвищення якості життя громадян. Результатом ефективного кадрового забезпечення є якісне надання (виробництво) публічних послуг, що може позитивно вплинути на покращення добробуту мешканців території. З цією метою необхідна розстановка вузькоспеціалізованих кадрів у публічних установах. Це здійснюється в чотири етапи:

1) підготовка професійних кадрів в університетах;

2) набір персоналу через законодавчо встановлені процедури;

3) оцінка ефективності роботи державних службовців при наданні державних послуг, шляхом оцінки потенціалу людських ресурсів;

4) оцінка ефективності кадрового забезпечення органів державної влади [1, с. 192].

Слід зазначити, що потреба в розвитку людських ресурсів визначається насамперед якостями та компетенціями працівників, а також тим, що такий персонал може бути залучений або не залучений у трудовій діяльності. Людські ресурси повинні здійснюватися безперервно, з урахуванням еволюційної динаміки організації, як на етапі формування кадрового потенціалу, так і в процесі його використання. Кадровий потенціал характеризується мінливістю, а не стабільністю, як відповідна реакція на зміни у зовнішньому середовищі та внутрішній структурі [3, с. 67].

Отже, розвиток людських ресурсів є невід'ємною частиною кадрової політики всіх сучасних організацій, незалежно від виду та специфіки їхньої діяльності. У теорії управління людськими ресурсами під кадровою політикою розуміють цілі, завдання, принципи, методи, засоби та принципи, способи, техніку, засоби та ресурси добору, підготовки, використання та розвитку знань, навичок і компетенцій

спеціалістів, менеджерів і керівників. Розвиток людських ресурсів також спрямований на підвищення рівня професійної кваліфікації працівників та постійне оновлення знань, навичок і компетенцій (безперервна освіта, управління кар'єрою) шляхом оцінки внеску кожного працівника в кінцевий результат, що, своєю чергою, сприяє досягненню стратегічних цілей.

Тому кадрове забезпечення є важливим аспектом діяльності органу державної публічної влади, і організація цього процесу має вирішальне значення для виконання будь-яким органом державної влади свого призначення. Організація цього процесу має вирішальне значення для виконання місії органу влади.

Список використаних джерел:

1. Вольська О. Кадрове забезпечення органів влади: проблеми та шляхи вирішення. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2020. № 2. С. 186–193. URL: http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/65(дата звернення: 16.01.2024).

2. Гончар С.В. Понятійно-категоріальний апарат дослідження механізмів державного регулювання кадрового потенціалу виконавчих органів територіальних громад. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_9_13 (дата звернення: 16.01.2024).

3. Дашко І.М. Кадровий потенціал: сутність та фактори його розвитку. Економіка та держава. 2017. № 1. С. 65–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2017_1_16

Дюкарєва Світлана Володимирівна,
канд. юрид. наук, асистент кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СУДАМИ СПРАВ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ

Застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) відбувається з метою захисту національних інтересів та безпеки, суверенітету та територіальної цілісності України, поряд із протидією терористичної діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави (ч.1 ст.1 Закону України «Про санкції»). Види санкцій, підстави та принципи їх застосування передбачені статтями 3 та 4 вказаного нормативного акту. В судовому

порядку за правилами адміністративного судочинства ст. 283-1 КАС України передбачає особливості провадження у справах про застосування санкцій, передбачених п.1-1 ч.1 ст.4 Закону України «Про санкції». Остання із вказаних норм передбачає стягнення в дохід держави активів, які належать фізичній або юридичній особі, а також активів, відносно яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними.

Зазначений механізм впливу суду адміністративної юрисдикції на майнові права при застосуванні санкцій передусім звертає увагу законодавчим визначенням розгляду таких справ Вищим антикорупційним судом впродовж певного часового обмеження – протягом строку дії правового режиму воєнного стану. Таке визначення національним законодавством належного суду для розгляду вказаних справ, на думку авторки, не в повній мірі збігається із завданням адміністративного судочинства. Ним, відповідно до ч.1 ст.2 КАС України, є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин. Метою при цьому зазначена норма визначає ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

В даному аспекті важливим є визначення відповідача, яким має виступати суб'єкт владних повноважень. Проте ст.283-1 КАС України, котра передбачає особливості провадження у справах про застосування санкцій, не закріплює особливостей суб'єктного кола учасників справи, як це має місце при застосуванні правил позовного провадження у справах про визнання необгрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави за правилами глави 12 ЦПК України. У зв'язку з цим, враховуючи матеріально-правове підгрунття позовної заяви про застосування санкцій, вважаю за можливе звернути увагу на доцільність можливого розгляду справ вказаної категорії за правилами національного цивільного процесуального законодавства. Питання визнання Вищого антикорупційного суду для розгляду таких справ потребує окремої уваги.

У теперішній час до особливостей розгляду справ зазначеної категорії вказаним судовим органом відноситься і скорочений термін їх розгляду та строк здійснення процесуальних дій. Так, право подачі відзиву на позовну заяву може використовуватись особою, щодо якої

ставиться питання про застосування санкцій, у п’ятиденний строк з дня одержання позовної заяви. А розгляд позовної заяви має здійснюватися колегіально впродовж тридцяти днів з дня надходження цього процесуального документу до суду. Такі терміни вчинення процесуальних дій викликають необхідність належного повідомлення учасників справи про необхідність явки до судового засідання у призначений судом час. Актуальність з’ясування даного питання пов’язується із можливим ускладненням визначення місця проживання (реєстрації місця знаходження) відповідача. «В таких випадках, - пише К.В.Гусаров при аналізі процесуального законодавства, - відповідач та інші учасники справи, включаючи третіх осіб, зареєстроване місце перебування чи місцезнаходження яких невідоме, викликаються до суду через оголошення на офіційному веб-сайт судової влади України» [1, С. 534].

До специфічних рис розгляду справ про застосування санкцій за правилами КАС України відноситься і скорочений термін складання повного тексту судового рішення та його надіслання учасникам справи, їх представникам до електронного кабінету (в разі його наявності) та опублікування на офіційному веб-сайті Вищого антикорупційного суду. Також слід відмітити скорочений термін можливої реалізації права на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції – протягом п’яти днів з дня проголошення судового рішення, та п’ятнадцятиденний термін розгляду апеляційної скарги Апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду.

Викладені особливості розгляду адміністративними судами справ про застосування санкцій не претендують на остаточність висловлених авторкою пропозицій. З метою повного з’ясування всього комплексу специфічних рис справ зазначеної категорії окремої уваги потребують питання, пов’язані з визначенням належної судової юрисдикції таких справ, допустимості засобів доказування, особливостей інстанційного перегляду судових рішень.

Список використаних джерел:

1. Гусаров К.В. Відповідач та треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмету спору у справах про відшкодування шкоди, заподіяною війною. Наукові інновації та передові технології» (Серія «Право»), № 3 (31), 2024, С. 529-537.

Качур Дар'я Віталіївна,
студентка 1 курсу Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ

ПРАВОВА ПРИРОДА ІНСТИТУТУ ЗУПИНЕННЯ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Перше, що важливо зазначити, зупинення на заняття адвокатською діяльністю – це дисциплінарне покарання і одночасно попереджувальний захід про можливість припинення таких прав у разі повторення порушень аналогічного чи іншого характеру.

Діяльність адвокатів в Україні регулюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року. Відповідно до статті 31 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» :

Право на заняття адвокатською діяльністю зупиняється у разі:

1) подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності;

2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення злочину, крім випадку, передбаченого пунктом 6 частини першої статті 32 цього Закону;

3) накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю;

4) визнання адвоката за рішенням суду недієздатним або обмежено дієздатним [1, с. 4].

Зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю не тягне за собою втрату статусу адвоката. Відтак, на таку особу поширюються гарантії та обов'язки, закріплені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Так, адвокат може подати заяву про зупинення адвокатської діяльності, наприклад у разі виникнення обставин несумісності, коли йде на державну службу. У цьому та інших випадках відповідна інформація буде внесена до Єдиного реєстру адвокатів України (ст. 7, ч. 2 ст. 17 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Більше того, саме на адвоката, який зупинив діяльність, закон покладає обов’язок подати відповідну інформацію про себе для внесення змін до ЄРАУ (ч. 3 ст. 17 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2, с. 4].

Зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може мати серйозні негативні наслідки для адвоката, як професійні, так і особисті. Професійні наслідки: перерва кар'єри – зупинення практики може призвести до перерви в кар'єрі адвоката, що може негативно вплинути на його професійні навички та розвиток. Клієнти можуть звернутися до інших адвокатів під час зупинення, і відновити довіру клієнтів після поновлення може бути складно; втрата доходу - оскільки адвокати заробляють на наданні юридичних послуг, зупинення практики може призвести до втрати доходу. Це може створити фінансові труднощі для адвоката та його сім'ї; пошкодження репутації – зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може зашкодити репутації адвоката. Потенційні клієнти можуть неохоче звертатися до адвоката, який був зупинений. Особисті наслідки : стрес та емоційні переживання – зупинення практики може бути стресовим та емоційно тяжким періодом для адвоката. Він може відчувати непевність щодо свого майбутнього та сором за ситуацію, що склалася; проблеми у стосунках - стрес від зупинення практики може негативно вплинути на особисті стосунки адвоката з родиною та друзями.

На адвокатів також накладаються дисциплінарні стягнення. Дисциплінарне стягнення це – відповідальність працівника за вчинення дисциплінарного проступку. Дисциплінарні стягнення застосовуються у разі невиконання чи неналежного виконання працівником з його вини обов'язків, покладених на нього законодавством або правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Також у статті 31 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі:

1) повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку. Цей пункт не пов’язується з тяжкістю чи характером дисциплінарного проступку. Законодавець обходиться тут принципом

арифметичного порядку. Один проступок не може підставою для такого стягнення;

2) порушення адвокатом вимог щодо несумісності;

3) систематичного або грубого одноразово порушення правил адвокатської етики [1, с. 4].

Важливо пам'ятати, що зупинення права на заняття адвокатською діяльністю - це не вирок. Адвокати, які були зупинені, можуть поновити свою практику після усунення причин зупинення.

Право заняття адвокатською діяльністю поновлюється у разі:

1) зупинення права з підстави подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності, - з дня, наступного за днем отримання радою адвокатів регіону заяви адвоката про поновлення права на заняття адвокатською діяльністю;

2) зупинення права з підстави, набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення злочину, - з дня, наступного за днем отримання радою адвокатів регіону підтвердження про погашення або зняття в установленому законом порядку судимості;

3) зупинення права з підстави накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю; - з дня закінчення строку, на який згідно з рішенням кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури було зупинено право на заняття адвокатською діяльністю;

4) з дня, наступного за днем отримання радою адвокатів регіону рішення суду про поновлення дієздатності особи.

У разі зупинення права на заняття адвокатською діяльністю з підстави накладення на адвоката дисциплінарного стягнення, таке право також поновлюється з дня набрання законної сили відповідним рішенням суду або з дня прийняття відповідного рішення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури.

Протягом строку зупинення права на заняття адвокатською діяльністю адвокат не має права її здійснювати. Такий адвокат також не може брати участь у роботі органів адвокатського самоврядування, крім випадків, коли таке право зупинено у зв’язку з призначенням особи на посаду до органу державної влади з’їздом адвокатів України.

Відомості про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю вносяться до Єдиного реєстру адвокатів України [1, с. 4].

Зупинення права на заняття адвокатською діяльністю є серйозним заходом, який може мати значний вплив на життя адвоката. Адвокатам слід завжди діяти добросовісно та етично, щоб уникнути ситуацій, які можуть призвести до зупинення їхньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність Закон України від 05.07.2012. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/Nat.pdf

2. Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/news/8648-chomu-advokata-yakij-zupiniv-diyal-nist-mozhut-prityagti-do-vidpovidal-nosti.html (дата звернення: 14.05.2024).

Кудінов Дмитро Валерійович,
доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ МІСЯЧНИХ РЕСУРСІВ У МІЖНАРОДНОМУ КОСМІЧНОМУ ПРАВІ

Новий виток космічної експансію людства ставить руба питання про право привласнення або використання природних ресурсів за межами Землі. Хто і як має розпоряджатися джерелами енергії, корисними копалинами, водою тощо, оголошувати ділянки планет чи супутників або, навіть, цілі космічні об’єкти своєю власністю? Звісно, без урегулювання цих питань у правовому полі не можна обійтися без конфліктів. Першим об’єктом, простір якого стане й основою для подальшого розвитку космічного права, варто назвати Місяць, щодо колонізації якого провідні космічні держави світу вже мають розроблені плани. Тому й мета даної публікації – розкрити особливості формування міжнародного космічного законодавства відносно використання ресурсів Місяця.

Міжнародній програмі зі засвоєння Місяця передував початок т. зв. «других місячних перегонів», основними учасниками якої стали США, РФ, КНР, ЄС, Японія й Індія. Її актуальність зумовлюється низкою причин: 1) достатні в порівнянні з періодом запуску космічних кораблів місії «Аполлон» (наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років)

технічні можливості передових держав світу для колонізації супутника Землі; 2) марсіанські марення людства, що зумовлює розглядати Місяць в якості полігону інопланетної колонізації; 3) відкриття у 1990-ті роки покладів водяного льоду (місії апаратів аерокосмічного агентства США NASA Clementine і Lunar Prospector), особливо, на південному полюсі супутника Землі, що полегшує завдання заселення Місяця; 4) загострення міжнародних відносин, що перетворює місячні програми на предмет престижу держав та фундує їхню «селенополітику», ключовим елементом якої є доступ учасників місячних місій до ресурсів найближчого до Землі космічного тіла (ізотоп гелий-3, залізо, алюміній, титан тощо), а також можливість отримувати в умовах вакууму надчисті сплави [1; 5, с. 293–294; 7].

Правову основу Угод Артеміди (2020) становить вироблений під час «перших місячних перегонів» чинний «Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла» 1967 року (далі – Договір про космос), учасником якого є й Україна. Його перша стаття передбачає, що «дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, здійснюються на благо і в інтересах усіх країн, незалежно від ступеню їхнього економічного або наукового розвитку, і є надбанням всього людства». Крім того, проголошується, що жодна країна світу не має права на привласнення собі тих чи інших космічних об’єктів. Забезпечується правило рівності всіх держав та забороняється дискримінація тих чи інших країн в освоєнні космічного простору. Утім, не заперечується «використання космічного простору», що й зумовлює неабияку увагу до проєкту з колонізації Місяця з боку як комерційних структур, так і урядів. Тим більше, що указаний документ фактично не регламентує особливості мирної діяльності держав-учасниць освоєння космічного простору, окрім того, що вони мають повідомляти про «характер хід, місце й результати такої діяльності» генерального секретаря ООН, «а також громадськість і міжнародну наукову спільноту» [2, с. 42, 44; 6, с. 127].

У сфері національного космічного законодавства США Угодам Артеміди передувало внесення змін в її програму засвоєння простору Сонячної системи. 11 грудня 2017 р., у день 45-ї річниці висадки людини на Місяці, 45-й же президент цієї країни Д. Трамп підписав

«Директиву № 1 про космічну політику», спрямовану на поновлення відправки пілотованих польотів на Місяць, а також націлену на подальше дослідження Марсу. Ще через два роки він поставив підпис під «Актом про витрати на національну оборону у 2020 р.», яким затвердив субсидіювання програми «Артеміда», названої так на честь грецької богині полювання, диких земель, тварин, цнотливості та Місяця. Утім, брак фінансування (витрати на NASA у 2020 р. становили 0,48% від загального федерального бюджету США – 22,629 млрд $ при вартості лише однієї місячної місії у 30 млрд $) охолонув сподівання на повторення пілотованих польотів у дусі «Аполлон», що й зумовило, по-перше, пропозицію уряду США залучили до програми приватні космічні компанії, а по-друге, перетворити «Артеміду» на міжнародний проєкт [7, с. 287–288; 8, с. 82].

На відміну від «Угоди про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах» специфікою Угод Артеміди є поєднання політичної волі країн-учасниць, державного замовлення та виконання основних технічних завдань приватними компаніями. Для цього NASA ще до підписання Угод запустило програму Commercial Lunar Payload Services, спрямовану на залучення комерційних фірм до освоєння Місяця. Вона передбачає укладання з NASA контрактів із фіксованою ціною на вантажі, які потрібно відправити на Місяць. Компанія, що отримала контракт, самостійно організовує весь процес доставки [3].

Укладання двосторонніх за структурою Угод відбулося на LXXI Міжнародному конгресі астронавтики 13 жовтня 2020 р. Її поміж собою уклали уряди США, Австралії, Японії, Люксембургу, Великобританії, ОАЕ, Італії та Канади. Дев’ятою державою, що поповнила цей список, стала Україна, підписавши документ місяцем пізніше (13 листопада 2020 р.). При цьому українська сторона не вносила пропозицій щодо внесення змін у текст договору. Останній своєю метою указує «встановлення спільного бачення за допомогою практичного набору принципів, рекомендацій та найкращі методів для покращення управління цивільною розвідкою та використанням зовнішнього простору з наміром просування програми Артеміда». На думку її учасників, це має підвищити безпеку операцій, зменшити невизначеність та сприяти сталому й вигідному використанню космосу для всього людства. Угоди покликані забезпечити практичну

функціональність положень Договору про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла (1967 року). Це підтверджує і преамбула Угод, в якій вказується, що вони ґрунтується на бажанні імплементувати положення Договору про космос та інших відповідних міжнародних документів. Тим самим Угоди можуть встановити політичну узгодженість взаємовигідних практик майбутнього дослідження та використання космічного простору з акцентом на заходи, що проводяться на підтримку Програми «Артеміда» [4; 10].

Кожна сторона-учасник має забезпечити інклюзивність принципів Угод. Останні містять наступні статті: мирне дослідження (мирні цілі освоєння космічного простору); прозорість (поінформування громадськості про здійснення національної космічної політики); сумісні дії (у створенні інфраструктури, систем доставки); екстрена допомога (порятунок-евакуація-надання допомоги астронавтам); реєстрація космічних об'єктів; публікація наукових даних (відкритий обмін науковими даними – норма, що, однак, не поширюється на представників приватного сектору); збереження космічної спадщини (історично значущі місця посадки людини або роботизованих систем, космічних кораблів та інших артефактів присутності людини на космічних тілах); космічні ресурси (їх використання приноситиме користь людству; при цьому видобуток та використання ресурсів має «бути виконано у спосіб, що відповідає Договору про космос; космічні ресурси не можуть бути присвоєні державами; інформування генсека ООН і громадськість про діяльність із добування / використання ресурсів) ; деконфліктизація космічної діяльності (визнання принципів Договору про космос ООН; утримання від будь-яких навмисних дій, здатних спричинити шкідливе втручання у використання космічного простору; поінформування учасників угод про дії, які можуть зашкодити певній стороні; координація спільних зусиль із нею для уникнення перешкод; дотримання принципів щодо зон безпеки – ділянок, де відбувається активність однієї / кількох сторін, узгоджена з іншими учасниками з метою запобігання шкідливого впливу; надання можливості одне одному використовувати зони безпеки; дотримання безпекових правил здійснення тих чи інших операцій, які не мають зашкодити іншій стороні; поважання принципу вільного доступу до всіх

областей небесних тіл); орбітальне сміття (уживання заходів по зменшенню викиду сміття в космос, утилізації космічних апаратів наприкінці їхньої місії); заключні положення (улаштування регулярних консультацій між сторонами для налагодження співпраці та можливого перегляду положень Угод) [9; 10]. При цьому оригінальний текст підписаних Угод зберігається урядом США і не підлягає реєстрації в ООН. Отже, США не покладає на Організацію Об'єднаних Націй функції депозитарію Угод.

На мій погляд, найсуттєвішим в Угодах Артеміди є наголос на можливості використання позаземних ресурсів і утвердження поняття «зони безпеки», під яким слід розуміти не лише певний простір вакууму між твердими об'єктами, але й майбутні бази на космічних тілах, у тому числі, на Місяці. Хоча сторони-підписанти свідомо відмовляються від «приватизації» позаземних об'єктів, натомість, Угоди не регламентують перспективи привласнення ресурсів із боку приватних структур, що, як раз, і наразилося на критику багатьох спеціалістів у сфері космічного права. Крім того, казуїстика питання доступу до зон безпеки дедалі залежатиме, на думку юрисконсульта компанії Space Logistics Ukraine М. О. Кірпачової, від потрактування пунктів договору. Наприклад, «коли Суб'єкт 1 встановлює відповідну зону безпеки на ділянці небесного тіла, то вільний доступ Суб'єкта 2 до цієї ділянки, який немовби реалізує своє право у відповідності до п. 11, може розцінюватися Суб'єктом 1 як шкідливе втручання у використання ним космічного простору. Водночас Суб'єкт 1 на практиці може займатися космічною діяльністю на одній і тій самій ділянці небесного тіла впродовж досить тривалого часу, будуючи необхідну інфраструктуру для життя і роботи його персоналу. Таким чином, якщо впродовж цього періоду законодавство на Землі зміниться, а "Договір про космос" за тих чи інших обставин втратить чинність або ж до нього будуть внесені відповідні зміни, Суб'єкт 1 може набути права власності на розташовані там споруди й будівлі, не набуваючи при цьому права власності на ґрунт під ними, як це зокрема визначається інститутом суперфіцію в Римському праві» [4]. Крім того, дивує й відносна розмитість та узагальненість окремих положень, що фактично знижує значення Угод до декларації про наміри (не указані розподіл обов'язків сторін, відсутній конкретний предмет договору, термін його дії, фінансові

зобов'язання сторін тощо). Нарешті, виникає проблема відсутності достатньої правової основи для привласнення ресурсів космічних тіл, оскільки Договір про космос, у якому чітко заявлено – жодний національний уряд не має права на привласнення собі космічного простору, не передбачає розділення понять «космічний простір» та «позаземні природні ресурси».

Місячні перегони поволі перетворюють природній супутник Землі не лише на об'єкт відпрацювання технічних сторін колонізації планет, супутників та інших об'єктів у Сонячній системі, але й на своєрідний «полігон» космічного права. При цьому час розробки і Договору про космос, і Угод Артеміди припали на період підвищеної уваги людства до природного супутника Землі, що й зумовило їхню успішну ратифікацію. При цьому більшість принципів Договору про космос, Угоди про діяльність держав на Місяці й Угоди Артеміди, як-от мирне засвоєння космічного простору, прозорість намірів сторін, взаємодопомога, доступність наукових досліджень, право будь-якої держави на здійснення космічної експансії тощо, упевнений, зберігатимуть чинність і покладатимуться в основу чергових актів.

Список використаних джерел

1. Воронін М. Гонитва за місячними ресурсами почалася. Хто і як пише правила гри? URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-56476640.

2. Договор о принципах деятельности государств по исследованию и использованию космического пространства, включая Луну и другие небесные тела. Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных с иностранными государствами. М.: Международные отношения, 1972. Вып. 25: Действующие договоры, соглашения и конвенции, вступившие в силу между 1 января 1967 года и 31 декабря 1968 года. С. 41–45.

3. Із Землі на Місяць. Частина 2. Місячний ренесанс. URL: https://maxpolyakov.com/ua/iz-zemli-na-misyats-misyachnij-renesans/.

4. Кірпачова М. За кулісами Угоди «Артеміда»: аналіз політичних та правових аспектів. URL: https://voxukraine.org/za-kulisami-ugodi-artemida-analiz-politichnih-ta-pravovih-aspektiv/.

5. Ковальчук І. Місячні перегони 2.0: навіщо ми повертаємось на Місяць? URL: https://ecotech.news/space/244-misyachni-peregoni-2-0-navishcho-mi-povertaemos-na-misyats.html.

6. Куликпаева М. Ж. Ғарыш кеңістігінің құқықтық режимінің кейбір аспектілері. «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институтының Жаршысы» ғылыми-құқықтық журналы. 2018. № 4(53). С. 123–128.

7. Сорока Л. В. Адміністративно-правовий механізм реалізації Космічної доктрини України: дис. … докт. юр. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 490 с.

8. Сорока Л. В. Формування нової стратегії лідерства США у космічній діяльності. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. Ч. 2. С. 81–83.

9. Україна стала дев'ятою країною, яка підписала домовленості в рамках програми

«Артеміда». URL: https://www.nkau.gov.ua/ua/news/main-themes/1597-ukraina-stala-deviatoiu-krainoiu-iaka-pidpysala-domovlenosti-v-ramkakh-prohramy-artemida.

10. The Artemis accords Principles for Cooperation in the civil exploration and use of the Moon, Mars, Comets, and Asteroids for peaceful purposes. URL: https://www.nasa.gov/specials/artemis-accords/img/Artemis-Accords-signed-13Oct2020.pdf.

Куковинець Дар'я Олександрівна,
молодша наукова співробітниця відділу дослідження проблем кримінального права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В.В. Сташиса Національної академії правових наук України

ЩОДО СПІВІДНОШЕННЯ ДІПФЕЙКІВ ТА ПРЕДМЕТА ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАННОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ (СТ. 182 КК УКРАЇНИ)*

Розгортання Четвертої промислової революції, що базується на стовпах автоматизації процесів, підвищення продуктивності праці та соціальної інтеграції, супроводжується виникненням та поширенням великої кількості технологічних можливостей. Ключовим напрямом на цьому шляху виступає впровадження інтелектуальних виробничих систем. Так, інструментарій штучного інтелекту (далі – ШІ), зокрема, дедалі частіше застосовується для мінімізації етапів виконання рутинних завдань та значного покращення результатів людської діяльності. При цьому великим кроком уперед в історії розвитку ШІ стало розроблення алгоритмів глибинного навчання, що використовує «штучні нейронні мережі, які моделюються за структурою та функціями людського мозку» [1].

Водночас одним із різновидів ШІ, що використовує глибинне навчання, є діпфейк (від англ. «deep learning» – глибоке навчання та «fake» – підробка), який згідно із словником дослідницького центру при Бірмінгемському університеті означає одночасно: 1) спосіб накладання цифрового зображення на інше зображення таким чином, аби воно виглядало як частина оригіналу і 2) сам кінцевий результат застосування такої технології у виді змінених зображень [2].

* *Примітка.* Тези виконано в межах реалізації теми фундаментального дослідження «Теоретичні, законодавчі та правозастосовні проблеми кримінально-правової охорони інформаційної безпеки в Україні» (державний реєстраційний номер: 0121U114324; термін виконання: I квартал 2022 р. – IV квартал 2024 р.).

Для вироблення діпфейків використовуються генеративно-змагальні мережі, перша з яких (генератор) створює фальшиве зображення, а друга (дискримінатор) – визначає, наскільки таке зображення є реалістичним. Водночас весь цикл створення такого «синтетичного» продукту буде тривати доти, доки кінцевий результат не набуде ознак достатньої переконливості [3].

Сфера застосування таких згенерованих зображень є різноманітною: від індустрії розваг до медицини, політики та освіти. Водночас важливо підкреслити, що застосування діпфейків є потужним інструментарієм пропаганди та дезінформації, політичної маніпуляції та дискредитації. Окрім того, неабиякий негативний вплив використання згенерованих зображень здійснює і на сферу приватності окремих осіб, наслідком чого може стати втрата ними контролю над власним життям, загальний негативний ефект на психічне здоров'я, руйнування соціальних зв'язків тощо.

Гарантією правового забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина у цій сфері, а також запобігання порушенням приватності, що вчиняються за допомогою діпфейків, є використання інструментарію законодавства про кримінальну відповідальність. Практично застосованою з цього погляду є ст. 182 Кримінального кодексу України (далі – КК), у світлі положень якої порушення недоторканності приватного життя визнано кримінально караним діянням.

Водночас вважаємо, що як характер діяльності, пов'язаної із застосуванням діпфейк-технології, так і саме генерування «синтетичного» зображення на її основі, значно підвищує ступінь суспільної небезпечності посягання на недоторканність приватного життя особи і, фактично, нівелює можливість потерпілого попередньо усунути потенційну шкоду для себе. У зв'язку з цим подальші дослідження щодо визначення місця таких «згенерованих зображень» у системі ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 182 КК, вважаємо вкрай актуальними та нагальними. При цьому розв'язання питання співвідношення діпфейків і предмета порушення недоторканності приватного життя можемо визначити як першу сходинку у цьому напрямі.

Так, предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 182 КК, визнається *конфіденційна інформація про фізичну особу,*

тобто така, змістом якої виступають відомості про особисту або сімейну таємницю особи, доступ до яких обмежується нею самою (крім інформації, обмеження доступу до якої заборонено законом), а також інформація, яка визнана конфіденційною на підставі закону. Форма вираження та носій такої інформації значення для кваліфікації не має. Звідси випливає, що зображення особи у формі її фотографії чи відеозапису як є формою вираження інформації про неї загалом, так і може виступати предметом порушення недоторканності приватного життя.

Переходячи безпосередньо до співвідношення діпфейків та конфіденційної інформації про особу як предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 182 КК, варто зауважити, що тут варто розмежовувати окремо зображення, що використовується яка база для генерації, і окремо зображення, що є кінцевим синтетичним результатом такої генерації.

Щодо першого (зображення, що використовується яка база для генерації) зауважимо таке. Оскільки визначальною рисою інформації як предмета порушення недоторканності приватного життя є її конфіденційність, то за умови її дотримання, таке зображення потенційно може вважатися предметом суспільно небезпечного діяння. Отже, означене фото чи відеозапис мають містити своїм змістом інформацію про особисте чи сімейне життя особи (наприклад, відображати якісь подробиці її інтимного спілкування). Водночас таке зображення має дозволяти ідентифікацію конкретної особи, а режим доступу до нього має обмежуватись тією особою, якій воно належить. Тут треба зауважити, що публічне попереднє розміщення певних фото чи відеозаписів не дозволяє визнавати їх конфіденційними. Таким чином, якщо правопорушник спочатку незаконно заволодів такими зображеннями, а потім використав їх при генерації діпфейку, то тут може мати місце порушення недоторканності приватного життя. При цьому сам процес застосування такого зображення і вироблення на його основі діпфейку у цьому контексті доцільно розглядати крізь призму об’єктивної сторони діяння (як зміна такої конфіденційної інформації зокрема).

Щодо другої ситуації (співвідношення предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 182 КК, і зображення, що є кінцевим результатом такої генерації), зазначаємо, що на нашу думку,

такий кінцевий «синтетичний» продукт вважати предметом порушення недоторканності приватного життя не можна. Обумовлюється це тим фактором, що, хоча таке «згенероване» зображення і містить деякі елементи конфіденційності (як-от все ще здатне відображати інформацію про особисте чи сімейне життя особи, яка може бути ідентифікована), але все ж таки не може вважатися таким загалом. Вирішальним у цьому контексті є те, що такий діпфейк, у разі несанкціонованого використання зображення особи, є незаконним, таким, що був створений всупереч волі особи. Тому «незаконний» за своєю природою предмет не може бути поставлений під кримінально-правову охорону. Окрім того, також варто підкреслити, що згенероване фото чи відео не має цінності для особи, якій належить базове зображення, навпаки воно може створювати для неї певні перешкоди у процесі реалізації її прав та законних інтересів (наприклад, завдавати шкоду у сфері кар'єрної реалізації, поставити під загрозу особисті відносини тощо).

Отже, у цьому аспекті підрезюмуємо, що визнаватися предметом порушення недоторканності приватного життя фізичної особи може визнаватися лише зображення, що було взято за основу при генерації діпфейку. При цьому зміст такого зображення як конфіденційної інформації має стосуватися відомостей або даних про її особисте (приватне) чи сімейне життя, стосовно яких у неї є законні очікування (у результаті визначення режиму їх застосування) щодо їх нерозголошення без її на те згоди.

Список використаних джерел:

1. Gold E. The History of Artificial Intelligence from the 1950s to Today. *freeCodeCamp.org*: website. URL: http://www.freecodecamp.org/news/the-history-of-ai

2. Definition of 'deepfake'. *Collins COBUILD Advanced Learner's Dictionary*: website. URL: www.collinsdictionary.com/dictionary/english/deepfake>

3. Губін А. Збреши мені: як працюють діпфейки та інструкція, як зробити свій. *Highload.today - медіа для розробників*: вебсайт. URL: https://highload.today/uk/deepfake/

Легуша Іван Анатолійович,
студент Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Україна переживає період інтенсивного містобудівного розвитку, що вимагає належного регулювання та координації процесів планування та будівництва для забезпечення сталого, екологічно чистого та функціонального середовища для життєдіяльності держави та суспільства. Україна знаходиться у постійному процесі впровадження реформ
у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі в сфері архітектури та містобудування, спрямованих на удосконалення нормативно-правового поля, що включає в себе розробку та прийняття нових нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання процесів проектування, будівництва, реконструкції та експлуатації об'єктів містобудування.

Повномасштабна війна, великий потік внутрішньопереміщених осіб та тимчасова окупація території України також мають суттєвий вплив на нормативно-правове забезпечення розвитку архітектури та містобудування в країні, з огляду на наступні причини:

– ці умови створюють серйозні виклики для забезпечення житлових та інфраструктурних потреб внутрішньопереміщених осіб, які змушені шукати притулок в інших регіонах країни. Це потребує розробки та впровадження ефективних програм будівництва житла та соціальної інфраструктури, а також вироблення спеціальних нормативно-правових актів щодо надання підтримки таким особам;

– війна та тимчасова окупація територій ускладнюють планування розвитку міст та населених пунктів, зокрема реалізацію проектів у зоні бойових дій. Це вимагає розробки спеціальних стратегій та нормативно-правових актів для забезпечення безпеки та ефективного управління тимчасово окупованими територіями, а також їх подальшої реінтеграції у склад суверенної України у майбутньому;

– умови війни підкреслюють важливість розробки нормативно-правового базису для захисту архітектурно-історичного спадку та забезпечення сталого розвитку міст в умовах конфлікту. Це може включати в себе заходи з охорони пам'яток культури, регулювання відновлення пошкоджених об'єктів та забезпечення безпеки.

Також важливим напрямком є створення сприятливих умов для розвитку інфраструктури та соціальної сфери, зокрема, будівництво житла, шкіл, лікарень, укриттів та інших об'єктів цивільної інфраструктури.

Однією з ключових функцій державного управління є правове регулювання містобудівної діяльності, яке здійснюють спеціальні уповноважені органи в цій сфері, такі як Міністерство регіонального розвитку громад, територій та інфраструктури України та Державна інспекція архітектури та містобудування України. Зміст правового регулювання полягає у підтримці втілення державної містобудівної політики, забезпеченні виконання вимог законодавства, державних будівельних норм і правил. [1, с. 42].

Відносини у сфері містобудівної діяльності, згідно з частиною 1 статті 3 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» визначаються положеннями Конституції України, Цивільного, Господарського та Земельного кодексів України, цим законом, а також іншими законами України, такими як: «Про Генеральну схему планування території України», «Про основи містобудування», «Про архітектурну діяльність», «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду», «Про землеустрій», а також іншими нормативно-правовими актами [2].

І. Згідно з Конституцією України, встановлюється адміністративно-територіальний устрій країни, а також регулюються питання права власності на землю і майно, повноваження управління ними, зокрема територіальних громад населених пунктів. Територіальний устрій базується на принципах єдності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, а також етнічних і культурних традицій (ст. 132) [3].

ІІ. У сфері архітектури та містобудування в Україні діє ряд законів, які регулюють різні аспекти цієї діяльності [4]:

1. ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» - встановлює загальні принципи та порядок проведення містобудівної діяльності в Україні.

2. ЗУ «Про основи містобудування» - визначає основні принципи організації та здійснення містобудівної діяльності.

3. ЗУ «Про архітектурну діяльність» - встановлює правові та організаційні засади здійснення архітектурної діяльності.

4. ЗУ «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» - визначає порядок проведення державного нагляду за дотриманням законодавства у сфері містобудування.

5. ЗУ «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» - встановлює види відповідальності за порушення законодавства у сфері містобудування.

6. ЗУ «Про Генеральну схему планування території України» визначає загальні принципи та процедури розробки, затвердження та використання Генеральної схеми планування території України. Головна мета - створення інструментів для забезпечення сталого розвитку територій, врахування економічних, екологічних, соціальних та культурних аспектів у процесі планування та використання земельних ресурсів.

Ці закони спрямовані на встановлення правового регулювання та контролю в сфері архітектури та містобудування в Україні, а також на створення умов для сталого та гармонійного розвитку населених пунктів. Прийняті закони практично сформували правове поле в галузі містобудування і архітектури, і від їх дії значною мірою залежить успіх у розвитку і забудові міст. Однак важливо враховувати, що якість і результативність містобудівної діяльності залежить не лише від існування закону, але й від його виконання та взаємодії, яку закон має забезпечити.

ІІІ. Постанови Кабінету Міністрів України, такі як:

– Постанова від 25 травня 2011 року № 559 «Про містобудівний кадастр», яка регулює питання створення та ведення містобудівного кадастру.

– Постанова від 23 травня 2011 року № 553 «Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю», яка встановлює правила та процедури здійснення контролю в галузі архітектури та будівництва.

– Постанова від 19 серпня 2015 року № 698 «Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного нагляду», яка визначає порядок проведення державного нагляду за дотриманням законодавства в сфері архітектури та будівництва.

– Постанова від 24 червня 2022 року № 722 «Деякі питання здійснення дозвільних та реєстраційних процедур у будівництві в умовах воєнного стану», яка регулює особливості процедур будівництва в умовах воєнного стану.

IV. Розпорядження Кабінету Міністрів України, які містять важливі регулятивні вимоги та інструкції щодо архітектурно-будівельної сфери.

V. Накази Міністерства розвитку громад та територій України:

– Наказ від 30.05.2022 № 87 «Про затвердження переліку європейських документів з визначення прийнятності» визначає критерії та стандарти, які використовуються для оцінки прийнятності будівельних проектів.

– Наказ від 15.08.2017 № 204 «Деякі питання здійснення експертизи проектної документації на будівництво об’єктів» встановлює процедури та вимоги до експертизи будівельної документації.

VI. Державні будівельні норми та інші нормативно-правові акти, що визначають стандарти, технічні нормативи та інші вимоги до будівельної діяльності в Україні.

Зазначені нормативно-правові акти є важливою складовою системи управління розвитком архітектури та містобудування в Україні, що сприяють створенню та забезпеченню сталого розвитку архітектури та містобудування в Україні. Нормативно-правове забезпечення розвитку архітектури та містобудування в Україні є надзвичайно важливим аспектом сучасного суспільства, особливо в умовах геополітичних викликів та війни в Україні. Необхідність постійного аналізу, адаптації та удосконалення нормативно-правового поля в цій

сфері стає очевидною для забезпечення сталого розвитку міст та населених пунктів, збереження архітектурно-історичного спадку, ефективного використання територій та забезпечення безпеки міського середовища та населення. Тому важливо забезпечити координацію між різними рівнями влади, залучити громадян до процесу прийняття рішень та забезпечити ефективний контроль за дотриманням встановлених норм та стандартів, оскільки тільки спільними зусиллями можна створити стале та гармонійне законодавство, яке відповідало б потребам та інтересам сьогодення.

Список використаної літератури:

1. Легеза, Ю.О. Правове регулювання містобудівної діяльності в Україні. Ю.О. Легеза, Л.В. Можечук. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. №3/2014. С.40-42. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2014/11.pdf

2. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України № 3038-VI від 17.02.2011. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 34, ст.343. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.

4. Нормативно-правові акти. Державна інспекція архітектури та містобудування України. URL: https://diam.gov.ua/normativno-pravovi-akti

Медвідь Кирило Всеволодович,
курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Войтюк Марина Петрівна,
викладач кафедри теорії та історії держави і права, Дніпровського державного університету внутрішніх справ, капітан поліції

ПУБЛІЧНО–ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Розбудова України як правової держави є одним із ключових завдань, що стоїть перед українським суспільством. Це складний і багатогранний процес, спрямований на системні трансформації та вдосконалення функціонування держави в усіх сферах. На сучасному етапі розвитку Україна стикається з низкою викликів, які загрожують

верховенству права та демократичним інституціям, зокрема: війна російської федерації проти Української держави та її наслідки, корупція та зловживання владою, недосконаліть законодавства та правничої практики, низький рівень довіри до влади з боку суспільства.

Автор ставить за мету окреслити сучасні публічно-правові аспекти розбудови України як правової держави й визначення ключових проблем та пріоритетних напрямків вдосконалення публічно-правових інститутів.

До ключових публічно-правових аспектів розбудови України як правової держави можна віднести [1]:

Верховенство права. Це означає, що всі, без винятку, суб'єкти правовідносин, включаючи державні органи та посадових осіб, підпорядковуються дії законів. Верховенство права ґрунтується на принципах законності, рівності перед законом та невідворотності юридичної відповідальності.

Владні повноваження. Розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки є основою правової держави. Кожна з цих гілок влади має чітко визначені повноваження та здійснює їх у межах закону. Це забезпечує систему стримувань і противаг, яка запобігає зловживанню владою.

Права людини. Правова держава гарантує дотримання та захист прав і свобод людини та громадянина. Ці права та свободи закріплені в Конституції України та інших законах, а також у міжнародних договорах, до яких Україна приєдналася.

Незалежність судової влади. Судова влада відіграє ключову роль у забезпеченні верховенства права. Суди мають бути незалежними від впливу інших гілок влади та інших суб'єктів правовідносин. Це гарантує неупереджене й об'єктивне вирішення судових справ.

Законність. Усі дії державних органів та посадових осіб мають ґрунтуватися на законі. Це означає, що вони повинні діяти в межах своїх повноважень та з дотриманням встановлених процедур.

Відповідальність влади. Державні органи та посадові особи несуть відповідальність за свої дії перед законом та перед суспільством. Ця відповідальність може бути реалізована у вигляді юридичної, політичної або моральної відповідальності.

Громадська участь. Громадяни мають право брати участь у політичному житті країни та впливати на прийняття рішень. Це може бути реалізовано через участь у виборах, референдумах, публічних обговореннях тощо.

На основі проведеного аналізу публічно-правових аспектів розбудови України як правової держави можна визначити наступні пріоритетні напрямки вдосконалення публічно-правових інститутів [2]:

1. Вдосконалення законодавства (забезпечення відповідності законів України Конституції та міжнародним стандартам; усунення прогалин та суперечностей у законодавстві; спрощення та чітке формулювання норм права).

2. Зміцнення незалежності та неупередженості судової влади (забезпечення гарантій незалежності суддів та прозорості судового процесу, підвищення рівня кваліфікації суддів та працівників апарату судів, забезпечення доступності судочинства для всіх громадян).

3. Боротьба з корупцією (створення ефективної системи антикорупційних органів; запровадження жорстких санкцій за корупційні правопорушення; забезпечення прозорості діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування).

4. Підвищення рівня участі громадян у політичному житті (розвиток механізмів прямої демократії, забезпечення доступу громадян до інформації про діяльність державних органів; створення умов для активної діяльності громадських організацій).

5. Зміцнення місцевого самоврядування (забезпечення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування; підвищення рівня відповідальності органів місцевого самоврядування перед громадою).

6. Підвищення рівня правової культури та свідомості громадян (проведення просвітницьких кампаній з питань прав людини; навчання громадян своїм правам та способам їх захисту; виховання поваги до прав людини з раннього віку).

7. Активна участь у міжнародних організаціях (співпраця з міжнародними організаціями у сфері верховенства права, демократії, захисту прав людини та інших публічно-правових аспектів; ратифікація міжнародних договорів тощо).

З огляду на вище зазначене, розбудова України як правової

держави є складним і тривалим процесом, який потребує постійних зусиль з боку держави, громадянського суспільства та наукової спільноти.

Список використаних джерел:

1. Правова система України в умовах воєнного стану: збірник наукових праць/ за загальною редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 540 с.
2. Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 29 травня 2020 р.). Частина 1. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. 230 с.

Михайличенко Катерина Валентинівна,
судовий експерт сектору біологічних досліджень та обліку Сумського НДЕКЦ МВС
Лісун Світлана Леонідівна,
завідувач сектору біологічних досліджень та обліку Сумського НДЕКЦ МВС

ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ ГЕНОМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЛЮДИНИ» В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Наукові дослідження в галузі генетики та активне використання біотехнологій, що базуються на досягненнях геноміки, створюють нові прецеденти для захисту прав людини як на міжнародному рівні, так і в Україні. Актуальність цих досліджень визначається тим, що оскільки ДНК-аналіз у судово-експертній діяльності допомагає виявляти важливі ознаки злочину та формувати повноцінну доказову базу, це включає встановлення спорідненості, ідентифікацію невпізнаних тіл, визначення походження біологічних слідів і визначення статевої приналежності біологічного матеріалу [3].

Під час збройного конфлікту такі докази мають особливий характер через складні обставини, природу порушень, їхню жорстокість та масштабність. Адже після повномасштабного вторгнення росії в Україну, у процесі збройного конфлікту, який триває вже вісім років, перед нашою державою постали нові виклики. Україна зіткнулася з необхідністю розробки відповідних процедур для розслідування злочинів, впровадження порядку обов’язкової та добровільної реєстрації геномної інформації людини, а також зберігання зібраного біологічного матеріалу.

У рамках правового врегулювання процедури розслідування воєнних злочинів було прийнято Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини». Закон введений в дію 06.02.2023 року та визначає законодавчі рамки для обробки геномної інформації людини з метою її офіційного обліку в Україні [1].

Постановою кабінету міністрів України від 29 серпня 2023 р. № 978 реалізовано деякі питання цього Закону, щодо затвердження порядку проведення обов'язкової державної реєстрації геномної інформації людини; порядку проведення добровільної державної реєстрації геномної інформації людини.

Зокрема, у статті 8 Закону визначається спеціальна процедура обов'язкового відбору біологічного матеріалу в умовах воєнного стану. Цей порядок стосується військовослужбовців, поліцейських, працівників служби цивільного захисту та членів територіальних добровольчих формувань. Поза межами воєнного стану відбір біоматеріалу здійснюється виключно за волевиявленням особи, тобто на підставі її заяви та згоди. Така процедура дозволяє, в разі необхідності, проводити молекулярно-генетичну експертизу загиблих під час воєнного стану, що дає змогу членам їхніх сімей отримати тіла для поховання. Відбір біологічного матеріалу в цій категорії фінансується з державного та місцевих бюджетів [1].

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства можуть реалізувати право на добровільну державну реєстрацію геномної інформації. Це також стосується неповнолітніх, недієздатних та обмежено дієздатних осіб за умови письмової згоди їхніх законних представників.

Державна реєстрація геномної інформації на добровільних засадах здійснюється на платній основі, за винятком близьких родичів зниклих безвісти, зазначених у частині шостій статті Закону. До таких осіб належать біологічні батьки, діти (якщо батьків немає), брати та сестри або інші біологічні родичі по материнській чи батьківській лінії. Для них реєстрація геномної інформації є безкоштовною [1].

Водночас реалізація Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» у умовах дії воєнного стану в Україні включає ряд важливих аспектів та викликів, до них відносимо наступні.

Безпека даних – умови воєнного стану можуть збільшити ризик

доступу до генетичних даних осіб та їх неправомірного використання. Необхідно забезпечити високий рівень захисту особистої інформації від несанкціонованого доступу та зловживань.

Етичні питання – реєстрація геномної інформації умовно обмежує право особи на конфіденційність своїх генетичних даних. Це породжує етичні питання щодо захисту приватності та інформаційної автономії громадян в умовах конфлікту [2].

Доступність та реалізація прав – забезпечення доступності процедур реєстрації геномної інформації та їх реалізації у військовий час може бути ускладненим через обмежену доступність ресурсів, а також через перешкоди у здійсненні адміністративних процедур.

Контроль за використанням даних – важливим аспектом є забезпечення контролю за використанням зібраних генетичних даних, щоб уникнути їхнього неправомірного використання та зловживань з боку владних структур або третіх осіб [2].

Таким чином, розслідування воєнних злочинів потребує спеціальних процедур і умов, відмінних від звичайних методів розслідування. Для розкриття таких злочинів потрібне ретельне дослідження доказів. Проведення судових експертиз під час воєнного стану та активних бойових дій є надзвичайно важливим як для національної правоохоронної та судової систем, так і для роботи Міжнародного кримінального суду. Реалізація Закону про державну реєстрацію геномної інформації людини у воєнний час потребує комплексного підходу, який враховуватиме етичні, юридичні, технічні та соціальні аспекти, забезпечуючи високий рівень захисту особистої інформації та прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про державну реєстрацію геномної інформації людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text
2. Легка О.В. Правова регламентація реєстрації геномної інформації людини: міжнародний та вітчизняний досвід. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. 2(72), С. 72–76.
3. Мартиненко Н. Проблеми нормативного регулювання державної реєстрації геномної інформації людини. COPERNICUS Political and Legal Studies. Vol. 2, Issue 2 (June 2023). pp. 68–79.

Новікова Катерина Андріївна,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, асистент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КАРАНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН (КОМП'ЮТЕРІВ), СИСТЕМ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ І МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ

Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку включають всі кримінальні правопорушення, передбачені розділом XVI Особливої частини КК України: ст.ст. 361 («Несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж»), 361^1 («Створення з метою протиправного використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут»), 361^2 («Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації»), 362 («Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї»), 363 («Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється») та 363^1 («Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового

розповсюдження повідомлень електрозв'язку») КК України. Інформаційна безпека є родовим об'єктом цих правопорушень.

Треба зауважити, що зазначені правопорушення будуть розглядатися як такі, що посягають на інформаційну безпеку держави, лише у тому випадку, якщо вони спрямовані на об'єкти критичної інфраструктури та інформаційно-телекомунікаційні системи, в яких обробляється суспільно-важлива інформація з обмеженим доступом (державна таємниця тощо). Якщо ж об'єктом посягання буде приватна інформаційно-телекомунікаційна система, то відсутні підстави віднесення цих правопорушень до посягань на інформаційну безпеку саме держави.

Усього у розділі XVI («Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку») передбачено шість статей та п'ятнадцять кримінальних правопорушень і санкцій за ці правопорушення. Серед них чотири санкції (26,7 %) встановлено за проступок, сім (46,7 %) – за нетяжкі злочини, дві (13,3 %) – за тяжкі злочини, і дві (13,3 %) – за особливо тяжкі злочини. Дев'ять санкцій – є альтернативними, шість – безальтернативні.

Штраф передбачено восьма санкціями, виправні роботи – двома, пробаційний нагляд – двома, обмеження волі містять п'ять санкцій, позбавлення волі – одинадцять. Всі санкції є відносновизначеними. Дві санкції містять додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, яке суд може застосувати, або прийняти рішення щодо незастосовування (кумулятивні санкції з альтернативним покаранням), п'ять санкцій – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як безальтернативне покарання (кумулятивна санкція).

Вивчення караності правопорушень проти інформаційної безпеки дало змогу виділити та диференціювати за видами загальну кількість кримінально-правових санкцій, що можуть бути застосовані до осіб, винних у вчинені зазначених правопорушень, і констатувати, що в абсолютній більшості випадків основним видом покарання для них буде позбавлення волі на певний строк, що відповідає ступеню тяжкості таких кримінальних правопорушень.

Паншин Володимир Олегович,
курсант 1 курсу Навчально наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ПРАВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ - НОВІ ВИКЛИКИ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Воєнний стан завжди має серйозний вплив на життя населення та розвиток територій. Одним із аспектів, який потребує уваги, є міграційні процеси в умовах воєнного стану. Ці процеси можуть суттєво змінити демографічну картину регіонів та викликати нові виклики для системи розвитку територіальних громад.

Вплив воєнного стану на міграційні процеси У період воєнного стану багато людей можуть бути змушені залишити свої домівки через загрозу безпеки та нестабільність. Це може спричинити масові міграції населення як внутрішні, так і зовнішні. Люди шукають безпечніші місця для проживання, що може призвести до перегляду демографічного складу різних регіонів.

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України стала причиною однієї з найстрімкіших криз вимушеного переміщення населення та гуманітарних криз в сучасній історії не лише нашої держави, а і Європи в цілому. Після початку військового наступу 24 лютого 2022 року станом на 21.09.2022, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, 6,98 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами в Україні, водночас 17,7 млн осіб терміново потребують гуманітарної допомоги та захисту [2, с. 60-64].

Однією з перших проблем, з якою зіткнулися місцеві приймаючі громади, було отримання, житло та забезпечення необхідними речами для першої хвилі ВПО. Цей процес відбувався в період національного потрясіння, коли стало зрозуміло, що базові потреби людської безпеки більше не можуть бути задоволені в жодному населеному пункті України; при цьому події розвивалися надзвичайно динамічно, а рівень

невизначеності був найвищим. Фактично, завдяки спільним зусиллям органів місцевого самоврядування, окремих громадян, організацій та волонтерів місцеві громади змогли забезпечити переселенців тимчасовим житлом та речами першої необхідності [1, с. 75-78].

Також швидкі рішення перших днів в окремих територіальних громадах зупинили або перенесли пошуки вирішення проблеми на системний рівень: забезпечення житлом на тривалий термін та створення облаштованих та обладнаних тимчасових притулків. Проте є приклади, коли місцеві громади активно рухаються до подолання описаного виклику у співпраці з міжнародними організаціями, містами-побратимами, роблять кроки до будівництва житла, модульних містечок у відносно безпечних регіонах.

Не варто також ігнорувати вже наявні, але невикористовувані споруди, розташовані на території муніципалітетів: недобудовані багатоповерхівки, покинуті будинки (особливо в сільській місцевості), арештовані об'єкти. Справа в тому, що для початку варто провести своєрідну інвентаризацію вільного майна, проаналізувавши ресурси, необхідні для приведення його до придатного для використання стану та особливості правових режимів такого майна. І за отриманими результатами рухатися далі в напрямку забезпечення житлом переселенців [3, с.252-257].

Однією з найбільших потреб і проблем ВПО, яка є викликом для місцевих громад, вирішення якого може частково вирішити багато інших, є працевлаштування. Згідно з результатами згаданого дослідження «Оцінка потреб та очікувань майбутнього внутрішньо переміщених осіб та біженців», близько половини переселенців втратили попереднє місце роботи або офіційно зберегли його, але не отримують заробітної плати. Водночас згадаймо про кадрові проблеми, які тією чи іншою мірою супроводжували місцеві громади, особливо проблему відтоку окремих категорій професій за кордон або до більш перспективних територіальних громад (можливо, з більш високою оплатою праці), яка існувала раніше. початок широкомасштабного вторгнення.

Загострюючи виклик у часі та враховуючи неможливість повернення на деякі території України (наприклад, на тимчасово

окуповані території чи території, де ведуться активні бойові дії), не можна не відзначити, що тимчасові точкові заходи для вирішення проблеми працевлаштування малоймовірні. бути ефективними та потенційно створювати низку ризиків як для економіки на рівні громади (і навіть держави), так і для соціальної сфери. Цілком логічним видається висновок про те, що органи місцевого самоврядування повинні впроваджувати системні заходи щодо працевлаштування ВПО за новим місцем проживання та їх інтеграції в місцеві громади [4, с. 114-120].

Однак, шукаючи рішення, варто враховувати ризик того, що ВПО раптово повернуться на своє постійне місце проживання або продовжуватимуть шукати інше (в індивідуальному розумінні краще) місце проживання. Сьогодні активно досліджуються та впроваджуються можливості транспортування та розгортання діяльності компаній з регіонів, що постраждали від бойових дій або знаходяться під загрозою окупації, на території, відносно віддалені від активних бойових дій [2, с. 60-64].

Видається, що створення платформ для обміну позитивним досвідом такого переміщення та модифікації виробничих процесів, а також платформ для оперативного аналізу викликів, які виникають у таких процесах, і пошуку механізмів їх подолання сприятиме як активне оновлення суб’єктів господарювання та розширення місцевих інфраструктурних громад, а в перспективі – створення нових робочих місць. Нагадаємо, у березні 2022 року держава презентувала Програму релокації підприємств, задекларованою метою якої є відновлення економіки держави шляхом переміщення підприємств із територій поблизу або розташованих у зоні бойових дій у безпечні райони на заході України [4, с. 114-120].

Процес взаємоадаптації внутрішньо переміщених осіб та місцевих жителів на рівні переживання травматичних подій, спілкування, обміну досвідом та подолання існуючих стереотипів став викликом дещо іншого плану для приймаючих територіальних громад, пов’язаних з національними міграційними процесами. Здається, замовчування проблем – не найефективніший спосіб подолання цих викликів.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що активна позиція та системна робота з викликами, з якими стикаються територіальні громади в умовах масштабної внутрішньої міграції населення під час правового режиму воєнного стану, має переважно позитивний вплив на громаду як ціле. та для потреб внутрішньо переміщених осіб [1, с. 75-78].

Міграційні процеси в умовах воєнного стану створюють складні виклики для розвитку територіальних громад. Для успішного вирішення цих проблем необхідно розробляти ефективні стратегії і програми, спрямовані на підтримку мігрантів та забезпечення сталого розвитку регіонів.

Отже, міграційні процеси в умовах правого режиму воєнного стану створюють значні виклики для управління та розвитку територіальних громад. Є важливим розробка та реалізація ефективних стратегій, спрямованих на забезпечення безпеки, соціальної інтеграції та сталого розвитку мігрантів та місцевих жителів. При цьому важливою є міжнародна співпраця та підтримка для успішного вирішення цих проблем.

Список використаних джерел:

1. Місцеве самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи : матеріали Міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2022 р.) : / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. С. Колтун, Ю. Ф. Дехтяренка. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. 166 с.
2. Сімахова, А. О., Церковний, І. О. (2022) Міграційні процеси в Україні в умовахвійни: соціальний аспект. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № 4 (102). С. 60-64.
3. Шапоренко О. І. Державна міграційна політика: шляхи регулювання та принципи. Право та державне управління. 2019. № 2 (35). Том 2. С. 252-257
4. Чорна, С. (2022). Транскордонні міграційні процеси ураїни в умовах воєнного стану: виклик та загроза для фінансової безпеки держави. Mechanism of an Economic Regulation, (1-2(95-96), 114-120.

Сенько Юрій Миколайович,
магістр Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ДЛЯ ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ: ГАРАНТІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ

Насильство завдає непоправної шкоди та травмує не лише фізично, але й психологічно та емоційно. У таких ситуаціях потерпілим особам потрібна підтримка та допомога, щоб вони могли відновитися та пережити цей важкий період у своєму житті. Однією з форм підтримки, яка є важливою для потерпілих від насильства, є державна соціальна допомога.

Держава надає певні гарантії для потерпілих від насильницьких злочинів, щоб забезпечити їхню безпеку та добробут. Однією з них є забезпечення доступу до правосуддя та справедливого розгляду справ. Це означає, що потерпілим гарантується право на адекватний розгляд їхніх справ у суді та можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду.

Додатково держава забезпечує можливість отримання медичної допомоги та психологічної підтримки для потерпілих. Це допомагає їм відновитися після травматичного досвіду насильства та повернутися до нормального життя.

Європейське законодавство чітко визначає, що створення безпечних умов для постраждалих від насильства є головною організаційною вимогою при реалізації державної гарантії їх захисту.

Принцип безпеки у захисті постраждалих від насильства ґрунтується на наступних ключових аспектах:

- пріоритет безпеки та конфіденційності – безпека жертв має найвищий пріоритет, адже лише після її забезпечення можна розпочинати процес реабілітації. Важливо також захищати їхню конфіденційність, не розголошуючи особисту інформацію, включаючи місце перебування;
- зупинення насильства – першочерговим завданням є негайне припинення насильницьких дій, що має пріоритет над будь-якими іншими аспектами;

- захист дітей – активні дії з захисту дітей, які стали свідками або жертвами сімейного насильства, є надзвичайно важливими. Це передбачає співпрацю з соціальними та правоохоронними службами для забезпечення їх безпеки та благополуччя;
- одностатеві притулки – необхідно створити спеціалізовані притулки для людей однієї статі, особливо для жінок та дітей, які потребують захисту від насильства;
- співпраця служб – ефективний захист постраждалих потребує тісної інтеграції зусиль правоохоронних органів, медиків, соціальних та судових інституцій;
- корекція поведінки кривдників – програми корекції поведінки для осіб, які вчинили насильство, повинні бути окремими від програм допомоги жертвам та не фінансуватися за їх рахунок.

Принцип безпеки є основою для ефективної системи захисту постраждалих від насильства. Забезпечуючи їм безпечне середовище та комплексні послуги, держава може допомогти їм зцілитися, відновити своє життя та стати повноцінними членами суспільства.

Важливою умовою ефективного надання послуг постраждалим є сприяння відновленню їхніх соціальних зв'язків для швидкого подолання кризової ситуації. Допомога у цій сфері (наприклад, мовні курси для мігранток, групи взаємопідтримки, налагодження контактів з рідними) є дуже важливою [1].

Проте, захист потерпілих часто є формальним через недоліки в законодавстві та практичній реалізації заходів безпеки, що не сприяє зміцненню довіри до правоохоронної системи. Економічні гарантії, хоч і передбачені для відшкодування шкоди, зазнають труднощів у реалізації через бюрократичні перепони та відсутність чіткої процедури звернення. Тому для підвищення ефективності захисту потерпілих необхідно вдосконалити законодавство, зокрема, через прийняття спеціалізованих законів, які б розширювали можливості для компенсації та забезпечували реальний захист.

Аналізуючи державні гарантії прав потерпілих від насильницьких кримінальних правопорушень як вид державної соціальної допомоги, стає зрозуміло, що в Україні існує значний потенціал для розвитку системи соціальних послуг, відповідно до європейських стандартів.

Втім, незважаючи на широкий перелік соціальних послуг, які законодавчо мають надаватися постраждалим, включно з соціально-побутовими, психологічними, медичними та юридичними, на практиці жертви насильства часто зіштовхуються з відсутністю адекватної допомоги та підтримки.

В Україні досі діє так звана «ретрибутивна система», основною метою якої є покарання особи, що скоїла злочин. Натомість мало уваги приділяється захисту потерпілих, які потребують фізичної, фінансової, юридичної підтримки, а також психологічної реабілітації [2].

Міжнародні стандарти передбачають підхід, орієнтований перш за все на задоволення інтересів жертв злочину. На цьому наголошують автори дослідження «Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики».

Серед основних проблем, які заважають якісно надавати соціальну допомогу потерпілим від насильницьких злочинів, можна виділити наступні [3, с. 170]:

1. Відсутність підготовки правоохоронців. Працівники правоохоронних органів і суду, які спілкуються з вразливими потерпілими, не мають відповідної підготовки щодо комунікації з категоріями осіб, які потребують особливої уваги та підтримки.

2. Низький рівень поінформованості населення. Ані потерпілі, ані правоохоронні органи чи адвокати не володіють інформацією щодо переліку спеціальних служб, які надають чи можуть надавати допомогу потерпілим. Недостатнім є інформування населення щодо того, як діяти і куди звертатись у випадку насильницьких злочинів.

3. Немає системи служб із підтримки потерпілих на національному рівні. Фактично обов’язок держави перекладено на громадські організації чи волонтерів, які допомагають потерпілим.

4. Держава не забезпечує підготовку відповідних спеціалістів-психологів, які підтримували б вразливих потерпілих. Фактично роль психологів на первинному етапі спілкування з потерпілим виконують працівники правоохоронних органів.

5. Матеріальна підтримка від держави не є легкодоступною. Процедури отримання матеріальної допомоги занадто бюрократизовані, а вразливі потерпілі не виділені як окрема категорія осіб, що потребує посиленої уваги з боку держави.

6. Медичну підтримку потерпілим держава забезпечує лише на первинному етапі невідкладної медичної допомоги. Решту витрат на лікування та подолання наслідків від злочину (як у вигляді фізичної шкоди для здоров'я, так і наявних психологічних травм) повністю несе потерпілий.

Окрім того, немає чітких критеріїв інформування потерпілого про хід розслідування. Часом між жертвами злочинів і слідчими повністю відсутня комунікація, що завдає потерпілому психологічного дискомфорту.

Через ці недоліки судові процеси затягуються, жертви зазнають повторної травматизації, а система соціального захисту виявляється неефективною у випадках насильницьких злочинів.

Для вирішення цих проблем важливо забезпечити доступ до кваліфікованих послуг, сприяти відновленню соціальних зв'язків та розробити ефективні механізми захисту, які дозволять жертвам залишатися у власному домі та уникати додаткових соціальних та економічних втрат. Необхідно створити національну мережу кризових центрів для потерпілих від насильницьких злочинів, які надаватимуть комплексний інформаційний супровід і первинну підтримку (соціально-психологічну, медичну, матеріальну, інформаційну) потерпілим, забезпечуватимуть і координуватимуть їхній подальший супровід у межах кримінального провадження, допомагатимуть в оформленні необхідних документів для отримання допомоги тощо.

Список використаних джерел:

1. Кочемировська О.О., Христова Г.О. Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України. Запоріжжя: Друкарський світ, 2011, 228 с.
2. Надія Константінова. Не помста злочинцеві, а підтримка жертви. Як в Україні захищають потерпілих від насильницьких злочинів? 2021. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/prava-poterpilyh-vid-nasylnytskykh-zlochyniv/31171524.html
3. Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики / Орлеан А., Павлюковець Т., Крапивін Є., Лотюк Д., Човган В.; за ред. В. Човгана. київ: «видавничий дім «Артек», 2020. 206 с. URL: https://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/Final-Ukraine-version.pdf

Смалюк Роман Володимирович,
аспірант Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ У СПОРАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ У ДИСЦИПЛІНАРНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Законодавство України встановлює особливу процедуру притягнення судді до дисциплінарної відповідальності та забезпечення судового контролю за рішенням дисциплінарного органу. Зокрема, згідно з частиною десятою статті 131 Конституції України відповідно до закону в системі правосуддя утворюються органи та установи для забезпечення розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів. Частиною другої статті 26, частиною другої статті 42, частиною другою статті 50 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [1] передбачено, що Вища рада правосуддя (надалі – ВРП) утворює з числа власних членів Дисциплінарні палати, які забезпечують розгляд дисциплінарних скарг на суддів.

Перегляд рішень дисциплінарних палат є виключним конституційним повноваженням ВРП (пункт 3 частини першої статті 131 Конституції України). На думку деяких науковців у питаннях притягнення суддів та прокурорів до юридичної відповідальності ВРП діє в якості суду, тобто є судом у розумінні ст.124 Конституції України та здійснює правосуддя. При цьому можна говорити, що даний конституційний орган діє як суд першої, апеляційної та ревізійної інстанції, а також має забезпечувати судовий контроль під час досудового розслідування щодо суддів [2, с. 13].

Виходячи зі змісту частини сьомої статті 266 Кодексу адміністративного судочинства України рішення ВРП, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення її Дисциплінарної палати, може бути оскаржене виключно до Великої палати Верховного Суду (надалі – ВП ВС), яка розглядає скаргу за правилами касаційного провадження. Це єдиний випадок передбачений в процесуальному

законі, коли особа має право безпосередньо звернутися до ВП ВС.

Аналіз даних судової статистики ВП ВС та інформаційно-аналітичних звітів ВРП за 2017-2023 роки засвідчує, що згаданий механізм судового оскарження достатньо активно використовується на практиці. За нашими підрахунками, до суду оскаржується 56% рішень ВРП, ухвалених за результатами розгляду скарг на рішення Дисциплінарної палати. За результатами розгляду таких скарг по суті, ВП ВС задовольнила понад 17% скарг, скасувавши рішення ВРП. Тобто, фактично кожне п'яте рішення ВРП скасовується ВП ВС.

Таким чином, інститут дисциплінарної відповідальності суддів передбачає унікальну процедуру розгляду питання про притягнення до відповідальності, оскарження рішення за результатами такого розгляду, а також забезпечення судового контролю за рішеннями, діями та бездіяльністю ВРП. Як зазначають вітчизняні науковці А. М. Колодій та С. О. Халюк така побудова системи притягнення до дисциплінарної відповідальності в загальних рисах відповідає міжнародно-правовим стандартам незалежності суддів, що стосуються їхньої відповідальності [3, с. 284].

Однією з ключових особливостей цієї процедури є вирішальна участь в ній конституційного органу - ВРП, яка наділена виключними повноваженнями притягувати суддів до відповідальності, і ці конституційні повноваження не можуть бути делеговані іншим органам або установам [4]. Конституційність та виключність цих повноважень ВРП безпосередньо впливають на межі судового контролю, який може здійснювати ВП ВС розглядаючи скарги на рішення ВРП.

Наступним фактором, який впливає на межі судового контролю є встановлене обмеження в частині восьмій статті 266 Кодексу адміністративного судочинства України повноважень ВП ВС як суду касаційної інстанції в такому спорі, а саме, що за результатами розгляду справи суд може лише прийняти одне з двох рішень - скасувати рішення ВРП, що зумовлює повторний розгляд радою відповідної дисциплінарної скарги, або залишити таке рішення без змін. Тобто, ВП ВС позбавлена повноважень ухвалити нове рішення або змінити рішення ВРП, скасувати рішення ВРП повністю або частково і залишити в силі рішення Дисциплінарної палати або закрити дисциплінарне провадження щодо судді.

Слід відзначити, що закон визначає вичерпний перелік підстав судового оскарження та скасування рішень ВРП, ухвалених за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати. Відповідно до частини першої статті 52 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» рішення ВРП, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав:

1) склад ВРП, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;

2) рішення не підписано будь-ким із складу членів ВРП, які брали участь в його ухваленні;

3) суддя не був належним чином повідомлений про засідання ВРП (якщо було ухвалено рішення: скасувати частково рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення; скасувати повністю або частково рішення Дисциплінарної палати про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення; змінити рішення Дисциплінарної палати, застосувавши інший вид дисциплінарного стягнення; залишити рішення Дисциплінарної палати без змін);

4) рішення не містить посилань на визначені законом підстави дисциплінарної відповідальності судді та мотиви, з яких ВРП дійшла відповідних висновків.

Встановлення вичерпного переліку підстав для скасування рішення ВРП повинно було б безпосередньо обмежувати предмет судового контролю, але на практиці, ВП ВС вже в перших своїх рішеннях почала обґрунтовувати наявність в неї повної юрисдикції при розгляді таких справ, спираючись як на стандарти щодо доступу до правосуддя, так і на гарантії незалежності суддів.

Іншим важливим фактором, який безумовно підлягає врахуванню в цілях означення меж судового контролю в таких категоріях спорів є те, що всі інші рішення, дії та бездіяльність в рамках дисциплінарного провадження щодо судді, за винятком рішення ВРП за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, згідно з чинним нормативним регулюванням та судовою практикою не є предметом окремого судового контролю [5].

Враховуючи викладене вище, при визначенні меж судового контролю, який може здійснювати ВП ВС розглядаючи скаргу на рішення ВРП, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення її Дисциплінарної палати, насамперед слід враховувати (1) конституційність, дискреційність та виключність повноважень ВРП в процедурі притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, (2) істотне обмеження процесуальним законом повноважень ВП ВС, як суду касаційної інстанції, за результатами розгляду такої справи, (3) визначений законом вичерпний перелік підстав оскарження та скасування рішення ВРП, а також (4) перебування поза межами судового контролю всіх рішень та дій в межах дисциплінарного провадження, за винятком кінцевого рішення ВРП.

Список використаних джерел:

1. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text (дата звернення: 18.05.2024).
2. Прилуцький С. В. Вища рада правосуддя – самостійний орган судової влади України?! (Актуальні питання новітнього конституційного формату). Публічне право. 2017. № 4 (28). С. 9-18.
3. Колодій А. М., Халюк С. О. Дисциплінарні повноваження Вищої ради правосуддя в Україні та відповідних органів у зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. Вісник Національної академії правових наук України. 2022. № 29 (3). С. 268-290.
4. Рішення Конституційного Суду України від 11.03.2020 р. № 4-р/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-20#n2 (дата звернення: 18.05.2024).
5. Smaliuk R. V., Klymchuk M. P. General characteristics of decisions within the disciplinary proceedings against a judge as a subject of judicial appeal. Visegrad Journal on Human Rights. № 2. С. 140-147.

Соболь Миколай Олександрович,
аспірант 2 курсу Відділу аспірантури та докторантури Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ГРОМАДЯНСЬКИХ І ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала викликом не лише для територіальної цілісності та суверенітету нашої держави, але й для її демократичних інституцій та прав людини. Указом Президента України

Володимира Зеленського від 24 лютого 2022 року № 64/2022, що був затверджений Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX на всій території України було введено воєнний стан, який суттєво вплинув на реалізацію громадянських і політичних прав українців.

Дослідження впливу воєнного стану на реалізацію громадянських і політичних прав в Україні дозволяє нам оцінити ступінь відповідності обмежень прав людини, запроваджених в умовах воєнного стану, вимогам міжнародного права та Конституції України, визначити проблеми та виклики, з якими стикаються українські громадяни в реалізації своїх прав в умовах воєнного стану, розробити рекомендації щодо вдосконалення законодавства та практики реалізації прав людини в Україні в умовах воєнного стану.

З метою розуміння суті проблеми впливу воєнного стану на громадянські і політичні права варто коротко окреслити та перелічити їх. Громадянські та політичні права – це група основних прав і свобод людини, які забезпечують її особистий статус в суспільстві, можливість вільного розвитку та участь у політичному житті країни. До них належать: право на життя (стаття 27 Конституції України), право на свободу та особисту недоторканість (стаття 29 Конституції), право на повагу до гідності (стаття 28 Конституції), право на свободу слова та інформації (стаття 34 Конституції), право на свободу мирних зборів (стаття 39 Конституції), право на свободу об’єднання в політичні партії та інші громадські об’єднання (стаття 36 Конституції), право обирати та бути обраним (стаття 38 Конституції) та інші.

Ці права є невід’ємними правами людини, які належать їй від народження і не залежать від її волі. Вони ґарантуються Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами, до яких приєдналася Україна.

Введення воєнного стану в Україні призводить до певних обмежень реалізації громадянських і політичних прав. Ці обмеження мають бути чітко визначені в законі, пропорційними загрозам національній безпеці та відповідати вимогам міжнародного права.

Згідно зі статтею 64 Конституції України конституційні права і

свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції.

Запровадження обмежень основних прав і свобод також може бути пов'язане в законі з особливостями правового режиму території, правового статусу особи або юридичного процесу. [3; с. 383]

Інститут обмеження прав є міжгалузевим, охоплює норми конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного, трудового та інших галузей права. Він регулює відносини влади і підпорядкування, а тому для нього характерний субординаційний або імперативний метод правового регулювання. Обмеження основних прав здійснюється як шляхом прямих заборон, так і вилученням тієї чи іншої правомочності зі змісту конкретного права, а також шляхом встановлення спеціального порядку реалізації такого права. [5; с. 359]

У контексті аналізу громадянських прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану доцільно звернутися до міжнародних стандартів, що визначають основні принципи та норми, яких держави зобов'язані дотримуватися з метою захисту й заохочення прав людини. [1; с. 4]

Україна, як держава-учасник міжнародних договорів у сфері прав людини, зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів навіть під час воєнного стану. Зокрема, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (МПГПП) передбачає можливість тимчасового відступу від зобов'язань у випадку надзвичайного стану, але такі відступи повинні бути пропорційними загрозам і не суперечити іншим міжнародним зобов'язанням. У цьому контексті, важливу роль відіграють принципи необхідності та пропорційності, що визначають межі допустимих обмежень прав людини.

Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що обмеження прав і свобод у період воєнного стану, як правило, не поширюються на основні права громадян, мають обмежений за обсягом і часом дії

характер, застосовуються тільки на підставі відповідних нормативно-правових актів. Навіть за умови введення воєнного стану основні невід'ємні права людини (на життя, рівноправність і відсутність дискримінації, право на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканність, право на житло, право на правову допомогу, на судовий захист прав і свобод і т. ін.) повинні неодмінно виконуватися. [4; с. 229]

Введення воєнного стану в Україні спричинило низку проблем у сфері реалізації громадянських і політичних прав, серед яких можемо виділити нечітке визначення меж обмежень прав і свобод. У деяких випадках закон про воєнний стан розмито визначає такі межі, що призводить до зловживань з боку влади.

Окрім того, деякі обмеження прав і свобод, які вводяться в умовах воєнного стану, є непропорційними загрозам національній безпеці, а неефективність механізмів захисту прав призводить до порушення прав громадян.

Також істотною проблемою у сфері реалізації громадянських і політичних прав є недостатня поінформованість громадян, які не завжди володіють достатньою інформацією про свої права та про те, як їх можна захистити в умовах воєнного стану.

В умовах тяжіння органів публічної влади до впровадження недемократичних засобів, створення авторитарної влади діяльність щодо забезпечення прав людини зменшуватиметься, натомість постійно будуть законодавчо оформлюватися численні підстави обмеження прав і свобод людини, а цього допускати в демократичній державі ні в якому випадку не можна. [2; с. 34]

Таким чином, перед нашою державою стоїть необхідне та вкрай нагальне завдання вдосконалювати законодавство про воєнний стан в частині реалізації громадянських і політичних прав, а саме, на нашу думку, слід внести зміни до закону про воєнний стан, чітко визначивши межі обмежень прав і свобод, а також чіткі критерії для їх застосування, прийняти закон про омбудсмана з прав людини в умовах воєнного стану, який буде мати повноваження розслідувати порушення прав людини та вживати заходи щодо їх захисту, або розширити повноваження чинного парламентського уповноваженого з прав людини

в контексті дотримання прав і свобод людини в умовах воєнного стану, забезпечити доступ громадян до інформації про їхні права та про те, як їх можна захистити в умовах воєнного стану, посилити на законодавчому та практичному рівні доступ громадян до безкоштовної правової допомоги під час дії воєнного стану тощо.

Громадянські і політичні права є одними з найважливіших прав людини, які забезпечують її свободу та гідність. В Україні ці права ґарантуються Конституцією та іншими нормативно-правовими актами. Введення воєнного стану може призвести до певних обмежень реалізації цих прав, але ці обмеження повинні бути чітко визначені в законі, пропорційними загрозам національній безпеці та відповідати вимогам міжнародного права.

Воєнний стан є надзвичайним правовим режимом, запровадження якого передбачено Конституцією України для забезпечення національної безпеки та оборони держави в умовах збройної агресії чи загрози її виникнення. Водночас цей режим передбачає певні обмеження громадянських і політичних прав, що може викликати дискусії щодо їх законності та доцільності.

Вдосконалення правового регулювання реалізації громадянських і політичних прав в Україні в умовах воєнного стану є важливим завданням, яке потребує спільних зусиль державної влади, місцевого самоврядування, громадянського суспільства та міжнародних організацій.

Список використаних джерел:

1. Гета Д. С., Кисильова К. В., Ковач Я. В. Роль конституційного суду у захисті громадянських прав під час воєнного стану. Академічні візії. 2024. № 30. С. 1–11.
2. Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 32–36.
3. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 381–384.
4. Фігель Ю. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: юридична. 2015. № 2. С. 222–230.
5. Фігель Ю. О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: юридичні науки. 2016. С. 357–361.

Щербак Світлана Володимирівна,
к.ю.н., доцент кафедри права та публічного управління, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка
Рєпін Даніїл Андрійович,
аспірант кафедри бізнес-економіки та адміністрування, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Україна продемонструвала прогресивний підхід до впровадження криптовалют. З кожним днем вони набувають все більшої популярності та впливу на глобальному фінансовому ринку. Швидкість їх розвитку та значущість обумовлена тим, що криптовалюти представляють собою інноваційний фінансовий інструмент, який перетворює спосіб функціонування глобальної економіки. Їх вплив на традиційні фінансові системи, способи інвестування та міжнародні транзакції стає все більш помітним. Окрім цього зростає інтерес населення до криптовалют, як засобу інвестування та зберігання коштів.

Впроваджуючи кроки в напрямку регулювання та легалізації криптовалютного ринку, відкриваються нові можливості для економічного розвитку та інновацій. Проте, разом з цим виникають виклики, пов'язані з безпекою, захистом споживачів та контролем за фінансовими операціями.

За даними Triple A, приблизно 6,5 млн українців, або 15,72% від загальної кількості населення, володіють криптовалютою [1]. Разом з цим, у 2022 році Україна посіла третє місце в рейтингу Chainalysis Global Crypto Index, піднявшись на одну сходинку порівняно з попереднім роком. У 2023 році ситуація змінилася, проте Україна все одно займає провідні позиції (5 місце).

Рейтинг Глобального індексу впровадження криптовалют за 2023 рік надає можливість проаналізувати стан розвитку криптовалютного ринку. Показники України свідчать про сталий розвиток сфери криптовалют, про активність криптовалютних операцій між користувачами, про рост інтересу до нових фінансових технологій

та інновацій [2]. Україна має доволі високий рівень розвитку централізованих криптовалютних сервісів та послуг, що забезпечує доступність та зручність користування ними, а також дає перспективи - для використання криптовалют як джерела наповнення бюджету України.

В останні роки в Україні спостерігається значний розвиток впровадження та використання криптовалюти в різних секторах, таких як фінанси, технології, торгівля та послуги. Криптовалюти стають все більш поширеними серед населення, як альтернатива традиційним фіатним валютам.

Однією з основних сфер застосування криптовалют є онлайн-бізнес і платформи електронної комерції. Інтернет-підприємства, включаючи платформи е-комерції, ігрові сайти та постачальників цифрових послуг, використовують варіанти оплати в криптовалюті, щоб задовольнити зростаючий сегмент споживачів (користувачів криптовалютою).

Багато українських компаній, особливо в ІТ-секторі, використовують криптовалюту як форму оплати товарів і послуг. Окрім цього ІТ-підприємства та стартапи активно використовують блокчейн-технології для створення нових продуктів і сервісів, що дозволяє їм конкурувати на світовому ринку. Це впровадження зумовлене декількома факторами, зокрема нижчими комісіями за криптовалютні транзакції, порівняно з традиційними методами оплати, швидшим часом транзакцій і можливістю здійснення міжнародних операцій без необхідності конвертації валюти. Цей підхід може підвищити ефективність і конкурентоспроможність на глобальних ринках, особливо для малих і середніх підприємств (МСП), які прагнуть розширити свою експортну діяльність.

Втім, питання правового регулювання криптовалют вирішується покроково. Ще перед початком широкомасштабного вторгнення РФ в Україну, 17.02.2022 року був прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX (підписаний Президентом України), у якому віртуальним активом визнається нематеріальне благо, що є об’єктом цивільних прав, має свою вартість, та існує лише в електронній формі у вигляді сукупності даних. Згідно з таким визначенням, криптовалюта,

наряду із NFT та іншими токенами, ігровими скінами підпадає під поняття віртуального активу. Однак набрання чинності окресленим Законом № 2074-IX пов'зується із внесенням змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами, проте війна загальмувала законотворчий процес з цього питання

У пояснювальній записці до законопроєкту «Про віртуальні активи» [3]. названо ряд чинників, що заважають повноцінному функціонуванню та подальшому розвитку ринку віртуальних активів, серед яких відсутність правового регулювання відносин, що виникають у сфері обігу віртуальних активів, відсутність механізмів оподаткування доходів, отриманих від операцій з віртуальними активами, відсутність правових гарантій захисту права власності учасників ринку віртуальних активів, регулювання діяльності професійних учасників ринку віртуальних активів, відсутність механізмів контролю за обігом віртуальних активів, які можуть використовуватись з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, відсутність дієвих механізмів залучати іноземні інвестиції в високотехнологічні галузі економіки України.

На сьогодні у парламенті зареєстровано два законопроєкти про легалізацію віртуальних активів в Україні (№ 10225 від 7.11.2023 року та №10225-1 від 17.11.2023 року), якими пропонується зміни до Податкового кодексу і обидва суттєво змінюють положення Закону України «Про віртуальні активи». Держава у першу чергу зацікавлена у високих податках: через війну економіка України переживає складні часи, бюджет не наповнюється, а витрати на потреби фронту – величезні.

Отже, перед державою стоять завдання забезпечення зрозумілого державного регулювання крипторинку в Україні та надання вигідних можливості використання криптоактивів як платіжного засобу та вільного використання стейблкоїнів.

Належне законодавче регулювання є ключовим фактором у впровадженні криптовалют та забезпеченні їхнього використання у комерційних операціях, тобто суб'єкти господарювання зможуть

використовувати криптовалюти, не зазнаючи проблем через невизначеність правового статусу операцій з віртуальними активами.

Окрім цього, легалізація такого виду активів відкриє шлях для збільшення обсягів оподаткування, що дозволить державі ефективно здійснювати оподаткування усіх відповідних операцій та як наслідок отримати значне джерело доходів для державного бюджету.

Список використаних джерел:

1. Crypto ownership in Ukraine 2022. Triple A. URL: https://triple-a.io/crypto-ownership-ukraine-2022/

2. The 2023 Global Crypto Adoption Index. Chainalysis. September 12, 2023. URL: https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/

3. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про віртуальні активи» https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=3637&conv=9.

СЕКЦІЯ 7.
ОБОРОННА ЕКОНОМІКА ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Воскобійник Тетяна Олександрівна,
викладач історії України та правознавства Красноградського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Національна безпека України гарантується передусім створенням і забезпеченням чіткого функціонування власних державно-політичних інститутів.Утвердження Української держави з усіма притаманними їй ознаками слід розглядати як вищу форму самовизначення української нації. При цьому органи державної влади України повинні забезпечувати захист її державного суверенітету, конституційного ладу, цілісності та неушкодженості її території, демографічного, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу, базових національних інтересів, прав та свобод громадян від протиправних посягань з боку як зовнішніх сил, так і внутрішніх організацій, груп та осіб.

Зміцнення національної безпеки має бути справою всіх без винятку органів державної влади незалежно від основних напрямів їх діяльності. Функціонування зазначених органів має включати всі життєво важливі інтереси та потреби України – від загальнонаціональних до особистісних. Гарантії національної безпеки в державно-політичному аспекті мають забезпечуватися і реалізовуватися у трьох площинах.

Перша – особистісна (громадянин), де відбувається повсякденна суспільна і виробнича діяльність окремого громадянина. До цієї площини належать також формальні і неформальні угруповання (колективи, групи тощо), в яких люди працюють і спілкуються. Але центральною постаттю з погляду суб’єкта безпеки при цьому

залишається окрема особа (громадянин), оскільки піклування про безпеку не є спеціальною функцією цих угруповань.

Якість особистісного рівня національної безпеки – визначальна ознака її державно-політичного складника. Що більш зрілими з огляду на свою правосвідомість і самосвідомість, політичні, релігійні, морально-етичні та інші переконання є громадяни держави, що активнішої і принциповішої позиції вони дотримуються в обстоюванні національних цінностей та інтересів, що наполегливішими є в економічній та соціально-політичній діяльності, то міцнішим є підґрунтя забезпечення національної безпеки.

Другу площину гарантування безпеки на всіх рівнях ієрархічної структури суспільства можна умовно визначити як нормативно-правову, маючи на увазі Конституцію України, сукупність законів і підзаконних актів, якими передбачається захист особи, держави, суспільства загалом, державних і суспільних інститутів та регулюється діяльність суб'єктів національної безпеки.

Третя площина – інституціональна, організаційна. Вона представлена органами та установами, які формує суспільство на державному і громадському рівнях для організації, керівництва та здійснення діяльності із забезпечення національної безпеки. Їх сукупність утворює інституціональну площину системи національної безпеки [1, с.65].

У цій сукупності окреме місце посідають установи, на які спеціально покладається виконання найважливіших функцій забезпечення безпеки Української держави. До останніх слід віднести постійне спостереження за розвитком міждержавних відносин і внутрішніх процесів політичного, дипломатичного, економічного, соціального, національного, воєнного, розвідувального, науково-технічного, культурного, інформаційного та екологічного характеру й опрацювання заходів з протидії загрозам, попередження деструктивних тенденцій та конфліктних ситуацій, які можуть стати на заваді утвердженню і розвитку України як незалежної держави, зміцненню її могутності, добробуту та міжнародного авторитету.

Окремим напрямом державно-політичної діяльності з підтримання національної безпеки є зміцнення зовнішньополітичної та воєнної

стабільності. Усталеною традицією для будь-якої цивілізованої держави, але новим для незалежної України є прагнення до забезпечення територіальної цілісності, недоторканності кордонів як найважливіших передумов безпечного існування і вільного розвитку українського народу. Вирішення пов'язаних з цим завдань покладається на:

а) Збройні Сили України, що є гарантом безпеки та відвернення загрози вторгнення з боку іноземних держав, головним чинником, що уможливлює протидію намірам його здійснення як засобу політичного та іншого тиску ззовні;

б) Службу безпеки України (розвідка, контррозвідка), яка вирішує ті самі завдання специфічними методами;

в) органи внутрішніх справ, підпорядковані їм військові частини, а також підрозділи Національної гвардії;

г) відомства, які здійснюють дипломатичну та зовнішньо-економічну діяльність, тобто реалізують зовнішній аспект національної безпеки держави невійськовими засобами [2, с.54].

Визначення місця та масштабів поточних і перспективних дій державних інститутів національної безпеки України можливе лише за умови ретельного вивчення джерел загроз та їх рівня. Детальне опрацювання пов'язаних з цим питань має здійснюватися у межах спеціалізованих доктрин: зовнішньополітичної, воєнно-політичної, розвідувальної, внутрішньої безпеки, які мають об'єднуватися в єдиному несуперечливому комплексі загальної доктрини державної безпеки України. Можливості реального впливу України на зовнішнє середовище визначені насамперед станом її внутрішнього розвитку. Необхідною умовою збереження територіальної цілісності України в контексті внутрішньої загрози є її адміністративно-територіальний устрій.

Чинниками зміни конституційного ладу силовими методами можуть стати:

а) терористичні групи, створені в Україні, у тому числі за сприяння закордоння;

б) політичні партії, які незаконно створили такі групи або мають вплив у Збройних Силах України, зокрема, в їх керівництві чи окремих підрозділах.

Запобігти виникненню зазначених чинників, а також порушенню прав людини можна шляхом:

– дії комплексу законодавчих актів, що регулюють повноваження всіх суб'єктів системи національної безпеки;

– вільного доступу громадян до будь-якої інформації, яка не становить державної або технічної (комерційної) таємниці; відповідальності згідно із законом за зрозумілість та адекватність такої інформації; створення інформаційного суспільства;

– контролю з боку Президента України, Верховної Ради України, відповідних її комісій за діяльністю суб'єктів системи національної безпеки; забезпечення можливості розслідування Верховною Радою України окремих аспектів та випадків їх діяльності[1, с. 29]

Усвідомлення того факту, що загрозу національній безпеці може становити дисбаланс у державі на користь традиційних структур держбезпеки, зумовлює необхідність створення у структурі національної безпеки системи важелів і противаг. Наявність такої системи уможливлює виконання загальнодержавними та спеціалізованими органами національної безпеки функції оперативного та перспективного підтримання оптимального в цей момент та стабільного у майбутньому рівня національної безпеки.

В умовах переходу України до інформаційного суспільства у державно-політичному аспекті національної безпеки особливого значення набуває розроблення питання інформаційної безпеки. Це реакція на інформаційні загрози, у тому числі на ведення інформаційних війн, блокад, дезінформацію щодо державних та національних інтересів України, а також спосіб позбавлення імовірного противника доступу до життєво важливих інформаційних ресурсів і можливостей розбудови його інформаційних систем (зокрема, пов'язаних із науково-технічним розвитком), унеможливлення пропагандистських акцій, спрямованих проти політичної дезорієнтації населення тощо.

Список використаних джерел:

1. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці / О. С. Власюк. – Київ. : НІСД, 2016. – 528 с.

2. Власюк О. С., Пирожков С. І., Бєлов О. Ф. Розділ з праці "Науково-методологічне забезпечення системи національної безпеки України", поданої на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки 2002 р. (Київ, НІСД, 2002 р.)

Жильніков Олексій Дмитрович
студент першого курсу фізико-математичного факультету Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ УКРАЇНИ ЗАХІДНИМИ КРАЇНАМИ

Останні роки стали часом значних випробувань для громадян України, державного управління та економіки. Соціально-економічний стан нашої країни сильно похитнувся. Уряд був змушений вдатися до зміни підходів у фінансуванні бюджету країни – з податкових до боргових та грантових джерел наповнення [1, с.1]. Це дозволило забезпечити фіскальну стійкість України та уникнути краху фінансової системи, яка в надзвичайно важких умовах продовжує працювати і виконувати свої функції.

Військове вторгнення рф в Україну на початку 2022 року розтрощило залишки міжнародного права та докорінно змінило міжнародну політику багатьох держав. Зараз країни Європи, Північної Америки та навіть Далекого Сходу фінансують економічний та військовий бюджет України, допомагаючи їй захищати власне право на існування.

Економічна допомога Україні стала предметом дослідження групи науковців з Дослідницького Центру Міжнародних Фінансів і Макроекономіки в Кільському університеті під керівництвом Крістофа Требеша (Christoph Trebesch). Вони займаються відстежуванням всіх видів допомоги (гуманітарна, економічна та військова), наводять числа та показують графіки, що описують витрати на допомогу в порівнянні з загальним ВВП держави-донора. Востаннє дані були оновлені 31 липня 2023 року.

Якщо розглянути військове фінансування Україні в абсолютних числах з 24 січня 2022 року до 31 липня 2023 року, то найбільшою є американська допомога – 42 мільярди євро. На другому місці знаходиться Німеччина, вона відправила зброї та боєприпасів на 17 мільярдів євро. Замикає цю трійку Велика Британія, що надіслала

6,6 мільярдів. На четвертому місці знаходиться мілітарна допомога від Європейських Інституцій, це 5,6 мільярдів євро техніки, боєприпасів та амуніції. Норвегія та Данія знаходяться на п'ятому і шостому місці, це 3,7 та 3,5 мільярди відповідно. Польща надіслала військової допомоги на 3 мільярди, Нідерланди на 2,5. Далі йде Канада (1,7 млрд), Швеція (1,5 млрд), Фінляндія (1,2 млрд) та Чехія (1,1 млрд). Пряма військова допомога від уряду будь-якої іншої держави не перевищує мільярда євро [4].

Щодо гуманітарного фінансування Україні в абсолютних числах з 24 січня 2022 до 31 липня 2023 року, найбільшою є американська допомога – 2,6 мільярди євро. На другому місці знаходиться Німеччина, вона виділила 2,4 мільярди євро, третьою є Швейцарія, яка надіслала 2,2 мільярди. На четвертому місці знаходиться гуманітарна допомога від Європейських Інституцій, це 2,1 мільярди євро. Японія надала мільярд євро гуманітарної допомоги. Пряма гуманітарна допомога від уряду будь-якої іншої держави не перевищує мільярда євро.

Щодо фінансової допомоги Україні в абсолютних числах з 24 січня 2022 до 31 липня 2023 рік, найбільшою є допомога Європейських Інституцій – 77 мільярдів євро. Друге місце займає Америка – 25 мільярдів євро. Велика Британія виділила 6 мільярдів євро. Японія перевела 5,7 мільярди євро. Норвегія надіслала 3,48 мільярди євро. Канада пожертвувала ще 3,47 мільярди євро. Німеччина надіслала 1,41 мільярди. Нідерланди – 1,1 мільярди. Також варто виділити Польщу, яка виділила трохи менше мільярду – 960 мільйонів. Пряма фінансова допомога від уряду будь-якої іншої держави не перевищує мільярда євро.

Відповідне фінансування та гранти Україні від країн-донорів у відсотках ВВП з 24 січня 2022 р. до 31 липня 2023 року можна зазначити, що Балтійські країни віддали найбільшу частину грошей у порівнянні з ВВП. Першою у цьому списку є Литва, вона віддала 1,4% відсотки ВВП на пряму допомогу, та ще 0,5% на допомогу через Європейські інституції. Естонія направила 1,3% та 0,5% ВВП відповідно. Норвегія надіслала 1,7% прямої допомоги, вона є лідером у цьому показнику. Данія відправила 1,1% прямої допомоги та 0,6% допомоги через Європейські інституції. Латвія віддала 1,1% і 0,5% допомоги відповідно. Словаччина надала 0,6% та 0,7% допомоги відповідно.

Що стосується загальної допомоги Україні по групам країн: Європейські країни напряму та через Європейські Інституції надали найбільше допомоги – 133 мільярди євро. Сполучені Штати надали 71,4 мільярди євро. Позаблокові країни надали 37 мільярдів євро допомоги всіх видів.

Міжнародна допомога є важливим фактором підтримання відносної економічної стабільності, допомоги постраждалим він війни людям та загального продовження опору нашої держави загарбницькій війні. Найбільшою країною-донором є США, які надали 71,4 мільярди євро. Вливання держав Європи, Сполучених Штатів Америки та декількох країн Далекого Сходу та Океанії є достатніми для України на даному етапі війни. Аналіз фінансових вливань від ВВП показав, що більшість країн донорів ще не вичерпали фінансові ресурси, які можуть використати для допомоги Україні. Зараз підтримка України впала до найнижчого рівня з січня 2023 року, у період із серпня по жовтень 2023 року спостерігалося різке скорочення обсягу допомоги. Також нагальним залишається питання якості та кількості подальшої військової допомоги, оскільки вона залежить від політичної ситуації в Америці.

Незважаючи на значну допомогу, яку Україна вже отримала, вона все ще потребує підтримки міжнародного співтовариства, оскільки війна триває.

Список використаних джерел:

1. Маршалок Т. Боргова політика України в умовах воєнного стану Збірник наукових праць Державного податкового університету: електронне наукове видання 2022. № 2. С. 84 URL : https://dpu.edu.ua/potochnyi-nomer-zbirnyka-2022?view=article&id=1947&catid=2 (дата звернення: 19.05.2024)

2. Держбюджет-2022: до загального фонду надійшло 1,491 трлн гривень. URL :https://www.kmu.gov.ua/news/derzhbiudzhet-2022-do-zahalnoho-fondu-nadiishlo-1491-trln-hryven (дата звернення: 19.05.2024)

3. Богдан Т. Війна і державні фінанси: скільки потрібно грошей на відновлення і де їх брати. Економічна правда. 2022. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/3/693382/ (дата звернення: 19.05.2024)

4. Ukraine Support Tracker. URL : https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/ (дата звернення: 19.05.2024)

5. Ukraine Support Tracker: New aid drops to lowest level since January 2022. URL : https://www.ifw-kiel.de/publications/news/ukraine-support-tracker-new-aid-drops-to-lowest-level-since-january-2022/ (дата звернення: 19.05.2024)

Лунгол Ольга Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцентка кафедри оперативно-розшукової
діяльності та інформаційної безпеки
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції Донецького
державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ КІБЕРФІЗИЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

Індустрія 4.0 – це концепція технологічної революції, що охоплює виробничі процеси та виробничі підприємства, яка базується на використанні передових цифрових технологій для автоматизації та оптимізації виробничих процесів. Дана концепція включає в себе ряд технологій, таких як Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI), аналітика даних, доповнена реальність (AR), віртуальна реальність (VR), хмарні технології тощо. Впровадження кіберфізичних систем – це один із ключових аспектів Індустрії 4.0. Кіберфізичні системи поєднують в собі кібернетичні (інформаційні та комунікаційні) та фізичні (реальні) складники, створюючи єдину систему, де комп'ютеризовані системи взаємодіють з фізичними процесами в реальному часі. Ці системи дозволяють підприємствам отримувати більше даних з виробничих процесів за допомогою датчиків та IoT-пристроїв, а потім аналізувати ці дані за допомогою аналітики та штучного інтелекту для прийняття кращих управлінських рішень. Імплементація кіберфізичних систем у бізнес-процеси галузей економіки дозволяє взаємодіяти віртуальним і фізичним процесам в інформаційній мережі в режимі он-лайн, віддалено управляти ними та здійснювати контроль, приймати організаційні та управлінські рішення для оптимізації виробничих процесів, знижувати витрати, підвищувати продуктивність та якість продукції, а також покращувати умови праці [1 – 3].

Захист кіберфізичних систем у бізнес-процесах галузей економіки є вельми актуальною та важливою задачею, особливо в умовах воєнного стану. Кіберфізичні системи, які поєднують в собі цифрові та фізичні

компоненти, є невід'ємною частиною роботи бізнесу у багатьох сферах, включаючи виробництво, транспорт, медицину, енергетику тощо. Захист цих систем є критично важливим, оскільки вони відповідають за автоматизацію та оптимізацію бізнес-процесів.

Уразливість кіберфізичних систем може призвести до серйозних проблем і загроз для підприємств. Якщо кіберфізичні системи не захищені належним чином, вони можуть стати мішенню для кібератак. Атаки можуть призвести до втрати конфіденційної інформації, порушення роботи системи або навіть втрати контролю над фізичними процесами. Помилки в роботі кіберфізичних систем через кібератаки або програмні помилки можуть призвести до зупинки виробництва або інших бізнес-процесів, що призводить до фінансових втрат. В деяких галузях, таких як виробництво або енергетика, недостатній захист кіберфізичних систем може стати загрозою для безпеки працівників. Втрата даних або недоступність системи може призвести до стресу та психологічного тиску на співробітників, що впливатиме на продуктивність.

Отже, захист кіберфізичних систем у бізнес-процесах є актуальним питанням сьогодення для забезпечення стабільності та безпеки підприємства. Даний процес включає в себе використання сучасних методів шифрування, захисту від кібератак, регулярне оновлення програмного забезпечення та впровадження строгих правил безпеки для працівників. Захист кіберфізичних систем – це інвестиція в майбутнє підприємства, яка дозволяє уникнути серйозних проблем і зберегти репутацію та стабільність у галузях економіки.

В роботах вітчизняних науковців відображено низку сучасних рекомендацій із способів та засобів захисту кіберфізичних систем. Так, Погасій С. [4] описує метод оцінки безпеки кіберфізичних систем на основі моделі Лотки-Вольтери «хижак-жертва». Метод ґрунтується на базі запропонованого класифікатора загроз з урахуванням їхньої гібридності та синергізму. Науковець описує в своїх дослідженнях [4] структуру класифікатора, що відображає гібридність та синергізм загроз. Пропонований метод, на відміну від існуючих, дозволяє надавати оцінку рівня безпеки кіберфізичних систем і систем безпеки, що розвиваються, тобто виробляти динамічне оцінювання, а не

статичне. Ярощук І. [5] проводить дослідження з удосконалення технології оцінки ризиків інформаційної безпеки кіберфізичних систем та наводить у своїх дослідженнях рекомендації щодо оцінки ризиків при прототипуванні кіберфізичних систем та мінімізації ризиків при їх експлуатації.

Актуальні підходи до захисту кіберфізичних систем стають все більш важливими в умовах зростаючої кількості кіберзагроз та широкого впровадження цифрових технологій у всі сфери життя. Для забезпечення надійності та безпеки кіберфізичних систем використовуються різноманітні підходи, серед яких можна виділити такі: шифрування даних, яке дозволяє захистити інформацію від несанкціонованого доступу; використання мультифакторної аутентифікації, коли для входу в систему потрібно підтвердити свою особу за допомогою кількох методів, наприклад, пароля та SMS-коду; IDS системи дозволяють вчасно виявляти несанкціонований доступ або аномальну активність в мережі; ACS системи регулюють доступ до різних частин кіберфізичних систем залежно від рівня доступу користувача; регулярне оновлення програмного забезпечення та встановлення важливих патчів безпеки; тестування на проникнення (penetration testing) задля виявлення слабких місць в системі та вжиття заходів для їх усунення тощо.

Актуальність розвитку та удосконалення цих підходів полягає у постійному розвитку кіберзагроз та швидкому розвитку технологій. Впровадження найсучасніших методів захисту дозволяє підприємствам та організаціям ефективно захищати свої кіберфізичні системи від потенційних загроз і забезпечувати надійність та безпеку своїх бізнес-процесів.

Список використаних джерел:

1. Чміль Г.Л. Економічна взаємодія суб'єктів споживчого ринку в умовах індустрії 4.0. Цифрова економіка та інформаційні технології: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 квітня 2021р. Київ: Видавничий центр ДУІТ, 2021. С. 200 – 202.
2. Храпкіна В. Інституціональні аспекти цифрової трансформації та розвитку цифрової економіки України. Цифрова економіка та економічна безпека. 2024. № 1 (10). С. 103-107. https://doi.org/10.32782/dees.10-19
3. Чміль Г. Л. Ґенеза економічної думки концепції «Індустрія 4.0» в умовах цифрової трансформації. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2020. Вип. 4 (86). С. 71-75.
4. Погасій С. Моделі і методи захисту інформації в кіберфізічних системах. Ukrainian Scientific Journal of Information Security. 2022. № 28(2). С. 67-79.
5. Ярощук І.В. Оцінка ризиків кіберфізичних систем на базі мікроконтролерів: дипломна робота магістра за спеціальністю «125 – кібербезпека». Тернопіль : ТНТУ, 2020.

Олексунь Надія Олександрівна,
аспірант, асистент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту Державного університет «Житомирська політехніка»
Мартинюк Ростислав Андрійович,
студент 1 курсу Державного університету «Житомирська політехніка»

ТРАНСКОРДОННА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ФАКТОР ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасному світі детермінантою розвитку транскордонної злочинності є динамічні процеси глобалізації відносин у світі, внаслідок чого спостерігається розмиття міждержавних кордонів, що в свою чергу, призводить до підвищення мобільності капіталів. Кримінальні структури вбачають в цьому розширення можливостей до вчинення злочинів та подальшого збільшення прибутків. В зарубіжних дослідженнях Україна не є країною, де глибоко вкоренилася та діє транскордонна злочинність. Україна є гарним претендентом на роль проміжної ланки транзиту наркотичних речовин, підроблених фармокологічних товарів та вогнепальної зброї, оскільки має величезну протяжність кордонів та вигідне географічне положення. Це призводить до встановлення на нашій території цілого сектору тіньової економіки, який є невидимим для держави та не підпорядковується оподаткуванню. Транзитність виказує деструктивний влив на рівень наркоманії в країні тому, що дистрибьютори продукції можуть надавати товар, як своєрідну «плату» за допомогу в транзиті забороненої продукції. Проблему тінізації економіки та розвитку чорних ринків також посилює ведення бойових дій, що є чинником для активізації незаконної торгівлі. На перший погляд здається, що в умовах війни може зростати здебільшого тільки чорний ринок вогнепальної зброї, то це буде хибною думкою.

Лідерами тіньового ринку є товари підакцизної продукції, такі як: нафтогазова група та тютюнові вироби. Фахівці ринку нафтогазової продукції зазначають, що втрати державного бюджету від нелегального обігу нафтопродуктів у 2021 році складали близько 20 млрд грн, а у

2022 році очікуються в межах 21 млрд грн. Найбільш цікава ситуація у тютюновій галузі, яка заслуговує детального аналізу. Частка тіні у цій галузі досягла історичних рекордів, та за показниками втрат бюджету вийшла у лідери серед усіх галузей — більше 20 млрд гривень ненадходжень до Держбюджету за 9 місяців 2022 року. Також, динаміку тінізації екноміки у 2022 році збільшено із початком повномасштабного вторгнення військ рф в Україну, основні канали постачання нелегальних сигарет в Україну (українсько-білоруська та україно-російська ділянки кордону, морські шляхи) були перекриті внаслідок очевидних причин. Проте, як повідомляє Державне бюро розслідувань, через неможливість прямих поставок з Білорусі, організатори «проклали» маршрут через Європу. У супровідних документах для європейських контрольних служб зазначається, що товар, нібито, прямує транзитом до третіх країн, а згодом в Україну вантажівки з цигарками в'їжджали з боку країн ЄС під виглядом порожнього транспорту [1].

Вторгнення Росії в Україну у 2022 році суттєво вплинуло на незаконний обіг наркотиків у регіоні. Зруйновані традиційні маршрути контрабанди, змушуючи злочинців шукати нові шляхи. З іншого боку, війна призвела до зростання попиту на певні види наркотиків, зокрема синтетичні, які штучно знімають стрес і допомагають впоратися з психологічними травмами, неминучими в умовах війни. В свій час до початку вторгнення, Одеса відігравала ключову роль у незаконному обігу наркотиків, слугуючи основним транзитним пунктом східноєвропейського кокаїнового трафіку для контрабанди речовин. Проте, статистика свідчить, що вже у травні 2023 року ціни почали знижуватись, що може свідчити про збільшення пропозиції завдяки переорієнтації шляхів незаконного транзиту через Західну Україну [3].

Все частіше з'являються новинні зведення про торгівлю зброєю та її подальший продаж за кордон. Новини про те, що українські військові продають зброю цивільним особам та криміналітету, викликають занепокоєння щодо можливого зростання незаконного обігу зброї та пов'язаних з ним злочинів. В Україні частка чорного ринку стрілецької зброї виросла до 70%. Згідно з розслідуванням журналістів, до 2022 року тіньовий ринок пропонував придбати АК-47, найпопулярніший автомат, разом з боєкомплектом в розмірі одного

магазину з кількістю набоїв в 30 одиниць, за ціною близько 200 доларів США. При оптових закупівлях ціна за одиницю зброї опускалася до 100 доларів. Станом на квітень 2024 року вартість "калаша" на чорному ринку значно зросла, досягнувши діапазону 450-700 доларів США. Для порівняння, легальний нарізний автомат Калашникова, доступний цивільним особам, коштує близько 2000 доларів США [4].

Продаж зброї приймає вигляд транскордонних каналів для збуту товару через кордон до інших країн. Користуючись даними Південного регіонального управління Держприкордонслужби України, в Одесі прикордонники ліквідували канали нелегального продажу зброї. Оперативники Одеського загону спільно з правоохоронцями викрили та припинили канал нелегального продажу вогнепальної зброї та боєприпасів. Чоловік провадив злочинну діяльність, яка полягала в незаконному збуті зброї, вибухівки та боєприпасів. Правоохоронці затримали торговця під час контрольованої закупки, коли він продав валізу вщент заповнену зброєю та вибуховими пристроями. Серед вилученого - три пістолети, магазини до них, майже 250 набоїв різного калібру, гранати та запали до них, сигнальна ракета, два підривачі, корпус протипіхотної міни та шість тисяч гривень, отримані злочинним шляхом за збут зброї на «чорному ринку» [2].

Загалом існує велика кількість розуміння проблеми транскордонної злочинності. Глобалізація міждержавних відносин та розвиток Транспортно-логістичної мережі шляхів, які в подальшому можуть використовуватися для контробандистських перевезень, створення етнічних діаспор на території країни, що мають власні національні традиції, які можуть проявлятися в злочинних аспектах. Соціально-політична нестабільність є гарним підґрунтям для виникнення транснаціональних кримінальних угрпувань. Війна, в свою чергу, створює цю нестабільність, що в купі з величезним обігом зброї робить Україну вразливою до цих проявів.

Список використаних джерел

1. Акциз і схеми. Що відбувається з тіньовим сектором у торгівлі у воєнний час. Бізнес. URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/nelegalni-shemi-v-ukrajini-pid-chas-viyni-skilki-vtrachayemo-vid-kontrabandi-i-shem-na-kordoni-50293772.html (дата звернення: 01.05.2024).

2. В Україні частка чорного ринку стрілецької зброї виросла до 70%. Телеграф. URL: https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-04-14/5846307-v-ukraine-dolya-chernogo-rynka-strelkovogo-oruzhiya-vyrosla-do-70 (дата звернення: 02.05.2024).

3. Південне регіональне управління Держприкордонслужби України. URL: https://www.facebook.com/SouthernBorderUkraine/posts/pfbid0ZgDjhtD89qYvoM3H3izScGKAUjj6yNvApzMSjjpAHhsHydSwomzwK96bmEXkv5jul

4. У стані зміненої свідомості тенденції розвитку наркобізнесу в Україні під час війни. Руджеро Скатурро. 2024 р. URL: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/02/Ruggero-Scaturro-An-altered-state-Ukrainian.pdf

Подаков Євгеній Сергійович,
канд. екон. наук,доцент, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕЛЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Навіть в сучасних умовах повномасштабної війни, не зважаючи на військовий стан, розвиток сільського господарства повинен відбуватися відповідно до загальних світових тенденцій та враховувати трансформаційний вектор еволюції національної економіки країни, орієнтований на збереження фінансової безпеки. Відповідно, необхідно враховувати дані аспекти при обґрунтуванні та розробці моделі посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства, аграрного бізнесу формування якої передбачає адаптацію аграрної, соціально-екологічної, фінансової, інвестиційно-інноваційної та зовнішньоекономічної політики.

Сучасна модель посилення фінансової безпеки розвитку аграрного бізнесу має передбачати стратегічне управління, яке дозволяє ефективну адаптацію до мінливого зовнішнього середовища, попередження та нейтралізації небажаних ризиків та загроз, досягнення фінансових інтересів та довгострокового успіху суб'єктів господарювання сільського господарства в процесі забезпечення фінансової безпеки розвитку аграрного бізнесу. Тому зважаючи на існуючий стан функціонування економічної системи країни зауважимо, що стратегія посилення фінансової безпеки розвитку аграрного бізнесу в найбільш агрегованому вигляді включає чотири найважливіших складових, а саме: стратегію управління фінансовими ризиками; стратегію управління структурою капіталу; стратегію управління грошовими потоками та антикризову фінансову стратегію.

Модель посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства передбачає врахування можливих варіантів розвитку, прогнозування грошового потоку і скільки для цього необхідно витратити в поточному і найближчих періодах. Іншою складовою ефективної стратегії посилення фінансової безпеки розвитку аграрного бізнесу варто назвати стратегію управління структурою капіталу, яка орієнтована на встановлення оптимального поєднання необхідних класичних та альтернативних джерел фінансування [1]. Для подолання кризових явищ в системі антикризового управління виділяють наступні стратегії управління ризиками: - стратегія уникнення ризику; - стратегія прийняття ризику. Методами, які можливо ефективно використовувати для посилення фінансової безпеки розвитку агарного бізнесу можуть бути: уникнення ризику, лімітування концентрації ризику, хеджування, диверсифікація, розподіл ризику, самострахування.

Формування та реалізація моделі посилення фінансової безпеки розвитку агарного бізнесу повинна здійснюватися у межах відповідної концепції, запровадження якої передбачає реалізацію ключових положень діючих державних цільових програм та стратегій розвитку. Доведено, що модель посилення фінансової безпеки розвитку сільського господарства має базуватися на механізмі формування фінансової безпеки, який націлений перш за все на забезпечення таких елементів, як фінансова самодостатність, фінансова стійкість, фінансова надійність, фінансова незалежність та фінансова надійність. Вважаємо, що для вирішення даних аспектів необхідно встановити алгоритм фінансового забезпечення, який дозволить безперервне надходження фінансових ресурсів. В сучасних умовах для фінансування сільського господарства використовують класичні джерела ресурсів: власні кошти господарюючих суб’єктів, кредитні та інвестиційні фінансові ресурси.

Варто зазначити, що існуючий стан нестабільного функціонування господарюючих суб’єктів аграрного сектору спричинює високу ризикованість для їх фінансування через банківські кредитні механізми, що призводить до непомірно високих відсоткових ставок за кредитними ресурсами. Відповідно, фінансова безпека розвитку сільського господарства погіршується через збільшення кінцевої вартості фінансових ресурсів, які використовуватимуться у виробничих процесів.

Проведений аналіз інших можливих джерел фінансування для посилення фінансової безпеки розвитку аграрного бізнесу виявив, що високою ефективністю користуються такі інструменти як акредитиви, банківські гарантії, овердрафт, товарний кредит і торгове фінансування, бартерні операції, кредити в іноземній валюті від нерезидентів, лізинг тощо. Найбільш прийнятним для аграрного бізнесу на нашу думку є лізинг, який дозволяє врахувати особливості господарської діяльності галузі [2]. В сучасних умовах військового стану в Україні поширення набула безповоротна фінансова допомога. Розвиток сільського господарства у контексті посилення його фінансової безпеки орієнтований на інноваційний шлях еволюції, який має залучати перспективні фінансові ресурси. Нерозвиненість вітчизняного ринку та загострення конкурентної боротьби стимулюють використовувати із цією метою саме венчурний капітал. Вважається, що використання венчурного капіталу притаманне для високо інноваційних проектів, яким характерне ризикованість та непередбачуваність отриманого результату діяльності. Але якісний та ефективний розвиток сільського господарства не можливий без перспективних наукових впроваджень, сучасних інноваційних розробок та забезпечення конкурентоздатності виготовленої продукції. Тому саме залучення венчурного капіталу у діяльність господарюючих суб'єктів сільського господарства дозволить вирішити одразу декілька проблемних питань галузі: оптимізацію структури капіталу та інноваційний конкурентоздатний розвиток сільського господарства, що посилить фінансову безпеку розвитку сільського господарства.

Зважаючи на сучасний стан економіки країни, військовий стан в країні, вважаємо, що посилення фінансової безпеки розвитку агарного бізнесу може відбуватися за двома сценаріями: інерційним сценарієм (віддзеркалює існуючі тенденції розвитку країни та сільського господарства) та, відповідно до розробленої моделі, за сценарієм посилення фінансової безпеки [3].

Підсумовуючи, орієнтуючись на вище зазначене вважаємо, що модель посилення фінансової безпеки розвитку аграрного бізнесу завдяки запровадженню відповідних резервів та моделі управління, використовуючи запропоновану стратегію сприятиме: підвищенню

фінансової ефективності діяльності сільського господарства, фінансовій незалежності сільськогосподарських підприємств, стабільності розвитку галузі; зміцненню конкурентоздатності сільського господарства країни; забезпеченню продовольчої безпеки; зростанню добробуту нації; посиленню зовнішньоекономічних зв'язків тощо.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко М.Я. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України: теорія і практика : монографія / М.Я. Дем'яненко, О.І. Зуєва. - К. : ННЦ ІАЕ, 2010. - 190 с.
2. Подаков Є.С. Особливості моделювання рівня фінансової безпеки розвитку аграрного бізнесу// Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, 16 листопада 2023 м. Умань. С. 75-78.
3. Пристемський О.С. Аналіз індикаторів фінансової безпеки розвитку сільськогосподарського підприємства/ О.С. Пристемський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Міжнародні економічні відносини та світове господарство". - 2017, С.80-83.

Попович Ніна Василівна,
асистент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»
Омелюх Вікторія Любомирівна,
студентка 2 курсу, групи НБ-6 Державного університету «Житомирська політехніка»

ОБОРОННА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЇ АГРЕСІЇ

Сьогодні напруга у відносинах між державами досягла свого апогею. Деякі держави намагаються зробити збройну агресію інституалізованою політикою зовнішніх відносин. Тому дослідження та удосконалення національної безпеки є пріоритетним напрямком функціонування будь – якої держави.

Особливо актуально це питання постало для України після початку збройної агресії росії. Національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2]. В умовах війни

розвинута оборонна економіка є важливою умовою національної безпеки України. Оборонна економіка – це наука, яка вивчає військово-економічні відносини, які складаються в процесі виробництва розподілу, обміну та споживання предметів воєнного призначення, що обслуговують військові потреби держави [1]. Питання розвитку і вдосконалення оборонної економіки в сфері національної безпеки полягає в тому, щоб забезпечити належну обороноздатність країни. На це впливають достатньо багато чинників зовнішнього і внутрішнього характеру.

Метою даної роботи є дослідження оборонної економіки як гарантії національної безпеки України. Важливо зазначити, що ефективність військово-економічної діяльності безпосередньо впливає на рівень бойової готовності країни.

Оборонна економіка включає в себе:

- мобілізаційну економічну готовність в потрібний момент (здатність економіки держави швидко перейти на воєнну економіку «військові рейки», тобто залучити всі підприємства і виробництва до виготовлення всього необхідного для фронту);
- ефективне і раціональне використання бюджетних коштів для потреб усіх видів збройних сил;
- прозорість публічних закупівель в умовах воєнного стану;
- подолання корупції.

На даний час оборонна економіка є набагато міцніша/стійкіша, ніж 10 років тому, її ефективність зросла в декілька разів. Це пов’язано із ситуацією в державі на сьогоднішній день. До кінця 2013 року початку 2014 року на оборонну економіку виділялось зовсім мало коштів, які б могли забезпечити повну обороноздатність наших військ на кордонах, також велику роль відіграв стиль політики, який був актуальний на той час.

Оборонна економіка має великий вплив на національну безпеку, як у воєнний, так і у мирний час. Сьогодні, під час військових загроз, українській оборонній економіці активно допомагає населення своїми донатами (це важливий фактор в нашій реальності), адже небезпека згуртовує громадян на допомогу збройним силам. Під час мирного часу, тобто коли державі (національній безпеці) нічого не загрожує, важливо: підтримувати воєнну економіку в робочому режимі, збройні сили мають

знаходитись у боєздатності, щоб вразі небезпеки обороняти цілісність і недоторканість кордонів.

Головними проблемами оборонної економіки України є застарілість воєнного-промислового/оборонно-промислового комплексу (техніка, науково-дослідницькі центри, товари не лише для військового використання, а й для подвійного) та недостатнє фінансування оборонної економіки. Повномаштабна збройна агресія дещо змінила існуючий стан речей: сектор безпеки й оборони у 2023 році Міністерство фінансів України повідомили, що видатки загального фонду державного бюджету України становили 1,843 трильйона гривень або ж 60,8% від усієї суми [3].

Активізація законодавчої політики щодо підвищення обороноздатності держави стала наслідком першого етапу російсько-української війни (війни на Сході, яка розпочалася ще навесні 2014 року). Законом України від 31 липня 2014 року № 1621-VII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України» в Україні введено військовий збір [4]. Цей податок є досить доречним і актуальним, він сприяє кращому фінансуванню усіх видів збройних сил та новітньому розвитку воєнно-промислового комплексу. Загалом, це є вагомим інструментом для додаткового грошового забезпечення оборонної економіки держави.

Отже, оборонна економіка, як запорука національної безпеки держави, є важливим фактором її існування та функціонування, особливо в умовах збройної агресії. Вона має великий вплив на певні сфери національної безпеки, також забезпечує належний захист суверенітету і територіальної цілісності. На жаль, оборонна економіка в нашій державі не є цілком розвинута, на це впливають такі чинники: некоректна політика, недостатнє фінансування, застарілість матеріально-технічної бази та інші фактори. Але після російської збройної агресії держава та суспільство консолідувалися задля підтримки обороноздатності та захисту державних кордонів нашої країни, це дає підстави передбачити те, що в перспективі оборонна економіка буде розвинутою і готовою до будь-яких загроз національній безпеці держави.

Список використаних джерел

1. Кириленко І. В. Основи оборонної економіки : курс лекцій / І. В. Кириленко. – Київ : ВІКНУ, 2009. 135 с. URL: https://mil.knu.ua/files/63_1136594066.pdf

2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text
3. Мінфін назвав суму видатків з держбюджету України на безпеку й оборону торік. Суспільне | Новини. URL: https://suspilne.media/666746-aka-suma-vidatkiv-z-derzbudzetu-ukraini-jsla-na-bezpeku-j-oboronu-v-2023-roci-u-minfini-dali-vidpovid/
4. Військовий збір. tax.gov.ua. URL: https://tax.gov.ua/baneryi/arhiv/podatkovi-zmini-2015/podatkovi-zmini-dlya-fizichnih-osib/viyskoviy-zbir/ (дата звернення: 26.03.2024).

Свірко Світлана Володимирівна,
д.е.н., д.н.д.у., проф., завідувач кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»
Мороз Юлія Юзефівна,
д.е.н., проф., професор кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»
Довгалюк Віта Валентинівна,
к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів та цифрової економіки Державного університету «Житомирська політехніка»
Дика Олена Сергіївна,
к.е.н., доц., доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»
Сидоренко Олексій Павлович,
аспірант 1-го курсу Державного університету «Житомирська політехніка»

КООРДИНАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ В СФЕРІ ОБОРОННОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Міжнародна технічна допомога за умов військової агресії проти України виступає одним з основних джерел стабілізації політичної, економічної та соціальної ситуації в країни. Особливого значення вона набуває в контексті необхідності підтримки та відбудови оборонної

економіки України, набрання потужності якою є запорукою нашої перемоги. Організація координації міжнародної технічної допомоги для оборонної економіки виступає основною детермінантою не тільки її найскорішого отримання, а й ефективного використання.

Загалом, міжнародна технічна допомога являє собою «фінансові або інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України» [4]. Слід зауважити, що у визначенні міжнародної технічної допомоги первинну роль відіграють саме міжнародні угоди, які є першопричиною власне останньої (по факту на 2023 рік таких угод є близько 300): Угоди України з ЄС; Рамкові Угоди з країнами-партнерами з розвитку; Рамкові Угоди з міжнародними організаціями – партнерами з розвиту.

На сьогодні кількість зареєстрованих діючих проектів щодо міжнародної технічної допомоги сягає близько 540 позицій з поміж 5500 проектів, що були реалізовані за останні 30 років. При цьому, від початку 2014 року дотепер ключовими секторами, в які спрямовувалась міжнародна технічна допомога, стали і залишаються: національна безпека і оборона, ядерна безпека, урядування та громадянське суспільство, охорона здоров'я, освіта і наука, енергетика та енергоефективність, банківський та фінансовий, аграрний сектори, регіональний розвиток, відновлення Донбасу та ВПО тощо.

Слід зауважити, що з моменту приєднання України до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги у 2007 році, за якою країна-партнер має здійснювати координацію зовнішньої допомоги на всіх етапах діалогу з країнами-донорами, Урядом України було створено Департамент координації міжнародної технічної допомоги як основний суб'єкт такої координації з боку України [3]. Власне вітчизняна система координації міжнародної технічної допомоги загалом включає три взаємозалежні складові [1]: Форум «Партнерство з розвитку» (призначений для політичного діалогу щодо стратегічних питань реалізації національних реформ на найвищому рівні); Стратегічна платформа (призначена для стратегічної координації міжнародної технічної допомоги з пріоритетами національних реформ із урахуванням Цілей сталого розвитку та Угоди про асоціацію між

Україною та ЄС); Секторальні робочі групи (призначені для здійснення регулярного діалогу та координації між центральними органами виконавчої влади і партнерами з розвитку щодо напрямів державної політики та секторальних реформ). При цьому останні розподілені за галузевими сферами, як то [1]: охорона здоров'я; розвиток малого та середнього бізнесу; сільське господарства та продовольча безпека; енергетика; забезпечення екологічної безпеки; транспорт та поштовий зв'язок; децентралізація та регіональний розвиток; цифрова трансформація; енергоефективні будівлі та реформа централізованого теплопостачання; освіта і наука; соціальна політика; культура, інформаційна політика та туризм; відновлення і реінтеграція; гендерна рівність; антикорупційна політика; молодь та спорт; правова держава, юстиція; правоохоронна діяльність; реформа державного управління; реформа фінансового сектору; управління державним фінансами; антимонопольна політика; соціальний захист ветеранів. Як бачимо з переліку, жодна з перерахованих секторальних груп не охоплює питання координації з питань міжнародної технічної допомоги в сфері оборонної економіки, що, в умовах гострої потреби підтримки та відбудови останньої, є досить незрозумілим і навіть шкідливим.

Питання розбудови механізму координації міжнародної технічної допомоги у оборонну економіку пропонується розпочати власне з визначення поняття «оборонна економіка» під якою пропонується розуміти систему економічних відносин в межах виробництва, обміну, розподілу та споживання результативних продуктів такого виробництва (продукції, робіт та послуг), призначенням яких є задоволення різнопрофільних потреб оборонного сектору країни. При цьому складовими оборонної економіки слід визнати: економіку оборонно-промислового комплексу; економіку збройних сил країни; економіку військового будівництва; економіку військового транспорту і зв'язку; економіку фундаментальних та прикладних досліджень і розробок в сфері оборони; економіку військової освіти; економіку експлуатації та ремонту військової техніки; економіку цивільної оборони.

Визначення основних понятійних категорій дозволяє перейти до каркасу механізму координація міжнародної технічної допомоги для оборонної економіки країни. Пропонується до останнього включить такі

сегмента як: мета координації, предмет координації, сфера спрямування, принципи координації, інституційна основа, нормативно-правове забезпечення, складові елементи (з векторами їх діяльності).

Метою координації міжнародної технічної допомоги для потреб оборонної економіки пропонується визначити установлення взаємозв'язків та взаємоузгодження дій у наслідок заключення міжнародних договорів з партнерами з розвитку щодо отримання фінансових або інших ресурсів та послуг на безоплатній і безповоротній основі задля підтримки і розбудови оборонної економіки країни.

Слід зауважити, що ідентифікація предмету координації потребує уточнення складу нормативно-правового забезпечення міжнародної технічної допомоги, що було наведено вище. До його складу слід віднести регламенти функціонування основного суб'єкту координації міжнародної технічної допомоги – Секретаріату Кабінету Міністрів загалом і зокрема Департамент координації міжнародної технічної допомоги. Також варто нагадати, що основу нормативно-правового регулювання залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги в оборонну економіку України, зважаючи на вищенаведене визначення останньої та її складових, складають такі нормативні акти як [2, 4]: Постанова Кабінету Міністрів України №153 від 15.02.2002 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги»; Наказ Міністерства оборони України №37 від 01.02.2018 «Про затвердження Інструкції про організацію залучення, використання, обліку та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України».

Згідно вказаним документами предметом координації міжнародної технічної допомоги для потреб оборонної економіки виступають [2, 4]: будь-яке майно, необхідне для забезпечення виконання завдань проектів (програм) в сфері оборонної економіки, яке ввозиться або набувається в Україні; роботи і послуги для потреб оборонної економіки; права інтелектуальної власності для потреб оборонної економіки; фінансові ресурси (гранти) у національній або іноземній валюті для потреб оборонної економіки; інші ресурси для потреб оборонної економіки, що не заборонені законодавством, у тому числі стипендії.

Сфера спрямування координаційних зусиль фактично має охоплювати всі складові оборонної економіки, що були описані вище.

Інституціональною основою координації міжнародної технічної допомоги для потреб оборонної економіки згідно законодавства виступає Департамент координації міжнародної технічної допомоги, який і відповідає за таку координацію загалом [3].

Принципами координації міжнародної технічної допомоги загалом Кабінетом Міністрів України визначено принципи: взаємної відповідальності, політичного діалогу, відкритості та сталого розвитку [1]. Пропонується в контексті координаційних дій щодо міжнародної технічної допомоги для потреб оборонної економіки доповнити ці принципи принципом безпековості, який передбачає безпеку інформаційно-комінукаційних зв'язків та каналів задля забезпечення національної безпеки країни [5].

Щодо складових механізму координації міжнародної технічної допомоги для потреб оборонної економіки – їх варто ідентифікувати в межах вже існуючих 3-ьох складових такої координації, саме: форум «Партнерство з розвитку», стратегічна платформа та секторальні робочі групи. При цьому якщо перші дві складові носять універсальний характер і повністю відповідають специфіці профілю «оборонна економіка», то остання потребує доопрацювання.

З метою досягнення ефективності у розбудові механізму координації міжнародної технічної допомоги для потреб оборонної економіки пропонується утворити секторальну робочу група «Оборона». При цьому, згідно визначеним складовим оборонної економіки, до складу цієї групи мають увійти представники Міністерства оборони України, Міністерства економіки та Міністерства з питань стратегічних галузей економіки.

Реалізація запропонованого механізму координації міжнародної технічної допомоги для оборонної економіки Україні сприятиме прискоренню залучення міжнародної технічної допомоги в часі та просторі, посиленню адресності комунікації за напрямом відбудови оборонної економіки, а також підвищить ефективність державного управління за функцією «Оборона».

Список використаних джерел:

1. Координація міжнародної технічної допомоги. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-dopomoga/coordination (дата звернення: 14.02.2024).
2. Про затвердження Інструкції про організацію залучення, використання, обліку та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України №37 від 01.02.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0222-18#Text (дата звернення: 14.02.2024).
3. Про затвердження структури Секретаріату Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 №564. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2016-п#Text (дата звернення: 14.02.2024).
4. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України №153 від 15.02.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п#Text (дата звернення: 14.02.2024).
5. Свірко С.В. Механізми державного управління бюджетною безпекою: монографія. Житомир: ТОВ «Видавничий дом «Бук-Друк»», 2021. 436 с.

Тараненко Владислав Юрійович,
студент 4 курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Україна є державою, яка знаходиться в складних геополітичних умовах, оскільки з 2014 року веде війну з Росією на сході країни. Ця війна, яка розгорнулася на території Донбасу, стала однією з найбільших загроз для національної безпеки України. Проблема забезпечення національної безпеки в умовах війни з Росією полягає у різних аспектах. По-перше, це військова загроза, оскільки російські війська постійно порушують територіальну цілісність України, ведуть активні бойові дії та здійснюють агресивні провокації. По-друге, інформаційна агресія Росії стала великим викликом для національної безпеки України.

Національна безпека України є одним із найважливіших аспектів державної політики, оскільки вона забезпечує захист незалежності, територіальної цілісності та суверенітету країни. Національна безпека охоплює широкий спектр питань, включаючи економічну, соціальну, політичну та військову сфери [5]. Важливим аспектом національної

безпеки є економічна стійкість країни. Україна повинна розвивати та модернізувати свою економіку, роблячи акцент на інновації, виробництво та експорт товарів високої якості. Також необхідно зміцнювати енергетичну безпеку країни шляхом диверсифікації джерел постачання енергоносіїв та розвитку відновлюваних джерел енергії.

Економічна безпека держави – це важливий аспект національної безпеки, який полягає в забезпеченні стабільності економічного розвитку, упровадженні ефективних заходів для захисту економіки від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також в забезпеченні соціально-економічного благополуччя населення. Один з основних аспектів економічної безпеки держави – це забезпечення ефективного функціонування економічних суб'єктів, що включає в себе підтримку малих та середніх підприємств, стимулювання інвестиційної діяльності, підтримку інноваційного розвитку та розвиток інфраструктури [3].

Зауважимо, що одним із ключових аспектів економічної безпеки є забезпечення стабільності національної валюти та фінансової системи. Це важливо не лише для забезпечення економічного зростання, але й для збереження соціально-економічної стабільності та захисту інтересів громадян. Перше, що варто відзначити, це важливість стабільності валюти для забезпечення довгострокової економічної стабільності. Коливання курсів валют можуть призвести до інфляції, що у свою чергу може негативно позначитися на покупній спроможності громадян, знизити інвестиційну активність, а також вплинути на фінансову стабільність країни. Друге, фінансова система також відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності економіки. Нестабільність в банківській та фінансовій системі може призвести до банкрутства банків, паніки серед вкладників, зменшення доступності кредитів для підприємств та населення, а також до збільшення ризику фінансових криз [2].

Забезпечення стабільності національної валюти та фінансової системи вимагає комплексу заходів. Перш за все, влада повинна мати чіткий план управління валютним ринком, вживати заходів для підтримання стабільності курсу національної валюти. Крім того, важливо підтримувати дисципліну в фінансовій системі, забезпечуючи ефективний нагляд та регулювання фінансових установ.

Крім того, економічна безпека включає в себе забезпечення продовольчої безпеки, енергетичної безпеки, захисту інтелектуальної власності та інших важливих аспектів економіки. Для цього необхідно розвивати власне виробництво, забезпечувати диверсифікацію енергетичних джерел, стимулювати інновації та підтримувати конкурентоспроможність вітчизняних підприємств [1].

Власне продовольча безпека визначається як стан, коли всі громадяни країни мають постійний доступ до достатньої кількості безпечної та здорової їжі для задоволення своїх харчових потреб. Забезпечення продовольчої безпеки є важливим завданням для будь-якої країни, оскільки від цього залежить здоров'я нації та її економічний розвиток. Для досягнення цієї мети країна має мати стабільне виробництво продовольства, а також ефективну систему розподілу та збереження продуктів [4].

Енергетична безпека включає в себе забезпечення надійного та стабільного постачання енергії для виробництва та життєдіяльності населення. Забезпечення енергетичної безпеки є важливим завданням в умовах постійного зростання енергопотреб та зниження запасів природних ресурсів. Для цього необхідно розвивати відновлювальні джерела енергії, підвищувати енергоефективність та диверсифікувати постачання енергоносіїв.

Зауважимо, що продовольча та енергетична безпека взаємозв'язані та взаємозалежні. Недостатнє постачання енергії може призвести до зниження виробництва та транспорту продуктів харчування, а недостатнє постачання продовольства може призвести до зниження енергетичної ефективності та зниження життєвого рівня населення. Тому важливо розвивати інтегровані підходи до забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки в системі економічної безпеки України.

Також важливо звернути увагу на те, що одним з найважливіших аспектів економічної безпеки є захист інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність – це цінні активи, що включають в себе ідеї, винаходи, технології, торгові марки, авторські права та інші об'єкти, які є продуктом людського інтелекту та творчості [2]. Захист цих активів є критичним для стимулювання інновацій та розвитку бізнесу, а також для економічного зростання країни в цілому.

Отже, економічна безпека є однією з ключових складових національної безпеки кожної держави. Забезпечення стійкості економіки та запобігання економічним загрозам є необхідними умовами для збереження суверенітету та незалежності країни. Своєчасне виявлення та аналіз економічних ризиків і загроз, прийняття ефективних заходів для їх запобігання та подолання, є важливими завданнями національної безпеки. У сучасних умовах глобалізації економічна безпека держави стає ще більш актуальною, оскільки велика кількість економічних процесів відбувається на міжнародному рівні. Для посилення економічної безпеки України важливо розробляти та впроваджувати стратегічні програми розвитку економіки, забезпечувати фінансову стійкість, розвивати підприємництво та інвестиції, підтримувати інноваційні проекти та забезпечувати стабільність фінансово-економічної системи.

Список використаних джерел:

1. Акімова Л. М. Механізм державного управління забезпеченням економічної безпеки України : монографія. Міжрегіональна академія управління персоналом». Київ : ЦУЛ, 2018. 324 с.

2. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації : монографія. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2020. 423 с.

3. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / Живко З.Б., Черевко О.В., Копитко М.І., Зачосова Н.В., Живко М.О., Середа В.В., Занора В.О. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.

4. Смолянюк В. Ф. Системні засади національної безпеки України. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2018. № 2 (37). С.77-81.

5. Шевченко М. М. Функції та завдання системи забезпечення національно безпеки України в сучасних умовах. Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nivanb (дата звернення: 25.04.2024).

Тарасенко Артур Борисович,
аспірант Європейського університету

ОБОРОННИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Після повномасштабного вторгнення рф 24 лютого 2022 року оборонно-промисловий комплекс України став критичним фактором стійкості країни та почав займати надважливу роль в економічному житті України. Нагальність посилення обороноздатності підштовхнула

Україну до нової ери стратегічного партнерства, технологічного прогресу та економічних змін. Оскільки війна продовжує розгортатися, роль оборонної промисловості у формуванні майбутньої економіки України ставатиме ще більш критичною.

Простежуючи траєкторію розвитку оборонно-промислового комплексу України, стає очевидним, що його шлях включав у себе низку викликів, невдач і час від часу проблиски прогресу. З моменту здобуття незалежності, військові потужності, успадковані від СРСР, частково деградували та постраждали від корупції. Окупація Криму та частин Донецької та Луганської областей, яка розпочалась у 2014 році, не змогла стати достатнім каталізатором значного відновлення оборонної промисловості. Звичайно, з 2014 року відбувся певний прогрес у розробленні нових зразків ракетного озброєння, безпілотників, бронежилетів та іншого озброєння. Також вдавалося закривати нагальні потреби стосовно зброї та боєприпасів через держзамовлення, однак повноцінні, якісні зрушення не відбулись. До 2022 року в Україні було приблизно 300 військових підприємств та організацій, однак реалізовувати свій потенціал їм не вдавалось.[1]

Нині оборонна промисловість України працює під величезним тиском, її завданням є забезпечення збройних сил в умовах триваючих військових дій. Війна підкреслила важливість внутрішнього виробничого потенціалу, спонукаючи до швидкого розширення та інновацій у секторі. Незважаючи на збої в ланцюжках поставок, суттєві ризики для безпеки та інші виклики, українські оборонні компанії мають демонструвати надзвичайну стійкість і адаптивність.

Оборонна здатність України надзвичайно залежить від військової допомоги західних партнерів. Системи ППО, снаряди, техніка, артилерійські системи та інше спорядження імпортується в Україну з надзвичайною інтенсивністю. Після початку повномасштабної війни, Україна отримала міжнародну допомогу у вигляді 170 млрд євро, при чому 40% склала саме військова підтримка, 50% - фінансова допомога, а останні 10% склали гуманітарні надходження.[2]

Однак, Україна розвиває і власне виробництво, зменшуючи вплив наявних та потенційних недопостачань. Повноцінно оцінити військово-промисловий комплекс неможливо так як ця інформація є

засекреченою, однак існує окрема інформація завдяки якій можливо робити суттєві висновки. Центральне місце в оборонній стратегії України займає розробка безпілотних літальних апаратів. Суттєве зростання виробництва безпілотників стало результатом значних державних інвестицій. У 2023 році вони досягли 40 мільярдів гривень.[3]

Ракетна програма також має суттєве значення. В умовах бойових дій, що тривають, її розвиток стає стратегічною необхідністю, яка служить фактором стримування агресії та засобом забезпечення здатності країни ефективно захищатися. У 2023 році стало відомо, що місце де ракети збирались було уражено, але програма продовжує існувати, частину виробництва було перенесено за межі України. [4]

Варто визнати, що українські компанії здатні виробляти не тільки дрони та снаряди, а й іншу вкрай необхідну продукцію: бронетехніку, гвинтівки, патрони та ін. Однак для розвитку таких виробництв необхідні державні інвестиції, яких бракує. Однією із суттєвих проблем сьогодення є дисбаланс між внутрішніми та зовнішніми закупівлями Міністерства оборони. Хоча постачання іноземного обладнання через їх ефективність може здатися доцільним, однак це підриває зусилля з розвитку міцної екосистеми внутрішньої оборони. Відсутність довгострокових контрактів відіграє значну роль у затриманні розвитку власного виробництва. Невизначеність у формуванні замовлень державою, пригнічує галузеве планування, перешкоджаючи сталому зростанню. Маючи надійні контракти, фірми могли б оптимізувати виробництво та впевнено розширювати діяльність, прокладаючи шлях до сталого розвитку.[5]

Незважаючи на значні перешкоди, Україна має величезний потенціал у своїй оборонній промисловості. Вже можна стверджувати, що було досягнуто значних успіхів у налагодженні виробництва, укладанні угод з іноземними партнерами та активації заводів. Ці події не лише свідчать про прогрес, але й служать каталізаторами економічного зростання та створення робочих місць. Налагодження виробництва зброї в Україні вже заклало основу для зменшення залежності від зовнішніх поставок, тим самим стимулюючи вітчизняну промисловість і зміцнюючи економічну стійкість. У міру того, як заводи

нарощують роботу та підписуються безпекові угоди з іноземними партнерами, оборонна промисловість стає одним із надважливих елементів стратегії економічного розвитку України. Важливо і те, що розвиток оборонної промисловості та локалізація виробництва не тільки підвищує самостійність України, стимулюючи економічне зростання, а й надає можливість у майбутньому працювати на експорт.

Зростання оборонної промисловості не тільки забезпечує самодостатність, але й служить рушієм більш широкого економічного розвитку. Оскільки галузь розширюється, можливості працевлаштування збільшуються, рівень безробіття знижується, а місцева економіка отримує нову систему перспектив. Отримуючи руйнівні наслідки жахливої війни, Україна стикається з необхідністю адаптувати свою економіку до існуючих реалій і у цьому контексті стратегічна адаптація та інноваційні підходи стають першорядними для подолання складних умов війни та прокладання шляху до сталого розвитку.

Підсумовуючи, варто зазначати, що оборонна промисловість України, використовуючи свій потенціал і розвиваючи стратегічні партнерства, готова прокласти курс до майбутнього, де безпека та економічний розвиток йдуть рука об руку.

Список використаних джерел:

1. Кірєєв М. Оборонно-промисловий комплекс та його розвиток під час війни/ Микола Кірєєв // finance.ua. 2024. URL: https://finance.ua/ua/goodtoknow/opk-ukrainy

2. Кірєєв М. Скільки та від кого Україна отримала допомоги в 2023 році / Микола Кірєєв // finance.ua. – 2024. URL: https://finance.ua/ua/goodtoknow/dopomoga-ukraini-2023

3. Шварц Д. "Європейський збройовий хаб". Як Україна нарощує виробництво зброї / Дмитро Шварц // УНІАН. – 2023. URL: https://www.unian.ua/weapons/yak-ukrajina-naroshchuye-virobnictvo-vlasnoji-zbroji-12409137.html

4. Данілов про українську ракетну програму // UNN. – 2023. URL: https://unn.ua/news/danilov-pro-ukrayinsku-raketnu-programu-cherez-ataki-mi-perenesli-chastinu-virobnitstva-za-mezhi-krayini

5. Мірошниченко Б. Зірковий час для військових заводів. Як Україна може виробляти більше зброї? / Богдан Мірошниченко // Економічна правда. – 2023. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/31/702728/

СЕКЦІЯ 8.
ЄВРОПЕЙСЬКА ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТІ ТА НАУЦІ

Ганжа Владислав Вікторович,
аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Іваній Олена Миколаївна,
завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ: ВІД ЖОРСТКОГО КОНТРОЛЮ ДО ГНУЧКОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Світ освіти постійно еволюціонує, адаптуючись до мінливих умов. На зміну жорсткій централізації та адміністративному контролю приходить ера гнучкого управління автономними навчальними закладами. Вплив на їх діяльність здійснюється за допомогою різноманітних організаційно-економічних методів та інструментів.

Україна не є винятком із цієї глобальної тенденції. Система управління освітою нашої країни нині перебуває у стадії динамічних змін. Це зумовлює потребу вдосконалення механізмів державного регулювання в цій сфері.

У теорії управління освітою, поняття «управління» розглядається зазвичай у трьох аспектах: як процес, організація та система [1]. Управління як процес передбачає послідовність повторюваних кроків у прийнятті та впровадженні рішень, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування освітньої системи в цілому та її складових частин. Цей процес включає планування, організацію, мотивацію та контроль, які визначають розвиток основних та допоміжних освітніх процесів і сприяють саморозвитку системи.

Діяльність державних установ (таких як МОН України, управління освіти облдержадміністрацій тощо) у теперішній час потребує налагодження постійної взаємодії та зворотного зв'язку з зовнішнім середовищем, оскільки вони є відкритими соціально-економічними системами, що входять у світове економічне співтовариство.

Раніше державні установи оперували переважно за допомогою правових актів, нормативних документів та стандартних підходів, що розроблялися та пропонувалися вищими органами управління. Проте, в сучасних умовах вони повинні розвивати власні стратегії управління, які дозволять відрізнятися від конкурентів та створювати позитивний імідж організації.

У сучасних умовах, наприклад, органам управління освітою потрібно здійснювати аналіз ринку для оцінки можливостей збуту освітніх послуг, проводити прогнозування динаміки їх споживання, виявляти та оцінювати конкурентів у даній сфері, що дозволяє приймати обгрунтовані рішення щодо надання освітніх послуг.

Національна доктрина розвитку освіти [2] чітко окреслила роль освіти як «стратегічного ресурсу» для подолання криз, покращення життя людей, захисту національних інтересів та зміцнення авторитету України на міжнародній арені. Цей документ підкреслює, що освіта виступає не просто набором знань та навичок, а єдиним поліфункціональним комплексом, який:

- через навчання (дидактичну підсистему) готує кваліфіковані кадри для різних галузей економіки, забезпечуючи їх необхідними знаннями та вміннями;
- через виховання (педагогічну підсистему) формує особистість громадянина, прищеплює цінності, етику та відповідальність, необхідні для розвитку суспільства;
- через розвиток громадян стимулює інновації, наукові дослідження та створення нових технологій, що є рушійною силою економічного зростання та конкурентоспроможності держави.

З огляду на цю багатогранну роль, інвестування в освіту є вигідним вкладенням в майбутнє України. Це дозволяє підвищити рівень життя, оскільки освічені люди мають кращі шанси на працевлаштування, отримання вищої заробітної плати та кращі умови

життя; зменшити соціальну нерівність, бо освіта може стати потужним інструментом для подолання соціальної нерівності та створення більш справедливого суспільства; стимулювати економічне зростання, адже кваліфікована робоча сила та інноваційний потенціал, що генеруються освітою, є ключовими факторами економічного зростання та розвитку. Окрім цього, освічена та свідома нація є стійкішою до зовнішніх загроз та викликів.

Виконання завдань Національної доктрини розвитку освіти потребує модернізації системи освіти, а саме: впровадження нових методів навчання, використання сучасних технологій, оновлення навчальних програм та підручників. Має відбуватися забезпечення постійного професійного розвитку вчителів та викладачів. Необхідною умовою на цьому шляху є створення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхнього походження, соціального статусу чи фізичних можливостей. Усе це можливо за умови виділення достатніх коштів на розвиток освітньої інфраструктури, оплату праці педагогів та стипендії для студентів.

Оновлення суспільства потребує від керівників освітніх закладів усіх рівнів і типів зміни свого менталітету, саморозвитку, становлення духовної культури особистості, яка тільки і зможе забезпечити адекватну професіональну діяльність керівника в сучасних умовах, коли намітився поворот від розуміння освіти як державної функції до освіти як перетворення соціальної реальності [3].

Наукове осмислення стратегічних і тактичних завдань подальшого розвитку державного управління, шляхів і способів комплексного ринкового вдосконалювання всіх складових його механізму дозволить по-новому діяти управлінням освіти.

Отже, можна зробити висновок, що у сучасному світі спостерігається перехід від жорсткого контролю до гнучкого регулювання у сфері державного управління освітою. Це свідчить про прагнення до більш ефективного та прозорого управління, спрямованого на забезпечення якості освіти та відповідності її вимогам сучасності. Замість монолітних і недостатньо гнучких систем контролю з’являються механізми, що базуються на партнерстві, взаємодії та діалозі між різними учасниками освітнього процесу. Гнучке

регулювання сприяє стимулюванню інновацій, розвитку самостійності закладів освіти та врахуванню їхніх індивідуальних потреб і можливостей. Водночас, ця тенденція вимагає від усіх учасників системи освіти високого рівня відповідальності, адаптивності та професіоналізму для успішної адаптації до змін у сучасному освітньому середовищі. Таким чином, перехід від жорсткого контролю до гнучкого регулювання є важливим кроком у забезпеченні якості та доступності освіти для всіх громадян, враховуючи вимоги сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Олійник В.В. Системний підхід до державного управління освітою. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 1, 2013.
2. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України №347/2002 URL: https://president.gov.ua/documents/3472002-119
3. Гамаюнов В. Державне управління освітою: регіональний аспект. URL: https://ru.osvita.ua/school/method/1723/

Гетманцев Олександр Валентинович,
доцент, канд. юрид. наук., доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК СУЧАСНИЙ ВЕКТОР ІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКИ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Не дивлячись на ставлення українського суспільства до інтеграції в Європейський союз усіх сфер людської діяльності в Україні: політичної, економічної, соціальної, наукової, правової, освітньої тощо необхідно визнати, що сьогодні ЄС є прогресивним практичним прикладом для проведення такого важливого та необхідного європейського процесу.

На сучасному етапі розвитку світового співтовариства ЄС є одним із найвпливовіших соціально-політичним, економічним та правовим утворенням, який здатен здійснювати вплив на світову політику у міжнародних відносинах, у тому числі у юридичній науці та освіті та простежується тенденція у формуванні спільної моделі суспільного розвитку кожної держави члена ЄС із врахуванням національних та

регіональних особливостей. При цьому процес інтеграції не може здійснюватися спонтанно чи автоматично, а потребує від учасників такого процесу: «цілком конкретних дій, спрямованих на використання позитивного потенціалу інтеграційних процесів» [1, с. 7].

Сучасний європейський світ об'єктивно показав наявність у державах-партнерів взаємних інтересів та можливостей взаємодіяти не лише у фінансово-економічній сферах, а й стосовно прав людини у глобальному вимірі, підтверджуючи необхідність удосконалення міжнародних інститутів для забезпечення їх прозорості, універсальності та ефективності.

Процес європейської інтеграції України до ЄС потребує тривалої, поступової та програмної підготовки. Він не повинен бути автоматичним, спонтанним, не продуманим з огляду на очікувані позитивні та негативні наслідки.

Термін інтеграція має латинське походження - integration, що у перекладі означає – відновлення, поповнення та тлумачиться як об'єднання будь-яких елементів в одне ціле чи поєднання та координація дій різних частин [2, с. 312] чи згуртування, об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур в рамках регіону, країни, світу [3, с. 30]. Інтеграція у загальному розумінні розглядається як процес об'єднання в одне ціле чи систему будь-яких елементів, частин з метою координації такої системи у напрямку взаємодії та зближення її елементів чи частин для поступового взаємозближення [4]. Отже, інтеграція у міжнародних відносинах забезпечує поєднання окремих держав на засадах добровільності та координація їх діяльності для досягнення спільних цілей, завдань і виконання програм у різних сферах життєдіяльності задля поступового взаємозближення держав або їх державних чи інших утворень. Міжнародна інтеграція дає можливість покращити взаєморозуміння та співробітництво між країнами у сфері науки та освіти, використовувати переваги новітніх технологій і методів, результати експериментів, апробацій, технологій, практичних методів та досягнень, підтримувати фінансово і матеріально вразливі сфери наукової та освітньої діяльності, здійснювати захист від зовнішньої конкуренції.

Продовжується європейський процес у напрямку зміцнення правових основ поліцентричної міжнародної системи. Її вирішення не

можливе без запровадження цілого комплексу заходів серед яких важливе посідають реформи у сфері науки та освіти. У ЄС не допускається одноосібного домінування у таких сферах. Повинен продовжуватися процес інтеграції у європейську науку та освіту на шляху створення та запровадження єдиної демократичної, дієвої і ефективної моделі співробітництва у сфері науки та освіти. Повинно здійснювати як модернізація, удосконалення, перебудова існуючих наукових і освітніх інститутів так і створення сучасних структур із одночасним виробленням відповідної політики у форматі міжнародних європейських відносин.

Спільна наукова і освітня ЄС політика є важливою для інтеграції України до ЄС. Успішний розвиток інтеграції у певних сферах і напрямках життєдіяльності кожної держави залежить від підтримки його політичною волею населення, що інтегрується на основі принципів вільного волевиявлення та добровільності. Країнам-учасницям інтеграційних процесів у певних сферах державної діяльності повинен надаватися сприятливий режим для реалізації ними своїх функцій. Відповідно до стратегії політико-правового розвитку України до 2030 року розробленої колективом науковців Інституту держави і права імені В.М. Корецького у 2022 році є окремі напрямки розвитку науки і освіти у якій зазначається, що: «Місією освіти в Українській державі є інтелектуальний, культурний і професійний розвиток особистості, формування якісного людського капіталу та згуртування суспільства для утвердження Української держави як рівноправного члена європейської спільноти, розбудова ефективної інноваційної конкурентоспроможної економіки та забезпечення високих стандартів якості життя [5, с.]». Виділено також основні напрямки формування освіти в Україні серед яких інтеграція у європейський освітній та дослідницький простори та модернізація освітньої політики. Акцент повинен робитися на здатності учнів, студентів, аспірантів, докторантів використовувати свої знання та вміння їх використовувати в реальних життєвих ситуаціях. Це практична складова навчання яка визначає соціальне призначення майбутнього спеціаліста у відповідній сфері життя суспільства. Повинна і надалі здійснюватися освітня політика спрямована на удосконалення внутрішнього національного

законодавства з метою підвищення рівня ефективності освітнього процесу. Наразі створена основна законодавча база для усіх рівнів освіти в Україні. Відбувається реформування і у сфері управління освітою: децентралізація і перерозподіл повноважень між центральними і регіональними органами; запроваджуються нові стандарти освіти; формуються сучасні вимоги до освіти; відбувається гуманізація освіти; відбувається інтегрування предметів, курсів, предметних галузей; зростає компетентність викладацького складу, залучаються до навчання практики; проводиться підвищення кваліфікації вчителів і викладачів; запроваджуються нові методики викладацької діяльності тощо.

Важливими кроками до модернізації структури вищої освіти України та її інтегрування до світового освітнього і наукового простору стало затвердження нового переліку галузей знань і спеціальностей та його гармонізація з Міжнародною стандартною кваліфікацією освіти.

В України повинна приділятися належна увага розвитку науки, як невід'ємної складової національної культури. Розвиток науки і наукової діяльності в Україні повинен здійснюватися для забезпечення використання досягнень вітчизняної науки для задоволення потреб держави, суспільства, а саме соціальних, економічних і культурних запитів. Повинна здійснюватися державна підтримка у регулюванні наукової діяльності через визначення пріоритетних напрямків наукового і науково-технічного розвитку в Україні.

Отже, процес інтеграції України до ЄС спричиняє проведення відповідних реформаційних процесів у сфері освіти та науки. Такі процеси повинні бути планомірними та здійснюватися для досягнення необхідних результатів.

Список використаних джерел:

1. Європейська інтеграція : навч. посіб. / за ред. М.І. Макаренка, Л.І. Хомутенка та ін. К., 2018. 344 с.

2. Юридична енциклопедія: В 6 т. / від. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ, 1998. Т. 2: Д-Й. 683 с.

3. Мателешко Ю.П. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Міжнародна інтеграція та глобалізація у світовій політиці». Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. 42 с.

4. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/article-17370

5. Стратегія політико-правового розвитку України до 2030 року:

науково-аналітична записка / за ред. І. О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. 176 с.

Горобець Ігор Володимирович
кандидат історичних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

МУНІЦІПАЛЬНІ ВИБОРИ У СЕРБСЬКИХ РАЙОНАХ КОСОВА 2023 РОКУ.ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ

Понад 20 років Косово залишається джерелом напруженості на Балканах. Причиною загострення ситуації у краї можливо навіть проведення муніципальних виборів. 23 квітня 2023 року у чотирьох муніципалітетах, населених переважно із сербським населенням, на півночі краю пройшли вибори, які бойкотувалися сербами, які підтримує офіційний Белград. "Це буде день, коли ганьба Європи та світу буде офіційно відзначена за те, що вони організували ці вибори і знущаються з них", - зазначив А. Вучич, президент Сербії[1]. Прем'єр-міністр Косово заявив, що проведення виборів необхідне для нормального функціонування демократичних інституцій. «Не можна далі терпіти відстрочку виборів, починаючи з 10 грудня минулого року. Ми не можемо допустити вакуум у наших інститутах». Вибори мали пройти ще у грудні, проте були перенесені. Альбін Курті, прем'єр-міністр Косово, звинуватив Белград у тиску на косовських сербів, які, за його словами, саме через це відмовляються від права голосу. Нагадаємо, восени 2023 року серби залишили держустанови Косова на знак протесту проти плану Пріштіни замінити сербські автомобільні номерні знаки на косовські. Основна політична сила сербів у краї – партія «Сербський список», вибори бойкотувала. Як заявили в партії – «Якщо жменька виборців обере муніципальну владу, це буде незаконно»[2]. Вибори пройшли за рекордно низької явки виборців – 3% [3]. Підсумки голосування виявилися передбачуваними, муніципалітети очолили представники албанської громади, які становлять меншість у цих регіонах. Оцінка підсумків виборів, як у Пріштіні, так і Белграді виявилася протилежною. На думку президента Сербії А. Вучича: «Це показало безпрецедентну єдність сербського народу, дисципліну та відповідальність. Серби поводилися свідомо, сумлінно і відповідально, як сильна нація, яка щодня усвідомлює тиск і погрози». Прем'єр-міністр

Косово Альбін Курті привітав переможців виборів та попросив їх працювати для всіх громадян, навіть незважаючи на те, що більшість виборців їх бойкотувала[4]. Сербія звинувачувала владу Косова в невиконанні брюссельських угод, які були укладені між Белградом та Пріштіною 19 квітня 2013 року. Відповідно до них у невизнаному Косові має бути створена Спільнота сербських муніципалітетів — орган самоврядування сербів, які живуть у невизнаній республіці. Без імплементації цієї домовленості Белград відмовляється рухатися далі у нормалізації відносин із Приштиною. . У Пріштіні побоюються, що це призведе до створення структур влади за образом Республіки Сербської у Боснії та Герцеговині та посилить сепаратистські настрої. У Брюсселі заявили, що нормалізація відносин між Сербією та Косово має вирішальне значення для обох країн на шляху до ЄС [5]. Завершення процесу виборів не призвело до стабілізації ситуації в районах компактного проживання сербів. Спроба мерів, що перемогли на виборах, приступити до виконання своїх обов'язків, натрапила на опір з боку сербів. Розпочалися масові акції протесту, які супроводжувалися будівництвом барикад, блокуванням адміністративних будівель, зіткненнями з поліцією, яка використовувала проти протестуючих сербів палиці та сльозогінний газ. Серби блокували муніципальні будинки, не пускаючи туди новообраних керівників, косовська поліція застосовувала силові засоби, щоб розігнати протестувальників. У ході акцій протесту були постраждалі та затримані. У відповідь на дії Пріштіни Белград привів у стан підвищеної боєздатності армію і посилив свій контингент поблизу кордону. Такі дії Сербія робить щоразу, коли в Косові відбувається загострення ситуації [6]. США засудили силовий розгін маніфестантів Як заявив глава Державного департаменту А. Блінкен: «Ми рішуче засуджуємо дії уряду Косова, які призводять до ескалації напруженості на півночі та посилення нестабільності. Ми закликаємо прем'єр-міністра негайно припинити ці насильницькі заходи та переорієнтуватися на діалог за сприяння ЄС» [7]. Прем'єр-міністр Косово Альбін Курті звинуватив Белград у організації заворушень. Військовослужбовці міжнародних сил НАТО в Косові (KFOR) постраждали у сутичках з етнічними сербами, які намагалися розняти демонстрантів та косовську поліцію. Серед

поранених солдатів KFOR – італійці та угорці [8]. Влада в Римі засудила напад на натовську місію. Прем'єр Італії Джорджа Мелоні заявила: «Від себе і від імені уряду я висловлюю найщиріші почуття близькості до італійських солдатів, які зазнали поранень під час заворушень у Косово. Я також висловлюю найрішучіший засудження нападу на місію КФОР, в якій також брали участь солдати з інших країн. Те, що відбувається, абсолютно неприйнятне і безвідповідальне. Ми не потерпимо подальших нападів на КФОР. Вкрай важливо уникати подальших односторонніх дій з боку косовської влади і щоб усі залучені сторони негайно зробили крок назад та сприяли ослабленню напруженості. Прихильність італійського уряду до миру та стабільності на Західних Балканах є максимальною, і ми продовжимо працювати з нашими союзниками. Я підтверджую італійським солдатам свою близькість і глибоку вдячність уряду за винятковий професіоналізм та гідний похвали дух служіння, який вони демонструють за будь-яких обставин» [9]. Сербський лідер звинуватив керівництво Косова у зіткненнях, звинувативши керівництво Косова у провокуванні конфлікту між сербами та НАТО. «Альбін Курті має лише одне бажання — викликати конфлікти, призвести до кровопролиття у всьому регіоні. З бажанням Курті великого конфлікту між сербами та НАТО», - стверджував Вучич. Президент Сербії заявив, що КФОР дозволили «мерам» Курті увійти до будівель муніципалітету, а потім «захистили їх від сербів» замість того, щоб зробити навпаки. «Після численних переговорів між КФОР і «Сербським списком» протягом дня, які піддалися критиці з боку інших сербів за їхню надто м'яку і люб'язну позицію, серби запропонували, щоб КФОР замінив спецназ (поліції Косово), щоб фальшиві мери пішли, а КФОР міг залишитися». Вучич також заявив про те, що «Сербія не допустить погромів чи вбивств свого народу, зробить все, щоб зберегти світ, і попросив міжнародну спільноту напоумити Альбіна Курті» [10].

Таким чином, проведення регіональних виборів спровокувало серйозну міжнародну кризу, яка негативно вплинула на ситуацію в Південній Європі та Балканському півострові, що призвело надалі до нових зіткнень і чергового загострення ситуації в Косово.

Список використаних джерел

1. Вучић: Избори на северу КиМ биће ужасан дан за демократију,срамота Европе и света// URL: https://www.kim.gov.rs/v5145.php(дата звернення:14.05.2024).
2. Позняков А. Приштина проводит муниципальные выборы в Косове и Метохии в условиях бойкота// URL: https://ru.euronews.com/2023/04/23/local-elex-north-kosovo(дата звернення:14.05.2024).
3. Сербы бойкотируют выборы на севере Косова// URL: https://ru.euronews.com/2023/04/21/kosovo-local-elex-explainer
4. Viktoria Sinkevich Сербы бойкотируют выборы в Косове// URL: https://ru.euronews.com/2023/04/25/kosovo-elex-tensions(дата звернення:14.05.2024).
5. "Сербия никогда не признает независимость Косова"// URL: https://ru.euronews.com/2023/04/28/serbia-kosovo-no-recognition(дата звернення:14.05.2024).
6. Alexander Kazakevich Беспорядки на севере Косова: сербы не признают мэров-албанцев// URL: https://ru.euronews.com/2023/05/26/ru-kosovo-clashes(дата звернення:14.05.2024).
7. URL:https://twitter.com/SecBlinken/status/1662140360821227520?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1662140360821227520%7Ctwgr%5Ec24da1fb1b8a2bf9d508109db83633286fbc8203%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fru.euronews.com%2F2023%2F05%2F26%2Fru-kosovo-clashes(дата звернення:14.05.2024).
8. Alexander Kazakevich. Столкновения в Косове: Вучич призывает Курти "образумиться"// URL: https://ru.euronews.com/2023/05/30/ru-kosovo-morning-update(дата звернення:14.05.2024).
9. URL:https://twitter.com/GiorgiaMeloni/status/1663247779962003456?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1663247779962003456%7Ctwgr%5E8fd996c39c21c02843b7c4ecf9c9e1107d5c3ac7%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fru.euronews.com%2F2023%2F05%2F30%2Fru-kosovo-morning-update(дата звернення:14.05.2024).
10. Вучић: Нећемо дозволити погром српског народа/https:// URL:iskra.co/srbija/vucic-necemo-dozvoliti-pogrom-srpskog-naroda/(дата звернення:14.05.2024).

Жильнікова Наталія Дмитрівна,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

НАТУРАЛІЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА

Згідно з усталеною традицією, під громадянством розуміється стійкий правовий зв’язок фізичної особи з державою, що проявляється у чітко визначеній законодавством кожної країни сукупності їх взаємних прав і обов’язків. Голова Верховного суду США Ерл Воррен, висловлюючи свою окрему думку до рішення Верховного суду США у справі Perez v. Brownell (1958 року), писав, що «громадянство є основним правом людини, яке є нічим іншим, ніж право мати права» [2]. Українські дослідники у сфері громадянства стверджують, що ця

фраза «надзвичайно влучно характеризує роль громадянства для індивіда, адже саме своїх громадян (а не іноземців або апатридів) держави наділяють найбільшим обсягом прав, включаючи можливість участі особи в управлінні державою безпосередньо або через систему представницької демократії» [2].

В умовах глобалізації та постійної мобільності населення питання натуралізації стає дедалі актуальнішим.

Натуралізація – це надання органами державної влади громадянства зацікавленій особі на її прохання відповідно до визначеної законодавством процедури. Відповідні функції з натуралізації здійснюють міністерство внутрішніх справ, у деяких країнах – судові органи або глава держави.

Серед основних видів натуралізації відомі такі:

- звичайна (набуття особою громадянства відбувається на підставі рішення відповідних компетентних органів державної влади, яке ґрунтується не на суб'єктивному праві конкретної особи, а на виконанні умов, передбачених законодавством);

- виняткова (набуття особою громадянства відбувається на підставі рішення відповідних компетентних органів державної влади, яке ґрунтується на виконанні умов, не лише передбачених законодавством, а й додатково встановлених цими органами);

- привілейована (набуття громадянства окремими категоріями осіб на підставі рішення відповідних компетентних органів державної влади), існують різні підстави: реєстрація шлюбу (jus matrimonii) дароване (октройоване) громадянство особам, які мають визначні заслуги чи особами, прийняття яких до громадянства становить державний інтерес; встановлення над особою опіки чи піклування; у зв'язку з інвестицією тощо.

Звичайна натуралізація вирізняється тим, що будь-яка особа, що виявила бажання набути громадянства певної країни, подає відповідний перелік документів, що передбачений законодавством тієї країни для здобуття такого громадянства, компетентним органам, які їх розглядають. Своєю чергою законодавство країни передбачає певні вимоги для вступу до громадянства. Наприклад, це можуть бути такі: строк проживання в державі бажаного громадянства; наявність

фактичного місця проживання; змога забезпечити себе через законні джерела доходу; відсутність засудження за вчинення злочинів взагалі або певних видів; знання державної мови, історії та культури тощо.

Однією з найважливіших умов набуття особою громадянства шляхом натуралізації є строк проживання. У більшості країн він становить п’ять років постійного безперервного проживання в державі бажаного громадянства (Бельгія, Болгарія, Латвія, Нідерланди, Велика Британія, Україна, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція). Поняття «безперервного проживання» кожна держава встановлює по-своєму та закріплює це на законодавчому рівні. Встановлено й інші строки постійного безперервного проживання. Наприклад, у Польщі, Сербії – 3 роки, ФРН, Румунії, Словаччині, Угорщині та Хорватії – 8 років, в Естонії – 8 років, з яких 5 років – безпосередньо перед поданням заяви; у Данії – 9 років; в Іспанії, Італії, Литві, Молдові, Чорногорії – 10 років; в Австрії та Словенії – 10 років, з них 5 років – безпосередньо перед поданням заяви.

Натуралізація, згідно із французьким законом, – це набуття громадянства за рішенням влади, її здійснюють шляхом видання декрету Уряду на прохання іноземця. Повнолітні іноземні громадяни можуть отримати французьке громадянство шляхом натуралізації і проживання на території держави не менше п’яти років до дня звернення про громадянство. Щодо дітей іноземних громадян, то вони можуть подавати запити про громадянство, якщо вони прожили на території Франції не менше п’яти років в інтервалі між 11 років до повноліття. Також мають право на французьке громадянство іноземці, що уклали шлюб із французькими громадянами та прожили у ньому не менше одного року. Зазначений термін може бути скорочений до двох років для іноземця, який успішно провчився у французькому університеті або іншому закладі вищої освіти протягом цього терміну, або для тих, хто своїм талантом чи здібностями може надати Франції важливі послуги. Незалежно від терміну громадянство надають деяким категоріям осіб (наприклад, матері або батьку трьох неповнолітніх дітей, службовцям збройних сил). Також французький уряд ставить певні умови іноземним громадянам, котрі хочуть отримати громадянство, а саме: підтвердження знання мови, знання цивільних

прав і свобод Франції, повинне бути постійне на деякий час місце проживання. Заяву про надання громадянства іноземець спочатку подає в трибунал першої інстанції за місцем проживання, а після розгляду відправляється міністрові, що відповідає за натуралізацію. Сам заявник через певний період проходить співбесіду у профільного міністра і в процесі котрої перевіряється знання кандидатом французької мови та законодавства. На підставі аналізу нормативних актів можна дійти висновку про прагнення Франції збільшувати чисельність громадян.

Підстави та умови отримання громадянства Чехії шляхом натуралізації визначені положеннями Закону № 186/2013 від 11.06.2013 «Про громадянство Чеської Республіки». Міграційне законодавство передбачає для іноземців ряд пільгових програм. Серед обов'язкових умов для натуралізації зазначено: постійне місце проживання на території республіки протягом 10 років або 8 років, якщо він є громадянином іншої країни ЄС; знання чеської мови, підтверджене на державному іспиті (вимога не поширюється на іноземців, які навчалися мінімум 3 роки в середній або старшій школі; на дітей до 15 років, пенсіонерів, старше 65 років); знання основ конституційно-правової системи Чеської Республіки, культурних, історичних, соціальних особливостей (звільнені діти до 15 років, пенсіонери, інваліди); відсутність протягом 3 років порушень міграційного, трудового та податкового, страхового законодавства; законні джерела існування протягом 3 років до моменту подання заяви.

Згідно з законодавством Угорщини заяву про спрощену натуралізацію можуть подати особи, які повністю відповідають наступним умовам: якщо предки були громадянином Угорщини або ймовірно мають угорське походження, особа перебуває в шлюбі з громадянином Угорщини не менше десяти років, або перебуває в шлюбі протягом п'яти років і має спільну дитину, особа підтверджує знання угорської мови (це перевіряє орган, який приймає заяву), не має кримінального минулого і проти нього не відкрито кримінальне провадження, а його натуралізація не шкодить громадській та національній безпеці Угорщини.

До основних підстав для натуралізації законодавство Нідерландів відносить: повноліття; наявність статусу постійного резидента;

безперервно проживати на території Нідерландів щонайменше 5 років (за винятком проживання в офіційному або «цивільному» шлюбі з громадянином Нідерландів протягом трьох років; протягом трьох років навчатися у ВНЗ і двох років бути офіційно працевлаштованим на території); інтеграція в нідерландську культуру; знання мови на рівні вільного спілкування; відсутність судимостей та адміністративних правопорушень за останні 4 роки; наявність стабільного та легального доходу.

Процес натуралізації відіграє ключову роль у підсиленні інтеграційних процесів між мігрантами та приймаючим суспільством. Важливість натуралізації для інтеграції можна розглядати з різних аспектів. По-перше, натуралізація забезпечує мігрантам повний спектр громадянських прав, що включає право голосу, можливість працевлаштування в державному секторі та участь у громадському житті без обмежень. Це не лише зміцнює їхній соціальний статус, а й сприяє активній участі в різних сферах суспільного життя. По-друге, процес натуралізації передбачає дотримання певних критеріїв, таких як знання мови, історії та культури приймаючої країни. Це сприяє глибшому розумінню та прийняттю її цінностей, сприяючи адаптації мігрантів. По-третє, натуралізація може слугувати показником відкритості суспільства та його готовності приймати нових членів.

Отже, сутністю натуралізації є перехід індивіда від статусу іноземця до статусу громадянина, що відкриває перед ним нові можливості та горизонти, а також покладає на нього додаткові обов’язки.

Список використаних джерел:

1. Гураль П. Ф., Панкевич О. З. Інститут конституційно-правового статусу особи у зарубіжних країнах. Частина 1: Громадянство у зарубіжних країнах: Навчально-методичні матеріали. Львів: Львівський юридичний інститут МВС України. 2005. 96 с.

2. Ковальчук В.Д., Софінська І. Д. Генеза українського законодавства про громадянство. ScienceRise. Juridical Science. 2018. № 1. С. 4-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/srjusc_2018_1_3.

3. Костюк Л. Міграційна політика Франції упродовж другої половини XX-початку XXI століття. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія: : Історія, міжнародні відносини. 2016. Вип. 18. С. 164-169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2016_18_23.

4. Поєдинок О. Неконвенційне право? Право на громадянство в практиці Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини/ Сучасні проблеми міжнародного права: монографія / ред. Репецький В. М., Гутник В. В. Львів-Одеса: Фенікс, 2017. С. 281–290.

Конопля Діана Олександрівна,
студентка 1 курсу Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
Науковий керівник к.ю.н.,
доцент Щербак С.В.

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

З набранням чинності Законом України № 3342-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України з метою поліпшення механізмів кримінального покарання» до вітчизняного кримінального права запроваджено новий вид покарання – пробаційний нагляд.

З цією метою КК України був доповнений новою статтею 59-1, в якій надано визначення пробаційного нагляду як виду покарання, що передбачає обмеження прав і свобод засудженого, встановлене законом і рішенням суду, із застосуванням заходів соціального контролю та виховання, але не ізольовано від суспільства [1].

Проте запроваджені новели кримінального законодавства зазнали критики у суспільстві, що викликає потребу з’ясування окресленої проблематики.

КК України 2001 року містить систему покарань, що ієрархічно розпочинається з найбільш м’якого виду покарання, поступово переходить до наступного, більш суворого виду покарання та закінчується найбільш суворим. Виглядає вона таким чином: штраф, позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, конфіскація майна, пробаційний нагляд, арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі (ст.51 КК України).

Пробаційний нагляд був розміщений між конфіскацією майна та арештом, хоча фактично за його викладом у КК України, він є найбільш м'яким видом покарання, а тому має йти першим видом покарання, тобто передувати штрафу.

Крім того, що сутність пробаційного нагляду не зовсім узгоджується із критеріями призначення, ознак та мети покарання, пробаційний нагляд ще й конкурує із кримінально-правовою нормою щодо звільнення від покарання із випробувальним строком (ст.75 КК України), де викладені ті самі обов'язки для засудженої особи (наприклад, періодично з'являтися до органу пробації, працевлаштуватися), що призводить до ототожнення понять «покарання» та «звільнення від покарання».

Зауважимо, що законодавство про пробацію існує в Україні ще з 2015 року, і з його прийняттям були створені центри пробації, що є спеціалізованими установами, які працюють із особами, засудженими за злочини, не пов'язані з позбавленням волі. Центри пробації почали відкривати у 2017 році та сьогодні в Україні налічується 570 центрів, в яких поряд із персоналом центрів пробації, також працюють психологи, юристи, педагоги та соціальні працівники.

Фактично державою визнано невигідність арешту як виду покарання, що був передбачений за 142 кримінальних правопорушення, що був скасований цим же Законом (залишено лише для військовослужбовців).

Представники Міністерства юстиції України наголошують на економії коштів, в тому числі за рахунок зменшення витрат на утримання засуджених, які доцільніше спрямувати на відновлення інфраструктури слідчого ізолятора та покращення умов утримання, оскільки СІЗО в Україні загалом перевантажені, а на сході України багато з них зазнали руйнувань, що інколи призводить до кризових ситуацій [2].

Існують кілька причин для впровадження пробаційного нагляду. Наприклад, це відповідь на рекомендації Європейського суду з прав людини щодо необхідності удосконалення пенітенціарної системи та зменшення кількості засуджених.

Проте можуть виникнути питання щодо практичної реалізації можливості покладення судом обов'язку виконання заходів, передбачених програмою пробаційного нагляду, оскільки перелік заходів та її зміст навіть не будуть визначені судом, при цьому сама програма віднесена до дискреції органу пробації.

Відповідно до статистики, в Україні за 2023 рік було засуджено близько 66 684 осіб. Із них до штрафу – 25,3%, позбавлення волі – 18,2%, громадських робіт – 5,5%, арешту – 3,1%, інших видів покарань – 4,2% (разом – 56,3%); звільнено від покарання з випробуванням 43,7% засуджених.

Прогнозується, що з урахуванням нового виду покарання, кількість осіб, які були звільненні від покарання, зменшиться, а такий вид покарання як пробаційний нагляд, буде застосовуватися у 30-40% випадків.

Однією з основних труднощів є забезпечення ефективного контролю за засудженими під час виконання цього виду покарання. Орган пробації повинен мати достатні ресурси та кваліфікований персонал для ефективного нагляду за засудженою особою та виконання встановлених заходів пробаційної програми.

Важливо також врахувати необхідність розвитку системи підтримки засуджених осіб, які перебувають на пробації. Це може включати доступ до психологічної та психіатричної допомоги, програм реабілітації та інших ресурсів для успішного виконання вимог програми пробації.

Крім того, необхідно вибудувати чітку систему взаємодії між органами юстиції, органами пробації, правоохоронними органами та іншими сторонами для здійснення контролю за пробаційним наглядом відповідно до законодавства та забезпечення громадської безпеки.

Наслідками даних змін в законодавстві може бути два вирази в суспільстві.

У першому випадку суттєвих змін у показниках рівня злочинності не відбудеться, оскільки суспільство певною мірою не відреагує на зазначені новели. У другому випадку збільшиться рівень байдужості та правового нігілізму.

Підсумовуючи, можна зазначити, що пробаційний нагляд як новий вид покарання має пройти період адаптації до практичних реалій, втім,

враховуючи запровадження цього виду покарання в умовах воєнного стану, слід сподіватися на його тимчасовий характер.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20/conv#n11.
2. Що таке пробаційний нагляд: пояснює Мін'юст – Юридична Газета. https://yur-gazeta.com/golovna/shcho-take-probaciyniy-naglyad-poyasnyue-minyust.html

Кравченко Андрій Валерійович,
аспірант кафедри бізнес-економіки та адміністрування
Бєляєва Олена Павлівна,
к.н. з державного управління старший викладач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Шлях до європейської інтеграції за допомогою комплексної освітньої програми та реформ посилює співпрацю в галузі освіти між Україною та ЄС. Віце-президент з питань просування європейського способу життя Маргарітіс Скінас підписав дві домовленості про співпрацю з Україною від імені Європейської комісії в контексті підтримки України з боку ЄС. Угода про співпрацю в галузі освіти між Європейською Комісією та Міністерством освіти і науки України зміцнила співпрацю та поширила діалог у цій сфері.

Завдяки цій домовленості Єврокомісія вкотре підтвердила постійне запрошення органів влади України брати участь у робочих групах та заходах з обміну досвідом під егідою Стратегічної рамки європейського освітнього простору Це дозволить Україні ще ґрунтовніше наблизитися до нормативно-правової бази ЄС у сфері освіти та, серед іншого, сприяти взаємному визнанню академічних кваліфікацій. Європейська комісія також надала можливість для Міністерства освіти і науки України брати участь у мережі Eurydice для глибшого розуміння відповідних систем освіти та співпраці в цій царині [3].

Віце-президент Скінас закликав українців повною мірою скористатися можливостями, які пропонує програма Erasmus+, від посилення співпраці між закладами освіти до використання потенціалу освітніх онлайн-платформ Єврокомісії, зокрема e-Twinning, онлайн-спільноти європейських педагогів та освітян. Європейська комісія активно підтримує подальші зусилля України щодо заохочення до навчання в державах-членах ЄС [2].

Актуальною стає участь України у флагманській програмі Євросоюзу Erasmus+, а Єврокомісія відкриває можливість для українських освітян та державних службовців брати участь – починаючи з 2024 року – в проєктах з розвитку потенціалу міжнародного співробітництва в рамках Erasmus+ Capacity Building Actions у сфері молоді та спорту. Відтак розпочинається навчання для у рамках проекту Natolin4Capacity Building.

Ця група зосереджена на учасників, що представляють Національне агентство з питань запобігання корупції, Генеральну прокуратуру України, Державну прикордонну службу України, Міністерство юстиції та Урядовий офіс координації з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. Україна. Спеціально розроблена освітня програма пропонує українським державним службовцям, відповідальним за євроінтеграційні процеси, унікальну можливість навчатися у провідних експертів з питань ЄС, більшість із яких брали безпосередню участь у переговорному процесі під час найбільшого розширення ЄС у 2004 році. Ключові компоненти програми включають аналітичну роботу, симуляційні ігри, індивідуальні зустрічі з представниками місцевої влади та навчальну поїздку до Брюсселя [4].

Тренінг є частиною проекту Natolin4CapacityBuilding - ініціативи, що фінансується ЄС і реалізується Коледжем Європи в Натоліні у співпраці з ключовими українськими партнерами: Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції України, Національним агентством України державної служби, Вища школа публічного врядування та Представництво Європейського Союзу в Україні.

Natolin4Capacity Building – це надзвичайно інноваційна та цілеспрямована освітня програма, що фінансується ЄС та реалізується Коледжем Європи в Натоліні. Його створено для підтримки державного управління України у здійсненні комплексних реформ та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (УА).

Проектну діяльність можна розділити на три основні елементи:

- Платформа електронного навчання Natolin4Capacity Building із 16 курсами з європейської інтеграції та впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС/поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі.
- 2-місячні виїзні навчально-дослідницькі програми, які розраховані на українських державних службовців центральних органів державного управління, які працюють у сфері євроінтеграції.
- Форум випускників–зосереджується на наданні постійної підтримки українським державним службовцям у розвитку необхідних знань і навичок для переговорів про вступ до ЄС після закінчення навчання в Коледжі Європи в Натоліні [2].

Платформа Natolin4Capacity Building пропонує українським державним службовцям електронні курси з європейської інтеграції та впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі. Вибір і зміст курсів було визначено оцінкою потреб у навчанні, проведеною командою проекту у співпраці з ключовими партнерами:

- Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції України;
- Національне агентство України з питань державної служби;
- Представництво ЄС в Україні;
- Вища школа державного управління.

У середині березня 2024 року на платформі електронного навчання зареєстровано понад 6500 осіб. Кількість зростає, як і кількість пройдених курсів.

Користувачі платформи мають можливість не лише записатися на курси, а й брати участь у дискусіях на форумі платформи. Крім того, вони можуть відвідувати онлайн-вебінари, які проводять експертні автори курсів.

У рамках проекту розроблено 16 електронних навчальних курсів, присвячених різним аспектам Угоди про асоціацію та євроінтеграційного процесу. Тепер усі доступні онлайн англійською та українською мовами. Реєстрація для українських державних службовців відкрита через Портал управління знаннями Національного агентства України з питань державної служби [1].

Natolin4Capacity Building–це надзвичайно інноваційна та цільова освітня програма, що фінансується ЄС, є свідченням підтримки України з боку Європейського Союзу, дає українським державним службовцям можливість відігравати важливу роль в успішній інтеграції своєї країни до ЄС, підтверджує важливість осмислення можливостей та часового режиму гармонізації орієнтирів розвитку системи освіти України відповідно до Стратегічної рамки для європейського співробітництва в галузі освіти і навчання у напрямі до Європейського освітнього простору та за його межами (2021 – 2030).

Список використаних джерел:

1. Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021 – 2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти URL: https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/621/617 (дата звернення 07.05.2024)

2. Natolin4Capacity Building платформа електронного навчання URL: https://natolin4cb.eu/e-platform/ (дата звернення 08.05.2024)

3. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та його державами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого. Підписана 21 березня 2014 року (політична частина Угоди про асоціацію) та 27 червня 2014 року (економічна частина Угода про асоціацію)) URL:https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29 (дата звернення 07.05.2024)

4. Уроки про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони (підписано 21 березня 2014 року (політична частина) та 27 червня 2014 року (економічна частина). Угоди про асоціацію)) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 08.05.2024)

Кравченко Владислав Валентинович,
курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Казначеєв Дмитро Георгійович,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки, кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Пріоритетом у сучасній державній політиці має бути фізичне здоров'я, якість життя та освіченість населення. Це насамперед стосується студентської молоді. Фізична культура представлена у вищих навчальних закладах, до останнього часу була представлена як навчальна дисципліна та найважливіший компонент цілісного розвитку особистості. Будучи складовою загальної культури та професійної підготовки студента протягом усього періоду навчання, фізична культура повинна входити обов'язковою дисципліною до гуманітарного компонента освіти, значимість якого проявляється через гармонізацію духовних та фізичних сил, формування таких загальнолюдських цінностей, як здоров'я, фізичне та психічне благополуччя, фізичне досконаліть. Розуміння фізичної культури особистості студента як цінності може стати дієвим чинником формування резервів різних видів фізичної культури, формування прогресивних тенденцій у розвитку суспільної думки та потреб у освоєнні цінностей фізичної культури як виду культури майбутнього фахівця.

В останні роки фізична культура не набуває, а втрачає свою вагу у суспільстві, особливо серед студентської молоді. Виробляються численні кадрові скорочення фахівців у сфері фізичної культури та спорту, у тому числі й у вищих навчальних закладах та найчастіше самі студенти приділяють недостатню увагу своєму здоров'ю. Ця проблема назрівала роками та практично досягла своєї найвищої точки.

Заняття фізичною культурою передусім мають нести оздоровчу спрямованість та містити інклюзивний компонент освіти, про який йдеться і на державному рівні. Але при цьому у багатьох закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання навчальна дисципліна "Фізичне виховання" винесена у вигляді заліків. На сьогоднішній день виникає низка проблем: різке зниження відвідуваності, відсутність мотивацій до занять фізичним вихованням та свідомого ставлення до свого здоров'я у студентської молоді, а також можливості ефективно здійснювати навчальний процес щодо формування у студентів особистісної фізичної культури майбутнього фахівця з боку викладачів. Як наслідок, у студентів спостерігається гіподинамія, швидка стомлюваність, зменшення опірності імунітету до респіраторних захворювань, знижується успішність та загальна працездатність [1, с. 157].

Якість підготовки майбутніх фахівців у вищих закладах залежить від таких умов: забезпечення фундаментальної професійної освіти, а також потенціалу концепції активного навчання – діяльнісного та компетентного підходу до професійної освіти. Зокрема, одним із факторів, що розширюють можливості професійної діяльності майбутніх спеціалістів без шкоди для якості підготовки, є сформоване професійне творче мислення студентів, що сприяє особистому розвитку, що допомагає розвивати інтелект, самостійно отримувати та розширювати загальні та професійні знання, вміти бачити перспективи майбутньої кар'єри та відповідно до цього проектувати та реалізовувати професійні можливості [2, с. 83].

Одним із основних завдань державної політики є створення умов для зростання добробуту населення, національної самосвідомості та забезпечення довгострокової соціальної стабільності. Створення каркасу для покращення фізичного та духовного здоров'я громадян робить величезний внесок у вирішення цього завдання. У той самий час важливим чинником, визначальним стан здоров'я населення, є підтримання оптимальної фізичної активності протягом усього життя кожного громадянина. Роль спорту у світі як чудовий соціальний феномен, а й політичний чинник [3, с. 51].

Метою сучасної освіти є забезпечення не тільки освітнього, а й здоров'язберігаючого ефекту: збереження оптимального функціонального стану при стійкому рівні працездатності учнів. Я вважаю важливим враховувати аспекти освітньої діяльності для забезпечення реалізації особистісних та творчих здібностей учнів щодо створення здоров'язберігаючого середовища у вузах [4, с. 203].

Сфера фізичної культури та спорту розвивається дуже інтенсивно. Особливо актуальними є нові підходи до розробки освітніх програм та педагогічних технологій у підготовці кадрів майбутніх фахівців. Професійна діяльність фахівців у сфері фізичної культури та спорту пов'язана із здійсненням ефективного тренувального процесу з різними групами населення та у різних структурних підрозділах галузі: спорту вищих досягнень, юнацького спорту, фізичної культури в системі освіти. Активне навчання пов'язане з такою організацією навчального процесу, коли відбувається активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів. Необхідно враховувати той факт, що активізація пізнавальної діяльності відбувається при використанні певних методів та прийомів, а також раціоналізації організаційних та управлінських інструментів.

Глобальний характер проблем зумовлює потребу у пошуку нових альтернативних форм фізичного виховання, які б сприяли формуванню основної людської цінності – здоров'я та сприяли утвердженню духовних орієнтирів, ціннісних уявлень та моральних настанов [5, с. 139].

Фізична культура є ключовим інтегративним засобом зміцнення здоров'я та профілактики захворювань (у тому числі психічних), веде до значного скорочення негативних явищ серед підростаючого покоління (стрес, гіподинамія, наркоманія тощо). У галузі фізичної культури та спорту є важливим фактором врівноваження, носієм етичних цінностей, сприяє моральній підготовці, виховуючи мужність, володіння собою, витримку, ініціативу, почуття солідарності, колективізму, дружби, поваги.

З урахуванням вищесказаного перед курсантами та студентами у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання постає завдання глибшого розкриття привабливості цінностей, насамперед здоров'я, які формуються у молоді, що навчається, завдяки заняттям фізичною культурою та спортом.

Встановлено, що цілеспрямовані заняття фізичною культурою та спортом забезпечують становлення особистості, її біосоціальних принципів, суттєвих характеристик тілесної та духовної природи людини з можливостями соціальної реалізації її інтересів, потреб та амбіцій.

Список використаних джерел:

1. Грибан В. Г., Мельников В. Л., Хрипко Л. В., Казначеєв Д. Г. Фізичне виховання : підручник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 232 с.

2. Апанасенко Г.Л., Михайлович С.О. Фізіологічні основи фізичної культури та спорту. Ужгород: УжНУ, 2004. 144 с.

3. Голяка С.К., Возний С.С. Фізіологічні основи фізичної культури та спорту: навчально-метод. посібник для студентів. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2015. 230 с.

4. Круцевич Т.Ю., Воробйов М.І., Безверхня Г.В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді. Київ: Олімпійська літ., 2011. 224 с.

5. Плахтій П.Д., Зубаль М.В., Мисів В.М. Біологічні основи фізичного виховання студентів. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2008. 232 с.

Материнська Ольга Андріївна,
к.е.н, доцент кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ЗМІНА ПАРАДИГМИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Освіта та система кваліфікацій в Україні зазнають значних змін, щоб відповідати сучасним викликам та потребам здобувачів, включаючи внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів. Ці зміни спрямовані на покращення якості освіти, підвищення її доступності та відповідності кваліфікації випускників до потреб ринку праці.

Стратегічними пріоритетами розвитку систем освіти і науки до повномасштабної війни з російською федерацією були: розвиток інклюзивного, інноваційного та освіченого суспільства, в якому громадяни мають рівні права та можливості для розвитку свого таланту впродовж життя; збільшення частки наукоємності ВВП, підвищення рівня комерціалізації розробок та результатів досліджень, повноправна інтеграція до Європейського дослідницького простору. Урядом

здійснювалася системна трансформація сфери для забезпечення нової якості освіти на всіх рівнях [1, 408]. Попри безпрецедентні виклики, з якими стикається Україна через війну, система освіти демонструє стійкість, генеруючи нові підходи та інноваційні моделі діяльності. Замість того, щоб здатися під тиском обставин, українські заклади освіти активно розробляють та впроваджують нові рішення, щоб забезпечити безперервність освітнього процесу, навіть у прифронтових регіонах. З метою охоплення ширшої аудиторії слухачів та кращого задоволення потреб здобувачів освіти, в тому числі ветеранів та ВПО, заклади вищої освіти розробляють та пропонують додаткові онлайн-курси, тренінги, вебінари та воркшопи. Ці різноманітні формати навчання роблять освіту більш доступною та зручною, дозволяючи здобувачам обирати ті варіанти, які їм найбільше підходять.

В час повномасштабного вторгнення росії в Україну багато людей змушені змінити свою професію через війну. І цінним є те, що заклади освіти одразу ж розпочали створювати програми перекваліфікації та перепідготовки, які допоможуть здобути нові навички та знання, необхідні для роботи на ринку праці. Зміна підходів у освіті сфокусувала дії освітніх інституцій на компетенціях, адже освітні програми стають більш орієнтованими на розвиток компетенцій, які необхідні для успішного працевлаштування та особистого розвитку. Це означає, що здобувачі освіти отримують не лише знання, але й навички, необхідні для їх застосування на практиці і вони готові до роботи в динамічному та мінливому світі.

Важливим кроком вперед стає гнучкість та індивідуалізація освітніх систем, які відповідають різним потребам та можливостям здобувачів. (можливість обрання ОП, навчальних курсів, темп навчання тощо). Співпраця з бізнесом, владними інституціями, громадськими та волонтерськими організаціями дає можливість вчасно актуалізувати освітні програми, що відповідатимуть потребам роботодавців.

Ветерани війни та члени їхніх сімей, члени родин загиблих (померлих) ветеранів війни, захисники і захисниці України мають можливість безкоштовно здобути освіту, пройти перепідготовку чи підвищення кваліфікації. Держава гарантує надання цільової підтримки для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої

та вищої освіти, а також професійної адаптації (підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації) за різними освітніми рівнями. З цією метою Міністерство у справах ветеранів розробило покрокову інструкцію, як отримати державну підтримку на здобуття освіти [2].

Крім того на Платформі е-Ветеран [3] запропонований перелік пропозицій підтримки, якими можуть скористатися ветерани та члени їх родин, а саме:

- надання переважного права на вступ до закладів вищої, фахової передвищої освіти;
- надання права на позаконкурсний вступ до закладів професійної;
- повна або часткова оплата навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;
- пільговий довгостроковий кредит для здобуття освіти;
- соціальна стипендія;
- першочергове переведення здобувачів освіти на навчання на місцях державного (регіонального) замовлення;
- безоплатне проживання в гуртожитку;
- безоплатний доступ до мережі Інтернет, систем баз даних в закладах освіти;
- безоплатне забезпечення підручниками;
- професійна адаптація ветеранів війни та членів їх сімей.

У відповідності до цілі 3.1. Забезпечення конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних верств населення Проєкту [4, 149] пропонується: надати вступникам з видатними досягненнями широкого вибору місць навчання, а вразливим незахищеним групам населення, мешканцям тимчасово окупованих територій — особливої підтримки в доступі до вищої освіти; запровадити та запустити програми мобільності (стажування) у провідних ЗВО України, законодавчо врегулювати залучення приватних інвестицій, затвердження державної програми відновлення гуртожитків; модернізувати інфраструктуру, освітній простір та навчально-наукове обладнання, зокрема з урахуванням вимог інклюзивності. Адже ці напрямки покращення умов навчання дадуть додаткову можливість адаптувати в освітньому середовищу ветеранів та ВПО.

Українська система освіти, зіткнувшись з викликами війни, не здалася, а продемонструвала свою стійкість та здатність до адаптації. Завдяки впровадженню інноваційних підходів та активному використанню технологій дистанційного навчання, ЗВО України гарантують безперервність освітнього процесу, роблять його більш доступним та гнучким, а також розширюють спектр освітніх можливостей для своїх здобувачів освіти, в тому числі і для здобувачів пільгових категорій. Цей досвід є свідченням не лише стійкості української освіти, але й її здатності до інновацій та розвитку навіть у найскладніші часи. Трансформація освіти та системи кваліфікацій в Україні - це складний, але необхідний процес, який має враховувати потреби всіх здобувачів, включаючи ВПО та ветеранів. Він має на меті зробити освіту більш доступною, якісною та відповідною до потреб ринку праці. Впровадження вищезазначених заходів має позитивний вплив на всіх здобувачів, допомагає зробити освіту більш доступною, гнучкою та відповідною потребам ринку праці, що сприятиме кращій інтеграції здобувачів, ВПО та ветеранів у суспільство та їхній економічній самостійності.

Список використаних джерел:

1. Юденкова, О. П. (2024). Синхронізація професійної освіти з трендами ринку праці та потребою на сучасні кваліфікаційні навички фахівців шляхом реалізації компетентністного підходу. Цифрові трансформації та інноваційні технології в економіці [електронне видання]: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Ломжа-Харків, 14-15.03. 2024, 2, 403-412.
2. Міністерство у справах ветеранів України https://mva.gov.ua/ua/veteranam/socialna-ta-profesijna-adaptaciya/pilgi-na-navchannya
3. Платформа е-Ветеран. Гарантії та пільги https://eveteran.gov.ua/benefits
4. Проєкт плану відновлення України.(2022). Вилучено з: http://surl.li/gsena

Медведєв Ігор Анатолійович,
старший науковий співробітник Комунальний заклад Тростянецької міської ради «Музейно-виставковий центр «Тростянецький»
м. Тростянець Сумської області, Україна
КЗ ТМР «Музейно-виставковий центр «Тростянецький»

ДЖЕРЕЛА ТА ВИТОКИ ІСТОРІЇ ТЕРИТОРІЇ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЄВРОАТЛАНТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Джерела та витоки історії територій України у XXI столітті набувають нової актуальності. Знання свого історичного коріння дає можливість усвідомити нам своє місце в системі європейської та євроатлантичної інтеграції та осягнути своє місце серед інших народів. Північно-східні кордони України багато віків були місцем де протистояли схід та захід. Вже за часів Київської Русі сучасна території сучасної Тростянецької громади Сумської області була місцем поселення вільних людей, які боронили цю землю від ворогів та захищали європейську цивілізацію. В населених пунктах поблизу давніх городищ на правому, корінному березі річок Ворски та Ворсклиці (сьогодні це села Ніцаха, Кам'янка, Боголюбове) жили вільні люди, які потім заснували на Дніпрі багаточисленні січі. Метою створення таких січей, як Запорізька була централізована та згуртована військова оборона Українських земель від ворога. Територія міста Тростянець була заселена ще у VIII-X століттях, про що свідчать виявлені поблизу городища й курганні поселення сіверян. Поселення Тростянець виникло в 50-х роках XVII століття під час нової хвилі переселення селян та козаків з Правобережної України на Слобожанщину. Назва поселення, за однією з гіпотез походить від річки Тростянка. Також існує фольклорна легенда, що одним з перших поселенців на цих землях був козак на ім'я, прізвище Трос. За легендою, Він обгородив свої володіння тином. Від цих двох слів «трос» і «тин» й пішла назва поселення Тростянець. На початку XX століття місцеві легенди розповідали, що у 1399 році поблизу сіл Боголюбове та Литовка відбулася грандіозна битва між об’єнаним європейським військом під проводом Великого

Князя Литовського Вітовта та військом Золотої Орди. Частина європейського війська залишилася жити в лісах на берегах річок Ворскла, Боромля та Тростянка, де з часом був заснований Тростянець. Отож, інтеграція народів та воїнів на території півдня Сумської області має свою історію[2, с.88-90]. Перша документальна згадка про Тростянець датується 1660 роком. За переказами, це поселення існувало й раніше, але його пограбували на спалили. Також, існує версія, що місто отримало назву від слів "Тростина", "трясовина", бо місцевість у долині була заболочена, густо вкрита очеретом. Серед болотяних хащ місцеві жителі спорудили перед Охтирською горою дерев'яну споруду для захисту від кримськотатарського війська та заклали дерев’яну церкву. Землями навколо Тростянця спочатку на рівних правах володіли обидві частини його жителів - козаки й посполиті, тобто - від польського: загальний, звичайний - вони ж посполиті селяни, військові піддані, піддані Війська Запорізького низового, селяни Лівобережної та Слобідської України в другій половині XVII-XVIII століттях та некозацьке населення (селянство) Запоріжжя та нової січі (1734-1775 р). Населення Тростянця складалося з селян та міщан. Наприклад коли в селі селилися переважним чином міщани, то воно й отримувало співзвучну назву Мащанка (Міщанка). У Тростянці переважним чином селилися переселенці з вільних військових поселень, які підлягали безпосередньо гетьмансько-старшинському управлінню.

Найбільше переселення людей в Тростянець відбулося під час національно-визвольної війни українських козаків проти польської шляхти під керівництвом Богдана Хмельницького. В Тростянці оселялися люди з Галичини, Черкащини, Волині. Збереглися відомості про поселення в Тростянці, Білці, Боголюбовому вихідців з м. Галича нинішньої Львівської області, багато Тростянчан і сьогодні мають ті самі прізвища, що є характерними для Черкаської, Вінницької, Київської, Чернігівської та Житомирської областей. До 1662 року чоловіків в слободі було вже стільки, що при формуванні Охтирського слобідського козачого полку вони були внесені у реєстр, і була можливість сформувати в них сотню.

Спочатку Тростянець називали слободою, бо переважну більшість його жителів складали саме вільні люди - козаки, які мали певні пільги

та привілеї, бо боронили рідну землю. Річки Тростянка та Боромля використовувалися, як водні шляхи, на яких розташовувалися сторожі, що захищали Українські землі від кримських татар. Козаки, що жили в слободі Тростянець поважали свободу та простір, й не дозволяли, щоб їх зневажали. З часу свого заснування, більше ніж 120 років Тростянець входив до Охтирського козацького полку й в ньому стояла Тростянецька сотня. Також козацькі сотні Охтирського полку були розташовані у Боромлі, Білці та Жигайлівці. У цей час козаки в Тростянці володіли землею. У місті Охтирка жили полковник та козацька старшина. Першим сотником Більчанської сотні був Василь Ковальчук, а Боромлянською сотнею тривалий час командував майбутній полковник Охтирського полку Іван Перекрестов. До кінця XVII століття полковники обиралися "вільними голосами". Козаки обирали полковником "кого захочуть" (кого завгодно), чоловіка доброго, до козаків ласкавого й до військового діла здібного. До того ж, ця вибірна посада повинна були об'єднати козаків. Полковника Івана Перекрестова чотирі рази обирали своїм командиром козаки: "бо він до військового та полкового діла дуже зручний й до ... старшини і козаків, держить ласку і приязнь і розправу робить правільну, окрім його серед старшини та козаків такого розумного й заможного чоловіка нема". На місцях нової своєї осідлості козаки завели той самий лад, до якого звикли віддавна. Українці, що переселилися з-за Дніпра, окрім найменування «черкаси», стали називатися ще слобожанами, а весь їх край – Слобідською Україною, бо вільне поселення та заволодіння тодішньою землею звучало українською мовою «селитися слобідно», що й дало поселенню назву «слобода». Козаки у такій назві відтворили ту свободу, яку вони зустріли тут. Утворені із слобідських козаків полки стали називатися «слобідськими козачими полками». Усе поселення полку, який займав значну територію, поділося на козаків, міщан і селян (посполитих). Різниця між ними така, що перші мали право на володіння селянами, а другі користувалися ними тимчасово, коли знаходилися на службі, замість грошового жалування, якого не отримували. Виборні (реєстрові) козаки, які, крім військової служби ніяких повинностей не мали, розділялися на кілька розрядів. Хорунжові козаки, які знаходилися при полковому штабі (прапорі) були в

безпосередньому підпорядкуванні полковника та утворювали своєрідну гвардію.

Родини козаків розподілялися на дві групи. До першої належали всі козаки та їхні родичі, з числа яких обиралися здатні до військової служби. До другої належали родини, що не виставляли козаків на службу, але повинні були їх утримувати. З таких людей збирали гроші для купівлі коней (по двоє на кожного козака), збруї, сідел та одягу, а також провіанту для походів. Ці козаки називалися підпомічниками. Їх надавали у розпорядження старшим козакам від 2 до 6 чоловіків, виборним (пізніше їх називали козаками-компанійцями) – від 2 до 8 на кожного. Підпомічники, які не мали власного господарства, грошей не платили, зате повинні були, жити у родинах, які виставили козака на службу, працювати на них. У такому випадку вони називалися «підсусідками». Полк поділявся на сотні. Розподіл був адміністративно-територіальний: сотня розташовувалася на певному наділі землі з усіма помешканнями, що знаходилися на ньому. Спочатку полк складався з 10 сотень, які розташовувалися на території міста Охтирки, а в 1732 році мав уже 20 сотень. У місті Охтирці жили полковник і полкова старшина, розташовувалось управління полку військове та цивільне, а в сотенних містечках мешкала сотенна старшина й містилось управління сотні. На чолі полку стояв полковник, який разом із полковою старшиною керував ним. Сотник об'єднував військову та цивільну владу. Він обирався у полковому містечку Охтирці старшиною та представниками сотень на все життя, що робило його становище дуже самостійним. Полковник мав велику владу: був повним господарем у своєму полку; управляв усіма жителями, що проживали на його території, мав право роздавати у власність незайняті землі. Полковник керував військовими діями під час військових походів, затверджував для виконання судові рішення, а також мав право засуджувати людей до страти. Усі свої розпорядження полковник оформляв письмовими наказами, що називалися універсалами, і стверджував підписом та своєю гербовою печаткою. Символом влади був шестопер (різновид булави) – складався із рукоятки, що закінчувалася кулею з шістьма гранями. Звідси і його назва. Інколи такі символи робилися й із більшою кількістю граней (пір'їн) і тоді мали назву «пернач». Вони

виготовлялися із золота, срібла та прикрашалися коштовним камінням. Гордістю і святинею було знамено (прапор), що називалося хоругвою, із зображенням святого, який визнавався покровителем полку. Крім того, у кожної сотні було своє знамено, де зображувалися хрест, номер сотні і назва полку.

Й сьогодні в лавах Збройних сил України та Територіальної оборони несуть свою службу сотні тростянчан. Ці наші мужні люди вже у XXI столітті боронять європейську цивілізацію й є справжніми нащадками козацького роду. Як і багато століть тому солдати і офіцери, партизани та розвідники своїми мужніми вчинками, а інколи й ціною свого здоров'я та життя захищають Європу, Україну. Нещодавно, в День Міста Тростянець Тростянецька громада відкрила на Вічовій площі біля Каплиці Всіх Святих пам'ятний знак присвячених нашим воїнам, що звільнили Тростянець у березні 2022 року від російських окупантів. Пам'ять та шана захисникам України живе та буде жити вічно[1, с. 74-77]. Історія розвитку територій півдня Сумської області з XIII по XXI століття мала риси європейської інтеграції через право, місто-утворення, інтернаціональний склад мешканців, символіку тощо.

Список використаних джерел:

1. Медведєв І.А. Практичні, документальні та соціально-статистичні виміри російської агресії та півдні Сумської області. Культура та інформаційне суспільство XXI століття: матеріали міжнар. наук. теорет. конф. молодих вчених, 18-19 квітня 2024 р. У 2 ч. Ч 1./ За ред. Н. Рябухи та ін. – Харків: ХДАК. – 320с .

2. Медведєв І.А. Специфіка використання археологічних пам’яток в умовах воєнного стану: територіально-організаційний аспект. Музейний вісник № 23. – Запоріжжя. 2023. – 154 с.

Носик Денис Ігорович,
студент Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

ЄВРОПЕЙСЬКА ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТІ ТА НАУЦІ

У сучасному світі інтеграція в європейський та євроатлантичний простір стає ключовим фактором розвитку будь-якої країни. Це стосується й України, яка прагне стати повноправним членом Європейського Союзу та НАТО.

Інтеграція в європейський та євроатлантичний простір у сфері освіти та науки має особливу актуальність для України. Це зумовлено низкою факторів, зокрема зростанням конкурентоспроможності економіки, підвищенням якості людського капіталу, зміцненням демократії та верховенства права, а також підтримкою миру та безпеки.

Європейська та євроатлантична інтеграція в сфері освіти та науки в Україні має широкий спектр напрямків та перспектив, які знаходяться на високому рівні розвитку. Основні аспекти цієї інтеграції базуються на стратегічних цілях та завданнях, які включають створення єдиного європейського освітнього простору, підвищення якості освіти, підтримку розвитку інклюзивної освіти, стимулювання підприємницьких навичок та інновацій, а також підтримку наукових досліджень та інновацій [3, с. 211].

Створення єдиного європейського освітнього простору передбачає гармонізацію освітніх систем країн ЄС, зокрема визнання дипломів та кваліфікацій, що сприяє підвищенню мобільності студентів та викладачів. Підвищення якості освіти увібрало в себе впровадження нових педагогічних технологій, інноваційних методів навчання та підвищення кваліфікації викладачів. Також важливою є підтримка розвитку інклюзивної освіти, що передбачає забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей.

Сприяння розвитку навичок підприємництва та інновацій включає в себе впровадження програм навчання, які сприяють розвитку у студентів підприємницьких навичок та креативного мислення. Однією з основних програм, яка сприяє євроінтеграції у сфері освіти та науки, є програма Еразмус+, що надає можливість для мобільності студентів та викладачів, стажування та наукової діяльності в країнах ЄС.

До інших програм та ініціатив ЄС у галузі освіти та науки належать програма Горизонт Європа, яка фінансує наукові дослідження, Європейський простір досліджень та інновацій, що створює умови для розвитку наукових досліджень та їхньої комерціалізації, а також Європейська система кредитування ECTS, що сприяє порівнянню навчальних програм у різних країнах ЄС.

Україна активно бере участь у європейських освітніх та наукових програмах, що дозволяє їй отримувати значний обсяг фінансування на освітні та наукові проекти, а також сприяє підвищенню мобільності

студентів та викладачів, обміну знаннями та досвідом з країнами Європейського Союзу.

Інтеграція України в європейський та євроатлантичний простір відбувається на різних рівнях суспільства, включаючи сферу освіти та науки. Цей процес має глибокий вплив на українську систему освіти та наукові дослідження, вносячи ключові зміни і стимулюючи розвиток національного освітнього сектору.

Перш за все, впровадження європейських освітніх стандартів відкриває широкі можливості для модернізації навчальних програм та методів викладання. Це включає в себе оновлення навчальних планів з урахуванням міжнародних вимог і стандартів якості, що дозволяє студентам здобувати якісну освіту, що відповідає сучасним вимогам ринку праці. Крім того, це також стимулює використання новітніх технологій у навчальному процесі, що сприяє підвищенню ефективності навчання та розвитку інноваційного середовища в освіті.

Другим важливим аспектом є зміни в системі оцінювання знань, які спрямовані на впровадження кредитно-рейтингової системи, аналогічної до тих, що використовуються в країнах Європейського Союзу. Це дозволяє об'єктивніше оцінювати знання студентів, стимулює їхню активність у навчанні та допомагає визначати їхні можливості для подальшого розвитку і кар'єрного зростання.

Інтеграція передбачає більшу свободу у виборі навчальних програм, методів викладання та дослідницьких напрямків для українських університетів і наукових установ. Це сприяє розвитку творчого підходу до навчання та досліджень, стимулює конкуренцію і сприяє залученню якісних кадрів у сферу освіти та науки.

Інтеграція з європейськими структурами дозволяє Україні отримувати додаткові ресурси для розвитку освіти та наукових досліджень. Це включає збільшення бюджетного фінансування, а також залучення коштів з міжнародних фондів та програм підтримки, що сприяє підвищенню якості освіти, розвитку наукового потенціалу країни та підтримці перспективних досліджень [1, с. 243].

Також інтеграція України в європейський та євроатлантичний простір також сприяє розширенню міжнародної співпраці в сфері освіти та науки. Українські навчальні заклади та наукові установи активно взаємодіють з європейськими та світовими партнерами, обмінюючись

досвідом, проводячи спільні дослідження та розвиваючи міжнародні проекти. Це сприяє зростанню престижу української науки та освіти на світовій арені, сприяє впровадженню інновацій та розвитку наукових відкриттів у міжнародному контексті.

Гармонізація української освіти та науки з європейськими стандартами є важливим і складним процесом, який включає в себе низку аспектів та напрямів реформування. Цей процес має на меті не лише адаптацію освітньої та наукової сфери до міжнародних вимог, але й підвищення їхньої якості, конкурентоспроможності та привабливості для міжнародного співробітництва.

Одним із головних аспектів гармонізації є впровадження єдиної системи кваліфікацій та визнання українських дипломів і кваліфікацій в країнах Європейського Союзу. Це створює умови для вільного руху студентів та фахівців між країнами, забезпечує їм можливість отримати вищу освіту та працевлаштуватися в ЄС без додаткових перешкод.

Другим важливим кроком є створення єдиного освітнього простору, де українські студенти та викладачі матимуть доступ до освітніх ресурсів та програм в країнах Європейського Союзу. Це сприятиме обміну знаннями та досвідом, розвитку міжкультурного спілкування та сприятиме формуванню глобальної спільноти освітніх та наукових працівників.

Підвищення якості освіти та наукових досліджень є ще однією важливою складовою процесу гармонізації. Це передбачає реформування навчальних програм, впровадження сучасних педагогічних підходів та технологій, а також підтримку наукових досліджень у перспективних галузях.

Інтеграція України в європейський та євроатлантичний простір також сприяє розвитку мобільності студентів та науковців. Студенти мають можливість навчатися в провідних університетах Європи, отримувати нові знання та досвід. Науковці можуть здійснювати спільні дослідження, отримувати гранти та публікуватися у відомих наукових виданнях, що сприяє підвищенню їхньої наукової репутації та розвитку української наукової школи [2, с. 116].

Таким чином, можна зробити висновок, що інтеграція України в європейський та євроатлантичний простір у сфері освіти та науки має стратегічне значення для розвитку країни. Вона сприяє модернізації

української системи освіти, підвищенню якості освіти та наукових досліджень, зростанню конкурентоспроможності української економіки та зближенню України з європейськими та світовими партнерами.

Незважаючи на наявні виклики, євроінтеграція в освіті та науці відкриває перед Україною нові можливості для розвитку та процвітання.

Для успішного впровадження євроінтеграційних реформ в цій сфері необхідно докласти значних зусиль з боку держави, освітніх та наукових установ, а також громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Ващук Ф.Г. Актуальні аспекти й особливості інтеграції вищої школи України в європейський освітній простір / Ф.Г. Ващук // Геополітика України: історія та сучасність: зб. наук. пр. Вип.1. – Ужгород: Ліра, 2009. – 312 с. – С.238-254.

2. Європейська та євроатлантична інтеграція : навч. посіб. / О.В.Баула, Т.В. Божидарнік, Т.М. Вісина, Н.М. Галазюк, О.М. Зелінська О.Я.Кравчук, П.Я. Кравчук, Л.В. Корольчук, О.М. Лютак, Т.Л. Никитюк, Л.В. Савош, О.А.Урбан. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 328 с.

3. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі [Текст] : монографія / [Н. М. Авшенюк та ін.] ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. - К. : Педагогічна думка, 2011. - 232 с. : табл. - Бібліогр.: с. 203-216.

Осьмачко Анна Павлівна,
студентка Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТІ УКРАЇНИ. ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ЄС

Євроінтеграція України є одним із ключових пріоритетів держави, що охоплює й сферу освіти. Впровадження європейських стандартів та принципів у цій галузі має на меті модернізацію української системи освіти, підвищення її якості та конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Актуальність теми євроінтеграції в освіті України неможливо переоцінити. Сьогодні, коли наша країна прагне стати повноправним членом Європейського Союзу, модернізація та реформування системи освіти відповідно до європейських стандартів стає ключовим завданням.

Використання позитивного досвіду ЄС в освітній сфері може дати

Україні потужний поштовх для розвитку, підвищивши не лише якість освіти, а й загальний рівень життя людей.

Позитивний досвід Європейського Союзу в освітній сфері може стати надзвичайно цінним орієнтиром для України на шляху євроінтеграції. ЄС, завдяки своїм багаторічним зусиллям і досягненням, створив ефективну систему освітньої взаємодії та наукової співпраці, яка може служити прикладом для реформування української освіти.

Одним із найважливіших здобутків ЄС у галузі освіти є створення Європейського простору освіти та досліджень (ЄПОД). Ця ініціатива має на меті гармонізацію освітніх систем країн-членів ЄС, що дозволяє забезпечити високу якість освіти і сприяти її відповідності єдиним стандартам. ЄПОД сприяє мобільності студентів та викладачів між країнами ЄС, що дозволяє обмінюватися знаннями, досвідом та інноваційними методиками навчання. Завдяки ЄПОД студенти мають можливість навчатися в різних європейських університетах, отримуючи дипломи, які визнаються у всіх країнах-членах ЄС, а викладачі мають змогу співпрацювати з колегами з інших країн, що сприяє розвитку спільних наукових досліджень та проектів.

Іншою важливою складовою є програма Erasmus+. Це одна з найуспішніших і найпопулярніших програм ЄС, яка надає фінансову підтримку студентам, аспірантам, викладачам та іншим учасникам освітнього процесу для участі в обміні досвідом, навчанні та стажуваннях в інших країнах ЄС. Програма Erasmus+ відкриває безліч можливостей для студентів, які бажають розширити свій кругозір, покращити знання іноземних мов та здобути міжнародний досвід. Вона також сприяє професійному розвитку викладачів та працівників освіти, допомагаючи їм переймати кращі практики і впроваджувати їх у своїй роботі. Завдяки Erasmus+ багато учасників можуть інтегруватися в європейське освітнє співтовариство, отримати цінні навички та знання, які допоможуть їм у подальшій професійній діяльності.

Європейський Союз активно працює над створенням ефективних освітніх програм, що сприяють зміцненню партнерських зв'язків між освітніми установами різних країн-членів. Однією з таких успішних ініціатив є програма eTwinning. Ця програма спрямована на сприяння партнерству між школами з різних країн ЄС для реалізації спільних

освітніх проектів. Завдяки eTwinning, школи мають можливість співпрацювати в онлайн-форматі, обмінюватися ідеями, методиками та ресурсами, а також створювати і реалізовувати спільні проекти, які збагачують навчальний процес і розширюють горизонти учнів. Ця програма сприяє розвитку міжкультурного діалогу, поліпшенню навичок роботи в команді та формуванню у школярів глобального мислення. Вона надає можливість учителям і учням спілкуватися з колегами та однолітками з інших країн, що допомагає їм краще розуміти культурні особливості та цінності своїх партнерів.

Ще однією важливою ініціативою Європейського Союзу в освітній сфері є Болонський процес. Цей процес має на меті створення єдиного європейського простору вищої освіти, що передбачає гармонізацію навчальних програм, дипломів та кваліфікацій. Болонський процес розпочався у 1999 році з підписання Болонської декларації, і з того часу до нього приєдналися більшість європейських країн. Основна мета цього процесу полягає у створенні умов для вільного пересування студентів, викладачів і дослідників між країнами-учасницями, а також у забезпеченні високої якості освіти і її відповідності європейським стандартам.

В рамках Болонського процесу були розроблені ключові інструменти, такі як система накопичення і трансферу кредитів (ECTS), яка дозволяє студентам накопичувати кредити за курси, пройдені в різних університетах, і переводити їх з одного навчального закладу до іншого. Це значно полегшує процес визнання дипломів та академічних кваліфікацій між країнами, що сприяє підвищенню мобільності студентів і викладачів. Іншим важливим аспектом Болонського процесу є трьохрівнева система вищої освіти, яка включає бакалаврські, магістерські та докторські програми. Це дозволяє створити зрозумілу і прозору структуру вищої освіти, яка полегшує порівняння та визнання академічних ступенів.

Впровадження цих та інших європейських ініціатив в Україні може мати ряд позитивних наслідків, зокрема:

- Підвищення якості освіти:запровадження європейських стандартів та принципів освіти сприятиме покращенню навчальних програм, методів викладання та оцінювання знань.
- Збільшення мобільності студентів та викладачів: участь у

програмах обміну та стажуваннях дасть українським студентам та викладачам можливість отримати цінний досвід та налагодити міжнародні зв'язки.

 Стимулювання розвитку наукових досліджень: участь у європейських наукових проектах сприятиме модернізації науково-дослідницької бази України та підвищенню її конкурентоспроможності на світовому ринку.

 Зближення з європейськими цінностями: вивчення європейської історії, культури та мов сприятиме кращому розумінню України європейськими партнерами та поглибленню інтеграції країни до європейської спільноти.

Таким чином, можна зробити висновок, що євроінтеграція в освіті України відкриває широкі можливості для модернізації цієї галузі, підвищення її якості та конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Використання позитивного досвіду ЄС може стати потужним каталізатором для реформ в українській системі освіти, сприяючи не лише її розвитку, але й зближенню України до європейських цінностей та стандартів.

Список використаних джерел

1. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: Навчально-методичний посібник / Т. М. Димань,.О. А. Боньковський, А. Г. Вовкогон. – БНАУ, 2017. – Одеса.: НУ «ОМА», 2017. – 106 с.

2. Севастьянов В. В. Міжнародні освітні проекти в Україні в умовах євроінтеграції вищої освіти / В. В. Севастьянов // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія : Психологія і педагогіка. - 2012. - Вип. 19. - С. 193-196.

3. eTwinning | European School Education Platform. European School Education Platform. URL: https://school-education.ec.europa.eu/en/etwinning

4. National Erasmus+ Office in Ukraine. National Erasmus+ Office in Ukraine. URL: https://erasmusplus.org.ua/

Снагощенко Леся Вікторівна,
аспірантка навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

На сучасному етапі розвитку суспільства фізична культура є одним із найважливіших факторів у формуванні, зміцненні та збереженні здоров'я людини. Підвищення ефективності фізичного виховання студентів вимагає рішення ряду наукових проблем, пов’язаних із дослідженням і науковим обґрунтуванням більш раціональних форм, засобів і методів оптимізації їхнього стану здоров'я, фізичної працездатності. Фізична активність і заняття спортом покращують якість життя, знижують стресовий стан, підвищують працездатність організму. Фізична культура і спорт є запорукою здоров’я нації і зміцнення національної безпеки держави [1].

Пошуку засобів підвищення ефективності фізичного виховання студентів присвятили свої дослідження чимало вітчизняних (Т.Круцевич, С.Недорубко, Л.Очередько, О.Куц, А. Сущенко, О.Томенко, Б.Шиян) та зарубіжних (J.Lizadra, T.Valverde, X.Garcia-Masso, A. Widawska-Stanisz) учених.

В умовах, коли рухова активність людини обмежена різноманітними умовами, саме регулярні заняття фізичними вправами і різними видами спорту допомагають розкритися здібностям молоді. Значну роль у цьому процесі повинна відіграти держава. Зарубіжні фахівці виявили взаємозв’язок між витратами на спорт і рівнем фізичної активності населення. Так витрати на одного шведа на рік становили 256 євро, у Фінляндії – 215, у Нідерландах – 200 євро (2017 рік). Найнижчі витрати в Болгарії – 15,6 євро, Словаччині – 23,3, Румунії – 24,9 євро. Найвищі показники рухової активності серед країн ЄС у Фінляндії, Швеції, Ірландії. Найнижчі показники здоров’я та рухової активності в Польщі, Болгарії, Угорщині, Литві. Видатки на спорт, це надання спортивних і рекреаційних послуг, управління у справах спорту

та відпочинку, гранти і кредити для функціонування спортивних команд і гравців, нагляд і регулювання діяльності спортивних споруд тощо.

Оптимізація процесу фізичного виховання, як спеціалізованої, цілеспрямованої, керуючої педагогічної діяльності, вимагає пошуку нових підходів до фізичної активності студентів закладів вищої освіти України, в тому числі використовуючи зарубіжний досвід, особливо під час військових дій в Україні [2].

Дослідження вітчизняних учених показують, що чимало студентів не реалізують фізіологічну норму кроків на добу, мають прикордонну зону ЧСС, жирового компонента тіла, низький рівень життєвої ємності легень тощо. При цьому більшість студентів засвідчили своє бажання виконувати короткі тренування, які доступні завдяки смартфонам, контролювати свою рухову активність за допомогою мобільних застосунків, користуватися онлайн-калькуляторами, отримувати науково-обґрунтовану лаконічну інформацію щодо зміцнення стану здоров'я, підвищення морфофункціональних показників, вивчати онлайн-курси, виконувати відео уроки тощо. З цією метою необхідно вивчати передовий закордонний досвід і створити свій цифровий освітній контент. Так, зокрема, приклад у застосуванні мобільних пристроїв, елементів гейміфікації на заняттях з фізичної культури демонструють у Румунії. Інноваційний досвід отримав назву «M-Urban Orientation» і полягав у проведенні спортивного орієнтування у вигляді переміщень у міському середовищі з використанням мобільних застосунків «Мої карти», «Runtastic». У застосунку «Мої карти» студенти отримували карту, скануючи QR-коди, вони знаходили контрольні пункти та робили фото цих пунктів. Додаток «Runtastic» пройдену відстань, швидкість, витрачені калорії. У рамках спортивного орієнтування можна було використовувати один смартфон на двох учасників. Унаслідок цих занять вдалося підвищити інтерес, здійснити низькоінтенсивну рухову активність, збільшити обсяг рухів, знайти підхід у контролі маси тіла студентів. У Румунії також досліджували вплив восьмитижневої програми ходьби на ожиріння організму студентів, їхнього рівня глюкози та ліпідного профілю. Учасники були поділені на 3 групи (контрольна, та дві експериментальні з різним рівнем фізичної активності). У результаті восьмитижневої програми

було проведено дослідження, зроблено висновки та надано аргументовані рекомендації учасникам [4].

Значний інтерес молоді до використання мобільних застосунків, як підтримки фізичної активності, було виявлено серед польських студентів. У дослідженні взяли участь 193 респонденти Ченстоховського технологічного університету віком 21-24 роки, які позитивно відмітили мобільні технології та додатки, а також висловили бажання займатися з персональним тренером у спортивному залі. Молоді люди зазначили, що надають перевагу велосипедним прогулянкам (103 особи), тренажерній залі – 87 осіб, командним видам спорту віддали перевагу 52 студенти, плаванню – 50, фітнесу – 49. Дівчата окремо відзначили значущість персонального тренера, «EMS» тренування (обладнання викликає скорочення м'язів за допомогою електричних імпульсів), заняття у відкритому тренажерному залі. Юнаки віддали перевагу коротким функціональним тренуванням по 15-30 хвилин, індивідуальним тренуванням, заняттям у відкритому тренажерному залі, велопрогулянкам. Практично всі респонденти використовували мобільні додатки для контролю рухової активності та брали участь у неформальній організації спорту, що анонсується у соціальних мережах [5].

З метою урізноманітнення фізичної активності можна використовувати ігри «Dance central». Суть яких полягає у виконанні танцювальних рухів разом з героєм гри після процесу навчання основних рухів. Сенсор Kinect вловлює рухи того, хто танцює, оцінює їх правильність і нараховує очки. У цих іграх відбувається навчання різноманітним танцям, проводяться танцювальні змагання та ін. На екрані демонструються різні танцювальні рухи – від простих до складних, які треба повторювати. Контролер чітко відстежує рухи тілом, руками, ногами і показує наскільки правильно гравець їх виконує. При неправильному виконанні учасник не зможе перейти на наступний етап навчання. Позитивним аспектом є те, що можна влаштовувати змагання між учасниками гри, адже Kinect є абсолютно неупередженим суддею. Використання ігор «Dance central» на заняттях з фізичного виховання сприяє підвищенню емоційного фону занять, збільшенню рухової активності. Окрім танцювальних ігор можна

запропонувати використання ігор Kinect Sports як у процесі фізичного виховання, так і в самостійних заняттях фізичними вправами. Гра являє собою сукупність 6 спортивних стимуляторів і 8 міні-ігор. В спортивні стимулятори входять: боулінг, бокс, біг, настільний теніс, пляжний волейбол і футбол, легка атлетика. Стоячи перед сенсором Kinect, гравці змагаються імітуючи дії з реального життя. За допомогою сенсора Kinect відстежуються рухи тіла і жести гравців. Цю гру активно впроваджують не лише в європейських країнах, але й в США, Японії, Австралії тощо.

З метою урізноманітнення та модернізації фізичних занять можна ввести онлайн-трансляціїї танцювальних фітнес-тренувань. Найпопулярнішою програмою вважається Zumba. Тренування за цією програмою позитивно впливають на розвиток гнучкості та швидкісно-силових якостей, а також сприяють підтримці фізичного стану всього тіла. Одним із способів урізноманітнення занять в умовах карантинних обмежень – мобільні додатки для спортивних тренувань різного спрямування («Leap Fitness Group», «Табата. Інтервальні тренування», «Track Yoga», «Спортсмен PRO», «Nike Training Club»). Перевагою цих засобів тренувань є зручність та ефективність. Багато вправ розраховані на домашнє виконання з використанням підручних елементів, що виконуватимуть роль спортивного інвентарю. Велике різноманіття додатків дає змогу обрати будь-який спосіб тренувань: йога, розтяжка, вправи на певні групи м’язів, зокрема стрільба з лука тощо. У переважній більшості тренування у додатках дають можливість підібрати максимально ефективний комплекс вправ. З цією метою необхідно вказати інформацію про себе, зокрема вік, зріст, вагу. Ця інформація забезпечить спеціальний та максимально індивідуальний підбір вправ, що розраховані на кожного учасника тренувань [3, с. 87-88].

У багатьох європейських країнах розвивається так званий «неформальний спорт». Розвиток «неформального спорту», «неформальної участі» в спортивній та рекреаційній діяльності не пов’язана з формальними клубами, традиційними змаганнями або представницькими спортивними структурами, часто такі заходи організовуються через соціальні мережі. «Неформальна участь»,

зокрема це паркур, катання на ковзанах, велопрогулянки, квести, тренажерна зала, змагання з бігу, застосовуючи мобільні додатки, волонтерський рух, організація вболівальників на змагання, заняття в парках тощо.

Отже у багатьох європейських країнах активно розробляються й впроваджуються різноманітні формати рухової активності, спортивне орієнтування, короткі функціональні тренування, де сучасні технології тісно взаємопов'язані з фізичною культурою і спортом. Молодь у виборі фізичної активності надає перевагу: велосипедним прогулянкам, тренажерній залі, фітнесу, командним видам спорту, плаванню. Варто відзначити, що у сучасних студентів яскраво проявляється схильність до застосування цифрових технологій під час спортивних тренувань, контролю фізичного стану, у проведенні рекреаційних і спортивних занять, в організації «неформального спорту» тощо.

Список використаних джерел:

1. Болонський процес у фактах і документах / Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В. Д. та ін. Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. 52 с.

2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці: Букрек, 2022. 140 с.

3. Снагощенко Л.В. Вплив фізичної культури на збереження і зміцнення здоров'я студентів закладів вищої освіти в умовах сьогодення / Науково-педагогічний журнал «Теорія та методика навчання суспільних дисциплін», 2023. № 10. С. 84-89

4. Lizadra J., Valverde T. Garcia-Masso X. Use of mobil devices as a facilitator of the practice of physical activity in physical education lessons: experience in higher education // Jornale of Physical Education and Sport, 2020. Vol. 20 (6). Art 489. pp. 3629-3634

5. Widawska-Stanisz A. Use of modern technologies as a tool to support measures promoting physical activity – differences according to the gender of respondents // Jornale of Physical Education and Sport, 2020. Vol. 20. Art 408. pp. 3002-3009.

Шестопалов Роман Миколайович,
прокурор відділу нагляду за додержанням законів регіональним органом безпеки Дніпропетровської обласної прокуратури, кандидат юридичних наук, доцент

ПРЕЦЕНДЕНТНЕ ПРАВО: ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ЧИ ЮРИДИЧНИЙ ХАОС…

На практиці, під час судового розгляду кримінальних справ, сторони обвинувачення й захисту часто-густо обґрунтовують свої

процесуальні позиції діаметрально протилежними Постановами Верховного Суду, які суперечать одна одній хоча стосуються одного й того ж питання правозастосування. Водночас сам суд, розглянувши доводи першого і другого, приймає взагалі своє рішення, обов'язково мотивуючі його третьою правовою позицією того ж Верховного Суду. Тобто, кримінально-процесуальна система права України є прецедентною, а судове рішення у конкретній справі, виступаючи правовим орієнтиром для служителів Феміди, де-факто є джерелом права.

Тому, задля унеможливлення подальшого розвитку юридичного хаосу та оптимізації однакового правозастосування законодавцю варто замислитись над тим, що саме слід розуміти під поняттям «правові позиції» та які саме правові позиції Верховного Суду мають бути обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, що застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, котрий містить відповідну норму права.

Н. Бобечко надає визначення правовій позиції як викладений у постанові найвищого органу в системі судоустрою України за наслідками перевірки правосудності судового рішення погляд загальнообов'язкового під час розв'язання аналогічних справ характеру щодо інтерпретації кримінально-правових та кримінальних процесуальних норм до встановлених обставин кримінального провадження, у якому теоретично обґрунтовано взірці способів розв'язання правових колізій, долання прогалин у правовому регулюванні, а також створені судові норми, завдяки чому досягається єдність та стійкість судової практики» [1, с. 172].

Цікавою є думка А. Помазанова, який наголошує на тому, що касаційний суд «утворює нові поняття», тобто під час здійснення правозастосування демонструє (висуває, пропонує) нове прочитання норм/обставин справи, їхніх комбінацій, унаслідок чого формується правова позиція касаційної інстанції, застосовувана в майбутньому до таких правовідносин [2, с. 219]. Погоджуючись із цим слушним висловлюванням зауважимо, що в окремих випадках таке «нове прочитання норм/обставин справи, їхніх комбінацій, унаслідок чого формується правова позиція касаційної інстанції» породило не лише

юридичний хаос в судовій практиці, коли сторони провадження та й суди вагаються обґрунтувати своє бачення тієї чи іншої юридичної ситуації, побоюючись наявності досі невідомих їм правових позицій Верховного Суду з подібного питання, або, навпаки, пересвідчившись у наявності декількох суперечливих таких позицій відкладають прийняття свого рішення, очікуючи нової, умовно кажучи, «третьої» такої позиції, яка має врегулювати ці питання. Вказане неодмінно формує слідчу та судову тяганину, що, вважаємо, є неприпустимим в контексті протидії злочинам у сфері національної безпеки, а також, породжує правовий нігілізм у суспільстві.

Д. Скрипник, ототожнюючи терміни «висновок щодо застосування норми права Верховного Суду» та «правова позиція Верховного Суду» вважає, що останні являють собою висновки щодо застосування норм права, які викладаються в його постановах, оскільки правова позиція Верховного Суду є результатом (висновком), зробленим Верховним Судом за наслідками здійсненого тлумачення норм права, усунення прогалин, наявних у законодавстві тощо [3, с. 128].

Стаття 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» присвячена Пленуму Верховного Суду, який окрім виконання адміністративно-управлінських та інших господарсько-розпорядчих повноважень, згідно пункту 10-1 частини 2 статті 46 вищевказаного галузевого Закону з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, систематизує та забезпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані [4]. Вищевказана норма прямо передбачає суб’єкта узагальнення правозастосовної практики (Пленум Верховного Суду), її цілі (однакове застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ). Виникає закономірне запитання: а скільки Верховним Судом за час дії нового Кримінального процесуального Кодексу України було здійснено таких узагальнень у формі Постанов Пленуму?! Чому тисячі правових позицій Верховного Суду, викладені в Постановах не Пленуму Верховного Суду, а в повсякденних судових рішеннях по конкретним справам щодо індивідуально визначених осіб, безпосередньо указаних в

Єдиному державному реєстрі судових рішень як ОСОБА_1, ОСОБА_2 і так далі, є обов'язковими для виконання у інших, навіть подібних правовідносинах, щодо взагалі інших осіб?!

Тому вважаємо, за необхідне конкретизувати перелік джерел кримінального процесуального права, доповнивши його Постановами Пленуму Верховного Суду, які повинні мати для судів рекомендований (необов'язковий) характер та виступати лише орієнтиром у правозастосуванні. З цією метою вважаємо за необхідне частину 2 статті 1 Кримінального процесуального Кодексу України викласти в наступній редакції: «Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України, а також Постанов Пленуму Верховного Суду, які мають рекомендований (необов'язковий) характер».

Також з цих же міркувань пропонуємо частину 2 статті 8 цього Кодексу викласти в наступній редакції: «Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та правових позицій Верховного Суду, викладених у Постановах його Пленуму».

Вказане кореспондує необхідність внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме його статтю 13 частину 6 викласти наступним чином: «Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Пленуму Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права».

Список використаних джерел

1. Бобечко Н. Поняття, ознаки, значення та класифікація правових позицій Верховного Суду у кримінальному провадженні. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 2. С. 170–175.
2. Помазанов А. Касаційний перегляд судових рішень у цивільному процесі України : дис. … докт. філософії: 081. Київ, 2019. 252 с.
3. Скрипник Д. Поняття та особливості правових позицій Верховного Суду в кримінальному провадженні. Публічне право.2020. №4 (40). С. 125-131.
4. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення 09.05.2024).

Яковенко Євген Миколайович,
студент Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Науковий керівник
Щербак Світлана Володимирівна

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна на даний час переживає період інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, загальну діджіталізацію, що вимагає координації процесів планування розвитку правової бази і технічних можливостей для забезпечення сталого, безпечного та функціонального інформаційного середовища необхідного для забезпечення безпеки життєдіяльності держави, суспільства та кожного громадянина. Відповідно до ст. 17 Конституції України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Україна знаходиться у постійному процесі впровадження реформ у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі в сфері забезпечення інформаційної безпеки, зокрема, указом Президента України від 28.12.2021 року №685/2021 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки», метою стратегії інформаційної безпеки є посилення спроможностей щодо забезпечення інформаційної безпеки держави, її інформаційного простору, підтримки інформаційними засобами та заходами соціальної та політичної стабільності, оборони держави, захисту державного суверенітету, територіальної цілісності України, демократичного конституційного ладу, забезпечення прав та свобод кожного громадянина.

Серед основних загроз інформаційній безпеці вищезазначеним рішенням було виокремлено такі, як: збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній; спрямування на ключові демократичні інституції спеціальних інформаційних операцій Російської Федерації; розвиток інформаційного простору в умовах глобалізації та пандемія

COVID-19 зумовили посилення ролі соціальних мереж; недостатній рівень медіаграмотності (медіакультури) в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій; інформаційний вплив Російської Федерації як держави-агресора на населення України; обмежені можливості реагувати на дезінформаційні кампанії; несформованість системи стратегічних комунікацій; недосконалість регулювання відносин у сфері інформаційної діяльності та захисту професійної діяльності журналістів.

Взагалі, інформаційна безпека це стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, при якому запобігається завдання шкоди через неповноту, несвоєчасність та недостовірність поширюваної інформації, порушення цілісності та доступності інформації, несанкціонований обіг інформації з обмеженим доступом, а також через негативний інформаційно-психологічний вплив та умисне спричинення негативних наслідків застосування інформаційних технологій.

Повномасштабна війна має суттєвий вплив на створення належної нормативно-правової бази та важелів управління, контролю та доступу до інформації, з огляду на наступні причини:

– Держави-союзники передають в Україну засобі ведення війни, однак через неналежний рівень захисту інтелектувальної власності, ці держави відмовляються поставляти свої найновіші розробки, а тому стратегією інформаційної безпеки є найшвидше врегулювання порядку та засобів виявлення порушення права інтелектуальної власності та відновлення порушених прав власників.

– ці умови створюють серйозні виклики для забезпечення населення достовірною та вчасною інформацією щодо стану ситуації на фронті з метою оперативного реагування, протидії ворогу а також допомоги військовим України.

– війна створює простір для поширення дезінформації, яка використовується ворогом, а тому існує необхідність розробки системи протидії неправдивій інформації яка не тільки вводить в оману громадян, а також призводить до зневіри громадян до правління держави;

– умови війни підкреслюють важливість створення не просто значної кількості нормативно-правової бази, а і необхідність

кодифікації норм права з виключенням правових актів які дублюють положення інших правових актів, а також тих норм, які створюють випадки неоднозначного розуміння нормативно-правових актів.

Державна політика щодо інформаційної безпеки спрямована на встановлення правового регулювання та контролю в сфері інформаційної безпеки в Україні. Нормативно-правовими актами формується правове поле в галузі інформаційної безпеки, і від їх дії значною мірою залежить успіх такої діяльності держави. Однак важливо враховувати, що якість і результативність інформаційної безпеки залежить не лише від існування нормативно-правових актів, але й від їх виконання та взаємодії з іншими актами.

Список використаної літератури:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки" Указ Президента України; Стратегія від 28.12.2021 № 685/2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text;

2. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 05.07.1994 № 80/94-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text;

СЕКЦІЯ 9.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ, ІННОВАЦІЇ

Ананченко Михайло Олегович,
аспірант спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, м. Суми, Україна

PERSPECTIVE DIRECTIONS OF REGIONAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ITS PUBLIC ADMINISTRATION

It should also be noted that several main priority areas are proposed by the State Strategy for Regional Development until 2027 [1]. Based on their analysis, systematization of the Strategy, and generalization of the views of scientists, we suggest our own approach to their classification based on who they are more directed at - the object or subject of the region's public administration.

Thus, the priority areas of regional development that are directed at the object of administration include:

1. Creating conditions that would facilitate the return of Ukrainian citizens to specific regions. This area is more concerned with security measures and their support. After all, it was precisely because of fears for their own lives and the lives of their relatives that people were forced to leave their territories, regions, or countries.

2. Restoration of the region's infrastructure and its further development (special attention needs to be paid to the digitalization of infrastructure). This area is more concerned with the issues of economic development of regions through the effective use of their infrastructure.

3. Post-war restoration of ecosystems. The military invasion caused significant environmental problems: damage to forests due to fires, nature reserves, soil cover, water management facilities, etc.; littering with construction waste due to the destruction of residential infrastructure. This direction can be classified as environmental.

4. Development of investment and innovation activities within the region. Post-war restoration of territories and regions of Ukraine is impossible without making innovative decisions, developing creative approaches, implementing production innovation activities of business entities, and attracting significant investments in these activities. This direction can be classified as one aimed at innovative development.

5. Development of the system of social services. Today, more than ever, there is a great demand for social services from citizens of Ukraine. This direction is social in nature.

The priority areas that are more focused on the subject of management include:

1. Formation and development of skills of subjects of public administration of the region in:

- Project management, strategic planning, anti-corruption policy, and digitalization. In modern conditions of a knowledge-based economy, the sphere of public administration is no exception.

- Developing the region's economy is based on regional smart specializations, effective use of entrepreneurial potential, and general human capital. This area involves the development of subjects of public administration of the region in the context of their well-founded definition of specific goals and objectives aimed at the formation and use of the innovative potential of the area, taking into account its competitive advantages to achieve long-term structural changes and transition to new stages of development. That is, if in the case of the fourth area in the previous group, we are talking more about the implementation of innovative activities by business entities, then in this case - about the ability of subjects of regional development management to choose promising strategic, creative directions.

Ultimately, this direction aims to adapt the region's public administration system to European practices. And based on Ukraine's desire to become a member of the European Union, this direction is significant.

In addition, it is essential within this direction to form a personnel reserve from among the subjects of the region's public administration for the further development of the deoccupied territories, as well as those where active hostilities will be stopped.

2. Active involvement of citizens in public administration. The experience of European countries proves the need to use a client-oriented

approach to public administration. In current models of public administration, citizens of the country act as not just recipients of specific services; they are clients. Therefore, involving them in planning and implementing regional development policy is a prerequisite for further success.

3. Develop partnership relations with business representatives, public organizations, and other counterparties interested in regional development. This direction also provides for partnership relations between territories within the region at the interregional and cross-border levels. Given that the strategic goal of state regional policy is to strengthen the cohesion of Ukraine both in terms of spatial aspects and economic and socio-humanitarian aspects of its further development, the partnership is one of the most effective tools for achieving this.

Summarizing the presented groups of priority regional development areas, it can be noted that in the context of the focus on the object of management, there is a tendency to ensure the security, environmental, economic, social, and innovative development of the region and its potential. In the context of the focus on management, there is a tendency to develop in line with European practices and customer-oriented development.

Literature

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України №695 від 5 серпня 2020 року

Вознєсєнскій Владислав Владиславович,
аспірант спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

CLASSIFICATION OF RISK GROUPS OF INITIATIVE PROJECTS IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM

Project risks can be divided into the following groups:

1. Planning risks

This type of risk may be caused by insufficient perfection of the legal framework, as well as insufficient assessment of the regulatory impact of legislative initiatives and regulators' actions, side effects of decisions taken, or untimely decision-making.

Gaps in the legislative and regulatory framework limit the actions of state

and regional executive authorities, as well as the ability of business entities to respond effectively to changing market conditions, taking into account development prospects.

These risks are related to changes in legislation, the duration of the regulatory framework and its completeness, which is necessary for the effective implementation of the project. This may lead to a significant increase in the planned timeframe or change in the conditions for implementing project activities.

Risks of this type include: a long period of time for the formation of the regulatory framework, insufficient assessment of the consequences of regulatory impact from legislative initiatives and regulators' actions, incompleteness of the regulatory framework necessary for effective project implementation, etc.

This type is also chosen if there is a high probability that the project goals will not be achieved due to poor planning of activities: the project is too new and complex, there may be errors in the design of the solution due to lack of experience, there are not enough activities, activities do not lead to the goal, unrealistic deadlines, incorrect priorities.

2. Implementation risks

This type of risk is characterised by indicators related to the quality of planning and implementation of public procurement, execution of government contracts, passing control points and decision points, achievement of project targets and other processes that take place during project implementation.

It is chosen if the planned result is highly likely to be missed due to poor implementation of activities, breach of obligations by contractors, reduced quality of services and materials, etc.

3. Management risks and risks of interagency cooperation

Management risks are associated with ineffective management of the project (programme) implementation, low efficiency of stakeholder interaction, which may lead to loss of control, violation of the planned deadlines for the implementation of project (programme) activities, failure to achieve the set goals and objectives, failure to achieve the planned values of indicators, inappropriate and/or inefficient use of budget funds, and a decrease in the quality of project (programme) activities.

It is selected if the project goal is highly likely to be missed due to the lack of interagency cooperation or insufficiently developed mechanisms of

interagency cooperation.

4. Risks of lack of competence

Human resources are a key factor in the successful implementation of projects (programmes). It is the qualifications of employees that ensure the proper quality of planning, implementation, monitoring, control and updating of projects (programmes).

Selected if it is highly likely that the project goals will not be achieved due to a lack of competencies to implement the project or the departure of key employees (process owners).

5. Risks of not meeting citizens' requests

As mentioned above, one of the important elements in the field of quality management of an initiative project is to increase customer satisfaction, i.e. to ensure that the project results meet the requirements of stakeholders.

It is selected if the real needs of citizens were taken into account when planning the project goal or if the needs of citizens changed during the project implementation.

6. Financial and budgetary risks

This type of risk indicates:

the degree or likelihood of deviation of budget parameters from planned indicators under the influence of budget risks;

the probability of failure to fulfil financial plans (budget) due to disruption of the regularity/completeness of financial resources flow;

factors that may, under certain circumstances, lead to deviation of budget parameters from planned or forecast values.

It is selected if there are risks of cash budget underperformance, violation of budget rules, or inability to attract additional funding.

References:

1. Risk Management Tools To Use in Project Management (2022). URL: https://www.indeed.com/career-advice/career-development/risk-management-tools (дата звернення: 12.11.2024)

2. Matt Moore. Top Business Risks for the Next Decade (2024). URL: https://www.rmmagazine.com/articles/article//2024/07/18/top-business-risks-for-the-next-decade (дата звернення: 12.07.2024)

3. Лірко Т. В. Інтеграція ризик-орієнтованого управління проєктами в сучасні бізнес-моделі. Бізнес Інформ. 2024. No 1. С. 383–391. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-383-391

Кальченко Ігор Володимирович,
аспірант спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

СУГОЛОСНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Державні органи влади повинні розробляти концепцію майбутнього відновлення країни на основі урахування національних, регіональних, галузевих і місцевих інтересів; використання потенціалу регіонів та підприємств [1].

Відповідно до проєкту Постанови КМУ “Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр.” [2] Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр. має враховувати наслідки війни з рф, а також набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС [3]. Тож, регіональні стратегії розвитку мають бути вдосконалені, відповідно до нових викликів, з одного боку, і бути суголосними державним пріоритетам, з іншого.

Порівняльний аналіз основних фабул державної та регіональних стратегій представлений у таблиці 1.

Таблиця 1

Суголосність державної та регіональної стратегії розвитку *(складено автором)*

Державна стратегія регіонального розвитку	Стратегія розвитку регіону
Тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів	Аналіз наявних ресурсів та проблем розвитку регіону
Пріоритети державної регіональної політики	• Формування згуртованої спільноти в соціальному, гуманітарному, економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах • Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів • Розбудова ефективного багаторівневого врядування
Функціональні типи територій	• Визначення збитків регіону через збройну агресію рф • Врахування показників внутрішньої міграції переміщених осіб у регіоні • Визначення економічної спроможності регіону, громад

Стратегічні цілі і напрями регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва	• Стимулювання між-секторальної співпраці • Розбудова партнерства • Розвиток міжмуніципального, міжрегіонального і транскордонного співробітництва
Оперативні цілі, що забезпечать досягнення стратегічних цілей	• Розбудова сильної, конкурентоспроможної регіональної економіки • Розвиток інституційної спроможності органів ПУА та місцевого самоврядування у сфері стратегічного планування, проєктного менеджменту, цифровізації, протидії корупції, що сприятиме залученню фінансових ресурсів від міжнародних донорів, у т.ч. на відновлення чи розвиток життєдіяльності громад
Основні завдання, етапи та механізми їх реалізації	• Відновлення інфраструктури • Відновлення економіки • Відновлення різних сфер суспільного життя (спорту…) • Соціальний захист • Безбар'єрність • Реінтеграція деокупованих територій
Система моніторингу та оцінки результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України	• Регіональна стратегія розвитку • Стратегії розвитку територіальних громад • Програми і проєкти регіонального розвитку • Програми комплексного відновлення • Програма розвитку транскордонного співробітництва • Програма соціально-економічного розвитку територій • План відновлення та розвитку регіону • План відновлення та розвитку територіальних громад • План заходів з їх реалізації • Угоди щодо регіонального розвитку тощо

Список використаних джерел:

1. Беззубко Б., Ткаченко М. (2022). Особливості формування стратегій українських підприємств під час війни. *Галицький економічний вісник.* № 5–6 (78–79). URL : https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/78-79/1113.pdf

2. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр. Проєкт постанови Кабінету Міністрів України. *Офіційний портал Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/

3. Державна стратегія регіонального розвитку та її роль в процесах відновлення. *Спільно.Hub*. URL : https://spilnohub.org/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvytku-ta-yiyi-rol-v-proczesah-vidnovlennya/

Ковтун Оксана Анатоліївна,
докторант Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, м. Суми, Україна

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГЛАМЕНТУВАННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Враховуючи високу турбулентність змін у зовнішньому середовищі та кризовий стан вітчизняної економіки, управління стійким розвитком вітчизняних підприємств є актуальним теоретичним і практично-орієнтованим завданням.

Сутність концепції стійкості було обґрунтовано ще у 2002 р. на Всесвітньому саміті з проблем стійкого розвитку. Відтоді стійкість визнана пріоритетним напрямом розвитку світової спільноти [1, с. 38].

Важливість успішної реалізації стійкого розвитку вітчизняних підприємств доводить той факт, що у законодавчому полі України різним аспектам цієї проблематики приділено увагу у таких документах як:

– Закон України «Про підприємництво» (стаття 14 «Державна підтримка підприємництва») [2];

– Закон України «Про національну безпеку України» (стаття 3 п. 3) [2];

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» (стаття 6 «Напрями державної регіональної політики») [2];

– Закон України «Про захист економічної конкуренції» [2];

– Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [2];

– Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2];

– Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [2];

– Закон України «Про банки і банківську діяльність» [2];

– Закон України «Про інвестиційну діяльність» [2];

– Закон України «Про інноваційну діяльність» [2] та інших.

Нині уряд України здійснює чисельні дієві кроки для подолання

кризової економічної ситуації, зокрема щодо розвитку українських підприємств у сфері цифрових технологій, ШІ, хмарних послуг разом із міжнародними партнерами за Програмою Європейського Союзу «Цифрова Європа» [3].

На посилення економічних позицій національної економіки та її суб'єктів орієнтовані «Національна економічна стратегія на період до 2030 року» [4], регіональні стратегії розвитку.

Список використаних джерел:

1. Большакова Є. Л. Менеджмент стійкого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України. Дисер. на здобуття наук. ступ. доктора філософії за спец. 073 «Менеджмент» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»). Полтавська державна аграрна академія МОН України, Полтава, 2020. 262 с. URL : https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/5858/bolshakovarobota1.pdf

2. Офіційний портал Верховної ради України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/

3. Програми ЄС для посилення стійкості технологічних проектів під час війни. *Урядовий портал.* 27 вересня 2023. URL : https://www.kmu.gov.ua/events/6-zhovtnia-vidbudetsia-prezentatsiia-prohramy-ies-dlia-posylennia-stiikosti-tekhnolohichnykh-proektiv-pid-chas-viiny

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» від 3 березня 2021 р. № 179. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179

Колоколов Сергій Володимирович,
аспірант спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

STAGES OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP DEVELOPMENT IN UKRAINE

There are different approaches to identifying the stages of development of public-private partnerships in domestic practice. In general, we can identify four main ones, which we propose to designate as follows: interaction for development; interaction within the existing institutional conditions formed by public administration entities of the state, regional and municipal levels; from interaction to partnership; partnership (Fig. 1).

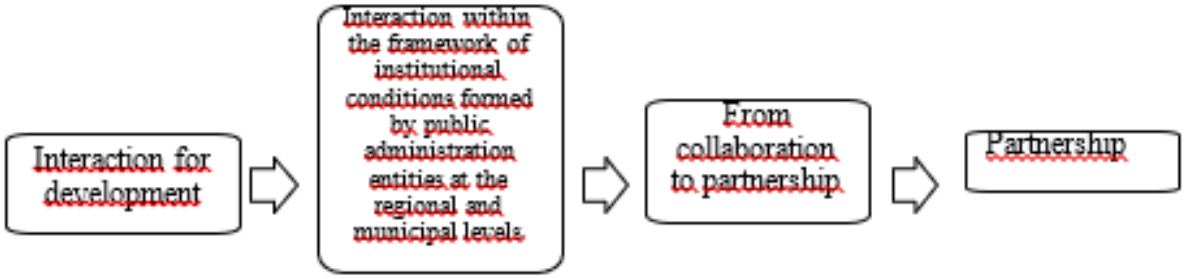

Figure 1. Stages of public-private partnership development [compiled by the author].

Each stage can be characterized as follows:

1. The «Cooperation for Development» stage covers the period of post-Soviet Ukraine's emergence until the early (mid) 2000s. It implied interaction between representatives of business structures and public administration outside the regulated forms, most often discussions, charitable actions of business structures aimed at socio-economic development and creation of new jobs.

2. The stage «Interaction within the existing institutional conditions formed by public administration entities at the state, regional and municipal levels» covers the period from the early (mid) 2000s to mid-2015 and is characterized by interaction between representatives of business structures and public administration entities within the institutional conditions created at the level of the state, territorial communities and forms also established locally.

During this stage, traditional and «new» forms of interaction were recognized as public-private partnerships. Traditional forms include concession relations, government contracts, rent, leasing. Among the «new» forms, A.S. Korchagina identifies «special economic zones, venture capital funds, technology parks, incubators, outsourcing, and mutual investment forms» [3].

From the point of view of organizational and managerial foundations of public administration, this stage can be characterized by the following main elements: creation of new institutional conditions for interaction, development of forms of interaction or organizational and managerial activity – «purposeful collective activity of people requiring special coordination of actions» [2].

3. The stage «From Cooperation to Partnership» covers the period from 2015 to 2025 and is characterized by the completion of cooperation projects

within the institutional forms enshrined in the regulatory documents adopted by public administration entities at the regional and municipal levels and the implementation of partnership projects within the unified regulatory framework established in 2015. It should be noted that some entities had a low level of understanding of the mechanisms of cross-sectoral cooperation by public administration structures at the beginning of the period.

In particular, a study conducted in 2016 showed that out of 100% of municipal public administration respondents, only 18% knew the mechanism of initiative design, 15% applied it, 10% knew the mechanism of public-private partnership, and 4% applied it (within the framework of local forms of interaction, not partnership) [2].

4. The «Partnership» stage is expected to begin in 2025, it implies the implementation of projects within the framework of the relevant key principles.

At the current stage, public-private partnership implies the implementation of infrastructure projects of public-private partnership and municipal-private partnership, including for the development of social infrastructure with the involvement of extra-budgetary sources, where the role of the public partner is played by the state, region or territorial community, represented by public administration entities. From the perspective of project management, there are no fundamental differences between the mechanisms of public-private and municipal-private partnership.

REFERENCE:

1. Dolishnii, M., Zlupko S., & Pysarenko, S. (2003). Rehionalna polityka ta mekhanizm yii realizatsii. Nats. akad. nauk Ukrainy, In-t rehion. doslidzhen. K. Naukova dumka, 503.

2. Rehiony Ukrainy: problemy ta priorytety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku (2005). Monohrafiia / Varnalii Z. S., Mokii A. I., Novikova O. F. ta in. / Natsionalnyi in-t stratehichnykh doslidzhen. K. Znannia Ukrainy, 498.

3. Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety (2007). Monohrafiia / Za red. Z. S. Varnaliia. K. NISD, 820.

Мироненко Антон Іванович,
аспірант спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

COOPERATION WITH CITIZENS AS AN INNOVATIVE APPROACH TO PUBLIC GOVERNANCE IN THE REGION

Today, an innovative approach to public administration at the regional level is the transition to a new management concept, where the citizen is a client of public services and an interested person. After all, the citizen is the primary taxpayer, customer, and user of public services. In essence, this concept is marketing, as it involves identifying the needs and requests of customers and satisfying them [1].

In general, the following forms of public participation in the process of providing public services are distinguished:

- informing - involves providing the population with information about their activities by public administration bodies. In addition, informing can be used to collect feedback, primarily if implemented through modern Internet communication (social networks, forums, etc.). For example, the Department of Education reported on its page on social network information regarding key aspects of the implementation of the academic reform, and here, you can track citizens' comments and form their opinions.

- Consulting - involves providing consulting services that are auxiliary to the main ones. In essence, such consultations reinforce the leading public service (as in the case of three levels of product presentation: a product as conceived, in actual execution, and with reinforcement).

- Involvement - usually, one of the primary means of involvement is a vote, which is the result of the population electing its representatives in the branches of government.

- cooperation - active participation of the population in generating ideas and implementing joint projects. For example, through the implementation of the public budget. That is, everyone can propose their project in the field of public services and receive funds from the budget for its implementation.

- expansion of powers for the implementation of rights - that is, if we speak about the service sector, this process involves self-service. An example

is the modern reform in housing and communal services when the provision of services by servicing communal organizations is transferred to the tasks of the residents of buildings themselves through the mechanisms of creating associations of co-owners, hiring a management company, etc.

Significant in cooperation with the population is the development of such a direction as citizensourcing (derived from the direction of crowdsourcing). This direction involves many people not connected to any system in solving specific tasks using the latest communication technologies. Mass "subbotniks" can serve as examples of what Ukrainian regions use. However, not those forced, but those in which the population unites on its initiative to jointly clean up territories. Of course, important in this aspect is the development of a system of motivation and self-motivation of citizens. To do this, from the preschool and school education level, it is necessary to teach them the basics of public administration (through electives, excursions to government bodies, competitions, etc.) and explain their role in this process.

Literature

1. Лелеченко А. П. Світовий досвід формування регіональної політики сталого розвитку : монографія. Київ. МАУП, 2020. 120 с

Омельяненко Віталій Анатолійович,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнес-економіки та адміністрування Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Гордієнко Володимир Володимирович
аспірант спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проєктування соціальних стандартів у контексті сталого розвитку регіонів є важливим етапом у створенні стабільних, соціально орієнтованих і екологічно збалансованих громад. Вони є ключовим елементом для забезпечення високої якості життя на місцевому рівні, де рівень доступу до послуг та інфраструктури може значно варіюватися. Завдяки соціальним стандартам можна не лише визначити мінімальні

вимоги до забезпечення базових потреб населення, а й створити механізми для справедливого розподілу ресурсів, розвитку громад та покращення загального добробуту.

У контексті сталого розвитку соціальні стандарти відіграють вирішальну роль у тому, щоб забезпечити три основні стовпи сталості — економічну, соціальну та екологічну рівновагу. Вони сприяють створенню справедливих умов для розвитку, орієнтуючись на потреби кожного члена громади, незалежно від його соціального статусу чи місця проживання. При цьому сталий розвиток передбачає не тільки досягнення певного рівня економічного зростання, але й забезпечення довгострокової соціальної інтеграції, захисту прав людини, рівних можливостей та збереження природного середовища для майбутніх поколінь.

Важливість соціальних стандартів у контексті сталого розвитку регіонів також полягає в тому, що вони забезпечують баланс між потребами розвитку і можливостями, які мають конкретні території. Регіони часто мають різний рівень економічного та соціального розвитку, і тому є потреба в адаптації соціальних стандартів, що враховують ці відмінності. Наприклад, у великих містах з розвиненою інфраструктурою та високим рівнем урбанізації одні соціальні стандарти можуть бути орієнтовані на покращення якості життя через високі екологічні стандарти та доступ до сучасних технологій. Натомість у сільських чи віддалених районах соціальні стандарти можуть бути спрямовані на забезпечення базових послуг, доступ до освітніх та медичних установ, а також покращення інфраструктури.

Адаптація соціальних стандартів на регіональному рівні, тобто регіоналізація цих стандартів, є необхідною для того, щоб кожен регіон мав змогу належним чином реалізувати політику сталого розвитку, враховуючи свої особливості та потреби. Регулювання соціальних стандартів в такому контексті дозволяє уникнути ситуацій, коли одні території отримують значну підтримку та розвиток, а інші залишаються в забутті, що може призвести до соціальної та економічної нерівності.

Одним із основних аспектів регіоналізації є адаптація соціальних стандартів у сферах, таких як освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство, екологія та інфраструктура. Це дозволяє більш точно відповісти на потреби місцевих громад, забезпечити рівні

можливості для кожної людини та підвищити загальний рівень життя. Врахування регіональних особливостей може допомогти в оптимізації ресурсів, запобіганні їх неефективному використанню, а також створити умови для розвитку інфраструктури в більш віддалених чи депресивних районах.

У сфері освіти соціальні стандарти можуть включати не лише визначення мінімальних вимог до освітніх послуг, а й врахування специфіки регіону. Наприклад, у сільських районах стандарти можуть передбачати надання доступу до освіти через дистанційні технології або мобільні навчальні програми, в той час як у великих містах стандарти можуть включати сучасні підходи до інтеграції інформаційних технологій у навчальний процес та забезпечення високоякісної підготовки кадрів. Крім того, регіоналізація стандартів освіти може охоплювати підтримку місцевих традицій і культури, сприяючи їх інтеграції в освітній процес.

У сфері охорони здоров'я соціальні стандарти можуть враховувати рівень доступу до медичних послуг, які значно різняться в залежності від регіону. У великих містах з розвиненою медичною інфраструктурою стандарти можуть бути спрямовані на забезпечення висококваліфікованого медичного обслуговування, впровадження інноваційних технологій і забезпечення спеціалізованої допомоги. У сільських районах або на периферії стандарти можуть включати забезпечення мобільними медичними бригадами, розвиток первинної медичної допомоги або надання доступу до медичних послуг за допомогою телемедицини. Це дозволяє забезпечити рівні можливості для отримання медичних послуг для всіх громадян, незалежно від місця їхнього проживання.

Щодо житлово-комунальних послуг, регіоналізація соціальних стандартів є особливо важливою, оскільки умови життя можуть значно різнитися в залежності від розташування, розміру міста або села та наявних ресурсів. У великих містах можуть бути розроблені стандарти для поліпшення енергетичної ефективності, модернізації старих житлових фондів, інтеграції сталих технологій у будівництво та енергозабезпечення. У сільських районах важливими є стандарти для забезпечення доступного житла, покращення водопостачання та водовідведення, а також розвиток доріг і транспорту для забезпечення

зв'язку з іншими регіонами.

Важливим напрямком є екологічні стандарти, які мають прямий вплив на сталий розвиток. Вони включають вимоги до збереження природних ресурсів, управління відходами, скорочення забруднення та використання сталих практик у сільському господарстві, промисловості та енергетиці. У різних регіонах можуть бути різні екологічні проблеми, зокрема в деяких територіях це може бути питання забруднення повітря, в інших — деградація земель або виснаження водних ресурсів. Введення регіональних екологічних стандартів дозволить ефективніше вирішувати ці проблеми, зберігаючи баланс між розвитком і збереженням природного середовища.

Регіоналізація соціальних стандартів приносить значні позитивні ефекти, зокрема: покращення доступу до основних послуг (освіта, охорона здоров'я, соціальні послуги) для усіх громадян, особливо в віддалених або слаборозвинених регіонах; зменшення соціальних і економічних нерівностей між регіонами, що дозволяє зберігати соціальну згуртованість і мінімізувати соціальне напруження; покращення якості життя, підвищення рівня довіри до державних інститутів та сприяння інтеграції малих і великих територій у загальну стратегію сталого розвитку країни.

Загалом, проєктування соціальних стандартів у контексті сталого розвитку регіонів є важливим інструментом для досягнення справедливого і сталого розвитку, забезпечення рівних можливостей для всіх громадян і збереження природного середовища для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Hordieieva I., Omelyanenko V., Krysovatyy I., Oprysok M., Kostin I. Project management in complex technical infrastructure projects: Challenges and strategies. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. № 14 (1). pp. 88-93.

2. Leonov Ya., Koberniuk S., Kotyrlo O., Kravchenko Yu., Omelianenko O. Marketing in the era of crises and instability: strategies for adaptation under unpredictable conditions. AD ALTA Journal of Interdisciplinary Research. 2024. № 14/01-XLII. pp. 146-150.

3. Омельяненко В., Підоричева І., Омельяненко О. Інфраструктурна складова розвитку інтелектуального капіталу локальних спільнот. Цифрова економіка та економічна безпека. 2024. № 1 (10). С. 38-45.

4. Омельяненко В.А., Омельяненко О.М., Мірошніченко Я.О. Концептуальні основи та прикладні аспекти маркетингу інфраструктури територій в контексті розвитку громад (проєктний підхід). Цифрова економіка та економічна безпека. 2024. № 1. С. 123-130.

Наукове видання

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ
Том 2.
Матеріали
VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю заснування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(м. Суми, 31 травня 2024 року – 01 червня 2024 року)

Відповідальний за випуск ***О.М. Іваній***
Комп'ютерний набір ***А.М. Кучук***

Підписано до друку 20.05.2024 р.
Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 17,08.
Ум. фарб.-відб. 17,08. Обл.-вид. арк. 14,99.
Тираж 100 пр. Вид. № 20.

Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка
40002. м. Суми, вул. Роменська, 87
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.